Yelda Yürekli • "KÜÇÜK MOSKOVA" TUZLUÇAYIR

Yelda Yürekli

"Küçük Moskova"
Tuzluçayır

YELDA YÜREKLİ 1989'da Tokat/Almus'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2013'te Ankara Üniversitesi DTCF Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. 2012'den bu yana Tuzluçayır'da yaşıyor.

İletişim Yayınları 2262 • Araştırma-İnceleme Dizisi 374
ISBN-13: 978-975-05-1882-9

1. BASKI 2016, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora
YAYINA HAZIRLAYAN Aybars Yanık
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Ebru Gezici
BASKI ve CİLT Sena Ofset SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YELDA YÜREKLİ

"Küçük Moskova" Tuzluçayır

Tuzluçayır'dan bir yanı kente bir yanı dağa
Yol gider asfalttır, Natoyolu
Ankara'nın ağaları beyleri
Oradan sürer arabalarını
Bir tapınma gibi, karlı dağlara
Arınır mı sanırlar kim bilir
Yüreklerindeki kir

– Gülten Akın
(*Seyran Destanı*'ndan)

Gülten Akın'ın anısına saygıyla...

İÇİNDEKİLER

BAŞLARKEN...

"Başlamak" fiilinin kelime anlamının pratiği son birkaç yıldır öğrendiğim en önemli şey diyebilirim. Hayatta çoğu zaman büyük büyük hedefler koyuyoruz önümüze ve yine büyük büyük kararlar alıyoruz; ama genelde her şey bir anda yoluna girsin istediğimizden, ufak ufak başlamayı bilmiyoruz. Yani bu durum, en azından benim için bir süre öncesine kadar böyleydi. Sonra baktım ki neye karar verirsem vereyim, bu yönde en ufak bir adım atmayınca hiçbir şey olmuyor. "İnanmak başarmanın yarısıdır," derler. Tabii motivasyon açısından bu da önemli ancak bence "başlamak", "yola çıkmak" başarmanın yarısı. Bu nedenle, çıktığım bu yolda Tuzluçayır Mahallesi benim için güzel bir başlangıç oldu. Özgür'ün mahalleyi bana tanıtmasıyla, buraya taşınmama vesile olmasıyla, tez ve kitap için yardımlarıyla ve her şeyden önemlisi değerli arkadaşlığıyla bu başlangıçta önemli bir yeri var. Bu çalışmanın altyapısını lisans bitirme tezim oluşturduğu için tez danışmanım Hayriye Erbaş ve tez görüşmecilerimin katkılarını unutamam. Ercan Geçgin kitap fikrini ortaya atan ve kitap sürecinin başlamasına vesile olan değerli bir hocam. Tanıl Bora'nın teşviki ve yardımları olmadan olmazdı. Hamdullah bütün sabrıyla her zaman yanımda oldu. Ve tabii ki hayattaki en değerlim annem, onun varlığı her za-

man bana güç verir. Kardeşim Mehmet Yürekli'yi atlarsam ayıp olur, o nasılını, niçinini biliyor.

Hayattaki en büyük kârımız güzel insanlar ve güzel anılar biriktirmek sanırım. Güzel insanlar ve güzel anılar biriktirdiğim bir mahalle Tuzluçayır Mahallesi. Mahallenin hikâyesi kapsamında hikâyelerini aktardığım o güzel insanlara (Seher, Orhan, Hasan Hüseyin, Hasan, Hasan K., Kamil, Zülfikar, Sırma, Fuat, Özgür, Deniz, Mahmut, Hasan D., Ali Kürşat, Arzu, Cuma, Yaşar) sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Mahallenin eski fotoğraflarına ulaşmam çok kolay olmadı. Bu nedenle fotoğraflar için Yaşar Kanbur'un yardımları önemliydi. Fotoğrafları için Çağlar Özbilgin'e ayrıca teşekkür borçluyum. Mahalledeki Çınar İnşaat ve Kangal Kıraathanesi'nden almış olduğum eski fotoğrafları da belirtmeden geçemem. Ayrıca Tuzluçayır Mahallesi'ndeki arkadaşlarımın ve komşularımın bu çalışmaya katkısı büyük. Tuzluçayır Muhtarı Zülfikar Odabaşı'nın (Zülfikar Abi) bana olan güveni, açıksözlülüğü ve desteği önemliydi.

Ve tabii ki hayatımda biriktirmiş olduğum diğer güzel insanlar: Derya her zaman bir arkadaş, abla ve bazen de annem gibi kahrımı çeken candan arkadaşım. Aynı şekilde Evindar, Yeter, Merve ve daha sayamadığım birçok arkadaşıma... Lafı biraz uzattım ama Karl Marx, "Emek en yüce değerdir," diyor; kısacası emeği geçen herkese sonsuz teşekkürler.

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş: Neden böyle bir çalışma yaptım?

Üniversiteyi bitirmemin üzerinden bir yıl geçmişti. Bitirme tezime benzeyen ancak büyük oranda farklılıklar taşıyan bu çalışma, bir süre sonra tamamıyla Tuzluçayır Mahallesi'nin hikâyesinin yer aldığı ve geriye kalan bütün o dönemlerin (gecekondulaşma, 80 öncesi, 80 Darbesi, darbe sonrası, apartmanlaşma vs.), mahallenin hikâyesinin içinde yer aldığı ölçüde verilmeye çalışıldığı bir çalışma olacaktı. Tez kapsamında daha çok 80 Darbesi üzerinde durmuştum. Bu nedenle mahalleyi de darbenin mahalleye etkisi bağlamında ele aldığım için çalışmamda Tuzluçayır Mahallesi sadece küçük bir örneklem olarak yer aldığı gibi, fiziki materyal olarak da oldukça az yer tutuyordu. Çalışmanın büyük bir kısmını, 1940'lardan başlattığım ve 80 Darbesi'nden günümüze kadar getirmiş olduğum kapsamlı bir tarihsel analize ayırmıştım. Neden böyle bir çalışma yaptığım sorusuna cevap verebilmem için öncelikle lisans bitirme tezim olan "80 Darbesi ve Toplumsal Muhalefete Etkisi" adlı tez çalışmasını neden yaptığımdan bahsetmem gerekir.

Peki, neden 80 Darbesi? Hayatım boyunca hep merak ettiğim konular üzerine okumalar yaptım, çalıştım, ilgilerimin peşinden gittim ve gitmekteyim diyebilirim. Aslında işin özü "merak

ve ilgi" Bu konulara olan merakımı biraz daha gerilere götürerek anlatmam gerekir. Deniz Gezmiş ismini bir misafirlikteyken babamın oradaki tanıdıklarla konuşmaları sırasında duyduğumda, ilkokul beşinci sınıf öğrencisiydim. Can Dündar'ın *Benim Gençliğim* kitabındaki faşizm, Nazizm kavramlarının ne demek olduklarını okuldaki hocalarıma sorarken de liseye henüz başlamamıştım. Sonra ben lisedeyken *Hatırla Sevgili* adında bir televizyon dizisi vardı. Diziyi o günlerde çok iyi takip ettiğimi söyleyemem; ancak dizinin de etkisiyle bende, o diziye de konu olan 1945-1980 arası dönemde ne olup bittiğini araştırmak üzerine bir merak doğdu. Okul hayatım boyunca hiç sevemediğim tarih derslerinden bir kez daha nefret ettim o zaman. "Tarih"i seviyordum; ancak "tarih dersleri"ni sevmiyordum. Bu derslerde bize anlatılanların ezberci bir dayatma olduğunu düşünüyordum. Bu nedenle de okuldaki anlatılanları bir kenara bırakıp 1945-1972 arası dönemi kendim araştırmaya başladım. Zaten okullarda, bu dönemlere ait şeyler de anlatılmıyordu. Bunları araştırıp az çok bilgi sahibi olmuştum; ancak 1972-1980 arası dönem ve sonrasına dair neredeyse doğru düzgün hiçbir şey bilmiyordum. Yani bildiklerim çok yüzeysel şeylerdi. İşin kötü tarafı, çevremdeki insanlar (annem ve babam o dönemde küçükmüş ama), o darbe dönemini hatırlayanlar sorduğum hiçbir soruya cevap vermeden konuyu geçiştiriyorlardı. Hele de 80 öncesi soldan, hangi örgütlenmelerin olduğundan vs. bahsedince, konuyu direkt kapatıyor ya da duymamazlıktan geliyorlardı. Bu durum üniversiteye başladığım zaman da canımı sıkmaya başlamıştı. Zaten uzunca bir süreyi üniversite sınavına hazırlanmakla, deyim yerinde ise "boş" geçiriyorduk, aileden de biraz bilgi, anlatım, teşvik vs. olmayınca bu tür konularda bir şey öğrenmek için geriye sadece kişinin kendi çabası kalıyordu. Öyle de yaptım. Üniversiteye başladığım yıllarda birçok sol örgütlenme tanıdım. Çoklardı ve dahası bölünerek çoğalıyorlardı! İdeolojilerini doğru düzgün öğrenebilmek için 68 Kuşağı'ndan devrimci önderlerin oluşturduğu örgütlenmelerin devamı niteliğinde bölünmüş olan 80 öncesi sol örgütlenmeleri de bilmek gerekiyordu. Bir şeyler okuyordum; ancak okul için de başka oku-

malar yapmak gerekiyordu. Dolayısıyla yaz tatilleri dışında pek vakit ayıramıyordum. Ayrıca okuduklarım da beni tatmin etmiyordu. Bir anlamda büyük parçayı görebilmek için pencereyi daha da genişletmeli ve bu konuda geniş kapsamlı bir araştırma yapmalıydım. Bu yapacağım araştırma sadece kitaplarla sınırlı kalmamalıydı. 80 Darbesi ve öncesi yıllar, hatta 60'lar bize uzak değildi; ancak bunun için kendimi motive ve disipline edici bir şey gerekiyordu. Yoksa bu merak ve araştırma isteği okul dönemi içinde belli bir sürece yayılır ve uzadıkça da bir süre sonra sönmeye başlardı. Ayrıca buna sistemli bir şekilde vakit ayırabilmem için birazcık da zorunluluk gerekiyordu. Şöyle ki, bir şeyi sırf zorunluluktan ötürü yapmak, yapmaya çalışmak benim için başarısızlık, mutsuzluk, sıkılmak demekti. Dolayısıyla lisans bitirme tezi gibi yapmaya zorunlu olduğum bir çalışmayı ilgi ve merak duyduğum bir konu üzerine yaparsam, ortaya güzel bir şeyler çıkabilirdi. Böylelikle birçok konuda merakımı gidererek kendimi de tatmin etmiş olacaktım. Tez çalışmamı da öncelikle, çeşitli konulardaki merakımı gidermek ve bilgi düzeyimi artırmak için yapmıştım. Ayrıca bu çalışma, bana 80 Darbesi'ni katı bir determinizm ile 24 Ocak Kararları'nın uygulanması olarak gören yorumların dışına çıkma şansını da verdi. Darbe döneminde ve sonrasında yaşananları daha eleştirel bir perspektiften, mikro düzeyde inceleme olanağı sundu.

Kitaba gelince, aslında böyle bir fikir hiç aklımda yoktu. Lisans tezimden olsa olsa bir makale olur düşüncesindeydim; çünkü Tuzluçayır adına çok da kapsamlı bir çalışma yapmış değildim. Bu konuda Ankara Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olan hocam Ercan Geçgin'in teşviki benim için çok önemli bir yerde duruyor. Yoksa benim aklımda, yapmış olduğum tez çalışmasından bir kitap çıkarabileceğime dair en ufak bir fikir yoktu. Bununla birlikte benimle kendi özelinde mahallenin hikâyesini paylaşan bu insanlara karşı, onlar bu çalışmayı bir ödev olarak görüp yardım etmiş oldukları halde, bir sorumluluk duygusu taşıyordum. Tuzluçayır'da yaşıyordum ve bu mahallenin geçmişini, bugününü, kısacası hikâyesini biliyordum ve bu hikâyeyi gelecek kuşakların da bilmesini istiyordum. Bu

mahalle kimliğiyle, kültürel öğeleriyle, politik duruşuyla, geçmişiyle, geleceğiyle farklı bir yerde duruyordu. Ayrıca mahalle özelinde yaşananlar günümüzdeki birçok toplumsal soruna da ışık tutuyordu.

Söylemeden geçemeyeceğim bir nokta daha var ki o da Tanıl Bora'nın benim açımdan oldukça önemli olan teşviki diyebilirim. Lisans tezi olarak çalışmamı kendisine gönderdiğimde, bunu tez olarak yayımlayamayacaklarını söyledikten sonra konuyu kapatsaydı belki de (o günkü durumumu da düşününce) bunun üzerinde tekrar durmayacaktım; ancak Tanıl Hoca'nın bana olan inancı ve katkıları benim de kendime inanmamı sağladı. Artık büyük bir sorumluluk üstlenmiştim. En başta kendime olmak üzere değer verdiğim bütün insanlara ve hikâyesini anlatmaya çalıştığım Tuzluçayır Mahallesi'ne karşı bir sorumluluğum vardı. En başta Tanıl Hoca olmak üzere bu çalışma için bana inanan, güvenen bütün insanlara karşı bir sorumluluğum vardı. Dolayısıyla bu çalışma benim için öncelikle, çocuksu bir ilgi ve merakla başlayarak Tuzluçayır'a kadar gelen hikâyenin omuzlarına yüklemiş olduğu sorumluluğu taşıyabilen olgun bir birey olma yönünde atılmış bir adımdı.

En temel neden ise mahallelerin de tıpkı insanlar gibi bir hikâyesinin olması. Tuzluçayır açısından düşündüğümüzde, bu hikâye öyle bir hikâye ki çok geniş bir tarihsel dönemi ve bu dönemde yaşananları bizlere sunuyor. Yani bu mahallenin hikâyesini okuyanlar bu mahallede sadece Tuzluçayır'ı bulmayacak. Tuzluçayır özelinde Türkiye'nin önemli bir tarihsel dönemine de tanıklık eden ve etmekte olan bir mahalle bulacaklar. Köyden kente göçlere, yoksulluğa, yoksulluğun yüzleri olan gecekondu mahallelerine, 68 Kuşağı'na, 12 Mart'a, 12 Eylül'e, darbe sonrası değişen yaşamlara, bir toplumun (Alevi toplumunun) yaşadıklarına, yaşayışına, kültürüne, politik tutumlarına, düşüncelerine, 12 Eylül'ün döktüğü yaprakların Gezi'de yeniden yeşerişine ve Tuzluçayır Direnişi'ne uzanan bir zaman yolculuğuna Tuzluçayır özelinde hep birlikte tanıklık edeceğiz. Bu çalışma, bir anlamda da böyle bir zaman tünelini Tuzluçayır özelinde inşa etmek için yapılmış bir çalışmadır.

Ve de hepsinden önemlisi bu çalışma –çok değil belki bundan yirmi ya da otuz yıl sonra, Tuzluçayır diye bir mahalle kalmayacak olsa da (isim olarak kalsa bile öngörümüz, bugünkü halinden oldukça farklı olacağı yönünde)– mahallenin geleceğe, gelecek kuşaklara bir hikâyesinin kalması için yapılmıştır ve bu hikâyenin geriye dönüp bakıldığında, herkesin bir parça da olsa kendisini bulabildiği bir hikâye olması amaçlanmıştır.

Neden Tuzluçayır?

Tuzluçayır Mahallesi'ne üniversitedeki lisans eğitimimin üçüncü yılının sonunda taşındım. Böylelikle okulu bitirme tezimi alış zamanımla mahalleye taşınmam aynı döneme denk gelmiş oldu. Aslında o dönemde, yani 2012 Haziran'ında, kafamda sadece Kızılay'da okula yakın diye kalmış olduğum yurttan eve çıkma fikri vardı. Bu nedenle de okula yürüme mesafesinde olsun diye genellikle Kurtuluş, Cebeci ve Kolej çevresinde ev arıyordum; ancak buralardaki evler hem oldukça pahalı hem de bakımsız ve eskiydiler. Ayrıca mahalleler, sokaklar pek güven de vermiyordu. Buralarda kalan arkadaşlarım da evlerinden, komşuluk ilişkilerinden, çevreden pek memnun değillerdi; ancak okula yakın, Kızılay'a yürüme mesafesinde diye buralarda kalmayı tercih ediyorlardı. Ben etrafta, okulda kalacak ev ve ev arkadaşı soruştururken, okulda tanıştığım ve Tuzluçayır'da yaşayan arkadaşlarım Tuzluçayır'ı önerdiler. İlk tepkim, "Orası neresi?" olmuştu; çünkü bilmiyordum, daha önce hiç ismini duymadığım bir mahalleydi. Sonrasında hem arkadaşım hem de kitap için görüşme yaptığım mahallelilerden biri olan Özgür'ün teklifi üzerine mahalleyi tanımaya karar verdim. Mahalleyi, Özgür'ü, ailesini ve arkadaşlarını tanıyınca aslında mahalleye dair bir şeyler içime sinmişti. Mahallenin ortamı, çevre, insanlar son derece iyi, samimi ve sıcaktılar. Özgür birkaç ev göstermişti; ancak hâlâ kararsızdım. Bu arada okulda da yıl sonu gelmiş, final dönemine girmiştik. Lisans bitirme tezimde ne çalışacağıma daha okulun ilk yıllarında karar vermiştim. "80 Darbesi" çalışacaktım; hatta tezin başlığı ve konusu da o günlerde hemen aklıma geldi: "80 Dar-

besi ve Toplumsal Muhalefete Etkisi" O dönem de dersini aldığım bölüm başkanımız Prof. Dr. Hayriye Erbaş'ın yanına dersle ilgili bir sorunum için uğramıştım. Bana birçok kişinin kendisine tez çalışması için başvurduğunu ve benim de gelmemi beklediği halde yanına hiç uğramadığımı söyledi. Ben de, "Sizin ne çalıştığınızı bilmiyorum, ben 80 Darbesi ve toplumsal muhalefete etkisini çalışmak istiyorum," dedim. "Ben de Mamak'ta darbe çalışıyorum," dedi, daha doğrusu darbe ve kentsel dönüşüm. O günlerde eve çıkma işleriyle uğraştığımı, Mamak'a da taşınabileceğimi söyledim. Hocayla aramızda geçen bu konuşmadan sonra Tuzluçayır'a taşınmam, kardeşimin de bunu istemesiyle ani bir kararla netleşti diyebilirim. Ben, kardeşime ev konusunu daha önce de açmıştım; ancak o hem okuluna uzaklığı hem de aynı evde anlaşamayacağımız nedeniyle bu konuya sıcak bakmadığı için sonradan fikrini değiştirmiş, ben de ya tek ya da bir arkadaşla birlikte ev tutmaya karar vermiştim. Kardeşimi mahalleye, mahalleyi gezdirmek amaçlı götürdüm ve Özgür'ün gösterdiği 1+1 eve gittik; ancak bu evi tutamayacağımı, hem küçük hem de başkası tarafından kiralanmış olduğunu söyledim. Eve vardığımızda, Özgür'le eve baktığımız sırada evin kiralanmış olduğunu söyleyen karşı komşu, rahatsızlığı nedeniyle hastaneye kaldırılmış ve evi kiralayanlar da daha sonra vazgeçmişlerdi. Sonra yöneticiyle konuştuk, bize evi gösterdi ve kardeşim beğendi. Burada yaşayabileceğimizi söyledi ve o gün (ayın ortasına geldiğimiz için) yarım aylık kirayı verip ailemizden habersiz evi tuttuk. Ailemiz bu konuya çok sıcak bakmadığı için onlara söylememiştik. Daha sonra taşındığımız ve evde kalmaya başladığımız ilk akşam söyledik. Tabii tepkiler biraz kırgınlık ve habersiz olduğu için kızgınlık şeklinde oldu. Eve komşuların, arkadaşların desteği ve yardımlarıyla yerleştik. Final zamanı kendimiz de çok uğraştık, yorulduk ve iyi kötü bir düzen kurmaya çalıştık. Daha sonra annem geldi. Evimizi görmek, eksikliklerimizi gidermek için ve bir anlamda ev biraz daha öğrenci evinden çıkıp normal bir hal almış oldu. Eve yerleşmiştik ve bir şekilde geçinip gidiyorduk; ancak mahalle hakkında pek bir şey bilmiyordum. Mahalleye yaz döneminde taşındığımız için ilk olarak mahalledeki siyasi örgüt-

lenmelerin ayrı ayrı düzenlemiş oldukları Sivas Katliamı'nın yıldönümü dolayısıyla yapılan anma etkinliklerini ve yine bu örgütlenmelerin mahalledeki parklarda düzenmiş oldukları festival etkinliklerini görme fırsatı bulmuştuk.

Çalışma konuma gelince bir şeyler okumaya ve karalamaya başlamıştım; ancak kafamda henüz Tuzluçayır'ı bu çalışmada bir örneklem olarak ele alma fikri yoktu. Hocam ise daha çok Ege Mahallesi taraflarında yapılan kentsel dönüşüme dair bir şeyler hazırlamamızı istiyordu. Hocadan tez alan öğrenciler iki gruba ayrılmıştı: Bir grup Mamak'ta darbe ve kentsel dönüşüm çalışırken, bir diğer grup göç çalışıyordu. Ben Mamak'ta 80 Darbesi'ni seçmiştim; ancak kafamda kentsel dönüşüm çalışmak gibi ne bir fikir ne de bir istek vardı. Yapacağım çalışma farklı bir çalışma olmalıydı ve bu farklılığıyla kabul görmeliydi. Bir gün mahallede arkadaşlara etrafı yani diğer mahalleleri, Ege Mahallesi'nde yapılan kentsel dönüşüm vs. konularını sorarken, tez konumu söyledim. Onlar da bana, "Neden Tuzluçayır'da çalışma yapmıyorsun?" dediler. Tuzluçayır'ın darbeyi en derinden yaşayan mahallelerden biri olduğunu ve 80 öncesi oldukça politik olduğunu, hatta o dönemde "Küçük Moskova" olarak bilindiğini söylediler, "Ama eğer ki kentsel dönüşüm çalışacaksan, burada öyle bilindik bir kentsel dönüşüm olmadı, sadece gecekonduların yerine apartmanlar dikildi," dediler. Tez konumu "80 Darbesi ve Toplumsal Muhalefete Etkisi" olarak belirlemiştim. Dolayısıyla 80 öncesi dönemde yükselen toplumsal muhalefetin darbeyle birlikte nasıl tırpanlanmış olduğunu gösterecek bir örneklem olarak Tuzluçayır'ı ele almak, benim için oldukça yerinde bir karar olacaktı.

Tuzluçayır Mahallesi darbeyi en ağır biçimiyle yaşamış, 80 öncesi tamamı gecekondu olan bir mahalleydi. Darbenin ülkedeki bütün izlerini bu mahalle üzerinden okumak mümkündü; çünkü bu mahalle, barındırdığı unsurlarla 80 öncesi toplumsal muhalefetin en güçlü olduğu yılların bir simgesi haline gelmişti. Tuzluçayır Mahallesi köyden kente göç etmiş, hemşerilik, akrabalık yoluyla kentlere tutunmaya çalışan insanların yaşadığı; yoksulluk, işsizlik gibi problemlerin yarattığı toplumsal

bunalım ortamında, direnişin tüm yönleriyle vücut bulduğu bir mahalle olarak, darbenin izlerinin toplumda ve özellikle sol kesimde ne derece hissedildiğini görmek açısından önemli bir örneklem teşkil etmekteydi.

Bunun yanı sıra mahallede yaşıyor; mahalledeki ilişkilere, mahallelinin yaşamına, insanların tutum ve davranışlarına birebir tanık oluyordum. Mahalleliyle, komşularla kurduğum ilişkilerde insanlar bana güveniyordu. Bu nedenle çalışmama yardımcı olmak amaçlı mahallenin geçmişine ve bugününe dair yaşadıklarını tüm samimiyetleriyle anlattıkları gibi, kendilerinin yeterli olmadıklarını düşündükleri yerlerde de o dönemleri yaşamış, mahalleyi kuruluşundan beri iyi bilen insanlarla görüşebilmem için yardımcı oluyorlardı. Bunun için çoğu zaman ya tanıdıklarından rica ediyorlardı ya da kendileri sorularıma yanıt veriyorlardı. Bu insanların beni evlerinde ağırlarken, sofralarına konuk ederken ya da ne uzunlukta olursa olsun ve ne kadar sürerse sürsün bütün sorularıma tüm içtenlikleriyle cevap verirken, benden hiçbir beklentileri yoktu. "Kızımız bir okul ödevi, tezi hazırlıyor; anlatalım bildiklerimizi de bir yardımcı olalım," tutumu içerisindeydiler.

Tezin üzerinden geçen bir yıldan sonra kitap için yeniden görüşmeler yaptığımda da bunun kitap için olduğunu belirtmeme rağmen, genellikle unutarak ödev hazırlayıp bu ödevle mezun olacağımı düşünüyorlardı. Görüşmecilerle bazen sokakta veya başka yerlerde karşılaştığımda bile, "Bitti mi ödevin?" diye sordukları oluyor. Yani Tuzluçayır insanı samimi, sıcak, düşünceli, yardımseverdi. "Neredee eski Duzluçayır, şimdi herkes, her şey değişti," diyen de var, "Öyle, öyle değişti de öte yanlara baktığımızda mahallemiz hâlâ güzel," diyen de. Mahallenin oluşumunu, geçmişini, 80 döneminde yaşananları görüşmecilerin anlattıkları kadarıyla bilebiliyorum; ancak bugüne geldiğimizde aynı mahallede yaşadığım insanların sorunlarına, mahalledeki olaylara, ilişkilere, kısacası o insanlarla birlikte, onlarla aynı dertlerden mustarip biri olarak tanık oluyorum.

"Neden Tuzluçayır?" diye başladığım bu hikâye aslında bir parça da hepimizin hikâyesi olmuş oluyor. Mahallenin oluşu-

mu, 1950'lilerde başlayan Türkiye'de köyden kente yoğun göçlerin yaşandığı ve ilk gecekondu mahallelerinin oluşmaya başladığı bir döneme denk geliyor. "Tuzluçayır nasıl Tuzluçayır oldu?" ve "Küçük Moskova" kısmında anlatmaya çalıştığım mahallenin politikleşme süreci, aslında ülkenin de en çalkantılı yılları olan 70'li yıllara denk geldiği için yine tüm toplumdan bağımsız düşünemeyeceğimiz bir durum. 80 öncesi solun "kurtarılmış bölge" olarak gördüğü diğer tüm mahalleler gibi 80 Darbesi'ni tüm çıplaklığıyla yaşamış bir mahalle Tuzluçayır ve galiba Mamak Cezaevi'ne yakınlığı nedeniyle biraz daha derinden, içeriden hissederek... Derken 80 sonrası yaşam koşulları, hayata tutunma çabaları, 80'lerin sonları ve 90'larda apartmanlaşma ve bugün: Gezi Direnişi, Cami-Cemevi Projesi, Tuzluçayır Direnişi... Kaç kuşağın hikâyesi anlattığımız ve daha kaç kuşağın bir parça da olsa kendisini bulabileceği bir hikâye Tuzluçayır'ın hikâyesi?

Bu çalışma nasıl yapıldı?

Bu çalışmada amaçlanan, okuyucuya bir mahallenin hikâyesini anlatabilmekti. Bu nedenle çeşitli kavram ve konular üzerinde mahalleyle ilişkisi bağlamında durmaya çalıştım. Bunu yaparken de kavramları giriş kısmında alışılagelmiş bir şekilde tek tek açıklayıp incelemek yerine hikâye içinde yeri geldikçe ele aldım. Böylelikle hikâyenin akışını bozmadan yani bir anlamda kavramları metnin içerisine yedirerek kavramsal çerçeveyi bu şekilde sunmuş oldum. Ayrıca çalışma içerisinde dönemsel olarak çeşitli alt başlıklar halinde ele aldığım konuları sadece Tuzluçayır özelinde değil, ülke genelindeki etkileriyle vermeye çalıştım. Bunu yaparken de bir süreliğine mahalleden biraz dışarı çıkıp ülke geneline bakmış oldum ve daha sonra hikâyeye kaldığı yerden devam ettim.

Bu çalışmayı yaparken öncelikli olarak uzun bir süreyi literatür taramasıyla geçirdim; ancak (hikâyenin bütününde de göze çarpan bir durum) bu bir mahalle hikâyesi ve bu hikâye konuya ilişkin literatür taramasında elde etmiş olduğum veriler-

den ziyade yaşanmışlıklardan oluşuyor. Hem mahallelinin yaşamlarından kesitlerden hem de üç yıla yakın bir süredir Tuzluçayır'da yaşayan biri olarak kendi gözlerimden ve yaşadıklarımdan oluşan bir çalışma. Ortaya çıkan çalışmanın, elde edilen verilerin samimiliği, içtenliği, insanların güveni konusunda yaşanmışlıkların ayrı bir önemi oluyor. Bu nedenle bu çalışma, katılımcı gözlemci bir yöntemle, örneklem olarak ele alınan mahallede yaşayarak ve çeşitli olaylara dahil olarak oluşturulmuş bir saha çalışmasıdır. Bu konuda Neuman'a[1] atıfta bulunmak gerekir. Neuman'ın *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* kitabında üzerinde durduğu, saha araştırmasının, uygulama amaçlı bir dizi teknikten çok araştırmaya bir yönelim olduğu bir konu bu. Ayrıca Neuman'a göre saha araştırmacısı bilgi edinmek için çeşitli yöntemler kullanır. Saha yöntemi arzu edilen bilgileri edinmek ve bu bilgiler hakkında düşünme süreçleri için her türlü tekniğin kullanılabileceği bir şemsiye gibidir. Bununla birlikte alanda kurulan ilişkiler de oldukça önemlidir. Saha araştırmacısı sahadaki üyelerle anlaşarak ilişki kurar. Dostane bir ilişki oluşturur, aynı dili paylaşır ve üyelerle birlikte gülüp birlikte ağlar. Bu, üyelere dair bir anlayış edinmeye ve anlayıştan duygudaşlığa geçmeye yönelik bir adımdır. Çünkü ortada bir güven meselesi var. Mahalleli, zamanında yani daha çok 80 Darbesi ve sonrası dönemler olmak üzere günümüzde dahi dışarıdan gelen insanlara karşı oldukça güven kırıcı durumlara maruz kalmış ve kalıyor da. Yani duruma bir de bu açıdan bakmak gerekirse, "İnsanlar bana neden güvensin?" ya da, "Mahalleye yeni gelmiş başka birine neden güvensinler?" ki güvenmiyorlar da zaten. Dolayısıyla mahallede yaşamaya başladıktan kısa bir süre sonra, mahalledeki insanlarla 80 Darbesi üzerine konuşmaya çalıştığımda, ilk önceleri oldukça umutsuzluğa kapıldığım oldu; çünkü insanlar benimle konuşmaya yanaşmıyordu. Hatta mahallenin eskilerinden, uzun süre de mahal-

---

1 Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* kitabının ikinci cildinde nitel araştırma yöntemlerinin nasıl olması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. Çalışmanın bu kısmında birkaç alıntı yaparak yer vermeye çalıştığım bu yöntemler için aslında yapmış olduğum çalışmanın, daha doğrusu araştırma biçiminin bir örneklem oluşturduğunu söyleyebilirim.

leye muhtarlık yapmış olan yaşlı bir amcayı komşuların verdiği bilgilerle buldum, durumu anlattım ve konuşmayı kabul etti. Sorularıma 80 Darbesiyle başlamıştım ki birden konuşmaktan vazgeçip kalkıp gitti. Önce şok oldum, bu duruma anlam veremedim ve biraz da kızdım; ancak o dönemlerde insanların yaşadıklarını düşününce çekincelerini anlayabiliyordum. Ayrıca sorulara yanıt veren görüşmeciler sadece mahallenin hikâyesini değil bir bakıma kendi hikâyelerini, çeşitli konulara yönelik duygu ve düşüncelerini, yani kendi özellerini paylaşıyorlardı. Bu nedenle, beni çok iyi tanımayan insanların görüşmek istememelerinin nedenlerini anlayabiliyorum.

Mahallede ilk olarak komşuluk ilişkilerimi geliştirmeye çalıştım. Bunun için ise özel bir çaba sarf etmiş olduğum söylenemez; çünkü komşular taşınmaya başladığımız günden itibaren yakınlık göstererek yardımlarını esirgememişlerdi. Bu nedenle, bu yakınlığın da verdiği rahatlıkla istediğim zaman onları ziyaret edip, hal hatır sorabiliyor ya da onlardan bir isteğim, bir derdim olduğu zaman, rahat bir biçimde söyleyebiliyordum. Böylelikle, mahalle hakkındaki görüşmelerimin birkaçını komşularımla yapmış olmakla birlikte görüşmecilerin çoğuna da yine komşularım sayesinde ulaştım. Ayrıca onların evlerine gittiğimde yapmış olduğumuz sohbetler, mahalle üzerinden olaylara bakışları, tepkileri ve değerlendirmelerinden oluşan gözlemlerimi de bu çalışmanın bir parçası olması açısından çeşitli şekillerde aktarmaya çalıştım.

Komşuların ve mahalledeki arkadaşların yardımlarıyla görüşmecilere ulaşmama rağmen onlar tarafından da kısa bir sorgulamadan geçtiğimi söylemeden geçemem. Benimle ilgili merak ettikleri kişisel soruların ("Nerelisin?", "Öğrenci misin?", "Nerede okuyorsun?", "Nerede yaşıyorsun?", "Ailen de mi burada yaşıyor?", "Ne zaman taşıdın?", "Tuzluçayır'ın neresinde oturuyorsun?" gibi) dışında, benim onlara sormuş olduğum soruları benzer bir şekilde bana yönelttikleri de oldu. Görüşme bittikten sonra, "Hep biz konuştuk bir de senin düşüncelerini öğrenelim," şeklinde bazen şaka yollu da olsa düşüncelerimi merak ettiler ve sorguladılar diyebilirim.

Kitap kapsamında yapmış olduğum çalışmanın temelini lisans tezim oluşturduğu için yukarıda anlattıklarım lisans tezi hazırlama sürecime ilişkindi. Kitap için yeniden görüşmeler yaptığımda aynı sıkıntıları yaşamadım; çünkü artık insanlar beni tanıyor ve yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Bu nedenle hem tez için yaptığım görüşmelerde hem de kitap için yapmış olduğum araştırma esnasında mahalledeki insanlarla yakın ilişki kurmanın yanı sıra, çeşitli konularda uzun sohbetler ve tartışmalar da yapmış, sözlü tarih yöntemiyle yapılan görüşmelerde oldukça detaylı bilgilere ulaşmıştım.

Neuman'ın (2007: 585) üzerinde durduğu gibi, saha araştırmacıları yapılandırılmamış, yönlendirici olmayan, derinlemesine görüşmeler kullanır... Saha araştırmacısının, sorular sorması, dinlemesi, ilgi göstermesi ve söylenenleri kaydetmesi gerekir. Bu nedenle görüşmelere, görüşme esnasında sadece hazırlamış olduğum sorulara bağlı kalmayarak, sohbet ve tartışma havası içinde ve görüşmeciyi, o esnada ortaya attığım yeni sorularla teşvik ederek devam ettim. Önceleri, kayıt altına alınan görüşmelerde kaydın yarattığı etkiyle, sorular biraz daha durağanlıkla cevaplanırken, süre ilerledikçe bu durum unutulup, karşılıklı tartışma ve soru cevap şeklinde saatler süren görüşmeler yaptım. Ayrıca görüşmecilerle ilişkim kayıtlarla sınırlı kalmadı. Mahalle ile ilgili kafama takılan birçok konuyu ve gözlemlediğim olayları bazılarıyla zaman zaman bir araya gelerek paylaştım, tartıştım ve fikirlerini aldım. Bu bakımdan Neuman'ın (2007: 585) da belirttiği gibi saha görüşmesi bir araştırmacı ile bir üyenin ortak ürünüdür. Üyeler anlayışları, hisleri ve işbirliklerinin, öznel anlamlar açığa çıkaran tartışma sürecinin bir parçası olduğu etkin katılımcılardır. Görüşmecinin varlığı ve ilgi biçimi –nasıl dinlediği, ilgilendiği, teşvik ettiği, müdahale ettiği, konudan ayrıldığı, konular açtığı ve yanıtlara son verdiği– yanıtlayanın anlatımına içkindir.

Bu konuda Alpkan Birelma'nın zulüm ve adaletsizliğin ancak mücadele ve hak arayışları ile adalete ve eşitliğe doğru evrilebileceği inancıyla yazmış olduğu *Emek ve Haysiyet Mücadelesi* isimli kitabındaki, Birelma'nın (2014: 40) deyimiyle işçi sı-

nıfının emektar tarihçisi Portelli'nin aşağıdaki pasajı, bu pratiğin güzel ve özlü bir ifadesidir.

> Sahadaki durum bir diyalogdur, bizlerin yaptığı şey "kaynak"ları incelemek değil, insanlarla sohbet etmektir. Sahadaki durum anlatıcının bizdeki noksan olan bilgiye sahip olduğu bir öğrenme durumudur büyük ölçüde. (...) Kendi kavramsallaştırmalarımızın tekrarını aramaktan ziyade, beklenmedik olana kendimizi açık bıraksak, öğreneceğimiz çok fazla şeyin olduğunu görürüz. (...) Yaşanan şey, iki insanın farklı türdeki bilgilerini bir araya getirmeleri ve her ikisini de değiştirecek olan yeni bir senteze varmak üzere eşitlik temelinde buluşmalarıdır (Portelli, 1991: x-xii).

Tez için görüşme yaptığım kişiler özellikle mahallenin geçmişi bilen, 80 Darbesi dönemini yaşamış kişilerdi. Bu kişilere sormuş olduğum soruların çoğunluğu 80 Darbesi öncesine, darbe esnasında yaşananlara, darbe sonrası döneme ve bugüne yönelik sorulardı; ancak kitabı yazmaya başladığım zaman gördüm ki, tez için toplamış olduğum veriler mahallenin hikâyesini anlatmakta oldukça yetersiz kalıyordu; çünkü görüşme esnasında sorduğum sorularda, örneklem olarak ele aldığım mahalleye yönelik çok az soru vardı. Bu nedenle, yeniden sorular hazırlayarak görüşmelere başladım. Tez için toplam sekiz kişiyle derinlemesine mülakatlar yapmıştım. Tez görüşmecilerimden üç kişiyle kitap için yeniden görüştüm. Onların dışında kitap için dokuz kişiyle daha görüştüm. Böylelikle bu çalışma için toplamda kırk saati bulan yirmi görüşme yapmış oldum. Bu görüşmelerde de görüşmecilerin yaşları itibarıyla mahallenin dört kuşağının da bakış açılarını, düşüncelerini çalışmada görmek mümkün. İlk kuşağı mahallenin oluşumunu ve sonraki dönemlerini bilen yaşlı kesim oluştururken; ikinci kuşağı 80 öncesi dönemlerde yirmili yaşların altında olup çeşitli sol hareketlerin içerisinde yer alan ve darbeyle birlikte tutuklanarak 80'li yılların büyük bölümünü cezaevlerinde geçiren kesim oluşturuyor. Üçüncü kuşağı ise 80'lerde çocuk olup 90'ların gençliği olan bir kesim oluşturmakla birlikte, dördüncü kuşağı

90'larda doğup günümüzün gençleri olarak öncelikle mahalle içinde olmak üzere çeşitli siyasi gruplar içerisinde yer alan bir kesim oluşturuyor. Bu durum mahallenin hikâyesinin dört kuşağın anlatımıyla günümüze kadar nasıl süregeldiğini ayrıntılı bir biçimde görmemi sağladı.

Bu çalışma yalnızca yapılan görüşmelerle sınırlı kalmadı. Çoğu zaman mahallede yaşanan olayları katılımcı olarak gözlemlediğim için birçok olayı gözlemlerimden yararlanarak aktarmaya çalıştım. Örneğin Gezi Direnişi sürecinde ülke genelinde ve Tuzluçayır özelinde yaşananları anlattığım bölümün çoğu gözlemlerime dayanarak oluşturuldu. Benzer şekilde mahallede tanık olduğum çeşitli olaylar, katıldığım toplantılar, etkinlikler, festivallerdeki gözlemlerimle birlikte konuk olduğum evlerdeki gözlemlerimi de çeşitli şekillerde hikâye içerisinde vermeye çalıştım.

Elde ettiğim verileri yorumlarken ve anlatım sırasında da hikâyenin bütününe hâkim olan elbette eleştirel bir bakış açısıydı. Eleştirel kuramın özünde toplumsal sorunların yalnızca meydana gelmiş olduğu toplumsal sistem içerisinde araştırılabileceği ve anlaşılabileceği argümanı bulunur. Dolayısıyla mahalle özelinde, 1950'lerden günümüze ülke içerisinde çeşitli dönemleri kapsayan bir biçimde vermeye çalıştığım olayları, meydana gelmiş olduğu bağlam dışında araştırmak ve anlamak mümkün değil. Ayrıca bu süreçte, çatışmacı kuram da güç ilişkilerini değerlendirmek açısından oldukça önemlidir. Çünkü toplum bu kuramda, birbiriyle çatışan çıkarlara sahip grupların, zor ve güç kullanarak kendi refahlarını arttırmak için mücadele ettikleri bir arena olarak görülür. Bu farklı gruplar kendi çıkarlarını arttırmak için toplumu denetlemeye çalışırlar ve iktidara gelen grup politik, ekonomik, sosyal kararları kendi lehine diğer grupların aleyhine almaya alarak iktidarını güçlendirmeye çalışır. Bu durumun birer yansıması olarak; tarihsel bağlamları içerisinde ele aldığım mahallenin gecekondulaşma dönemi, 80 Darbesi, Gezi Direnişi, Cami-Cemevi Projesi gibi olayların ülke genelinde ve mahalle özelindeki etkilerini görebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

Mahalleye dair ilk izlenimler

Ankara'ya tamamen yabancı, üniversite eğitimi için gelmiş biri için Ankara'nın Mamak ilçesinde yaşamak (eğer akraba, eş-dost, tanıdık vs. de yoksa) aslında oldukça uzak bir ihtimal. Ankara Üniversitesi gibi hemen hemen bütün fakülteleri şehir merkezinde olan bir üniversitede okuyan biri için bu daha da uzak bir ihtimal sanırım. Çevremdeki birkaç kişi yaşadıkları yerin Mamak olduğunu söyleyince insanlar üzerinde hiç de olumlu olmayan etkiler bıraktıklarını gördüm. Mamak denildiğinde insanların gözünde koca bir köy ve bir de Mamak çöplüğü canlanıyor sanırım. Daha önce fotoğraflarını gördüğüm bir yer. 2008 yılında Mamak'ın fotoğraflarını çeken bir arkadaşım, (Misket Mahallesi tarafı için) "Nasıl bir yerdir öyle, her taraf gecekondu. Hiç bina yok. Adamın bir tanesi tepeye gecekondu yapmış, merdivenle çıkılıyor," demişti. Daha sonra 2012'de Mamak'ı yavaş yavaş tanımaya başladım. Tabii bu yine arkadaşlar ve tanıdıklar vesilesiyle oldu. Okulda Tuzluçayır'dan arkadaşlar vardı: Bazıları aileleriyle birlikte uzun yıllardır orada yaşıyorlardı, bazıları da öğrenci olarak orada ev tutmuşlardı. Ben de oraya taşınacaktım ama bilmediğim, görmediğim bir yerdi.

Nasıl olur? Güvenli mi? İnsanları nasıl? Bir gün Tuzluçayır'ı tanımaya karar verip arkadaşımla Kızılay'da buluştuk. "Yürüyerek mi gidelim yoksa otobüsle mi?" dedi arkadaşım. "O kadar yakın mı? Yürüyerek gidilebiliyorsa gidelim, etrafı tanımış olurum," dedim. Başladık Kızılay'dan yürümeye, kırk-kırk beş dakika kadar sürüyor. Dikimevi'ne gelince Tıp Fakültesi Caddesi boyunca ilerliyorsunuz, Abidinpaşa'yı geçip ilerlemeye devam ediyorsunuz ve sağ tarafınızda Tuzluçayır Anadolu Lisesi ilerisinde de kavşağı görünce, işte orası Tuzluçayır Göbek, yani Yolağzı. Tıp Fakültesi Caddesi, Göbek'ten aşağı devam ediyor. Aşağıya doğru giden anayol, asıl Mamak diye adlandırılan Mamak Belediyesi'nin ve tren istasyonunun oraya doğru gidiyor. Göbek'ten yukarı dümdüz giden yol ise Mutlu Mahallesi tarafına, yukarı devam edip soldaki anayola döndüğünüzde ise Nato Caddesi'ne çıkmış oluyorsunuz. Nato Caddesi istikametinde ilerleyince (şu anda kentsel dönüşüm yapılan) Ege Mahallesi'ne doğru gidiyor yol. Göbek'ten sola döndüğünüzde ise solunuzda yine Kartaltepe Mahallesi kalıyor (Bugün Cami-Cemevi yapılan Kartaltepe Mahallesi). Mahallenin karşısındaki dağlar, Hüseyin Gazi Dağı'ymış ve Mamak Cezaevi...

Yol boyunca sürekli sorduğum, "Geldik mi?" sorularının ardından mahalleye vardık. Mahalleyi dolaşıyoruz, ben şaşırıyorum. Gecekondular nerede? Bir tane bile gecekondu göremiyorum. İçlere doğru tek tük belki, onlar da (şu an yıkıldı) yıkılacak. Hepsi en fazla dört-beş katlı olan binalar, küçük küçük parklar, bakkallar, meyve sebze satan kamyonetler, köy dernekleri, kahveler... "Ayaş domatesi Ayaş, taze sarmısak soğan geldi, terlikçiiiiiii..." sesleri birbirini izliyor. Camlardan uzanan yaşlı başlar, sohbet, alışveriş, bina önlerinde oturan insanlar... Şaşkınlıkla etrafı izliyorum. Burası köy gibi; Sivas'ı, Çorum'u köy köy almışlar getirmişler buraya sanki. İnsanlar o kadar tanıdık, bildik yüzler ki her sokakta, her köşe başında köyümde gibi hissediyorum kendimi. İkinci gidişimde, evi de tutup taşınmaya karar veriyoruz. O taşınma sürecinde, daha önce hiçbir yerde görmediğim yardımseverlik ve insanların samimiyeti beni çok etkiliyor, güven veriyor. Sıcak, candan insan-

lar... Dört koldan yardıma koşuyorlar. Komşuluk ilişkilerimiz çok iyi gidiyor. Mahalleden hiç ayrılmak istemiyorum. Sürekli arkadaşlarıma anlatıyorum, onları da davet edip tanıtıyorum, hatta birkaçı da buraya taşınıyor.

Tuzluçayır, Mamak'ın diğer semtlerine göre merkeze oldukça yakın bir mahalle. İlk günlerde burada otobüsle ulaşım diğer tüm insanlar için olduğu gibi benim için de sorun olduğundan genellikle yürüyerek Kızılay'a veya Sıhhiye'ye iniyordum. Çünkü mahalleye gelen belediye ve halk otobüsleri (paralı otobüsler) genellikle dolu oluyor. Bu doluluk gidişte de dönüşte de neredeyse günün her saati devam ediyor. Hatta mahalleye dönüşte yürüyerek gelmek otobüsle gelmekten daha az vakit alıyor diyebilirim; çünkü Kızılay'da oluşan uzun otobüs kuyruklarında bekleyenlerin doldurduğu tıklım tıklım otobüslere Kolej, Kurtuluş, Dikimevi civarından binmek bazen imkânsız bir hal alıyor. Geçen otobüsler dolu geldiği için bunlardan birine binmek için uzun süre beklemeniz gerekiyor. Daha sonra trafik, kalabalık vs. merkeze olan on dakikalık mesafeyi kırk dakikaya çıkardığı gibi bunun oldukça yorucu olması da cabası... Dolmuşlar ise genelde Ulus civarına yolcu taşıyor. Sıhhiye'ye giden de varmış; ancak saatte bir olduğu için henüz hiç rast gelmiş değilim. Bu nedenlerden ötürü mahalleye ulaşımı genelde zorunlu olarak yürüyerek sağlıyorum.

Mahallede dikkatleri evlerin duvarlarında, sokaklarda, parklarda, trafolarda vs. çeşitli sol örgütlenmelerin afişlerinin asılı olması ve duvarlara yazılmış sloganlar, isimler çekiyor. Her köşede bir direnişin simgesi var.

AKADER (Anadolu Kültürel Araştırmalar Derneği), Halkevleri, İşçi Kültür Evi (Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu), ÖDP, ESP, HDP ve EMEP, RED (Reel Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği) mahallede bürosu bulunan siyasal yapılanmalar. Ayrıca Halk Cephesi, Alınteri, DHF, Partizan, TKP de mahallede bürosu olmayan ancak çalışma yürüten siyasi gruplar. Bu örgütlenmelerin içinde genelde mahallenin gençleri yer almakla birlikte dışarıdan gelen gençler de var. Mahalle içindeki birçok eylem başta AKADER ve Halkevleri olmak üzere çeşitli siyasi

Mahalledeki binaların duvarlarındaki yazılamalar. (Fotoğraflar: Yelda Yürekli)

Mahallede bulunan Feyzullah Çınar Parkı'ndaki ozan Feyzullah Çınar'ın heykeli. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

grupların öncülüğünde gerçekleştiriliyor. Ayrıca mahallede yer alan siyasi grupların yıl içerisinde çeşitli anma etkinliklerinin yanı sıra, mahallenin parklarında düzenlemiş oldukları festival etkinlikleri de oluyor. Bir de mahallede bürosu bulunan örgütlenmeler, buralarda da çeşitli söyleşiler, etkinlikler ve gösteriler yapıyorlar. Halkın bu etkinliklere katılımı, örgütlenmeden örgütlenmeye değişiyor. CHP, BDP (HDP) gibi partilerin de mahallede çalışma yürüttükleri görülüyor. Pir Sultan Abdal Der-

Farklı siyasi gruplar tarafından yapıştırılan afişler. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

neği de faaliyet yürüten dernekler arasında ve bununla birlikte birçok köy derneği var.

Mahallenin nüfusunun yüzde 90'ını Çorum ve Sivas'tan göç etmiş Alevi kökenli insanlar oluşturuyor. Alevi nüfusunun fazla olması da yine Alevilerin, solun güçlü olduğu Tuzluçayır gibi bölgelerde kendilerini güvende hissetmelerine bağlanıyor. Aslında bu her iki açıdan da birbirini tamamlayan bir durumdur. Yani solun güçlü olduğu mahallelerde genelde Alevi nüfusu fazla olduğu gibi, Alevilerin yoğun olduğu mahallelerde de sol örgütlenmeler güçlenmişlerdir; çünkü buralarda daha rahat etkinlik yapabildikleri gibi bu etkinliklere katılım da daha yoğun olarak sağlanıyor.

Mahallenin nüfusunun yoğun olarak Alevi olması nedeniyle mahalledeki etkinlikler de buna göre şekilleniyor. Özellikle yaza doğru başlayan kına geceleri, düğünler, daha sonra aşure et-

kinlikleri, cemler, anmalar, şenlikler vs. şeklinde sürüyor. Mahallede köy dernekleri fazla olduğu için insanlar etkinliklerini bu derneklerde yapıyorlar. Bu nedenle, mesela gün boyunca davul zurna sesi dinlediğiniz oluyor.

Mahalle nüfusunun büyük bölümünü emekliye ayrılmış yaşlı kesim oluşturuyor. Mahalledeki köy derneklerini, kahvehaneleri dolduran yaşlı kesim akşama kadar buralarda okey, çeşitli kâğıt oyunları oynayarak, çay, kahve içip sohbet ederek günlerini geçiriyorlar. Bunların yanı sıra çalışan erkekler için başta inşaat sektörü olmak üzere çeşitli sanayi kollarında çalışanların çoğunluğu oluşturduğunu söyleyemeyiz. Buradaki insanlar genellikle ya hizmet sektöründe çalışıyorlar ya da bir yerlere zamanında memur olarak girmiş insanlar; ancak memur ve masa başı işlerde çalışan kesim, hizmet sektörüne göre sayıca daha az bir grubu oluşturuyor.

Mahallenin kadınları genelde ev kadını olmakla birlikte, birçoğu da hizmet sektöründe, genellikle temizlik işlerinde çalışarak yaşamlarını sürdürmeye, aileye katkı sunmaya çalışıyorlar. Onun dışında yazın gece yarılarına kadar parklarda, sokaklarda sporunu, yürüyüşünü yapan, çocuklarını gezdiren, kapı önlerinde çay, kahve içip sohbetler eden kadınlara rastlıyorum. Tuzluçayır kadını açıksözlü ve birçok konuda kendini erkeklere kıyasla daha iyi ifade edebiliyor. Daha ilk tanışmamda ve sonraki sohbetlerde de açıkyürekli ve lafını esirgemeyen bir kadın profiliyle karşılaştım. Çok da anaçlar, hemen sahipleniveriyorlar insanı. Evlerinde pişirdikleri yemeği paylaşır, hemen sıcak sıcak bir tencereye doldurup kapıyı çalarlar. İçeri davet ettiğimizde de belki ders çalışıyoruz, işimiz vardır diye rahatsız etmeye çekinir, girmek istemez; ama giderken kendi evlerine davet etmeyi de unutmazlar. Komşuluk ilişkilerinin başka yerlerde bu kadar samimi ve sıcak olduğunu daha önce görmemiştim.

Mahallede yaşayan insanlar, özellikle eskiler genelde birbirini tanıyan insanlar. Mahalleye uyum sağladıkça, zamanla bu tanıma ve tanınma durumu da olağan bir şekilde kendiliğinden gelişiyor. Yani ilk günlerde birkaç kişiyle başlayıp, bir sü-

re sonra mahalledeki çevreniz genişledikçe, birçok kişiyle selam alıp vermeye başlıyorsunuz. Evden çıkıp beş dakikalık yürüme mesafesinde bulunan otobüs durağına giderken bile beş tanıdığa rastlayıp, hal hatır sorup ayaküstü kısa sohbetler yapabiliyorsunuz. Ayrıca mahalle esnafı da bir süre sonra size aşina oluyor. Bakkalda, manavda, markette sanki küçük bir kasabada yaşıyormuşsunuz havası içerisinde, alışverişinizi yapıyorsunuz.

Mahalleye 2012'nin Haziran başlarında taşındığımız için mahallede yazın yapılan çeşitli etkinliklere katılma fırsatı da bulmuştum. Bunlardan ilki "Sivas anması" etkinliğiydi.

Mahallede bulunan birçok siyasi grup farklı günlerde ayrı ayrı etkinlikler yaptığı için Sivas Katliamı'yla ilgili birden fazla etkinliğe katılmıştım. İlki AKADER'in Tuzluçayır Göbek'te yapmış olduğu etkinlikti. Etkinlikte bu dernekten bir grup kadının yapmış olduğu semah gösterisi gerçekten çok etkileyiciydi. Etkinlik sloganlar eşliğinde, çeşitli âşık ve ozanların, vermiş olduğu kısa konserlerle devam etmişti. O hafta katılmış olduğum en kalabalık etkinlik ise Halkevleri'nin yapmış olduğu "Sivas anması" etkinliğiydi. Halkevleri, Tuzluçayır Göbek'e büyük bir sahne kurmuştu. Halkevleri'nin Tuzluçayır ve çevresinde büyük bir kitle tabanı olduğundan mı, yoksa etkinlikte konser vermesi için Mustafa Özarslan'ı getirmiş olduklarından mı bilemem ama bu etkinlik burada görmüş olduğum en kalabalık etkinliklerden birisiydi. Daha sonra bunu, mahallede çalışma yürüten çeşitli siyasi grupların yapmış oldukları Tuzluçayır'ın Nato Caddesi tarafında kalan Tek Mezar Hacı Bektaş Veli Parkı'ndaki etkinlikler, festivaller izledi. Bu etkinliklere katılım bazen oldukça az olsa da genel itibarıyla iyiydi. Sadece Tuzluçayır değil çevre mahallelerdeki insanlar da kendi kültürlerini, geleneklerini yansıttığı oranda bu etkinliklere yüksek bir katılım gösteriyorlardı ki örgütlenmelerin de bunun bilincinde, bunu dikkate alarak etkinlik programı oluşturmuş oldukları görülüyordu.

Mahalleye ilk taşındığım günlerde kendimi en rahat hissettiğim şey yaz akşamları gece hiç çekinmeden, tedirgin olmadan

yürüyüşler yapabiliyor olmamdı. Ayrıca mahalledeki arkadaşlarıma uğrayıp onlarla apartman önlerinde gece yarılarına kadar sohbetler ettiğimiz de oluyordu. İstanbul'da ailem her anlamda kapalı ve muhafazakâr bir mahallede yaşadığı için Tuzluçayır'da yaşam, bir anlamda oldukça rahat ve güven vericiydi. Mesela İstanbul'da yaşadığım mahallede kimse giydiklerinizi yüzünüze karşı eleştirmiyor olsa da tavırlarından, irdeleyici bakışlarından kadınların çoğunluğu kapalı olan bir mahallede, o mahalle baskısını bir şekilde hissettiriyorlardı; ama Tuzluçayır öyle değildi. Bu nedenle benim için mahallenin en cezbedici tarafı buydu, diyebilirim. Mahalledeki kadınlar giyim kuşamlarıyla, tavırlarıyla, davranışlarıyla, kendilerini ifade etme biçimleriyle son derece rahat ve özgürdüler. Ayrıca belki biraz iddialı olacak ama hiç taciz vakası işitmedim. Bizzat şahit olmadım. Yolda yürürken, günün hangi saati olursa olsun, sözlü ya da bakışla ne erkeklerin herhangi bir tacizine maruz kaldım ne de bu mahalle içerisinde böyle bir duruma maruz kalmış birine rastladım. Dolayısıyla Tuzluçayır (taşındığım ilk günlerde daha yoğun hissettiğim bir durum olarak) benim için daha yaşanılası ve şimdiye kadar hiçbir yerde karşılaşmadığım apayrı bir mahalle olma özelliği taşıyordu. Bu nedenle mahalleye yönelik ilk izlenimlerimi vermeye çalıştığım bu anlatımın tamamı, bir bakıma bu duygudan beslenerek yazılmış bir hikâyenin başlangıcını oluşturuyor.

Mahallenin oluşumu

Türkiye, aslında feodalliğin tam olarak tasfiye olmadığı bir ülkedir. Avrupa'da 1600'lü yıllarda başlayan bu tasfiye dönemi, Türkiye'de 1900'lü yılların ortalarına gelindiğinde bile tam manasıyla gerçekleşmedi. Bu durumu üretim ve tüketim ilişkileri üzerinden açıklayabiliriz. Ayrıca bu ilişkiler bağlamında, toplumsal ilişkilerde de bu durumu açıkça görmek mümkün. Ülkedeki kent çeperine yerleşimlerle oluşan gecekondu mahallelerindeki ilişkiler bunun için iyi bir örneklem oluşturuyor. Şimdi bu konuya biraz daha yakından bakalım.

1950'li yıllarda kentler yeni olgularla tanıştı. Bunların başında kırdan kente doğru yoğun kitlesel göçler ve buna bağlı hızlı kentleşme olgusu geliyordu. Göç kapsamında özellikle büyük kentler, o güne dek görülmedik ölçüde büyük bir göçmen kitlesiyle tanışıyordu. Sosyal bilimler sözlüğünde (Demir ve Acar, 2005) tanımlanan şekliyle göç ve kentleşme olgusu üzerinde duracak olursak: Göç, "bir yerleşim biriminden, gruptan ya da belli bir siyasal sınırı olan toprak parçasından başka birine doğru, kısmen sürekli, birey ve kitle hareketi" olarak tanımlanırken; kentleşme, "sanayileşmenin işgücünü çekmesi sonucu nüfusun kırsal alandan şehir merkezine doğru akması, nüfusun kitlesel boyutlarda kentlere akın etmesiyle ortaya çıkan sosyolojik olgu" olarak tanımlanıyor. Ancak Türkiye'de kırdan kente göç, sanayileşmenin işgücünü çekmesi sonucu değil de kırdaki olumsuzluklar nedeniyle meydana gelmiştir. Bu durumda ortada şöyle bir gerçek vardır: Türkiye'deki kentleşme olgusunun sanayileşme süreciyle özdeşleştirilemeyeceği gerçeği. Kırsal alandaki yaşam koşullarının elverişsizliğinden doğan "itici öğeler" Türkiye'de kentleşme bağlamında oldukça önemli etkenler olarak görülüyor. Bu elverişsiz koşullar (genel olarak bilindiği üzere): Toprakların çoğunun bir kişinin elinde toplanması, verimsiz üretimin ihtiyacı karşılayamaması, ekilecek alanların yetersizliği, tarımda makineleşme, doğal koşulların olumsuz etkileri (toprak kayması, deprem, sel, heyelan vs.), eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, kan davası, aşiret kavgaları, aile içi ve köy içindeki anlaşmazlıklar olarak sayılabilir. Bu nedenle topraksızlığın, işsizliğin, yoksulluğun belini büktüğü köylüler için kentler âdeta bir umut kapısıdır. Deyim yerindeyse "taşını toprağını altın" sanıp kentlere göç eden insanlar, buralarda artmaya başlayan nüfusun ve bunun da beraberinde getirdiği sorunların (barınma sorunu, işsizlik vs.) kendilerine reva gördüğü hayatı yaşamak için kentlerin bir köşesinden hayata tutunacaklardı. Bu süreçte aile (geniş aile), akrabalık ve hemşerilik ilişkileri en önemli etkendir diyebiliriz. Aslan'ın da belirttiği gibi, "kentsel toplumda grupların talepleri ve gereksinimleri sistem tarafından karşılanmadığında, bu boşluk aile, akrabalık ya

da hemşerilik mekanizmalarıyla doldurulmaktadır. Yani kent yoksulları büyük ölçüde bu mekanizmalar aracılığıyla kentsel yaşama tutunabiliyor. Bu işlevi gören bir diğer temel unsur ise gecekondulardır" (2004: 69).

Kentlere göç eden ve buradaki konut gereksinimlerini o günkü olanaklarda karşılayamayan nüfus yeni bir olgu yaratmıştır: Gecekondulaşma. Işık ve Pınarcıoğlu'nun[1] üzerinde durduğu gibi, "hızla büyüyen kentlerin yeni aktörleri orta sınıflar, konut sorunlarını yapsatçılık sayesinde piyasa ilişkileri içerisinde çözmüşlerdi. Geliştirdiği iç düzenlemeler ne denli yenilikçi olursa olsun yapsatçılığın alt gelir gruplarına konut üretebilmesi olanaksızdı. İşte gecekondu hem formel konut piyasasının, hem de devletin dışladığı kesimlere yönelik *piyasa dışı* bir çözüm olarak ortaya çıktı. En başından beri gecekondunun işlevi, devlet ile piyasa arasında kalan o geniş boşluğu doldurmaktaydı. Başka bir deyişle, gecekondunun en başından beri çok net bir *sınıfsal içeriği* vardı. Kente yeni gelen, kentte tutunmaya çalışan ve devlet ile piyasanın unuttuğu, yok saydığı kesimlerin konutu olmuştur gecekondu" (2013: 112). Yani bir bakıma, konut sorununa devlet ve piyasa koşulları bazında da bir alternatif oluşturmuştur diyebiliriz; ancak buna yoksul kesimler için bir alternatiften çok zorunluluk demek çok daha doğru olur. Çünkü ülkedeki kentlerde yaşayan belli kesimlerin ortalama yaşam standartlarını göz önünde bulundurduğumuzda, bu standardın çok altında bir yaşam sürdürmeye çalışmak, ancak zorunluluk nedeniyle olabilir. Bununla birlikte gecekondu sözcüğü "gecekondu mahallesi", "gecekondu halkı" gibi Türkiye'nin toplumsal gerçeğini biçimlendiren yeni bir kavram yaratmıştır. Sonuç itibarıyla, şehirlerde genellikle şehir merkezlerinin çevresini saran gecekondu mahalleleri, hatta gecekondu ilçeleri oluşmuştur.

---

1 Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu'nun *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği* isimli kitabı, kent merkezinin çeperine kurulmuş bir gecekondu semti olarak İstanbul Sultanbeyli'de yapılan bir çalışmadır. Bu çalışma Sultanbeyli özelinde yapılmış olmakla birlikte kitapta yer aldığı gibi Türkiye'deki kent yoksullarının tarihinin gecekondu olgusunun evrimi anlaşılmadan tam olarak yazılamayacağı anlayışıyla oldukça kapsamlı bir araştırma sonucu ortaya konmuş bir çalışmadır.

Işık ve Pınarcıoğlu'nun anlatımıyla, "ilk kuşak gecekondular, tam da toplumun kendine taktığı adı hak edecek bir süreç içerisinde üretilmiştir. Bu dönem gecekondularının temel özelliği, kırdan göçenlerin kentin çevresinde yer alan "hazine" arazileri üzerinde esas olarak kendi emekleriyle yapım sürecini gerçekleştirmeleridir. Kimi durumlarda aile yakın çevresinden yardım alınsa, hatta belli durumlarda işçi ya da usta çalıştırılsa bile ilk kuşak gecekonduların temel özelliği, yapımcı ve kullanıcı arasında ayrışma olmamasıdır. Bu konutlar, kentte kendilerine bir yer edinmek isteyenler tarafından kendi gereksinmelerine göre üretilmektedir. İlk kuşak gecekonduları sonraki yıllarda ortaya çıkan yeni biçimlerinden ayıran en temel öğe de, yapımcı ve kullanıcı arasındaki bu özdeşliktir. Dolayısıyla kentleşmenin ilk evrelerinde ortaya çıkan gecekondulaşmanın en önemli özelliği, değişim değeri değil de kullanım değeri için üretiliyor olmasıdır. Bu gecekondular, neredeyse tümüyle parasal ilişkiler dışında üretilmektedir. Bu süreçte belirleyici olan da, üretilen ürünün piyasadaki değeri değil, kullanıcının gereksinimleridir. Üretiminden kullanımına dek tüm süreç, kullanıcılarının zaman içinde değişebilecek gereksinimlerine göre düzenlenmiştir. Gecekondu özelinde yerleşen ilişkilerin hepsi esneklik temelinde kurulmuştur. İnşaat süreci, gecekondunun finansmanı, esneklik üzerine kuruludur. Bir kez içinde yaşamaya başladıktan sonra gecekondudaki hayat tarzı da esnektir. Zamanla ailenin değişen gereksinimlerine göre, konuta çeşitli eklentiler yapılabilmekte, konutun yerleştiği arsa üzerinde ufak çaplı da olsa tavuk ya da meyve yetiştirmek gibi faaliyetlere uygun mekân bile kalmaktadır. Bu anlamda ilk dönem gecekonduları, hem gelir düzeyi, hem de kentte yaşadığı deneyimler dalgalanmalar gösterebilen bir kesimin konutudur" (2013: 112-113).

Kentlerde oluşturulan böylesi bir yaşam şekli bir süre sonra kendine has bir kültürü de beraberinde getirmişti: Gecekondu kültürü ve gecekondu insanı profili. Peki, nedir bu gecekondu kültürü ya da gecekondu insanı profili? Mübeccel Belik Kıray'ın "tampon mekanizmalar" dediği gecekondu mahalle-

ri, kırsal kesimden getirilen alışkanlıkların ve feodal ilişkilerin kentlerde de devam ettirilmesiyle ortaya çıkan yeni bir kültür oluşturuyordu. Bununla beraber, bir gecekondu insanı profili oluşuyordu: Ne tam olarak köylü (üretim ilişkileri açısından düşünüldüğünde) ne de tam olarak kentli (tüketim ilişkileri açısından düşünüldüğünde) olabilen bu insanlar, aslında arada kalmışlığın profilleriydi. Kendilerine ait bir arazileri yoktu. Ya şehirlerdeki tefecilerin kendilerini kandırıp parsel parsel sattıkları hazine arazilerine ya da çeşitli örgütlenmelerden insanların yardımıyla küçük bir toprak parçası üzerine yapılıyordu bu evler. Tam manasıyla ev de sayılmazlar. Hiçbir konforu olmayan, öncelikle tamamen fizyolojik bir ihtiyaç olan barınma ihtiyacından doğmuş yapılardır. O anki eldeki imkânlarla temel bir ihtiyacı karşılamaya yönelik derme çatma, izbe yapılardır. Anlık ihtiyacı karşılamaya yönelik gibidir; çünkü bütün bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olanaklar sağlamayan, alternatif üretmeyen devlet, bu tür yapıların ortadan kaldırılması için de hemen hemen her zaman insanların tepesinde olmuştur. Bu nedenle adı üzerinde, bir gecede oluşturulan bu yapılar, yıkılır yine yapılırlar. Çünkü insanların başka çaresi yoktur. Geldikleri yerde tutunmak zorundadırlar. O nedenle çok da inatçıdır gecekondu insanı; yoksa şehirde iyice kaybolup gideceğini bilir. Bireycileşmemiştir gecekondu insanı, beton yığınlarının soğuk yüzleri gibi değildir yüzleri; çünkü bu yapıların her bir duvarı, taşı, toprağı için birlikte verilen bir emek, birlikte dökülen alınteri vardır. Bu nedenle geldikleri yerde var olma mücadelesi de yine birlikte olacaktır. Sorunlar ortaksa, çözümü de ortak olacaktır. Çünkü devlet, sistem, göçtükleri şehir hepsine aynı acımazlıkla yaklaşır. Hepsi de aynı yoksul havayı solur.

Yoksulluk için Victor Hugo'nun *Sefiller*'i şöyle diyor: "Her yanda yoksulluğun olması beni Tanrı'nın zengin olmadığı fikrine götürdü. Kendini gösterecek gibi ama sanırım biraz finansal zorluk çekiyor," böyle de olunca hepten yakaya yapışıyor. Koca koca toplumların, toplulukların ve beraberinde insanların belini büken bu kavram, Özgür Üniversite sözlüğünde tam da bu bel bükme deyimi üzerinden açıklanmış: "Fakirlik kav-

ramı, yoksulluk kavramıyla aynı anlamı ifade eden Arapça bir kavramdır. Fakirlik kavramının Arapçadaki açılımına bakıldığında 'omurgası kırılmış kimse' anlamına geliyor. Omurga kavramı, bir şeyin varlığıyla ilgili en önemli bölüm anlamındadır. İnsanın temel varoluşunu gösteren bedenini kullanamayışı, emek gücünü kullanamadığı anlamına gelir. Omurganın kırılması ve kullanılamaz oluşu, insan emeğinin ürününün kendisinin yeniden üretimi için kullanılamaz olmasıyla aynı şeydir. İnsan emeğinin kendisi için kullanım değeri ifade etmemesi, öteki (efendi, sermayedar vs.) için kullanım değeri ifade etmesi durumudur," (Akyüz, 2008). Bu bölgelerdeki insanlar için emekleri kendileri için bir kullanım değeri ifade etmiyordu. Şehirlerin ötekileştirip çevresine ittiği bu insanlar belirli kesimlerin hizmetindeydiler.

Yoksul kesimlerin kente tutunmalarının yoksul bir çabasıdır gecekondular. Devlet her zaman kolluk kuvvetleriyle bu tür mahalleleri daha iyi bir rant alanına[2] dönüştürebildiği oranda karşısında olmuştur; ancak hazine arazileri üzerine yapılarak oluşturulan gecekondu mahallelerinin, seçim dönemlerinde siyasetçiler tarafından oy deposu olarak görüldüğü de bir gerçektir. Bu konuda Işık ve Pınarcıoğlu'nun belirttiği gibi, "devletin elinde kentsel gelişme için kullanılabilecek çok büyük bir arsa stokunun bulunması, toplumdaki politik kurumlar ile göçmen kitleler arasındaki ilişkide önemli bir rol oynamıştır. Dev-

2 Türkiye'de devlet, her dönemde politik kârın ötesinde, daha kârlı bir rant alanına dönüştürebileceği oranda gecekondu mahallelerini ortadan kaldırma eğilimimde olmuştur. Bu sadece ekonomik anlamda bir kâr amacı değildir, yoksul kesimlerden oy toplamanın dışında, örneğin Tuzluçayır gibi sol kesimler tarafından "kurtarılmış bölge" olarak görülen mahallelerin kent merkezine inmesini, egemen sınıfların karşısında güçlenmesini önlemek amacıyla her zaman bu mahallelerin karşısında olmuş ve bu mahallelerdeki direniş unsurlarını kırmaya çalışmıştır. Bunu zora ve baskıya dayalı olarak yapamadığı durumlarda mahalleyi dağıtmak için uyuşturucu ve fuhuş çetelerini kullanmış, bu tür mahallelerin politikleşmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Ayrıca yine son dönemlerde oldukça yaygınlaştırılan "kentsel dönüşüm" projeleri, her ne kadar oldukça masumane bir biçimde sunulsa da bir anlamda politik mahalleleri dağıtmak, yoksulları tamamen kent merkezinin dışında tutmak, dolayısıyla derinleşen sınıf ayrımının yeni konutlarla bir bakıma ambalajlayarak üzerini kapatmak, ayrıca inşaat sektörüne yeni sermaye alanları açmak amaçlı planlanmış projelerdir.

letin sahip olduğu arsa stoku, politikacılara kolaylıkla yönlendirebilecekleri önemli bir araç sağlamış ve hazine arazileri üzerinde kurulan ortaklık, siyasi patronaj (himayecilik) ilişkilerinin temelini oluşturmuştur. Gecekondulara af sağlanması ve tapu dağıtılması, Türkiye'de her zaman en önemli seçim malzemelerinden biri olmuştur. En yalın tanımıyla oy karşılığında politik çıkar dağıtılması olarak tanımlayabileceğimiz popülizm/klientelizm, kentsel toprak mülkiyetinin yapısı dolayısıyla neredeyse sınırsız sayılabilecek bir kaynak bulmuştur kendine. Ama burada önemli olan, devletin sahibi olduğu büyük toprak kaynaklarının ithal ikameci sanayileşmenin de yapısına uygun olarak, toplumda yeniden dağıtım mekanizması olarak işlev görmüş olmasıdır. Devlet, kırdan kente göçün yarattığı büyük konut talebinin en azından bir bölümünü, sahip olduğu arazilerin gecekondularca işgaline sessiz kalarak finanse etmiştir. Kentleşmenin ilk evrelerinde üzerinde konut yapacak bir toprak parçası elde etmenin en kolay yolu olarak arazi işgalleri, devlet ile kente göç eden kitleler arasındaki sessiz ortaklığın en önemli öğelerinden biri olmuştur," (2001: 116).

Hikâyemize konu olan mahallenin bulunduğu şehre gelecek olursak: Ankara 1950'lerde başlayan kırdan kente yoğun göç dalgasının hedefi haline gelen bir şehir. Başkent olmasının dışında tam olarak bir metropol olarak adlandıramayacağımız, etrafı ufak tefek dağlar ve bunların üstüne yapılmış, sanki üst üste yığılmış gibi duran gecekondu evlerinin oluşturduğu gecekondu mahalleleri ile çevrili, yoksulluğunu çevresine yaymış bir kent. Deniz değil, her yeri bürokrasi kokan bir memur kenti Ankara. Ve biraz da öğrenci kenti sanırım. Ulucanlar'daki Ankara Hastanesi'nin penceresinden bakınca fark ettim; bir yandan dumanı tüten öbür yandan yaşanılamayacak denli izbe evleri ve karşılarında onlara meydan okuyan hatta onları ezen yükseklikteki yapılarıyla şehir merkezi. Ve Ankara Kalesi... Ankara'nın yoksulluğu içinde yoksul bir kale, tıpkı yoksul insanları gibi zamana direnmeye çalışan. Ankara'yı iyi tanımak için belki de gidilmesi gereken en iyi yer orası, bir de elbette Kızılay var; ama Ankara Kalesi insana bir başka manzara sunuyor.

Mesela Ankara'nın kuru soğuğunda kaleye çıktığınız zaman, şöyle bir bakın tüm Ankara'ya, birkaç dakika geçmeden rüzgârın da etkisiyle sert bir tokat yiyeceksiniz. İşte bu tokat kaleden görünen yoksulluğun tokadı, sınıf farkının tokadı... Ulucanlar'dan, Mamak tarafından gelen sert rüzgârın tokadı. İşte böyle bir kentin tamamı gecekondu, şu anda da kentsel dönüşümle en büyük rant alanı olan bir ilçesi Mamak. Ankara'nın yoğun göç alan ilçelerinden biri. Aslında tam da *Marksist Tutum* dergisinde (2006)[3] bir işçinin anlattığı gibi bir yer:

> Yaşamlarımızı sürdürdüğümüz emekçi semtlerinin hepsi kapitalizmin bizlere reva gördüğü hayatın izlerini taşır. Ancak devrimcilerin o ya da bu düzeyde sempati ile karşılandığı semtler bütün bunlara ek olarak başka baskılarla da yüz yüze kalır. Ben Ankara'da, yaşayanlarının çoğunluğunu benim gibi emekçilerin oluşturduğu Mamak'ta oturan bir işçiyim. İsmini daha önce mutlaka duymuşsunuzdur; bir gazete haberinde ya da bir şairin mısralarında. Burası devrimcilerin bir dönem en ağır işkenceleri yaşadıkları askeri cezaeviyle, sonra çöplüğüyle tanınan bir yer oldu. Ancak her zaman yoksulluğuyla ve yaşanan acılarla hatırlanan bir yer.

İnsanlar buralarda sömürünün kendilerine reva gördüğü bir hayatı yaşıyordu. Kırdan kente, kenti bir umut kapısı olarak gördükleri için göç etmişlerdi. Bu yüzden umut hep vardı...

Şimdi de bütün bu anlattıklarımızı göz önünde bulundurarak, başımızı bir mahalleye doğru çevirelim ve "Mamak Türküsü" tadında bir hikâye anlatmaya başlayalım, eksik kaldığım yerden mahalleli tamamlasın hikâyesini.

Tuzluçayır Mahallesi de Ankara'daki birçok mahalle gibi 50'lerdeki kırdan kente olan yoğun göç dalgasıyla oluşmuş bir mahalle. Adını o dönemde üzerine kurulan arazinin çayır, bağ, bahçe olmasından alıyor sanırım. **Yaşar (1960 doğumlu)** mahallenin bu ismi nereden almış olabileceğini tahmin etmeye çalışıyor:

---

3 Ayrıntılı bilgi için bkz. "Geçmişle Bugünün Kıskacında Tuzluçayır'da Yaşam", Aralık 2006, http://marksisttutum.org/gecmisbuguntuzlucayir.htm.

Tuzluçayır, 80 öncesi tamamı gecekondu olan bir mahalle.
(Fotoğraf: Çınar İnşaat)

> Muhtemelen bizim evin yapıldığı ve daha da eskiden dere olan yatağın Hatip Çayı'na birleştiği yerde düz bir bostan alanı vardı ve ben Mamak Ortaokulu'nda okur iken, (1972-1975 yılları arasında) halen bir aile tarafından bostan olarak ekilir ve buradan satış yapılırdı. Bu bostan nedeniyle buraya Tuzluçayır denmiş olabilir. Bunun dışında bir çayır arazisi anımsamıyorum.

Tuzluçayır köyden kente göç eden insanların hemşerilik bağıyla büyükşehirlerde tutunmaya çalıştığı bir yer. Çocukluğu Tuzluçayır Mahallesi'nde geçmiş Yaşar, mahallenin oluşumuyla ilgili anımsadıklarını anlatmaya devam ediyor:

> Benim çocukluğumun geçtiği 60'lı yıllar boyunca Tuzluçayır Deresi (42. Sokak) olarak bilinen yerin ortasında babam ve amcamların yaptığı iki odalı bir evimiz vardı. Tuzluçayır çoğunlukla gecekondularla dolu idi ve bizimki gibi dere yatağı olan yerlere de 60-70 yılları arasında gecekondu yapımı de-

vam etti. Bahse konu derenin iki yanı kayalarla kaplı olduğu için bir gecekondu yapılmadan önce yaşlı bir lağımcıya önce lağım attırılır ve böylece düz bir yer elde edilmeye çalışılırdı. Hatta bu lağımların birinde kopan kocaman bir kaya bizim evin çatısına düşmüş ve damı delerek odaya kadar gelmişti. Köylerden gelenler çoğunlukla aynı köylüler, yan yana imece usulüyle ev yaparlar, önce bir oda, sonra iki oda ve 3-5 yıl sonra da salon yapılırdı. Tuvaletler dışarda idi ve ancak 70 sonrası belediye hizmetlerinin gelmesiyle kanalizasyona bağlanarak evlerin içine alındı. Herkesin küçük-büyük bir bahçesi, bahçelerde meyve ağaçları, çoğunlukla bir kümes, kömürlük ve bir tandır yer alırdı. Bu tandırlar bütün 60'lı yıllar boyunca ekmek yapmak için kullanıldı. 60'lı yıllar boyunca hatta 75'lere kadar köylerden kışlık yiyecekler gelirdi. Buğday, un, bal, ceviz, et, kaymak, un, mercimek, kayısı vs. ne varsa sonbaharda gelir ve kış boyunca bütün bunlar tüketilirdi. Bu tarihe kadar köyler tamamen boşalmadığı için, köyde kalan aileler diğer ailelerin tarlalarını ekerler, biçerler, cevizlerini toplarlar ve bir kısmını Ankara'daki akrabaya gönderirlerdi. Bunlar 70'lerin ikinci yarısında neredeyse bütün köyler boşalınca sona erdi ve tarlalar ekilmez, cevizler toplanmaz oldu.

Doğma büyüme Tuzluçayırlı olup hâlâ mahallede yaşayan **Seher (1972 doğumlu)**, mahallenin oluşumuna dair büyüklerinden duyduklarını anlatıyor:

Tuzluçayır'da doğdum, büyüdüm. Zaten hani babam buraya ilk yerleşenlerden, birisi geliyor köyden daha sonra köydeki diğer yakınlar da, atıyorum bizim orada Ali var, Ahmet var, Mehmet var deyip bu mahalleye geliyor ve dolayısıyla hani baktığımızda Tuzluçayır da Sivas'ın birçok köyünden oluşan bir yer. Yani her köylü çıkıp geliyor buraya. Oluşum o gecekondu şeklinde. İnsanlar işte geliyor, 2+1 küçücük evler yaparak burada yaşamaya başlıyorlar. Oluşumu bu. Benim çocukluğumda Tuzluçayır köy gibiydi, bağların, bahçelerin olduğu; kaplumbağaların, papatyaların, üzüm bağlarının olduğu böyle bir yerdi Tuzluçayır. Hani öyle mahalle falan değil,

> semt. Tuzluçayır denince akla, hani bu Abidinpaşa'dan sonra Ege Mahallesi'ne kadar Tuzluçayır'dı önceden. Daha sonra böyle bölündü diğer mahallelere. Tuzluçayır çok geniş bir mahalleydi arazi anlamında ama yerleşke anlamında çok kalabalık bir yer değildi.

Işık ve Pınarcıoğlu'nun bahsettiği erken dönem gecekondularına ilişkin olarak belirtilmesi gereken ve Tuzluçayır özelinde de görebileceğimiz önemli bir özellik, ağ türü ilişkilerin en başından beri gecekondulaşma süreçlerine hakim olmasıdır. "Bu ilişki ağları arasında varlığı ve etkinliği en çok vurgulanmış olanı hemşehrilik ilişkileridir. Kente ilk gelenler, kendilerinden önce kente gelmiş hemşehrilerinin deneyimlerinden önemli ölçüde yararlanmışlardır. Bu ilişkiler, özellikle kentte tutunabilmek açısından temel önem taşıyan konut ve işgücü piyasalarında baskın olarak gözlemlenmektedir. Öncelikle göçmenler, kendilerinden önce kente gelmiş hemşehrilerinin yerleştiği alanlara yerleşerek, gecekondu yapımı için gerekli olan arsayı ve birikimi elde ediyorlardı. Kendileriyle aynı deneyimi yaşamış kişilerle bir arada olmak, aynı zamanda göçmenlere önemli bir güvence de sağlıyordu. Bu güvencenin bir bölümü, bu bir aradalığın yarattığı güven ve dayanışma duygusundan, bir bölümü de bu ilişkilerin işgücü piyasasında sağladığı avantajlardan kaynaklanıyordu. Hemşehriliğe dayalı ilişki ağları, aynı zamanda işgücü piyasasında göçmenlere belirli fırsatlar sağlamaktaydı. Bu fırsatların önemli bir bölümü kendilerinden önce gelmiş hemşehrilerin yoğunlaştığı iş kollarında iş bulma veya iş kurmanın daha kolay olmasından kaynaklanmaktaydı," (2001: 117). Bu konuda güçlü bir dayanışma var o yıllarda. **Yaşar,** "Köyden gelen kimse çok fazla işsiz kalmazdı," diyor:

> Köyden gelen erkekler çoğunlukla birbirlerini kamu kurumlarında işçi olarak istihdam ederlerdi. Gelen kimse çok fazla işsiz kalmazdı. Aynı köylüler yan yana evlerde oturdukları gibi, işyerleri de çoğunlukla aynı ya da yakın olurdu. Kadınlar büyük ölçüde evde kalırlar, çok az kadın gündelik işlere giderdi. Çocukların (kız-erkek ayrımı yapmadan) okutulmasına, mes-

lek sahibi yapılmasına önem verilirdi. Alevi kültürünün etkisiyle kadın ve erkekler arasında gündelik yaşamda ciddi bir eşitlik vardı. Çocuklar çok özgür ve mutlu olarak büyürler ve bütün vakitlerini neredeyse arabasız ve tehlikesiz sokaklarda geçirirlerdi.

Zülfikar (1966 doğumlu) eskiden Tuzluçayır'ın civar mahalleleri de kapsayan bir semt olduğunu ancak şimdi otuz üç sokaklı bir mahalle halini aldığı söylüyor:

> Şimdi genelde Tuzluçayır Mahallesi, örnek veriyorum: Bir Sivaslı büyüğümüz gelmiş yerleşmiş, ilk önce kendi yakın akrabalarını, köylülerini yerleştirmiş. Ondan sonra civar köylerden, Kırıkkale'den, Çorum'dan aynı yapısal kimliklerle gelmişler. İşte mahalle bu şeklini almış zamanla. Daha büyük bir mahalleydi. Bu Kartaltepe dediğimiz yerler de, işte Çağlayan Mahallesi'nin bir kısmı, Misket Mahallesi'nin geneli, Şahintepe Mahallesi'nin bir kısmı da Tuzluçayır'a bağlı bir yerdi; ama daha sonra tabii ki yeni mahalleler kuruldukça yanındaki sokakları da birbirine bağlaya bağlaya mahallemiz yaklaşık, şu anda 33 sokaktan oluşan bir mahalle halini aldı.

Bir diğer mahalleli olan **Orhan (1964 doğumlu)** mahallenin oluşumunu şöyle değerlendiriyor:

> Tuzluçayır Mahallesi yaklaşık 1940'larda kurulan bir mahalle. 1940-1945 yıllarında yavaş yavaş Sivas, Çorum, Ankara'nın yakın illerinden, bu Orta Anadolu dediğimiz, gelip, (şehirlerin gelişmesiyle birlikte, Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte) yoksul insanların gelip, yerleşip, burada Ankara'da iş bulmak umuduyla gelen köylülerin oluşturduğu bir mahalle. Ama bu Tuzluçayır Mahallesi'nin en büyük özelliği şu; genellikle Bektaşi ve Alevi kültürünü taşıyan insanların yoğunlukta oluşundan dolayı, yoğunluk o insanların gelip yerleşmesinden kaynaklı oluyor. Bu mahallenin oluşumu 1960'larda, 70'lerde genellikle yoksul insanlar ve genellikle Bektaşi kültüründen gelen insanların yoğunlukta olduğundan dolayı, buralarda yaşam tarzları tamamen işçi. Yoksulluğun içerisinde, gelişmemişliğin

> içerisinde köylerden gelip de şehirlerde çalışmak isteyen insanların, gecekondulaşmanın ağırlıkta olduğu bir yer. Bundan dolayı da hep Alevi insanlar, Bektaşi insanlar köydeki feodal ilişkileri buraya taşıdılar. Sivas'taki insanlar, Çorum'daki insanlar, Tokat'taki insanlar, Yozgat'taki insanlar buraya gelerek kültür anlayışını, ordaki köylü yaşam tarzını buraya yansıttılar. Buralarda birer köy, büyük köyler oluştu; ama en büyük özelliği, Alevilerin burda yoğunlukta olmasından kaynaklanıyor.

Tuzluçayır göçle oluşmuş ve köylülüğün, köy kültürünün hüküm sürdüğü bir mahalle. İnsanlar âdeta köy köy, kasaba kasaba taşınmışlar buraya. Bu nedenle mahalledeki ilişkiler de bunun üzerinden güçlenmiş. İnsanlar birbirini tanıyor, birbirlerine güveniyor; çünkü hepsi aynı şeylerden mustarip olarak göç etmiş. Mahalleye Çorum'dan gelmiş bir inşaat işçisi **Cuma (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> O zamanlar çok iyiydi, gecekonduydu. Herkes birbirini tanıyordu. Şimdi Duzluçayır garıştı yani, eski Duzluçayır değil. Duzluçayır çok farklı bir yer idi. Sağ görüşlü kimse giremiyodu Duzluçayır'a. Gale gibiydi yani ama şimdik öyle değil. Biz mesela çalışırdık 82'lerde, Makro Marketi geçtin mi aynı köyümüze gelmiş gibi oluyok, diyoduk. O zamanlar hep gecekonduydu, yani sen dıştan gel gir mahalleye, biliyolardı. O zaman herkes birbirini tanıyordu. İyiydi ilişkiler, mesela sana bi zarar gelse, toplanıp hemen yanına varıyolardı. Biz inşaattan gelir yemek yapardık, sizin yemeğiniz tatlı oluyo diye gençler geliyodu. Biz yarım ekmeğimizi paylaşan insanlardık.

Peki, aynı memleketlerden gelen bu insanlar nasıl Mamak'taki boş arazilere gecekondular yaparak, Mamak'ı koca bir köye çevirmişlerdi? Tuzluçayır ve civar mahallelerin 70'lere kadar olan oluşumunu ve durumunu **Yaşar (1960 doğumlu)** anlatıyor:

> 1975'lere kadar Tuzluçayır, Akdere, Kartal ve Misket mahalleleri tam bu imece usulüyle kurulmuştu. Misket ve Kartal'da kısmen Sünni ve sonradan MHP'li olacak kesimler vardı. Ama

çepeçevre Alevi ve muhalif bir nüfusla çevriliydi. Şahintepe Mahallesi, Akarçeşme olarak bilinirdi çünkü burada sürekli akan bir çeşme vardı. Ortaokul sınıfları burada piknik yaparlardı ve buradan sonra ev ve yerleşim yoktu. Çöplüğe kadar gitmek ortaokul çocukları için kahramanlık vesilesiydi. Tekmezar'dan sonra bütün Natoyolu, Şirintepe, Ege ve General Zeki Doğan mahalleleri 70'lerin ikinci yarısından sonra hızla yapılaştı. General Zeki Doğan'ın doğu kısmı ve Ege mahallelerinin kurulmasında artık çalışmalara başlamış olan devrimcilerin katkısı olmuştur ama bu zamana kadar yapılan bütün gecekondulaşma biraz kendiliğinden ve imece usulüyle yapılmıştır. Altyapısı çok kötü ve yetersiz idi. Dere yatağındaki evleri her yağmurda sel basar ve evler, duvarlar büyük hasar görürdü. Kartal'a (Kartaltepe Mahallesi) yakın bir yerde bir açık hava sineması vardı ve yazın bütün aileler burada film seyrederlerdi. Özellikle Yılmaz Güney filmleri büyük rağbet görürdü.

70'lere kadar imece usulüyle yapılan gecekonduların oluşumu, bu yıllardan sonra toplumda artan politikleşmeyle birlikte politik bir ağırlık kazanacak ve devrimciler işe dahil olacaklardı. Bu durum Tuzluçayır açısından böyle olmasa bile Tuzluçayır'da yetişen devrimciler civar mahallelerde yoksul insanların yardımlarına koşmaya başlamışlardı. Hikâyenin bu kısmında Türkiye'nin en çalkantılı yıllarını acısıyla tatlısıyla dolu dolu yaşamış, ömrünü mücadeleye adamış birine, **Zakir Koçak**'a kulak veriyoruz. "O yıllarda kente göç, son hız devam ediyordu. Ev meselesi gecekondularla çözülüyordu. Ankara'nın pek çok yeri mafya tarafından parsellenmiş, ihtiyaç sahiplerine satılıyordu. Gücümüzün yettiği oranda böylesi mafya ilişkilerine müdahale ediyorduk," (Canlı, 2014: 65).

Zakir Koçak hikâyenin devamında, Ankara'nın çeşitli semtlerindeki yoksul insanların devrimciler tarafından nasıl ev sahibi yapıldığından bahsediyor. O yıllarda yoğun göç karşısında halkın barınma ihtiyacına cevap vermeyen/veremeyen devlet, karşısında devrimcileri buluyordu. Devrimciler bu soruna

ellerinden geldiğince alternatif yaratıyordu. Ankara'nın yoksul bölgelerinde halkla iç içe elleriyle, canlarını dişlerine takarak, geceli gündüzlü çalışıp gecekondu yapıyorlardı. Bununla birlikte devrimciler, işgal ettikleri mahallelerde hem devlet güçleriyle (polisiyle, askeriyle) hem (çoğu zaman gecekondu yapımları sırasında mahalleyi silahlarla tarayan) ülkücülerle hem de arazi mafyalarıyla mücadele ediyorlardı. Devrimciler halkın da desteğini alarak girdikleri bu mücadelelerde çeşitli bedeller ödeseler de birçok yoksul insanın barınma hakkının mücadelesini vererek o insanları tapu sahibi yapmışlardı.

Seyit Kocakuşak, Cemalettin Canlı'nın *O Çocuklar O Yapraklar*[4] adlı kitabında (2014: 104), bir devrimci olarak yaşadığı o yılları anlatıyor:

> Devrimcilerin çatışma, kargaşa ortamına müdahale etmesi, bu alanı tümüyle kamulaştırıp, barınma ihtiyacı olan vatandaşlara vermesi işin önemli bir boyutu. Ama evsizlere ev yapma çabası yanında, devrimcilerin, ilerici insanların, gönüllerindeki projelerini gerçekleştirme hayalleri de vardı. O günlerde küçük bir ihtimal olan ve hatta pek çokları için ihtimal bile olmayan bir ütopyayı gerçekleştirmek, ete-kemiğe büründürmek istiyorlardı. Devrimciler bu deneyimlerle başladılar yolculuğuna. Ama deneyimleri yoktu. Her şeyi el yordamıyla bulmak zorundaydılar. Düşünceleri kabaydı. Henüz emekleme çağındaydı. Denediler, yanıldılar, ağır bedeller ödediler. Ama yürüdüler.

"Ama yürüdüler" Seyit Kocakuşak'ın bu son cümlesi birçok şeyi de özetliyor aslında. Ama yürüdüler...

Ve daha niceleri devam ettirecekti "onların" mücadelesini, Tuzluçayır gibi yoksul gecekondu mahallelerinde. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

---

4 Cemalettin Canlı'nın bu bölüm içinde yararlanmış olduğum tam ismiyle *O Çocuklar O Yapraklar: Zakir Koçak Kitabı* adlı kitabında Tuzluçayır'ın oluşumu ve politikleşme süreci açısından Ankara'daki birçok gecekondu mahallesinin benzerlik taşıyan hikâyesine dönemin devrimcilerinin, mücadelecilerinin yaşamından kesitlerle yer verilmiştir. Bu nedenle bir döneme kaynaklık eden hayat hikâyelerini barındıran, incelenmesi gereken özgün bir çalışmadır.

Ege Mahallesi ve Natoyolu'nda 1980 öncesi köyden gelen insanlara devletin toprakları parsellenerek dağıtıldı; çünkü oralar imar planı içerisinde birtakım sermaye sahiplerine verilecekti. Aynen Doğu'daki toprak ağaları nasıl büyük topraklara sahipse, buralardaki topraklar da birtakım zengin zümrelere peşkeş çekilecekti. Biz bunlara engel olduk. Bu toprakları insanlara paylaştırma yolunu seçtik. Bu toprakları parselleyip, insanlara dağıtarak evlerini yaptık; çünkü insanlar gelmişti kentlere. Buralarda yaşıyorlardı. Oturacak yerleri, oturacak evleri yoktu ve biz bunları sağlamak zorundaydık. Elimizdeki olanaklar fazla bir şey değildi ama en azından insanlara ev yapabilecekleri bir araziyi mücadelemiz sonucunda verebiliyorduk.

Aslında anlatılanları temel alarak duruma dayanışma ilişkisi açısından bakmak gerekir. Çünkü devrimcilerin yanında olan halkın bu dayanışmadan bir çıkarı vardı. Yoksul, savunmasız, devlet veya devlet destekli gruplar tarafından dışlanan, ötekileştirilen, ezilen halk çareyi devrimcilere sığınmakta buluyordu. Ayrıca yavaş yavaş olaylar da aleyhlerine geliştikçe, bütün bu olanlara birlikte karşı koymanın, paylaşımın önemini anlıyorlar ve buna daha da sarılıyorlardı. **Mahmut (1959 doğumlu)** devrimci hareketin gelişmesi açısından durumu değerlendiriyor:

Örnek vereyim şöyle: 71'de asıl anlamda devrimcilerin şeyi vardı, devrimciler yoksul halktan yanaydı, kendileri de yoksuldu. O ara demin hemşericilikten bahsettim ya bir kişiye gecekondu yapılacak, o hemşerilerin toplamı geliyordu. O ara ben de o toplumun insanıyım. O bahsettiğim toplumun çocuklarından biriyim. İster istemez ben de ordayım. Benim arkadaşlarım da geliyor. Arkadaşlarım, devrimciler de var içlerinde. Onlarda zaten bu dayanışma kültürü baştan beri ideolojilerinde var. Örnek vereyim, ben o dönemlerde işte 74'lerde, 75'lerde, 76'larda Akdere'de, Natoyolu'nda vb. yerlerde gecekondu yapımına çok gittim. Hiç tanımadığım bir adam gecekondu yapıyor, ihtiyacı var çünkü. Uzun sürerse gecekondu

> yapımı belediyenin personeli gelip yıkıyordu. Onu hızlandırmak için topyekûn bir arkadaş grubu toplanıp gidiyorduk, o adamın gecekondusunu bir günde veya iki günde yapıyorduk; adam giriyordu. İçine girdikten sonra zaten sorun olmuyordu. Bu bahsettiğimiz dayanışmalar devrimci hareketin topyekûn gelişmesine neden oldu. Devrimciler iyi bir şey yapıyordu.

Tuzluçayır'daki gençler, devrimciler civar mahallelerin yardımına koşarak bir anlamda buralarda kendilerine "kurtarılmış bölge"ler de inşa etmeye çalışıyorlardı. Tabii bu sırada sağcılar da boş durmayıp kendi bölgelerini oluşturmaya çalışacaklardı. Daha önce Tuzluçayır'ın, Mamak'ın diğer bölgelerine göre kent merkezine oldukça yakın bir yer olduğuna değinmiştik. Dikimevi'yle arasında, sağcıların baskın olduğu Abidinpaşa Mahallesi var ve bu durum her zaman Alevi yoğunluklu bir mahalle olan Tuzluçayır açısından sorun olmuştur. Bu durumu **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** değerlendiriyor:

> 12 Eylül öncesinde sol-sağ çatışması denen hikâye de ağırlıklı olarak şeyde oldu: Bir bu çevrede tek lise Mamak Lisesi'ydi. Politik şeyler bir Mamak Lisesi çevresinde yoğunlaştı bir de Ege Mahallesi, Natoyolu Çöplük tarafında devrimciler Sivaslılarla, Çorumluları yerleştiriyordu oraya. Sağcılar eğer o çatışmalarda baskın çıkarsa, onları kovup Yozgatlıları yerleştiriyordu. 12 Eylül öncesi burası bir tahterevalli gibi düşün, solcular geldiği zaman Yozgatlıları kovalıyorlar, Sivaslıları ve Çorumluları yerleştiriyorlar sağcılar geldiği zaman Yozgatlıları... 80 öncesi Tuzluçayır genel şeye baktığın zaman politikti; ama bu politiklik biraz abartılıyor. 80 öncesi Türkiye'de de Ankara'da da solun kırsal kesimden göç olayında devletin de manipülasyonu var bu işte çünkü devlet, kent merkezini taşradan gelenlere karşı bir koruma şeyinde tutmaya çalışıyor, bu iş için de genellikle MHP'lileri kullandılar. O anlamda taşradan gelenleri genellikle bulundukları bölgede hapsetmeye çalıştılar. O anlamda sistem için biraz daha aykırı olan taşralıları, Alevileri burda hapsetmeye çalıştılar. Tuluçayır'da mesela, kent merkezi ile Tuzluçayır arasında Abidinpaşa var. Abidinpaşa sağcı-

ların denetiminde bir yerdi. Tuzluçayır'a gelen giden arabaları çevirip kimlik kontrolü yapıyorlardı. Kent merkezine gelen akını önlemek için belli yerlerde sol-sağ çatışması kullanıldı diye düşünüyorum 80 öncesinde.

Şehrin çevresine konumlanmak zorunda bırakılmış yoksul semtleri göz önüne aldığımızda, bu fikre katılmamak mümkün değil. Hele de elimizde Tuzluçayır gibi bir örneklem varken. Çünkü Dikimevi'nden yukarı Tıp Fakültesi Caddesi boyunca Tuzluçayır'a gelirken, solda kalan Makro Market veya biraz daha aşağısındaki Abidin Paşa Endüstri Meslek Lisesi iki mahallenin çatışmasında sınır kabul ediliyor. Ayrıca Abidinpaşa Mahallesi'ndeki devlet destekli sağcılar Tuzluçayır Mahallesi'nin merkezle olan bağlantısı konusunda sorunlar yaratıp mahalleye geliş gidişlerde, mahallede yaşayanlara da çeşitli saldırılarda bulunmuşlardır. Bunun etkisi mahalleli üzerinde bugün de devam ediyor.

Çeşitli şekillerde değinmeye çalıştığımız gibi Tuzluçayır Mahallesi'nin oluşum süreci Ankara'daki, Türkiye'deki İstanbul, İzmir gibi kentlerdeki gecekondu mahalleleriyle benzer özellikler taşıyor. Dolayısıyla bu durum, Tuzluçayır Mahallesi özelinde ele alınmış olsa bile Türkiye'nin gecekondulaşma sürecinin bir parçası olarak okunabilir. Söz konusu mahalleler ve buralardaki mücadeleler, 70'li yıllara damgasını vurdu. Tuzluçayır da oluşumunu 70'lere doğru tamamlayacak ve ülkenin en çalkantılı yıllarından payına düşeni fazlasıyla alacaktı.

Mahallenin 80 öncesi durumu: "Küçük Moskova"

Mahallenin 80 öncesi durumu

80 öncesi yıllar, Türkiye'nin en çalkantılı yıllarıydı diyebiliriz. Bu çalkantının (toplumsal hareketliliğin) zeminini 68'li yıllar ve sonrasında yaşananlar oluşturuyordu. 1968'de tüm dünyayı etkisi altına alan politik bir gençlik rüzgârı vardı ve bizim 68 de kendine özgü birtakım özellikleriyle dünyada esen hava-

nın etkisi altına girmişti. 1968 tüm dünyada rüzgâr gibi gelip geçen bir dönemdir. Ancak Türkiye açısından şunu söyleyebilirim ki, 68 Kuşağı o günün Türkiye'sinde fırtına etkisi yaratmıştır. İzleri hâlâ belleklerden silinmemekle birlikte, yeni kuşakları da önüne katıp götürecek denli güçlü bir fırtınadır bu. Çubukçu'nun belirttiği gibi, "Bugün yalnız gençlik heyecanı gibi anlatılan devrimci dalganın altında yatan sarsıntı, özünde, emperyalist politikalara karşı direnen halkların yarattığı bir depremin sonucuydu," (1995: 19).

Toplumsal muhalefet gün geçtikçe artıyor, özellikle gençlik bu muhalefet içerisinde aktif olarak yer alıyordu. O zamanki gençlik önderlerinden Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının kurdukları THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) kır gerillası şeklinde eylemlerine hız vermeye çalışırken, diğer taraftan da Mahir Çayan ve arkadaşları THKP-C'yi (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi) kurarak şehir gerillası tipindeki eylemlerine ağırlık vermeye çalışıyorlardı. Toplumsal muhalefetin ve bu tip eylemlerin yükseldiği bir dönemde, ordu ikinci kez kışladan çıkacak ve 12 Mart 1971'de meclise verdiği bir muhtırayla yönetime müdahale edecekti.

Sungur Savran, 12 Mart'ı şöyle değerlendiriyor: "Bu tarihsel olayı 'bürokrasinin iktidarının restorasyonu' ya da (son zamanlardan yaygınlaşan bir anlayışla) bir 'cuntalar savaşı' ya da hatta bir 'kontrgerilla operasyonu' olarak kavramaya olanak yoktur. Kuşkusuz (ilki dışında) bu açıklamaların birer 'ulusal çekirdeği' vardır. (...) İlki mücadelenin küçük burjuva radikalizmi tarafından evcilleştirilmesi ve kanalize edilmesi yolunda bir çabadır; ikincisi ise sosyalist mücadelenin gençlik içinde bulduğu yankının sivri ucu. 12 Mart dolaysız olarak bunları hedef almıştır kuşkusuz; ama esas hedefi bunların kaynağında yatan sınıf mücadelesini durdurmak için 1960 sonrası siyasal rejimi geriletmektir. 'Sosyal uyanışın ekonomik gelişmeyi aştığı' (Nihat Erim) vecizesi de, 1961 Anayasası'nın *parlamentodaki burjuva partilerinin desteğiyle* siyasal hak ve özgürlükleri kısıtlayacak biçimde değiştirilmesi de bu olgunun açık ifadesidir," (2011: 179-180).

12 Mart'tan 70'li yıllara miras kalan istikrarsız politik ortam ve yükselen toplumsal muhalefet bu cuntanın her bakımdan başarısız olduğunu göstermektedir. Ancak 12 Mart cuntasının yakın tarihimizde bırakmış olduğu en önemli iz sosyalist gençlik önderlerine yapılanlardır: Bu cuntayla birlikte Mahir Çayan ve arkadaşları (aralarında THKO üyelerinin de yer aldığı bir grup) hapisten kaçarak haklarında idam istenen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarını durdurmaya çalışmış; ancak Tokat'ın Niksar İlçesine bağlı Kızıldere köyünde 30 Mart 1972'de öldürülmüşlerdir. Bununla birlikte Deniz Gezmiş ve arkadaşları da 6 Mayıs 1972 günü idam edilmişlerdir. Savran'ın da devamında belirttiği gibi, "12 Mart'ın her bakımdan başarısız bir girişim olduğu, üzerinde uzun uzadıya durmayı gerektirmeyecek kadar açık bir gerçektir. İki yıl boyunca istikrarlı bir hükümet bile kuramayan askerî müdahale (bu bakımdan 12 Eylül'ün ulusu hükümetinin dayanıklılığı çarpıcı bir karşıtlık oluşturur), bu süre boyunca gerçek ücretleri geriletmekten, taban fiyatlarındaki artışları durdurmaktan ve anayasada bazı değişiklikler gerçekleştirmekten (bir de sosyalistlere, gençlik önderlerine ve aydınlara idam cezaları ve işkence uygulamaktan) başka hiçbir şey yapmamıştır. Var olan birikim tarzının sorunları karşısında çaresiz kalmış, bu sorunları (üstelik ertelendikleri için kesinleşmiş biçimde) 70'li yıllara miras bırakmıştır. Yapılan anayasa değişikliklerine ve ilerici hareketlere verilen gözdağına rağmen, işçi sınıfı hareketinin ve kitle muhalefetinin hızını yavaşlatamamış, tersine bu hareketler 1973'ten sonra yenilenmiş bir canlılıkla boy göstermiştir. Bu da, 1960 sonrası rejimin yasal değil siyasal bir kimlik taşıdığını açıkça göstermiştir. 12 Mart rejiminin çözemeden devrettiği bu sorunların yükü, 1970'li yılların zayıf parlamenter rejiminin çöküşünün temelini oluşturacaktır," (2011: 181-182).

80 öncesi ve sonrasına dair belirtmeden geçemeyeceğim bir nokta daha var ki o da, Türkiye devrimci hareketi göz önüne alındığında, THKO ve THKP-C çizgisinin birçok örgütlenmeyi etkilediğidir. Ayrıca 68 Kuşağı'nın devrimcilerinin Türkiye soluna bırakmış oldukları devrimci miras, en azından Tuzluça-

yır özelinde, insanlar üzerindeki etkisi sürdürmektedir. **Sırma (1946 doğumlu)** 1969'dan bu yana Tuzluçayır'da yaşıyor, sol görüşü benimsemesinin nedenini şöyle anlatıyor:

> Bir gün sabah kalktık ki komşunun biri ağıt yakıyor. Maraşlılardı. Gittim, hemen komşuları çağırdım. Gülsüm ablagilden bir ağıt sesi geliyor dedim. Bütün komşuları topladım, vardık yanına. "Neden ağlıyorsun?" dedim. Bu gece bizim çocukları, Denizleri astılar dedi. O zaman hepimiz oturup ağlamaya başladık. Denizleri faşizm astı. O günden sonra benim devrimciliğim başladı.

Mahmut (1959 doğumlu) anlatıyor:

> Çocukluğumdan beri alın teri ile zengin olmanın koşulları olmadığını biliyordum ve ben çok yoksul bir aileden geliyordum. Büyüme sürecimde de birtakım yaşadıklarım nedeniyle bu sistemi hızlı kavradım diye düşünüyordum. Bu kavrama, deneyimlerim sonucu oldu ve sonra baktım ki bu sistemi benim gibi algılayanlar var: devrimciler. O günkü durumda onların söyledikleri benim algılayışımdan çok daha ileriydi. Bu sistemi yıkıp, yerine daha doğru, insani bir düzen getirmek gibi hedefleri vardı. Bu hedeflerini de açık ve net bir şekilde kurumlaştırmışlardı. O zamanlar tüm çabamı ve enerjimi buraya dökmemin bir sakıncası yoktu benim açımdan ve öyle de oldu. Benim dışımda devrimci bir kesim vardı. Bu 12 Mart'taki sürecin bir birikimi ve yansıması vardı. 12 Mart'ın bende çocuk olmama rağmen, –Deniz Gezmiş ve arkadaşları, diğerlerinin de– etkisi vardı. Çocuk yaşta böyle bir algı oluşmuştu bende. Yani onlar devlete karşı bizden yana algısı.

12 Mart'la birlikte başlayan bir kıyım dönemi kapanmış ve cuntanın etkileri 70'li yılların ortalarına doğru giderek kaybolarak yerini politik arenada bir yönetim karmaşasına, halkta ise karaborsaya, uzun kuyruklara, yokluğa, yoksulluğa, grevlere, yürüyüşlere bırakmıştı. Ülkede hal böyleyken, biz mahallenin içine biraz daha girerek sokaklarında dolaşmaya başlayalım. Görüşmecilerin gözünden 70'lere gidip mahalle halkıyla

tanışalım, sohbetlerine katılalım, evlerine konuk olalım ve yavaş yavaş 80'e gelelim.

Mahalle, kır hayatı ve kentli olmanın arasında kalmış insanların kırdaki ilişkilerini sürdürdüğü bir mahalle. Dolayısıyla komşuluk, akrabalık vb. ilişkiler daha güçlü. İnsanlar birbirini tanıyor ve birbirine destek oluyor. Aynı zamanda bu mahallede ortak sorunları olan, aynı mezhepsel kökenden gelerek ötekileştirilmişliğin hamurunda yoğrulmuş olan, kısacası aynı acılardan beslenen insanların bir dayanışması var. Bu da insanlar arasında bir güven ortamı oluşturduğu gibi sol örgütlenmeler de bu ortamda rahat bir şekilde örgütlenebiliyor. **Hasan Hüseyin (1970 doğumlu)** mahallenin 80 öncesi durumunu bir fotoğraf karesi anlatır gibi anlatıyor:

> 80 öncesi mahallenin şöyle bir fotoğrafını gözümün önüne getirdiğimde; her yer, bütün sokaklar, caddeler çeşitli örgütlerin ve partilerin sembolleri, afişleri ile doluydu. Herkes politize olmuş durumdaydı. İnsanlar arasında, etnik, dinsel vs. herhangi bir ayrım yoktu. Mahallede yaşayan herkes Alevi, herkes devrimci ve sosyalisttir. Burası herhangi bir mahalle değildi. Türkiye'deki devrimci, sosyalist, komünist örgütlerin silahlı mücadele kanatlarının merkeziydi. PKK bu mahallede kuruldu. Deniz Gezmişler, Mahir Çayanlar, İbrahim Kaypakkayalar, Abdullah Öcalanlar, hepsi bir dönem bu mahallede yaşamışlardı. 80 öncesi kuyruklar vardı: Yağ, tüp, ekmek, kömür... Bunun yanında da komünal bir yaşam vardı, paylaşım ilişkileri eşitlik üzerine kuruluydu. Yardımlaşma vardı her konuda. Mahalle baskısı yoktu devrimcilik konusunda. Her şey isteğe bağlıydı, kimse kimseyi sorgulamazdı. Araziler kamulaştırılmıştır ve devrimciler tarafından halka dağıtılmakla birlikte, gecekonduları da çoğunlukla devrimciler yapıyordu. Bu mahalle güvenliydi, çocukları bile konuşmaz, kimseyi ele vermezdi.

Mahalleliler gecekondu yıllarından, mahallenin bahçeli evlerinden, küçük ve damı akan gecekondularından, bahçelerde kurulan sofralardan, gece yarılarına kadar sokaklarda oyna-

70'li yıllarda Tuzluçayır halkı (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

nan oyunlardan bahsediyor. Aklıma 1978 yapımı bir film geliyor: *Sultan.*[5] Tıpkı o filmdeki gecekondu mahallesi gibi bir mahalle geliyor gözümün önüne; samimi, sıcak, güler yüzlü insanlar... Ve bir de Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı*'ndaki Sinekli Dağ'ı.[6]

5 Türkan Şoray ve Bulut Aras'ın başrollerini oynadıkları 1978 yapımı film, İstanbul'un yoksul bir gecekondu semtinde geçer. Derme çatma, izbe yapılar, yoksul mahalleli, fabrika işçisi erkekler, zengin semtlere temizliğe giden mahalle kadınları, ellerinden alınmaya çalışılan araziler ve 70'li yıllar. Bir de bunca sıkıntıya rağmen güler yüzlü, mutlu, birlikte yaşam mücadelesi veren insanlar...

6 Haldun Taner'in yazdığı *Keşanlı Ali Destanı* ilk kez 1964'te Türkiye'de sahnelenmiş ve daha sonra birçok Avrupa ülkesinde büyük ilgi görmüştür. Destanda geçen mahalle Sinekli Dağ, İstanbul'da yoksul bir gecekondu mahallesidir. Eserde dönemin siyasetçilerine, aydınlarına vs. yönelik güldürünün yanı sıra ince bir hiciv de vardır. Ayrıca gecekondu mahallesindeki yoksul halkın sorunlarına devletin değil de Keşanlı Ali gibi halk içinden çıkmış bir kahramanın çözüm bulması, halkın yaşamını düzenleyici bir rol üstlenmesi akla o yıllarda ve sonrasında devrimcilerin gecekondu mahallelerinde yaptıkları çalışmaları getiriyor.

Hasan (1965 doğumlu) anlatmaya devam ediyor.

> İlişkiler daha sıcaktı. İşte komşuluk ilişkilerinden tutun, akrabalık ilişkilerine kadar, işte siyasi ilişkilere kadar herkes iç içeydi. Yani bu her alanda kendini gösteriyordu: Kadınların kendi dayanışmalarında, gündelik, mahalledeki çalışmalarda; eriştesinden tut mesela kadınların yaptığı salça. Salçalar yaparlardı ortaklaşa, erişteler keserlerdi, günler yaparlardı, bu mahalle içerisindeki dar alanda. Mesela nedir yani, insanlar köyden çıkmışlar on beş ev, yirmi ev. Bir ev gelmiş mesela buraya. Ardından gelen insanlar yerleşene kadar, iş bulana kadar o evde misafir kalmışlar aylarca, ailesini getirene kadar, kendisine yeni bir ev kurana kadar. Sahiplenmeler o şekilde olmuş. Mesela bir evde on aile kalıyormuş, işini bulunca ayrılıyormuş. Daha sonra kendi yakınlarını, kendi akrabalarını getirmiş. Bu gruplaşmalara karşın hem Sivaslı hem Çorumlunun siyasi ortak şeyleri vardı. Ortak siyasette de mesela gruplaşmalar olsa bile, mesela şimdi bu günümüzde baktığımızda, hemşericilikten kopmalara giderken bile o dönemde siyasette Sivaslı, Kayserili, Yozgatlı, Çorumlu aynı siyasi ideoloji içerisinde yer alabiliyordu.

Yoksulluğun birleştirdiği bir yaşam sürmekteydi mahalleli. **Seher** özlemle dönüyor çocukluk yıllarına ve aklında kalanları anlatıyor:

> Zaten burası, biraz önce de bahsettiğim gibi, köyden gelen insanlar, kimse Fransız aristokratı falan değil. Köyden gelen insanlar, işte gelir düzeyleri belli. En çok olan mesela memur oluyor, odacı oluyor. Tabii ki masa başı memurları falan var da. Şey çok güzeldi Tuzluçayır'da, başka sınıftan olan hiç kimse yok. Herkes birbirinin dilinden çok iyi anlıyor, ne demek istediğini anlıyor. Tam olarak ortak yaşam olmasa da ona yakın bir yaşam vardı. İnsanlar birbirinden çok rahat alışveriş, hani alışveriş derken tuzu yoksa isterdi, ekmeği yoksa isterdi, parası yoksa gidip isterdi, oğlunun montu yoksa gidip isterdi. Kimse bundan ne gocunurdu, ne utanırdı, ne de veren taraf böbürlenirdi. Ciddi bir dayanışma vardı Tuzluçayır'da ve şeydi böy-

70'li yıllar: Tuzluçayır Yolağzı'ndan bir kare (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

le, herkes birbirini tanırdı. Mesela buradan bi çıkıyorsunuz, Ege Mahallesi'ne kadar yürümeye başlıyorsunuz ve herkesle selamlaşıyorsunuz, herkes sizin kimin çocuğu olduğunuzu biliyor. Bu dehşet bir güzellikti. Aşağıda mesela Mamak Tren Garı var, oradan diyelim ki bizim köyden biri geliyor ve babamı soruyordu, ta Mamak'tan bizim evi gösteriyorlardı. Şimdi yan apartmana girsen, kimse senin nerde oturduğunu bilmiyor. Yani böyle bir yerdi Tuzluçayır.

İnsanların aynı kültürden gelmiş olmaları bir anlamda dayanışmayı da güçlendiren bir unsurdu. Ayrıca mahalle nüfusunun o zamanlar neredeyse yüzde 90'ı geçen bir bölümünü Alevi kökenli insanların oluşturması insanlar arasındaki birlik, beraberlik ve bütünlüğü de güçlendiriyordu.

Ali Kürşat (1954 doğumlu) bu durumu, Ankara'nın diğer yerlerine bakarak bir istisna olarak görüyor.

80 öncesi istisna diyebileceğimiz bir durum bu. Başka yerlerde öyle değil. Diyelim ki Ankara, o dönemde işte Akdere'ye bak, Mamak'a, başka yerlere bak, öbür taraflara git, böyle bir şey sözkonusu değil.[7]

---

7 Günümüzde de mahalle nüfusunu yoğun olarak Alevi kökenli insanlar oluşturuyor ve bu durum Mamak ya da Ankara'nın başka semtleri için sözkonusu

Seher o zamanlar mahallede bir tane Sünni hatırladığını söylüyor:

> Ya mahalledekilerin hepsi zaten demokrat insanlardı; ama devrimcilere yaklaşımı çok sıcak ve çok samimiydi. Ben bir tane Sünni hatırlıyorum burada. Lakabı Yezit Celal'di. Hakikaten öyleydi; ama hiç kimse ona kötü davranmadı. O Yezit Celal diye hitap ettiklerinin oğlu falan hatta benim sınıf arkadaşımdı, hiç öyle dışlanma falan da olmadı. O da bayağı mahalleli gibi hareket ederdi, ayrı gayrı yoktu.

Zülfikar (1966 doğumlu) hep aynı kültürün insanları olduklarını söylüyor ve devam ediyor:

> Hemen hemen hep aynı kültürün insanları olduğu için genellikle sosyal dayanışması çok güçlü olan, sevgi bağları çok güçlü olan, farklı kültürlerden de insanlar olsa onları da bir sevgiynen barındıran bir mahalleydi. Siyasi bir mahalledir. Kurulduğu günden bu yana sürekli ezilen halkın yanında olan, hak gaspına uğrayan şeylerin alınması için mücadele eden bir mahalledir.

Tuzluçayır halkı devrimcilere kapılarını açan bir halktı. Çünkü dönemin koşullarına da bakıldığında, ülkenin birçok yerinde Alevilere yönelik müthiş bir ayrımcılık ve saldırılar vardı. 80 öncesi dönemde Aleviler saldırıların ve katliamların hedefi haline gelmişlerdi. Bu nedenle kendilerini koruyan, ayrımcılık yapmayan bu gençleri sıcak karşılıyorlardı. Gecekondu mahallelerindeki çalışmalarını **Mustafa Kantaş** (Canlı, 2014: 100) anlatıyor: "Bizi evlerine ilk kabul edenler Aleviler olmuş. Bizimle açıktan konuşmuşlar, tartışmışlar ve ters tepki vermemişler. Biz, Alevilerle her şeyi konuşabiliyorduk, onlarla konuşurken özgürdük. Görüşlerimize katılmasalar da, en fazla 'oğlum/kızım, öyle düşünme/deme,' derler."[8]

değildir Başka semtlerde Aleviler ya mahalle içlerine dağılmıştır ya da mahallede oldukça azınlıktadırlar.

8 Tuzluçayır'da yaşamaya başladığım süre zarfından itibaren bu durumun eskisi gibi devam ettiğini gördüm. Evlerine konuk olduğum, sohbetlerine katıldığım insanlarla çoğu zaman düşüncelerimiz çakışsa da bu insanların asla bana kar-

Mahalle takımımız. 1973'te Tuzluçayır'da oturan Gümüşhanelilerin kurduğu Gümüşhane Spor. (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

Alevi insanları özgürlükçüydüler. Bu nedenledir ki sol örgütlenmeler özellikle Alevi mahallelerinde, Alevi insanların yoğun yaşadıkları bölgelerde çalışma yürütebiliyorlardı. Tuzluçayır da kurulduğu andan itibaren birçok sol örgütlenmeye ev sahipliği yapan bir mahalledir. 80 öncesi mahallenin politik durumunu Yaşar (1960 doğumlu) anlatıyor:

> Tuzluçayır coğrafi ve demografik konumu itibarıyla bütün bu mahallelerin ve gelişmelerin merkezi durumunda idi. Onun için ilk kitle hareketleri, dernekleşmeler ve çalışmalar Tuzluçayır'dan başlayarak çevreye yayıldı. 1978 yılına gelindiğinde, Dikimevi'nden Kayaş'a kadar bütün mahallelerde devrimci çalışma yürüten ekiplerin öncüleri Tuzluçayır çıkışlı oldu. Türközü'nden Kayaş'a kadar arada kalan birkaç küçük yer dışında her yer devrimcilerin ağırlıkta olduğu yerlerdi. Mamak İstas-

şı ve çevredeki hiçbir insana karşı böyle bir durumdan dolayı olumsuz yaklaşımını görmüş değilim. Herkesi dinleyen, herkesin görüşüne saygı duyan, özgürlükçü, açık görüşlü insanlar. Hatta aynı ev içinde annesinden, babasından farklı düşünen birçok genç arkadaş bunun hiç de problem ve baskı yaratmadığını söyledi.

yonu çevresi, demiryolu boyunca birkaç küçük istasyon çevresi hariç herkes ağırlıkla CHP'li olmak üzere çeşitli renklerde solcu idi. Bu yerler de 75-80 arası dönemde faşistlerden büyük ölçüde arındırıldı. O zaman gecekondulular ile orta sınıf arasında giyim kuşamdan yiyeceklere kadar gözle görünür bir farklılık olması, buzdolabı, çamaşır makinesi, telefon, TV, araba vs. gibi teknolojik tüketim araçlarının zor ulaşılabilen ürünler olması, kent nimetlerine özlem duyan insanların taleplerinin yükselmesine neden oluyordu. Bizim kuşağın önemli bir kesimi de politikaya bu noktadan girmişti.

Seher devam ediyor:

Hani baktığımızda tüm siyasi hareketlerin Tuzluçayır'da yeri vardır, niye vardır? Buradakilerin hepsi Alevi; Aleviler zaten kendi kültürlerinden kaynaklı bir muhaliflikleri vardır. Bu da bir ezilmişliğinden kaynaklı, horlanmışlığından kaynaklı, inancın aynı olmadığı için, işte Müslüman olmadığın için seni katletme hakkı görüyor kendinde. Dolayısıyla Aleviler hep muhaliftir. Devrimcilere de hep sonsuz kucak açmışlardır. Hani ben o dönemi çok net hatırlıyorum, her evde bir sürü devrimci kalırdı. Ankara dışından gelirlerdi. Kimse tanımazdı üstelik. Bize de gelirlerdi mesela, şöyle olurdu: Annem hemen anlıyordu onu birinin gönderdiğini, "gel kurban olduğum aç mısın, yemek yedin mi, bi yemek ye sen, bi banyo yap dinlen." Hani belliydi ki o Ankara dışından gelmişti. Devrimcilerin hiçbirini vermedi Tuzluçayırlılar. Hani hiç ispiyonculuk falan... Bir tane bir kişi vardı ispiyonculuk yapan, onu da öldürdüler zaten. Öyleydi yani yaklaşımları iyiydi siyasi örgütlere.

80 öncesinde üniversitelerde müthiş bir örgütlenme vardı. Tuzluçayır da başta Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi olmak üzere birçok üniversiteye yakın bir bölgede yer alıyor. Dolayısıyla mahallenin de devrimci öğrenciler için güvenli olması nedeniyle buralarda çalışma yürüten öğrencilerin çok fazla olduğu görülüyor. Tuzluçayır Mahallesi güçlü bir muhalefetin simgesiydi Ankara'da. Ayrıca 80 öncesi dönemi de temel

alacak olursak burada devlet yoktu, devrimciler ve halk vardı. **Hasan (1965 doğumlu)** Alevi halkının sol hareket içinde kendine yer buluşunu anlatıyor:

> O 68 Kuşağı'nın getirdiği siyasi dalgalanma Tuzluçayır'da kendine yer buldu; çünkü hep Alevilerin o dönem devrimci kimliği vardı. Devrimci direniş, Pir Sultan geleneği vardı. Yani Alevi felsefenin devrimci yapısı kendini orda şekillendirdi; ama sonradan Aleviliği, kendi içinde var olan devrimci duyguları tabii ki bu sol harekette kendine yer buldu yani. Ezilen halklar vardı, dışlanan bir halk vardı, kendini o zaman ifade edemiyordu. Bir eziklik yaşıyordu. Mesela işyerlerinde insanlar kendilerini gizlemek zorunda kalıyorlardı. Burda herkes birbirini biliyordu; ama işyerinde mesela, ramazanda olsun diğer aylarda olsun veya küfürlere, hakarete varan saldırılar olduğunda, söyleyemiyorlardı. Çekinceleri vardı. Gizliyorlardı kendilerini. Böyle bir şey vardı, bundan dolayı da bi sola kendilerini yakın hissettiler, solda bir şeyler gördüler yani. O zaman bi devrimci yapıyla kendilerini bütünleştirdiler, yani bir araya geldiler.

Alevilere yönelik bu coğrafyada yüzyıllardır süregelen baskılar ve saldırılar Alevi toplumunu kendi içine itmişti. Dolayısıyla Tuzluçayır Mahallesi de kültürel anlamda birçok şeyi kendi içinde yaşayan, kapalı bir mahalle özelliği gösteriyordu. Faşist saldırıların hedefi haline gelen Aleviler ve sol kesim yine birbiri içerisinde destek buluyordu. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

> Halkın devrimcilere karşı yaklaşımı çok iyiydi; çünkü faşistlerin ağır saldırıları vardı, Alevilere ve solculara karşı müthiş saldırıları vardı. Bununla birlikte devlet de hem resmî hem de sivil faşistlerle birlikte Alevi kökenli insanlara saldırmaya başlamışlardı. Biz de o zamanlar Devrimci Gençlik örgütlenmesi olarak buradaydık ve Ege Mahallesi, Tuzluçayır olarak bir bütün içinde ele alırsak, yeni bir mahalle örgütlenmesi vardı. Kırsal alandan gelmiş insanlar buralara yerleşmişlerdi ve işsiz güçsüzlerdi, bir şeyler de yapamıyorlardı. Tek dayanakları devrimcilerdi, devrimcilere sığınmışlardı. Onları kollayan, on-

lara birtakım yardımlar yapan devrimci insanlardı. Bu şekilde bizlere karşı yaklaşımları son derece olumluydu. Bir de bizim aile yapılarımız hep aynı olduğu için, yani köken olarak da Alevi kökenli insanlar olduğumuz için kaynaşmamız daha kolay oluyordu. O dönemde yoğun saldırılar vardı. Sivil faşistler ve onlara yardım eden devlet güçleri nedeniyle burası müthiş bir baskı altındaydı. Örgütlenme ve insanların devrimcilere yardım etmesi engellenmeye çalışılıyordu. Bu yüzden devrimcilere bir yakınlaşma sözkonusuydu.

Yaşar (1960 doğumlu) ise Alevilik ve solu bir yönüyle benzer (muhalif duruş açısından), bir yönüyle farklı (modernleşme açısından) unsurlarla özdeşleştiriyor:

Köyden gelen bu insanlar arasında ciddi bir modernleşme ve kapitalizmin nimetlerinden faydalanma arzusu bulunurdu. Aleviliğin genel muhalif duruşu, bu modernleşme ve kentin nimetlerinden faydalanma arzusuyla yan yana gelince insanların politikleşmesi hızla gündeme geldi. Mahalle sakinleri köylerde uzun kış akşamlarında okudukları ya da dinledikleri kahramanlık hikâyelerini (örneğin Battal Gazi Destanı) 71'deki devrimcilerin direniş ve çatışmalarıyla özdeşleştirirler ve ciddi bir sempati beslerlerdi.

O dönemin koşullarında güçlenen, kitlelere ulaşan bir sol vardı. Kırsal alandan göç etmiş insanların yoğun olarak yaşadığı bölgeler ve gecekondu mahalleleri ülkenin her yerinde güçlenen solun toplumsal tabanını oluşturan kaleleri haline gelmeye başlamıştı. **Orhan (1964 doğumlu)** gecekondu mahallelerini nasıl solun "kurtarılmış bölgesi" haline getirdiklerini anlatıyor:

80 öncesinde, 78 Kuşağı dediğimiz kuşak 68'in mirasını almasıyla birlikte çok hızlı bir örgütlenmeye girmişti. Çok hızlı bir örgütlenmeye girmişti ve bu örgütlenme devrimci küçük burjuvalar önderliğinde yapılıyordu. Halkın bu örgütlenmelere sempatisi gün geçtikçe artıyordu; çünkü halk kırsal alandan göç ettiği için halkın isteklerine, taleplerine yanıt

verebilecek söylemler gündeme gelmişti. Bir de halkın yanında yer alınıyordu. Örneğin bir gecekondu mahallesi mi kuruluyordu, devrimciler bu insanlara yardım yapıyordu. Yoksul ailelere maddi ve manevi yardımlar da oluyordu. O zamanlar ekmek yoktu, un yoktu, şeker yoktu... Birtakım kısıtlamalar vardı, bunlar bulunmuyordu. Karaborsaydı. Buralarda elektrik çok sık kesilirdi, elektrik kesildiği için gaz yağı son derece önemliydi ve bunlar hep devrimciler tarafından sağlanıyordu, bulunuyordu. Bunları stok eden firmalar açığa çıkarılıyordu. Bu küçük burjuva gençliğin önderliğindeki halk yavaş yavaş bilinçlenmeye doğru hızlı bir adım atıyordu. Bilinçleniyordu halk, okuyordu, devrimcilerle birlikte hareket edebiliyordu. Bu Tuzluçayır özelinde tüm Türkiye'yi de kapsayabilecek şekildeydi. Tuzluçayır bunun küçük bir yapılanmasıydı. Ankara'yı baz aldığımızda bir Tuzluçayır, Çinçin Bağları, Yenidoğan, Küçükesat, Seyranbağları buralar olduğu gibi devrimci insanların elindeydi ve kurtarılmış bölge olarak görülüyordu. Bunu devlet böyle görüyordu. Sağ kesim ise belli yerlerde kısıtlanmış durumdaydı. Bir Keçiören, bir İncirli, bir Cebeci gibi çok az bir kesime kadar düşmüşlerdi. Artık sağcı kesim yavaş yavaş çekilmeye başlamıştı. Halk güçlendikçe, birlik ve bütünlük arttıkça devrimci çalışma hızlanıyordu. Halkın da devrimci insanlara karşı yaklaşımı son derece olumluydu ve devrimcilerin yanında yer alıyorlardı. Gün geçtikçe güçlenen bir hareket vardı.

80 öncesi sol örgütlenmelerde yaşanan bölünme ve ayrımları burada da görmek kaçınılmazdı. Ancak o dönem öyle bir dönemdi ki insanların birlik ve beraberlik içinde olup, birbirlerini kollaması, koruması gerekiyordu. Seyit Kocakuşak bu durumun nedenini açıklıyor: "Ülke genelinde benzer saldırı ve katliamlar hızlanırken bu gelişmelere karşı kayıtsız kalmamız mümkün değildi. Sol içindeki kısır tartışma ve çekişmelere rağmen halkın talebi safların sıklaştırılması, imkânların birleştirilmesi ve yan yana durulmasıydı. Yaşam bunu dayatıyordu. Biz de bunu yaşıyorduk. Daha yakın zamana kadar slogan yarışı

yaptığımız, yazı yazmak için duvarları paylaşamadığımız, hatta selam alıp vermediğimiz insanlarla beraber olmalıydık. Yaşananların vahameti ortadaydı. Acılar günden güne büyüyordu ve azalacak gibi de değildi," (Canlı, 2014: 108). Evet, büyüyen acıların karşısında durabilmek için birlik olmak gerekiyordu. Tuzluçayır bu açıdan tek vücut gibiydi. Bu mahalle birçok sol örgütlenmenin çalışma yürüttüğü bir mahalleydi. **Mahmut (1959 doğumlu)** mahallede hangi örgütlenmelerin olduğunu anlatıyor:

> Ağırlıklı olarak bu çevrede Devrimci Yolcular (Dev-Yol) hakimdi. Bugün de bu örgütlenmenin devamı olan gruplar daha etkili bu çevrede. Bu sayısal anlamda kesindir; fakat nitelik belirleyici olarak daha farklı gruplar da ön plana çıkıyor. Bu civarda Devrimci Yol dergi çevresi, Kurtuluş Sosyalist dergi çevresi, Halkın Kurtuluşu, PKK'nın kitle tabanını oluşturan insanlar (ve daha akla gelmeyecek birçok Kürt örgütlenmeleri), Partizan veya da İbrahim Kaypakkaya'nın mücadelesinin devamı olduğunu söyleyen örgütlenmeler ciddi bir güçtü. Şu anda ismini hatırlayamadığım ve sayısal açıdan oldukça yetersiz olan gruplar da vardı.

Yaşar (1960 doğumlu), "Mahallede Devrimci Yol dışında kitlesel ve eylemsel olarak büyüyen diğer hareket PKK idi," diyor ve devam ediyor:

> 71 döneminin sempatisiyle var olan Maocu gruplar hızla eridi. Cepheci hareketin devamcısı olarak Kurtuluş grubu bir miktar kitle edindi ama bunu geliştiremedi. Mahalledeki Kürt nüfusun önemli bir bölümü, Tuzluçayır'da etkin Kürt militanların varlığı nedeniyle (örneğin Şirket lakaplı Rıza Altun) PKK'ye katıldı. Ama PKK ana stratejisini Kürdistan üzerine kurduğu, buradan çıkan militanları hemen Doğu ve Güneydoğu'ya gönderdiği için Tuzluçayır'a çok etkisi olmadı. PKK'nin ilk çıkış anlarında kullandığı sol içi şiddet tutumu, hatta Mehmet Uzun'un öldürülmesi Kürt ve Türk sosyalistleri arasında biraz mesafe oluşmasına neden oldu. 1977 öncesinde birlikte yapı-

lan işler artık yapılmamaya başladı. Bu dönem içinde Tuzluçayır'da kimi özel (örneğin yazılama için duvar paylaşımı) kimi ise geneldeki olayların yansıması olarak birkaç sol içi çatışma meydana geldi. Yaralanmalar ve cezalandırmalar oldu ama hiç kimse bu nedenle ölmedi, öldürülmedi.

Sırasıyla **Orhan (1964 doğumlu)** ve **Hasan Hüseyin (1970 doğumlu)** sürdürüyor mahallede çalışma yürüten örgütlerin anlatımını:

> Mahallede 1978-1979 yılında Devrimci Gençlik örgütlenmesi vardı. Bu örgütlenme daha sonra Devrimci Yol ve Devrimci Sol diye ikiye ayrılmıştı. Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş, Partizan dediğimiz TİKKO örgütlenmesi ağırlıktaydı. Bu örgütlenmeler direktmen mahalle halkının çocuklarının oluşturduğu örgütlenmelerdi, dışarıdan gelen çok azdı. Biz Devrimci Gençlik örgütlenmesi olarak mahalleye dışarıdan geliyorduk ve çok azdık. Ben Devrimci Gençlik'in Ankara örgütlenmesinde olduğum için genellikle bu tarafa geliyordum ve sonradan bu mahalleye yerleştim.
>
> THKO, THKP-C, TKPML, TİKKO, Partizan, Apocular,[9]

9 "PKK'yi, kuruluş yıldönümünde bugüne kadarki gelişimine tanıklık edenler anlattı" başlıklı, *Sosyalist Forum*'daki 28.11.2014 tarihli yazıda Apocu Hareket'in Tuzluçayır'daki oluşumu ve gelişimi şu şekilde anlatılıyor: Apocu Hareket, 1970'lerdeki devrimci hareketin bir miras hareketi olarak ortaya çıktı. Onların anısını yaşatma, onların bıraktığı yoldan devam etme misyonu da vardı. Böyle olunca 1970'lerin devrimci mirasına bağlı ve saygılı olanların doğal olarak tercih ettikleri Apocu grup oluyordu. Ben de bu dönemde Apocularla Ankara'da tanıştım. Bizim ilişkilendiğimiz dönemde Apocu Hareket'le ilişkilenenler daha çok üniversite talebeleriydi. Ama Apocu Hareket'in okullardaki örgütlenmesinde üniversiteli gençlik yer almakla birlikte; mahallelerde de belli bir örgütlenmesi gelişiyordu. Tabii buralardaki gençler yaş olarak daha küçüktüler. Mahalle gençliğidir, ortaokul ve lise talebeleridir. O dönemin gençliği hangi yaş grubunda olursa olsun Deniz Gezmiş'lerin, Mahir Çayan'ların, İbrahim Kaypakkaya'ların anısını sahiplenen herkes Apoculara ilgi duymaya başlamıştı. Apocuların bir farkı vardı. Çalışmalarını büyük ciddiyetle yapan, devlet gerçeğini görerek ona göre hareket eden, kendisiyle ilişkilenenleri gerçekten de eğiten ve geliştiren bir yapıları vardı. Sürekli toplantılar yapan, tartışan ve okuyan bir grup özelliği gösteriyorlardı. Bulunduğumuz Tuzluçayır Mahallesi'nde Kemal Pir arkadaşın çalışmalarının büyük etkisi olmuştu. Yine Haki ve Mazlum arkadaşın gidip geldiği bir yerdi. Birçok arkadaşın yanı sıra Önder Apo'nun da bizzat gidip geldiği ve arkadaşlarla birebir ilgilenip tartıştığı bir

PKK, Dev-Yol, Dev-Sol, Kurtuluş, Halkın Yolu, Halkın Birliği, Halkın Kurtuluşu. Halk bu örgütlere katılmaktan çok bizzat bu örgütlerin destekleyicisiydi. Halkevleri vardı mahallede ve gerçekten halkeviydi[10] orası, şimdiki gibi değildi. Bütün örgütlenmeler çalışma yaparlardı orada.

Tuzluçayır Mahallesi'nde daha çok Devrimci Yol örgütlenmesi çalışma yürüttüğü gibi mahalle içinde de oldukça güçlü bir kitle tabanına sahip olduğu görülüyor. Dev-Yol o dönem-

---

yerdi. Tüm bunlar ister istemez arayışları olan ve "Mücadelede ben de varım," diyecek şekilde tutkuları ve özlemleri olan kişilerin dikkatini Apocu Hareket'e yöneltiyordu. Tuzluçayır grubu Apoculara katılıyordu. İlk olarak devrimciliğe sempati duydum, Apocu Hareket çıkınca da yerimi Apocu Hareket içinde belirledim. Mahalle arkadaşlarım vardı. O zaman üniversite okuyan ağabeyim vardı ve benden daha önce Apocularla ilişkilenmişti. O 1975 yılında, bense 1976'da Apocularla ilişkilendim. Artık 15 yaşındaydım. Benim gibi genç arkadaşlardan oluşan bir grubumuz vardı. Eğitim yapıyorduk. O zaman ağırlıklı olarak yürüttüğümüz faaliyetler eğitim ve propagandaydı. Okullarda faşistlere karşı kendini savunan eylemler de oluyordu. Tabii daha profesyonel yapılan eylemler de oluyordu. Ama bizim temel çalışmamız ideolojik çalışma, propaganda ve gruba yeni kadrolar katmaktı. Tuzluçayır'da ev baskınları ve 8. Koğuş, 1977'de Tuzluçayır Mahallesi'ne operasyon yapıldı. Evlerimiz basıldı. Karasu arkadaşın kaldığı ev de basıldı. Bize karşı operasyonu geliştiren Kemal Yazıcıoğu ve ekibiydi. Özel harekâtçılardı. Sabah saatleriydi, bizim genelde gittiğimiz bir yer vardı; taşlar yığılmış ama kullanılmamış bir araziydi. Biz oraya 8. Koğuş, diyorduk. O zaman Ankara Ulucanlar'da devrimcilerin kaldığı koğuş 8. koğuştu. Biz de mahalle olarak buraya 8. koğuş diyorduk. Orada oturup tartışmalar yürütüyorduk. İşte oraya gittik, bir süre sonra Önderlik geldi. O zaman bize Karasu arkadaşın evinin basıldığı bilgisi geldi. Ve biz Önderliği görünce telaşlandık. Çünkü operasyonlar üç-dört gündür sürüyordu ve Önderliğin de normalde Karasu arkadaşların evine gitmesi gerekiyordu. Ama Önderlik direkt o eve gitmiyor. Öncelikle ne var ne yok, diye bakmak için bizim olduğumuz yere gelmişti. Önder Apo'nun sezgiselliği bu operasyondan kurtarmıştı onu. http://www.sosyalistforum.net/335181-post3.html.

10 O dönemlerde, cumhuriyet döneminde ülkenin her yerinde açılan halkevlerinin bir örneği olarak 80 öncesi devrimcilerin bugünkü Feyzullah Çınar Parkı içine inşa ettikleri Halkevi'dir bahsi geçer. 80 öncesi mahallede çalışma yürüten bütün sol örgütlenmelerin eğitim çalışmaları ve çeşitli etkinlikler yaptığı bir yerdir. 80 Darbesi'yle birlikte mahalledeki sol örgütlenmeler dağıtılınca Halkevi de dağıtılmıştır. Bundan bir süre öncesine kadar da belediyenin temizlik işçilerine tahsis ettiği bir yer olarak kullanılıyordu; ancak Gezi Direnişi sırasında mahallede bulunan Halkevi örgütlenmesi, park içindeki Halkevi'ni işgal ederek belediyeden geri almıştır ve bugün Gezi Direnişi'ni esnasında Ankara'daki eylemlerde polis tarafından vurularak yaşamını yitiren Ethem Sarısülük anısına, Ethem Sarısülük Kütüphanesi şeklinde düzenleyip mahallelinin kullanımına açmıştır.

Tuzluçayırlı devrimcilerden birinin düğününde Devrimci Yolcular.
(Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

lerde kadın kollarıyla, gençlik kollarıyla sadece Tuzluçayır Mahallesi'nde değil bölgenin tamamında geniş çaplı çalışmalar yürüten ve büyük oranda destek alan bir örgütlenmedir. Dönemin koşullarında büyük oranda da halka alternatif bir yönetim anlayışı sunmaya çalıştıklarından bahseden ve bu gelenekten gelen Mamak CHP Belediye Meclis Üyesi Yusuf Sağlık o dönemde, yani 78'li yıllardan darbeye kadarki süre zarfı içerisinde, bölgedeki mahalleler içerisinde çeşitli komiteler kurduklarını ve mahalle içi işleri bu komiteler aracılığıyla yürüttüklerini söylüyor. Ayrıca dönemin koşullarında temel gıda ürünlerinin karaborsada olması nedeniyle halka hem pahalı hem de yetersiz oranda verildiğinden, bu durumun önüne geçmek için mahallede kooperatif kurduklarını anlatıyor. "Herkes 1 kuruş, 5 kuruş katarak bir tüketim kooperatifi oluşturuyordu, diyor. "Başka yerlerde, örneğin halka kilosu 50 kuruştan satılan peyniri biz 30 kuruştan veriyorduk, diyor Benzer şekilde kadın kooperatifleri ve gençlik örgütlenmesi (Dev-Genç) oluşturduklarından, ayrıca o dönemler halkın bunlara ilgisinin ve katılımının yoğun olduğundan bahsediyor.

Mahalle halkı devrimcilere güveniyordu. Bu nedenle devrimcilere kapılarını kolaylıkla açıp, onları içlerine alıp, onlara mücadelelerinde destek olabiliyorlardı; çünkü devrimci çocuklar, gençler onların gözünde saflığın, temizliğin, dürüstlüğün örnekleriydiler. Yaşam tarzlarıyla, duruşlarıyla, tavırlarıyla halkın gözünde önemli bir yere sahiplerdi ve halka örnek oluyorlardı. Seyit Kocakuşak Ankara'nın başka bir gecekondu semtinde yaşadığı deneyimleri anlatıyor: "İlk kez gidilen bir evin kapılarını devrimcilere açtırmak, ailenin güvenini kazanmak bilinmedik zorluklar barındırır. Kolay bir iş değildir. Devrimcilerin tanıtılması, siyasi ilişkilerin anlatılması, tarafların oluşturulması, siyasetin propagandası için kapıların açılmasının anlamı çok büyüktür. (...) Devrimciler halkın içinde, halkla beraber yaşıyordu. Zor ve sıkıntılı süreçlerden sonra bu güveni ve desteği sağlamıştık. Halkın maddi ve manevi desteği vardı. Devrimciler yaşamlarını ağırlıkla halkın imkânlarıyla sürdürüyorlardı. Günlük koşuşturmaca içinde düzenli yeme içme pek denk gelmezdi. Çoğu zaman simit, bisküvi gibi şeyler atıştırarak geçiştirirdik. Halkın ikramları, halktan gelen bağışlar da olurdu. (...) Devrimci dediğin oturmasıyla, kalkmasıyla, sözüyle, bakışıyla kabul edilmeli. Güvenilir, dürüst insanlar olmalı. O nedenle aramızda çok dikkat ederdik. Hırsızlık, yalan dolan asla... Taciz tecavüz gibi konuların bizimle birlikte anılması mümkün bile değildi" (Canlı, 2014: 106-107).

Halk da bu insanları, onların yaşam tarzlarını benimsiyordu. Aynı zamanda onlarla iç içe yetişen mahalle halkının çocukları da aynı yoldan ilerlemeye devam edecekti. Görüşmeciler sol görüşü benimsemelerinin nedenini şöyle açıklıyorlar:

Orhan (1964 doğumlu)

> 1977-1978 yıllarında mahallemiz, ailemizin yapısı ve Alevi bir aileden gelmem solcu olmamın en büyük etkenlerindendir. Okul çevremden, arkadaşlarımdan etkilenmiş olabilirim; bir de artık öyle bir dönemde yaşıyorduk ki bizim devrin hareketin içerisinde bulunmamızın nedenlerinden biri halka büyük bir baskı vardı. Bir zulüm vardı, insanlar açtı, sefildi. Bir şeyler

yapmak gerekiyordu. İnsanlara, halkımıza yardım etmek gerekiyordu. Sömürülüyorduk. Bu açık ve net olarak görülüyordu. O günlerde bir insan bir ekmek için, bir yağ için saatlerce kuyrukta bekliyordu.

Hasan Hüseyin (1970 doğumlu)

Böyle bir mahallede doğup da –komünistlerin, sosyalistlerin, devrimcilerin yoğun olduğu ve her türlü sol faaliyetin afişlerinin, yazılarının, toplantılarının mahallenin her köşesinde olduğu bir yerdesin– solcu olmamak imkânsızdı. Öğretmenlerin, arkadaşların arasında devrimden başka bir şey konuşulmuyordu. Spor ve okuma faaliyetleri çok yaygındı. Mahallede de kavga, hırsızlık, taciz, tecavüz olayına hiç şahit olmadık. Bu mahalle, sloganlar, o duvar yazıları bile solcu olmamda çok önemli bir yere sahiptir.

Mahallenin politikleşme süreci: Tuzluçayır nasıl Tuzluçayır oldu?

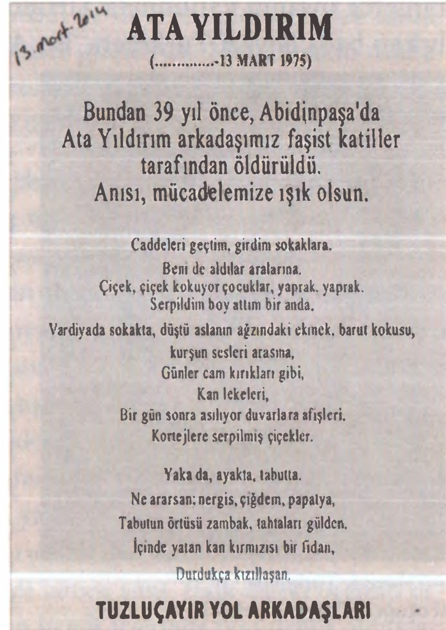
Tuzluçayır'ın politikleşme sürecini Türkiye'nin politikleşme sürecinden bağımsız düşünemeyiz. Bu nedenle Tuzluçayır'ın politikleşme süreci de 1970'li yıllara, yani cumhuriyet tarihinin belki de en çalkantılı yıllarına rastlıyor. "Buradaki 'çalkantı' kavramı, tüm toplumsal kesimlerin örgütlülük ve eylemlilik yönündeki hareketliliğini anlatıyor. O dönemler toplumun önemli bir kısmı, ekonomik ve politik talepler doğrultusunda, kitlesel nitelikli mücadelelerin içerisinde yer alıyorlardı. İktidarı oluşturan rakip partiler de bu mücadelenin aktif taraftarları durumundaydılar. Böyle olunca, hükümetteki partilerin dolaylı desteklediği toplumsal kesimleri temsil eden gruplar sokaklarda daha fazla ve daha rahat boy göstermekteydiler. Gecekondu mahalleleri de dönemin genel havasının etkisi altındaydı," (Aslan, 2004: 71). Buralarda yaşayan insanlar ülkede gittikçe artan yoksulluğun ve karmaşanın da yüzüydüler. 1970'li yıllarda bu gecekondu mahalleleri sadece yoksulluğun değil, buna karşı direnişin de simgesi haline gelmişlerdi. Solun bu mahal-

lelerde yürüttüğü çalışmalarla toplumsal muhalefet, sol temelli olarak daha da güçleniyordu; çünkü Aslan'ın da yapmış olduğu mahalle çalışmasında belirttiği gibi, "Yoksulluk sorununun çözümünü sorunu yaratanlardan beklemek gerçekçi değildir. Sistemin bu sorunu çözmeye dönük girişimleri hem geçici sonuçlar doğurmakta hem de yeni sorunlar yaratmaktaydı. Asıl çözüm, yoksullaştırılan kitlelerin örgütlenmeleri ve mücadeleleriyle olanaklıdır. Bu mücadele araçları meşru ve yasal zeminlerden, çelişkilerin derinliğine bağlı olarak yasadışılığa ve meşru zeminin dışına kayma eğilimine dek çeşitlilik göstermektedir. Bu, bir bakıma kaçınılmazdır," (2004: 25). Dolayısıyla toplumda yoksul semtlerden yükselen bir muhalefet vardı ve 80 Darbesi öncesi yıllar, tüm Türkiye'de olduğu gibi Tuzluçayır'da da toplumsal muhalefetin en güçlü olduğu yıllardı. 71'deki cuntadan sonrasının anlatımını **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** sürdürüyor:

> 71 Darbesi'nden sonra o kuşak yani Denizlerin, Mahirlerin kuşağı hapislere dolduruldu. 74'te Ecevit-Erbakan koalisyonu olduğunda bir af çıktı. Bizim solcuların da bir bölümü de o afla beraber dışarı çıktı. O tarihten sonra dışarıda toparlanma, örgütlenme çalışmaları hızlandı. Semt dernekleri ile Halkevleri bu işte ağırlıklıydı. Mesela 74 falandı. Kayaş Kültür ve Dayanışma Derneği'ni kurduk biz. Onun başkanı bendim. Daha sonra o dönemde Mamak ilçe değildi. Şimdiki bu dönemde Mamak Halkevi diye olan Halkevi, o dönem Tuzluçayır Halkevi'ydi. Tuzluçayır semtti. Gecekondu semtiydi hep buralar. Mamak Lisesi'ne Tuzluçayır'dan o dönem epey gelip giderlerdi. Mamak Lisesi'ne kim hakim olursa bu çevredeki politize gençliği o yönlendirecekti, bu açıktı. İlk başta devletin de desteğiyle MHP'liler Mamak'ta daha çoktu. Sonra kavga-dövüş –o dönem çatışması zaten o noktada oldu– onların etkinliğini kırdık Mamak'ta. Ama yine de güvenlik açısından Tuzluçayır'a gelenleri de alıp getiriyorduk duruma göre, gidenleri de. Çatışmanın yoğun olduğu yer o zaman –öğrenci gençlik, devrimci gençlik açısından düşünürsen– Mamak'tı.

Yaşar (1960 doğumlu), "çalkantılı" yıllarda, "Yine de bütün çalışmalar ağırlıkla demokratik talepler ve kültürel çalışmalar biçiminde sürüyordu," diye başlayan anlatımına, insanların faşist güçler tarafından nasıl can telaşına düşürülerek militanlaştırıldığını ekliyor:

Ancak ülke çapında faşistlerin ağır bir saldırıya geçerek, kahve ve okul servisleri, trenler taramaya başlaması, yol kesip insanlara saldırmaya başlaması can güvenliği sorununu bir anda tek gündem haline getirdi. Tam bu sırada, sanırım 1976 yılında Kartal tarafındaki bir kahve taramasında Dev Genç sempatizanı Mehmet Karabulut öldürüldü. Bu ilk travma oldu. Ardından diğer ölümler ve baskılar geldi. Mahalle halkı ve devrimciler bu baskılara hemen küçük çapta silahlanarak ve her yerde nöbetler tutarak yanıt verdiler. Mahallelere, sokaklara, polis ve sağcı kişiler sokulmamaya, var olan zorla göç ettirilmeye ya da cezalandırılmaya başlandı. Bu süreç özellikle Dev Genç olan ve 1977'den sonra Devrimci Yol adını alan grup tarafından büyük oranda sahiplenilip örgütlendiği için diğer bütün siyasi gruplar büyük ölçüde etkisizleşip zayıfladılar. Mahalleler örgütlendi, okullar, lise ve hatta ortaokullar örgütlendi. Esnaf ve kadın örgütlenmesi yaygınlaştı. Bu geçiş dönemi sıkıyönetim ilanına kadar sürdü. Sıkıyönetimden sonra der-

13. mart. 2014

ATA YILDIRIM
(..............-13 MART 1975)

Bundan 39 yıl önce, Abidinpaşa'da
Ata Yıldırım arkadaşımız faşist katiller
tarafından öldürüldü.
Anısı, mücadelemize ışık olsun.

Caddeleri geçtim, girdim sokaklara.
Beni de aldılar aralarına.
Çiçek, çiçek kokuyor çocuklar, yaprak, yaprak.
Serpildim boy attım bir anda.
Vardiyada sokakta, düştü aslanın ağzındaki ekmek, barut kokusu,
kurşun sesleri arasına,
Günler cam kırıkları gibi,
Kan lekeleri,
Bir gün sonra asılıyor duvarlara afişleri.
Kortejlere serpilmiş çiçekler.

Yaka da, ayakta, tabutta.
Ne ararsan; nergis, çiğdem, papatya,
Tabutun örtüsü zambak, tahtaları gülden.
İçinde yatan kan kırmızısı bir fidan,
Durdukça kızıllaşan.

TUZLUÇAYIR YOL ARKADAŞLARI

1975'te Abidinpaşa Lisesi'nde öldürülen Ata Yıldırım için verilen ilan. (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

nekler, halkevleri vs. gibi yerler sürekli basılan yerler haline geldiği için ilişkiler daha çok sokaklara ve evlere taşındı. Silahlanma ve şiddet giderek arttı. Bu artış genel sempati ortamını genişletse de harekete militan katılımı giderek düşmeye başladı. Kitlelerde tedirginlik ve mesafeli duruş artmaya başladı. 1978 yılından sonra kitlesel yükseliş duraklamaya ve giderek düşmeye başlarken, militan ve silahlı eylemler daha çok baskın hale geldi.

Veli Bayrak ise 25 Ekim 2013 tarihinde *sendika.org* adlı internet sitesinde yayınlanan "Tuzluçayır: Küçük Moskova!" adlı yazısında, o dönemdeki Tuzluçayır'ın ilk devrimci kaybı olarak Ali Haydar Türkmen'in ölümünü şöyle anlatıyor: "1977'nin 15-16 Haziran'ında duvara yazı yazan arkadaşlarına gözcülük yaparken polisin kurduğu pusu sonucu vurularak öldürülen 17 yaşındaki Ali Haydar Türkmen bir Tuzluçayırlıdır ve Tuzluçayır'ın ilk devrim şehididir. Ali Haydar Türkmen'in cenazesi on binlerce insanın katılımıyla Tuzluçayır Meydanı'ndan kaldırılırken baba Niyazi Türkmen, 'Bir Ali Haydar gitti bin Ali Haydar'lar geldi. Sizler de benim için birer Ali Haydar'sınız,' diyerek bugün bile o dönemi yaşayan insanların hafızalarına kazınan bir konuşma yapmıştır."[11]

Ali Haydar Türkmen.
(Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

Ecevit dönemindeki afla dışarı çıkan çeşitli örgütlenmelerin kadroları o dönemde mahalle çalışmalarına ağırlık vermiş durumdaydı. Ağırlık verilen bu mahalle çalışmaları o dönemde halkta da karşılığını buluyor, halkın âdeta kendine özgü-

11 Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.sendika.org/2013/10/tuzlucayir-kucuk-moskova-veli-bayrak-demokrat-haber/.

veni geliyordu. Bu bağlamda şimdi de **Kamil'in (1958 doğumlu)** dediği gibi, "Tuzluçayır nasıl Tuzluçayır oldu"ya gelirsek:

> Yanılmıyorsam sene 78 miydi, 79 muydu ne bir seçim vardı. O aralar burada bir MHP minibüsü yakıldı. Türkeş'in minibüsüydü. Yozgat'tan gelmişler bildiri dağıtmaya, onlar da bölgeyi bilmedikleri için Tuzluçayır'a girmişler. Çocuklar da kovaladı, çıkmaz bir sokağa girdi minibüs, ondan sonra da içindekiler arabayı bırakıp, kaçıp gittiler. Gençler minibüsü ortaya çektiler, ateşe verdiler. Ben o zaman 19 yaşımdaydım işte, benden daha küçük gençler ateşe verdiler. Hatta polis de gelip izledi, müdahale etmedi. Müdahale edemediler; çünkü burası hep varoştu. İnsanlar hep köyden gelmişlerdi ve herkes birbirini tanıyordu. Gerçekten iyi bir örgütlenme vardı. Mesela geceleri bu sıkıyönetim döneminde ara sokaklara asker polis giremezdi. Cesaret edemezlerdi kesinlikle, sadece caddeden geçerlerdi, Yolağzı'ndan geçerlerdi.

Mahallede yüksek bir sınıfsal ve devrimci farkındalık olmasa da sorunlar ortaktı ve ilişkiler güçlüydü. Mahalledeki muhalif potansiyelin yüksek olmasında büyük çoğunluğun Alevi ve genç olmasının payı vardı. **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Yani şöyle söyleyeyim: Hem mahallemiz üzerinde hem ilçemiz üzerinde hem şehrimiz üzerinde hem Türkiye üzerinde hem de dünya üzerindeki yaşanan bir olumsuzluklara ortak tavır koyan –yine de o zaman farklı siyasi grupların olmasına rağmen ama ortak tavır koyan–, ortak mücadele eden, etiyle tırnağıyla bir bütün içerisinde bir mücadele şekli ortaya koyan bir mahalleydi. Yani dünyada bu anlamda örnek bir mahalleydi. Bütün insanların hakkını, hukukunu arayan politik bir mahalle. Yani ucu kendisine dokunsun dokunmasın komşusuna da dokunuyorsa, bi yan mahallenin sokağındakine de dokunuyorsa, hakkını korumak, geliştirmek için ortak bir mücadele koyan mahalleydi burası yani. Halk direkt örgütlü değildi; ama fraksiyonların kendi içlerinde örgütlemiş oldukları şeylerden kaynaklı yine de bir araya gelebiliyorlardı yani. Yok-

> sa hani oturup da topluca mahalleye siyasi bir bilinç, topluca oturup da bir örgütlenme veya siyasi yapı adı altında yapılanma yoktu tabii ki. Hep yine farklı fraksiyonlar farklı örgütlenmeler vardı. Bu şekilde yani.

Bir tarafta güç yaşam koşullarıyla gittikçe yoksullaşan halk diğer tarafta onların ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir devlet var. Aslıda iktidarda bulunanlar da deyim yerinde ise kendi derdine düşmüş durumdalardı. 12 Mart'tan sonra siyasi arenada yaşananlar, çalkantılı iktidar dönemleri, yönetimde istikrarsızlıklar, sokakta artan şiddet olayları, çözümsüzlükler halkın devlete olan güvenini azalttığı gibi halk, kendi çözüm yolunu kendisi bulmaya çalışıyordu. Dolayısıyla devrimciler halkın güvenini, desteğini kazandıkları Tuzluçayır gibi yerleri "kurtarılmış bölge" ilan etmişlerdi. Evet, o dönemlerde Tuzluçayır gibi herkesin birbirini tanıdığı, dolayısıyla dışarıdan gelen birinin hemen fark edildiği, aynı kültürden gelen, birbirine sıkı sıkıya bağlı devrimcilerle de ilişkileri güçlü olan mahalleler, toplumda yükselen faşizm karşısında güvenlik açısından devrimciler için âdeta kurtarılmış birer bölgeydiler. Tuzluçayır'da örgütlü bir bilinçlilikten bahsetmek mümkün değildi. Bir örgütlülük olmasa da ülkede de artan olayların etkisiyle mahallede tansiyon yükseliyordu. Mahalle halkının kendini savunma güdüsüyle devrimcilerle birlikte verdikleri mücadele nedeniyle mahalle sağ kesim tarafından "Küçük Moskova" olarak adlandırılacaktı. Bu bakımdan olayları anlatırken dönemin koşulları içerisinde ve mahalle halkına yönelik baskıları da göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekiyor. Mahalleye bu tarz bir yaklaşım abartılı politik çıkarımlara da engel olacaktır diye düşünüyorum. **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** bu konunun üzerinde duruyor ve devamında da, "'Küçük Moskova' sağcıların yakıştırmasıydı, kendileri barınamadıkları için burada," diyor:

> O insanların somut ihtiyaçları, kendi durumları doğru değerlendirilmediği için ordan çok abartılı politik sonuçlar çıkarıyorlar yani. Bunlarla birlikte atılan adımların kendilerini devrime çok yaklaştırdığını düşündü devrimci gruplar. Oysa bu

insanların durumları öyle değildi. Yani kendilerine, yeni geldikleri yerde bir yer edinme çabasıydı. Karşılarında bunlara saldıranlar var devamlı. Daha sonra Maraşlar yaşandı, Çorumlar yaşandı, Sivaslar yaşandı. Bu anlamda kendilerini biraz daha güvencede hissetmenin yolu o devrimci gruplara yakın olmaktı. Bir tür milis işini yürüttü o grupların. Getto yaşamı sözkonusu; ama işte siteler vs. Yakınında çalışan insanlar sonuçta. Yani "Küçük Moskova", diğer yerlere baktığında Tuzluçayır görece olarak solcuların duvar yazılarına, afişlerine daha sık rastladığın bir yer. "Küçük Moskova," o biraz sağcıların da yakıştırmasıydı. Yani kendileri barınamadıkları için, burda genellikle solcular oldukları için.

Marksist Tutum dergisindeki[12] bir işçinin anlatımıyla, Tuzluçayır'da yaşanan "devrimci mücadele" sosyolojik bir olgudur. Spontane gelişmelerle yoğrulmuş, sayısı oldukça fazla demokratik dernek açılımlarından geçmiş, o sosyalizm havası farklı ve çeşitli biçimde grup, hizip, siyasi çizgilerle savunulmuş, "sekizinci koğuş"un yazın sıcak, kışın buz tutan büyük kesme taşları üzerinde saatler süren tartışmalarda pişirilmiş, ortaklaşa bilinç tenceresinde demokratik biçimde paylaşılmış, sindirilmiş ve Tuzluçayır halklarına taşınmıştır. Bu devrimci rüzgâr, birinci göçerlerin (1950-1970) gecekondu dediğimiz konut biçiminde şehrin kenar mahallelerini işgal etmeleri ve yerleşmeleri süreci ile birlikte sancılı biçimde devam etmiştir. Tuzluçayır 1970-1980 arası gittikçe artan "devrimci dalga" ile zaman içinde yerli yerine oturmuştur. Altyapısı ağırlıkla Sivas ve Kayserili Türk ve Kürt Alevilerinden oluşan nüfusuyla bir anlamda "düzen" ve siyasal iktidarlarla çatışmalı ve sorunlu olan mahalle ağırlıklı olarak CHP'ye oy vermesine rağmen[13] "Alevi"

12 Anlatım için bkz. "Geçmişle Bugünün Kıskacında Tuzluçayır'da Yaşam", No: 21, Aralık, 2006, http://marksisttutum.org/gecmisbuguntuzlucayir.htm.

13 Aleviliğin binlerce yıllık tarihine baktığımızda da isyan ve direniş örnekleriyle dolu olduğu görülür. Her ne kadar bu durum Türkiye Cumhuriyeti içinde genel itibarıyla Kemalist, cumhuriyetçi, laiklikten yana bir muhalifliğe evrildiyse de, bütün Alevi kesimi için ortanın solu temelli bir muhaliflikten bahsetmek de mümkün değildir. Bugün birçok devrimci ve sosyalist hareketin içinde Aleviler aktif bir biçimde yer alıyorlar.

geleneğinde yer eden "Pir Sultan" başkaldırısını, ağırbaşlılığını her zaman içinde taşımış ve zaman zaman patlamalarla siyasi iktidarların ve faşist çetelerin saldırılarıyla yüz yüze kalmıştır! 1971 faşist askerî cuntanın ilanının hemen ardından yaşanan ve devrimci hareketin yenilgisiyle biten sürecin devamında yayılan "Karaoğlan" imajıyla halk muhalefeti, Tuzluçayır'da AP'nin (Adalet Partisi) mahalle kahvesinde düzenleyeceği toplantının haber alınıp, basılması ve AP'nin konuşturulmaması sonucu mahallede çıkan arbede, polisle çatışma ve kovalamacanın sabaha kadar sürmesi, yol ağzında kahvehanelerin basılıp halkın emniyete taşınması büyük bir hareketliliğe ve siyasal iktidara karşı daha örgütlü bir mücadelenin tohumlarının atılmasına neden olmuştur. AP'nin mahallede konuşturulmaması, mahallenin isminin "Soğuk Savaş"ın sembolü olan Moskova'yla eşleştirilmesine, "Küçük Moskova" olarak emniyette dillendirilmesine neden olmuştur. Mahalleden emniyete düşenlerin oturdukları yeri "Tuzluçayır" olarak belirtmeleriyle işkencenin, kötü muamelenin ikiye katlandığı gerçeği ile yüz yüze kalıyorlardı.

Kamil (1958 doğumlu) anlatıyor:

> Sınıf bilinci ve örgütlü mücadele bilinci tam değildi; ama gençlik çok iyiydi. Buraya gençler hep ODTÜ'den, Siyasal'dan, hep dışarıdan gelirlerdi. Çünkü burası nerdeyse kurtarılmış bölgeydi. Bir de buranın neredeyse %80'i, %90'ı Aleviydi. Alevi kökenliydi insanlar. Genellikle de Çorum, Sivas, Kayseri ve Yozgatlıydılar. Artı mesela 80 öncesi burada sağcı bir insan oturursa, buradan sağcıların olduğu mahalleye gidiyordu. Solcular da buraya geliyordu. Böyle takas yolu bile yapıldı. Yani sağcı ile solcu ev değiştirdi. Zaten burası "kurtarılmış bölge" şöyle oldu: 77 katliamından sonra, burada bir Cumhuriyet kahvesi vardı orayı Adalet Partililer kiralamış konuşma yapmak için, seçim konuşması. Biz o zaman müthiş Karaoğlancıydık (Bülent Ecevit)hepimiz. Biz içeri girdik, Ecevit'in bayraklarını astık. Adalet Partililer burayı biz kiraladık, boşaltın dediler. Biz resmen istila etmiştik adamların kiralamış oldukları kahveyi. Bir

20-30 tane genciz, fazla değiliz. Ondan sonra doğal olarak biz çıktık. Adamlar kasete milliyetçi Türkiye diye kayıt yapmışlar, onu dışarıya hoparlörle verdiler. Bunu da biz duyunca isyan ettik, ayaklandık resmen. O gün polisler Tuzluçayır'dan yanılmıyorsam 500 kişiyi götürdüler. Ölen falan olmadı; ama bayağı bi olaylar oldu o gece. Zaten ondan sonra yavaş yavaş Tuzluçayır'ın çıtası yükseldi. Ondan sonra sıkıyönetim ilan edildi zaten. Sıkıyönetim ilan edildikten sonra insanlar burada biraz tedirgin oldu. Nato Caddesi'nin öbür tarafında bir ilkokulu askeriye üs yaptı, karargâh kurdular. Bölge mahalle mahalle bölünmüştü; fakat Abidinpaşa Meslek Lisesi'nden sonrası hep sol görüşlüydü. Orası sınırdı. Buraların %99'u gecekonduydu, apartmana geçeli en fazla 15 sene olmuştur. Burada Feyzullah Çınar Parkı var Yolağzı'nda, şu anda temizlik işçileri duruyor, orası halkeviydi. Biz yapmıştık. Bütün sol fraksiyonlar orda toplanırdı. Eğitim çalışmaları, seminer çalışmaları yapılırdı. ODTÜ'lü bir arkadaşımız vardı Dev-Yol'un üst sorumlularından orada eğitim çalışması yaptırırdı. Dev-Yol örgütlenmesi fazlaydı burada. O zamankiler bilinçliydi, kültürlüydü, boş değillerdi. Ta Deniz'lerin arkadaşları bile vardı aramızda.

Mahmut (1959 doğumlu), "Ben o çatışmanın içindeydim," diyor ve devam ediyor:

1973'te AP'lilere kahveyi kiralayan Sivas/Mursallı Koca İbo. Ben o çatışmanın içindeydim. Toplantı herkese açık, seçim öncesi parti propagandası yapan bir toplantı idi. Bütün herkes müdahale etti ve çok sayıda toplum polisi (o zaman çevik kuvvete toplum polisi diyorlardı) geldi. Toplanan kitle bu sefer taşla, kiremitle çatışmaya yöneldi. Kiremit kalmadı...

Yaşar (1960 doğumlu) bu olayı, "Mahalledeki genel sol profil 1970'li yılların başından itibaren Karaoğlancı olmuş ve her yere CHP'nin sloganları yazılmıştı," diyerek anlatmaya başlıyor:

1973 seçimleri öncesinde büyük bir olay oldu. Yolağzı'nda bir kahve toplantısı yapmaya kalkan Adalet Partililerin toplantısı, henüz formel sol örgütlerin olmadığı bu konjonktürde,

> ağırlıkla 71 hareketlerinin sempatisiyle basılıp dağıtıldı. Benim anımsadığım 100'e yakın kişi gözaltına alındı ve bu mahallenin o zamana kadar gördüğü en önemli mücadele ve baskı oldu. Bu olay sonrasında dağınık ve sempatizan durumunda olan solcular başka arayışlara girdiler. Mahallenin içinde daha çok mahalle delikanlılığı biçiminde var olan, zabıtaya, polise kafa tutan, kimi talepler için kişisel ya da küçük isyanlar örgütleyen dinamikler özellikle öğrenciler içinde filizlenmeye başlayan devrimci fikirlere daha da yakınlaştılar. Tam bu dönemde Dev Genç ismi yazılmaya, söylenmeye başlandı. Kimi üniversitelerden abiler, ablalar gelip gitmeye, daha çok kadınlara okuma-yazma kursu, gençlere tiyatro ya da koro kursu, ev yapımında yardım, belediyelerden kimi altyapı taleplerine öncülük etmeye başladılar. Bu çalışmalar hızla mahallede yaşayan ve üniversite ve liselerde okuyan gençlerle buluşunca, bir anda ortaya halkevleri ve halk odaları çıkmaya başladı. Tuzluçayır'a betonarme bir halkevinin tamamen imece usulüyle yapılması bu çalışmalarda çok önemli bir yer tuttu. Bunu Şirintepe'de, Akdere'de Halk odaları izledi. Bu zamana kadar Tuzluçayır'da sadece bir tane 5 katlı bina vardı ve muhtarın apartmanı diye bilinirdi. Sınıfsal farklılıkları anlatmak için gecekondu ile muhtarın apartmanı arasında analoji kurulurdu.

Daha önce de üzerinde sıkça durulduğu gibi dönemin koşulları ve yaşanan süreç, tansiyonu da hızlı bir şekilde yükseltiyordu. İnsanlar can telaşına düşmüş durumdaydı. Dolayısıyla kendilerini güvende hissettikleri mahalleleri, bölgeleri kaptırmak istememenin de güçlendirdiği bir muhalefet vardı. Çünkü buradaki Alevi kökenli insanlar biliyorlardı ki burada birlik ve beraberlik içinde durmazlarsa dağılıp, hatta belki de faşist güçler tarafından yok edilip gideceklerdi. **Orhan (1964 doğumlu)**, "Ankara'da muhalefetin en güçlü olduğu mahalleydi burası," diyor ve devam ediyor:

> O zamanlar "Küçük Moskova" diye geçerdi. 1978-1979 yıllarında sivil faşistler ve polisler buraya tedbirli geliyorlardı, korkarak geliyorlardı. İnsanların örgütlenmiş olması bu faşistleri

bayağı bir geri itmişti. Faşistler, sivil faşistler ve bunlara destek veren devlet güçleri tamamen Tuzluçayır'dan alt taraflara; Mamak, İncesu taraflarına doğru çekilmeye başlamışlardı. Sağ görüşlü aileler de yavaş yavaş Tuzluçayır'ı terk etmeye yöneldi. Daha sonra Mamak içerisinde Natoyolu ve Ege Mahalleleri kuruldu. Buralarda da Alevi kökenli aileler oturması nedeniyle örgütlenmeler daha güçlü ve daha sıkı oluyordu ve buralarda da devrimci örgütlenmeler son derece güçlüydü.

Tuzluçayır Lisesi'nin işgali

Liselerde, üniversitelerde, mahallelerde gençlik örgütleniyor ve olaylar tırmanmaya devam ediyordu. 1980 öncesi dönem lise gençliğinin de en aktif olduğu dönemdi. Toplumdaki çatışmanın şiddeti gün geçtikçe artıyordu. Böylesi koşullarda, Tuzluçayır gibi dört bir yandan faşist saldırılara hedef olunabilecek bir yerde, liseli gençler de bir yerde kendi önlemlerini alıyorlardı. Bu nedenle bugün Tuzluçayır Anadolu Lisesi olarak geçen ve hemen Abidinpaşa'nın üst tarafında, Tuzluçayır Göbek'te bulunan dönemin Tuzluçayır Lisesi'nin işgali anlatılmadan geçilemeyecek bir örnektir. Bu bir anlamda da mahallelinin nasıl

Devlet Nüshası

BARIŞ

30 NİSAN 1980 ÇARŞAMBA

HAVADURUMU

Başkent'te dün 3 yüksek okul, 4 lise ve çevresinde gençler güvenlik görevlileri ile çatıştı 1 ölü var

Ecevit: "Demirel yeni bir sağ cephe oluşturma peşinde"

Ankara'da dün çıkan olaylarda 1264 kişi gözaltına alındı

Barış **gazetesinde yer alan 30 Nisan 1980 tarihli, Tuzluçayır Lisesi işgali haberi. (Fotoğraf: Milli Kütüphane Arşivi)**

yediden yetmişe mücadelenin içerisinde olduğunun da göstergesidir. **Kamil (1958 doğumlu)** anlatıyor:

> Burada bir de 80'den önceki Tuzluçayır Lisesi'nin işgalini anlatayım: Bir eylem olmuştu sanırım, benim burada bir dükkân vardı ilk önce dükkânın oraya bir barikat kurdu gençler. Ateş falan yaktılar. Tuzluçayır'daki polis buraya geldi. Polis buraya gelince gençler Lise'ye girmişler. Gençler polisi buraya çekip Lise'ye mevzilendiler. O zaman liseli gençler çok aktifti. İçerilere barikat kurdular, camlara siperler yaptılar. Polis Lise'yi taradı, duvarlar delik deşikti. Burada Menekşe Erbay diye biri vardı, o çatışmada bir tek o öldü. İçeride kızı varmış onun için okula gelmiş. O esnada yerden seken kurşun mu geldi, direkt hedef mi alındı bilmiyorum, okulun dışında vuruldu. İçeridekilere de çok ateş ettiler; ama herkes siperdeydi. Yani içeride silah var mıydı, yok muydu tam bilmiyorum; ama okul işgal edilmişti. Zaten ondan sonra da Tuzluçayır Lisesi'ni Anadolu Lisesi yaptılar. Anadolu Lisesi yapmanın amacı da buradaki, şu anki Tuzluçayır'daki öğrencileri hep başka yere dağıtmaktı. Buraya alım puanlı oldu. Şimdi hep dışarıdan gelen öğrenciler okuyor burada.

O dönemde Tuzluçayır Lisesi'nde öğrenci olan **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatımı sürdürüyor:

> Bakın bu okula, bizim okuduğumuz okula tank giremedi, top giremedi. Bizi nasıl ele geçirdiler biliyor musun, çatıya asker indirerek. Havadan bize gaz bombası sis bombası atarak bizi etkisiz hale getirdiler. Biz okulun içindeydik, her taraftan üzerimize kurşun yağıyor. Maraş olaylarıyla alakalı genel bir protesto vardı. Herkes bağırmaya, çağırmaya başladı, dersler boykot edildi. Ondan dolayı bir protesto eylemine dönüşünce, polis de bu eylemi sonlandırmak için (asker, polis ortak o zaman) bir müdahaleye kalktı. Ele geçiremedi; çünkü içeriden de silah vardı büyüklerimizde. Onlar da karşılık veriyorlardı. İşte giremeyince okula dediğim gibi çatıdan... Menekşe Erbay Teyze de onun da çocuğu okulda olduğu için, hani biraz

da Tuzluçayır'ın kadını kızı hep şeydir, mücadeleden yanadır, o da işte okulun etrafında olup çocuğunu merak ettiği için işte askerin silah sıkmasıyla şehit verdiğimiz bir ablamız yani.

Zülfikar'ın Maraş Katliamı'nı protesto etmek amaçlı yapılan gösterilen sonucu askerin Tuzluçayır Lisesi'ne müdahalesi olarak anlatmış olduğu Tuzluçayır Lisesi'nin işgalini, Mustafa Karabudak 14 Temmuz 2014 tarihli "Devletin Tuzluçayır Sendromu" adlı yazısında 1 Mayıs öncesi ve Deniz'lerin ölüm yıldönümü yaklaştığı için yapılan gösterilere bir müdahale sonucunda ortaya çıktığı şeklinde anlatıyor: "27 Nisan 1980'de Tuzluçayır Lisesi öğrencileri 1 Mayıs öncesi ve Denizlerin idamının yıldönümü yaklaştığı için yapılan boykot çağrıları sırasında ders boykotları kırılmak istenmiş, okulun etrafı çembere alınıp okul asker ve polisler tarafından kurşun yağmuruna tutulmuştur. Mahalle halkı ayaklanıp okulun önüne geldiklerinde 'İçerde çocuklarımız var, çocuklarımızı mı öldüreceksiniz,' diyen Menekşe Erbay'ı jandarma katletmiştir. Tuzluçayır... Öğrenciler için göğsünü siper eden Menekşe Erbay'ın mahallesidir."[14]

MENEKŞE ERBAY
(1933-29 NİSAN 1980)

"Çocuklarımızı öldürtmeyeceğiz" direnişi

1980 yılında Tuzluçayır Lisesi öğrencilerinin 29 Nisan günü 1 Mayıs'ı kutlama isteklerine karşı, o dönemde Sıkıyönetim ilan etmiş olan devlet, okulun etrafını kuşatarak ablukaya aldı. Polis ve askerler silahlarını liseli öğrencilere yöneltti. Okulun bahçesinde bir öğrencinin üzerine panzer sürüldüğünü gören Menekşe Erbay, toplanan halka "Hadi ne duruyorsunuz, çocuklarımızı öldürecekler" diyerek öne atılınca orada katledildi. Yiğitçe direnen Menekşe Anamızı unutmayacağız, unutturmayacağız.

Sanmasınlar yıkıldık, sanmasınlar çöktük;

Bir başka bahar için, sadece yaprak döktük....

TUZLUÇAYIRLI ÇOCUKLARIN

1985 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde Menekşe Erbay için çıkan bir ilan. (Fotoğraf: Yaşar Kanbur).

Veli Bayrak'ın *sendika.org* sitesinde yazdığı 24 Ekim 2013 tarihli, "Tuzluçayır: Küçük Moskova!" adlı yazısındaki anlatımıyla da duvarları taranan Tuzluçayır Lisesi, o işgalden son-

14 Yazının tamamı için bkz. http://alinteri.org/devletin-tuzlucayir-sendromu.html.

ra 15 yıl badana boya yüzü görmemiştir: "29 Nisan 1980 tarihinde ortaokul birinci sınıf öğrencisi olarak aralarında benim de bulunduğum Tuzluçayır Lisesi direnişinde, 'İçerde çocuklarımız var, çocuklarımızı öldürecekler,' diye haykıran Menekşe Erbay (Menekşe Ana) jandarma tarafından katledilmiştir. O gün Tuzluçayır Lisesi saatlerce taranmış ve okulun yüzeyinde oluşan mermi çukurları yaklaşık 15 sene 12 Eylül faşizmi ve onun sivil uygulayıcıları tarafından doldurulmamıştır. 15 yıl Tuzluçayır Lisesi boya badana yüzü görmemiştir."[15]

Cemal Salman, 15 Eylül 2013 tarihli *Evrensel* gazetesinde yayımlanan "Tuzluçayır'da Bir İktidar Klasiği Bir Taşla Üç Rant!" adlı yazısında lisenin duvarlarının ibret olsun diye onarılmadığını söylüyor: "Mahallenin yoksul emekçi kimliği, Alevi kimliğiyle birleşerek, daha ilk zamanlarından itibaren bölgeye 'mimli' bir kayıt düşülmesine sebep olmuş. 80 öncesi siyasal ortamında mahalle, özellikle sağ söylemde 'Küçük Moskova' olarak anılıyor. Hem ağırlıklı Alevi nüfusundan hem de Alevi-Sünni ayırmadan, 'sol-devrimci' çizginin kendini ifade edebildiği alan olmasından dolayı. Şimdi Anadolu Lisesi olan Tuzluçayır Lisesi'nin 1980'deki bir eylem nedeniyle asker ve polis tarafından saatlerce taranan ve delik deşik edilen duvarlarının, 12 Eylül rejimince 'ibret olsun' diye yıllarca öylece bırakıldığını anlatıyor o günlerde yaşayanlar."[16]

Mamak'a sonbahar geliyordu: 80 Darbesi'ne adım adım yaklaşırken...

Mücadele o dönemlerde Tuzluçayır'da gündelik hayatın bir parçasıydı; ama biz yine de bu gündelik hayata başka bir mücadele yönünden, maddi yönden sokulmaya devam edelim; çün-

15 Yazının tamamı için bkz. http://www.sendika.org/2013/10/tuzlucayir-kucuk-moskova-veli-bayrak-demokrat-haber.

16 Cemal Salman Tuzluçayır'a yapılması planlanan Cami-Cemevi Projesi'nin neden Tuzluçayır yakınındaki Kartaltepe Mahallesi'ne yapılmak istendiğini, Cami-Cemevi Projesi'ni anlatırken de başvurmuş olduğum yazısında anlatıyor. Bkz. http://www.evrensel.net/haber/67934/tuzlucayirda-bir-iktidar-klasigi-bir-tasla-uc-rant.

kü insanlar sadece siyasi olaylarla boğuşmuyorlardı hem politik hem de ekonomik olarak oldukça güç olan koşullara direnmenin de mücadelesini veriyorlardı. Hayat pahalıydı ve her şey karaborsadaydı. Dolayısıyla temel gıda ürünlerini almak için bile uzun kuyruklarda bekliyorlardı. Ekonomik çıkmazın ülkeyi soktuğu darboğaz yine en çok yoksulların boğazını sıkıyordu. Sadece bunlarla da kalmıyor o yıllarda bir de yoksul halkın boğazına ülkücülerle devletin kolluk kuvvetleri çöküyordu.[17] Darbeye adım adım gidilen bir süreçte Tuzluçayır'da bunlar yaşanıyordu. Daha önce üzerinde durduğum bir noktaya tekrar dönecek olursak; o dönemlerde kırdan kente göç etmiş, yoksul, savunmasız, faşist baskılara ve katliamlara maruz kalanlar için "tek yol" devrimcilerle birlikte mücadele etmekti; ama devrimciler için mücadeleyle gidilecek "tek yol devrim"di.

Dönemin koşullarını tekrar göz önüne getirirsek, 80 Darbesi'ne giden süreçte 70'li yıllar Türkiye'nin en çalkantılı yıllarıydı. Bu çalkantı hem sokakta hem de yönetimde rahatlıkla hissedilebiliyordu. Birand'ın da bahsettiği gibi, "75-77 döneminin sonuna doğru, hem içeride hem de dışarıda bambaşka bir manzara ortaya çıkmaya başladı. Durum, ne 27 Mayıs Darbesi'ne yol açan ve üniversiteden kaynaklanan, ancak sokak yürüyüşlerinden ileri gitmeyen gösterilerle ne de 12 Mart'ın gerekçesi olarak öne sürülen ve sayıları yüzü geçmeyen yine genç üniversiteli, silahlı eylemcilerin girişimleriyle karşılaştırılabilecek gibi değildi. (...) Bir yanda milliyetçiliği tekeline alıp karşısındaki herkesi komünist-solcu diye niteleyen, kendi içinde bölünmüş bir koalisyon hükümeti, öte yandan daha 1973'te 2 milyar dolarlık rezervini nereye sarf edeceğini hesaplayamazken şimdi büyük bir döviz darboğazına düşen ekonomik hayat, enflasyon (...)" (1984: 44). Her gün sokaklarda birileri öldürülüyor, belli bölgelerde katliamlar sürüyor, hükümette istikrarsızlık had

17 Buradan da şu sonuca varabiliriz: 68'li yıllarda ülkedeki çeşitli kamplarda, Soğuk Savaş döneminde Komünizmle Mücadele Dernekleri adı altında güçlendirilen faşizan milliyetçilik 70'lerde ekmek davası için, hayat gayesi için, güzel bir gelecek için yürümeye çalışan halkın önüne konan en büyük engel olacaktı. Bu nedenle bu kesim, her dönem iktidar ve sermaye sahipleri tarafından kullanılıp, emekçi kesimlerin üstüne, ezilen halkların üzerine salınacaktı.

70'li yılların sonu, bir grup Tuzluçayırlı genç: Aşağıdan kafasını sokan Lise-Der kurucularından Sefa Aydoğan, halen mülteci. (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

safhada (istifalar, kurulamayan hükümetler, cumhurbaşkanlığı krizi), sokakta yükselen tansiyon, alınan ve uygulanamayan 24 Ocak Kararları, orduyu yönetime çağıran çevreler, sabırsızlanan asker, grevler, yürüyüşler, boykotlar, saldırılar, gösteriler, cenazeler...

Ve de gençlik. İnançlıydılar, gençtiler, kendilerine güveniyorlardı. Gençliğin getirdiği hız tutkusuna dönemin dinamizmi de eklenince kimsenin durup, bazı şeyleri masaya yatırıp, üzerinde planlar yapıp, tekrar tekrar düşünecek vakti yoktu. İnandılar, yoksa nasıl çıkılır ki bu yola? Ve işte "sonbahar" yaklaşıyordu. Mamak'a sonbahar geliyordu, boşalan kömür deposuyla, güneş altındaki tutsaklarıyla, şirin mi şirin gecekondu evleriyle...

Darbe dönemi: "Mamak'a sonbahar geldi"

1980 yılına gelindiğinde Türkiye kanlı bir yılı daha geride bırakmıştı. 12 Eylül'e adım adım yaklaşılıyordu; ama biz biraz ge-

riye, yılın başına doğru gidelim. 1979 yılının sonunda uygulanan politikalar nedeniyle ortaya çıkan ve 1980'nin Şubat ayına kadar süren Tariş Direnişi,[18] İzmir'deki gecekondu semtlerin-

18 Tariş Direnişi o yıllardaki sınıf mücadelesinin simgesi olması açısından önemlidir: 1979'daki seçimlerde CHP'nin hükümetten düşmesiyle, Demirel'in başkanlığında yeniden Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti kurulmuş, MHP bir kez daha iktidarın küçük ortağı olarak koalisyondaki yerini almıştı. Bu tarihten itibaren Türk burjuvazisi, güçlendirdiği faşist hareketi, işçi hareketinin önünü kesmek için seferber etti. Bu doğrultuda devlete bağlı kurum ve işletmeler de faşist kadrolaşmaya ağırlık verdi. Burjuvazinin bu saldırılarının ilk ayaklarından biri olan TARİŞ, çevresindeki diğer fabrikaları ve işçi mahallelerini de etkisi altına alan güçlü bir direnişe sahne oldu. Devlet, işçilerinin sendikal ve siyasal örgütlülük düzeyleri nedeniyle öncelik verdiği TARİŞ'e bağlı işletmeleri faşist kadrolarla doldurma planını, fabrikanın yönetimine atadığı yeni genel müdürle uygulamaya koydu. Yeni genel müdür ilk iş olarak, devrimci işçilerin yerine farklı şehirlerden gelen faşistlerin işe alınacağı söylentisini yaymaya başladı ve kısa süre sonra 100 civarında silahlı faşistle kapıya dayandı. Bunun üzerine TARİŞ bünyesindeki İzmir İncir, Üzüm, Pamuk ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne bağlı işletmelerde çalışan işçiler, faşist kadrolaşmaya karşı direnişe geçtiler. 22 Ocak 1980'de devlet ordusu, polisi ve zırhlı araçlarıyla işçilerin direnişini kırmak amacıyla "arama" adı altında büyük bir saldırı başlattı. Bu saldırı sonucunda 50 işçi yaralandı, 600 işçi de gözaltına alındı. Bu saldırının ardından TARİŞ işçileri, iş ve can güvenliğinin sağlanması, gözaltına alınan işçilerin serbest bırakılması, işletmelerdeki hasardan polisin sorumlu olduğunun açıklanması talepleriyle direnişi başlattılar. Önce tek tek fabrikalarda başlayan direniş İzmir'in Çiğli, Çimentepe ve Gültepe semtlerine yayıldı. Devrimci üniversite öğrencileri de bu direnişe destek verdiler. 31 Ocak'ta DİSK yönetimi "kanlı olaylar" çıkacak gerekçesiyle direnişin sona erdirilmesine karar verdi ve direnişteki işçilerin öne sürdüğü üç talepten sadece biri, gözaltına alınan işçilerin serbest bırakılması talebi kabul edildi. Ancak devam eden direnişi kırmak amacıyla TARİŞ Genel Müdürlüğü, 6 Şubat'ta gazetelere verdiği ilanla üretime ara verdiğini duyurdu. Hemen ardından, 3.000 işçi işten çıkarıldı, bazı üniteler tümüyle tasfiye edildi. İşçiler, yönetimin bu kararına üretimi sürdürüp, fabrikadan çıkmayacaklarını açıklayarak tepki gösterdiler. Çiğli ipek fabrikasının işçileri, fabrika kapılarını kapatarak barikat kurdular. Çimentepe halkı sokaklara barikatlar kurarak, mahalleye giriş çıkışları kapattı. Çevredeki semtlerden çok sayıda emekçi silahlarıyla direnişe katıldı. İşçilerle polis arasındaki çatışmalar tüm şiddetiyle devam ederken, TKP ile CHP'nin yöneticileri, işçilere yasalar çerçevesinde kalmalarını öğütlediler. 7 Şubat'ta ordu destekli polisin saldırısıyla binlerce işçi gözaltına alındı ve karakollar yetmeyince Alsancak Stadyumu devreye sokuldu. İşçilerin direnişinin önüne geçmeye çalışan devlet, saldırılarını direnişe destek veren işçi mahallelerine yoğunlaştırdı. Evler tek tek basıldı ve insanlara evlerinde işkence yapıldı. 14 Şubat'ta bu defa büyük bir saldırıya girişen devlet güçleri, 10 bin jandarma komandosu ve panzerlerle kapıları kırarak fabrika bahçesine girdiler. DİSK yönetimi uzlaşmacı tavrını sürdürerek direnişin 15 Şubat'ta bitmesini sağladı. Ancak saldırılar direnişin bitmesiyle sonlanmamış, 17 Şubat'ta direnişe des-

de verilen mücadeleler açısından önemlidir. Çünkü Tariş Direnişi'nin yayıldığı semtlerdeki müdahaleler, bir anlamda 12 Eylül'ün de provası niteliğindeydi. Yapılan baskı ve zulümlerin sadece başlangıcıydı bu. Devlet ordusuyla, polisiyle solun "kurtarılmış bölge" olarak adlandırdığı semtlere saldırmaya başlamıştı. Bu arada 24 Ocak Kararları[19] da alınmıştı. Türkiye için neoliberal dönüşümün simgesi olan 24 Ocak Kararları alınmasına alınmıştı ama o günkü Türkiye şartları bunları uygulayabilmek için hiç de uygun değildi. Her şeyden önemlisi, güçlü bir toplumsal muhalefet vardı. Bununla birlikte sertleşen müdahalelerle birlikte ordunun ayak sesleri gittikçe hissediliyordu; ancak hükümet buna pek ihtimal vermiyordu.

12 Eylül'e 12 gün kalmıştı ve orduda geri sayım başlamıştı. Ecevit'in 6 Eylül 1980 günü Türkiye Petrol-İş Genel Kurul toplantısındaki konuşması her ne kadar Genelkurmay'da ve bazı çevrelerde panik havası yaratsa da o dönemin Türkiye'sinin siyasi ortamını genel manada iyi değerlendiren bir konuşmaydı:

> "Türkiye'de sanki bir maç oynanıyor. Bu maçta sahada partiler ve siyaset adamları var. Toplumun büyük kesimi ise tribünlerde seyirci durumundadır. Sahada oynanan kavgalı dövüşlü, tatsız tuzsuz, sıkıcı ve sabır taşırıcı bir maçtır. Bu maçı izlemekten usananlar, artık zaman zaman, kendi takımlarına dahi kızar olmuşlardır. İşçiler de genellikle tribündeki seyirciler arasında yer alıyorlar. Orada tutulmalarına özellikle

---

tek veren semtlerden Çimentepe'ye yönelmişti. Çıkan çatışmalarda üç polis öldü, yüze yakın kişi de yaralandı. Bilgiler için bkz. http://marksist.net/Bellek/Cem%20Keskin-%20Taris%20Direnisi.htm.

19 24 Ocak 1980'de kamuoyuna açıklanan 24 Ocak Kararları'nın ana hatları şu şekildedir:

* Devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alındı, KİT'lerdeki uygulamaya paralel olarak tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırıldı.
* Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırıldı.
* İthalat kademeli olarak serbestleştirilirken ihracat, vergi iadesi, düşük faizli kredi, ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti, sektörlere göre farklılaşan teşvik sistemi ile teşvik edildi.
* Dış ticaret serbestleştirilirken yabancı sermaye yatırımları teşvik edildi, dışarıya kâr transferlerine kolaylık sağlandı.
* Yüzde 32.7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidildi.

çalışılıyor. Ortada bir yanlışlık var. Nerede bu yanlışlık? Yanlışlık sahada aranıyor, takımlarda aranıyor, kaptanlarda aranıyor, kurallarda aranıyor. Tabii, kendine göre hepsinin, hepimizin kusurları var. Ama bence asıl yanlışlık, demokratik siyasal mücadelenin bir tür seyirlik maç sanılmasıdır. Öyle bir maç ki, seyirciler ayrı, tribünlerde pasif durumda, sahada oynayan takımlar ayrı... Oysa demokrasi ancak bu tür ayrımlar ortadan kalktığı oranda gerçeklik kazanır. Toplum tribünde seyirci, partiler de sahada oyuncu durumunda olursa, yalnızca partilerle politikacılar soyunup sahaya çıkar, halk da tribünlerde seyirci gibi kalırsa, demokrasi gerçeklik kazanmaz. Demokrasinin böyle sanıldığı, böyle uygulandığı bir ülkede siyaset giderek anlamsız ve çirkin bir oyuna dönüşür. Tıpkı Türkiye'de olduğu gibi... Sonuç vermeyen kavgalı gürültülü bir çekişmeye dönüşür, toplumun sabrını tüketen bir kavgaya dönüşür. Yine tıpkı bizde olduğu gibi... Sonunda korkarım ki, biri çıkar, düdüğü çalar, 'oyun bitti, herkes evine' der ve bir anlamsız oyuna dönüşen demokrasi de böylece sona erer" (Birand, 1984: 287).

Ecevit'in değerlendirmesi genel itibarıyla iyi demiştik; çünkü toplumda devlete karşı, faşistlere karşı, işverenlere karşı güçlü bir muhalefet vardı. Yani kimsenin derdi oynanan maç değildi. Sokaktaki kaos ve karmaşa yüzünden, her gün birçok kişinin öldürülmesi yüzünden, halkta zaten hükümete, partilere vs. karşı genel bir güvensizlik hakimdi. Özellikle devrimci kesimlerde ve onların örgütlediği işçilerde, gecekondu semtlerinde amaç sahaya "demokrasi adına" çıkıp aynı kirli ilişkilerin içine dahil olmak değildi. Amaç bu ilişkileri tamamen bertaraf etmekti. Çünkü saha aynı saha olduktan sonra, kim inerse insin, bataklık misali sistem herkesi aynı kirli oyunun içine çekecekti. Dolayısıyla önemli olan aynı bataklıkta maça dahil olup boğazına kadar batmak değil, bataklığı ortadan kaldırmanın mücadelesini vermekti. Halkın sabrı tükeniyor, toplumda tansiyon giderek yükseldiği gibi ordu da, "Geliyorum," diyordu.

Ecevit'in Petrol-İş'te yaptığı konuşmadan altı gün sonra düdüğü çalan ordu oldu ve Türkiye 12 Eylül 1980, saat 04.00'te

üçüncü defa "İleri, Türkiye ileri..." marşıyla uyandı. Silahlı Kuvvetler'in bu müdahalesi şaşırtıcı olmadı; çünkü Ocak 1980'den başlayarak askerî yetkililer sivil siyasetçileri ciddi bir biçimde uyarmaya başlamışlardı.

"Güvenliğinden endişe duyan ve artık yıllardır süren çatışmalardan gına getirenler için darbe elbette gerçek bir rahatlama yarattı. Genel olarak kamuoyu, 70'li yıllardaki 'terörist' eylemleri sadece iktidarı fiilen ele alan Silahlı Kuvvetler'in bastırabileceğini düşünmekteydi; dolayısıyla toplumun içinde bulunduğu durum, gerçekleştirdiği darbeyi buna dayandırarak meşrulaştıran ordunun işine yaramıştı. Sonuç olarak güvenliğin sağlanamamasının en temel sorun haline geldiği bir bağlamda, Silahlı Kuvvetler'in müdahalesi siyasi ve ideolojik değerlendirmelerin ötesinde, halk arasında yadsınamaz bir destekle karşılandı," (Ünsaldı, 2008: 98). Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana halkın orduya yüklediği bir "kurtarıcı" misyon vardı; sol kesimdeki birçok örgütlenmede de bu anlayış bir süre devam etmişti. Ancak 80 Darbesi, özellikle sol kesim nezdinde, bu anlayışı yıkan bir yerde durması açısından da önemliydi. Çünkü artık beklenenin aksine, milletin mücadelesinde "milletle el ele" verecek bir ordu değil, halkın havaya kaldırdığı yumrukları kıracak bir ordu vardı. Aslında bu durum hep böyleydi; ancak anlamak uzun bir süre ve ağır bir tecrübe sonrasında olacaktı. Halk için darbe beklenmeyen bir olaydı, o nedenle şok etkisi yaratmıştı; ama devrimci örgütler içerisinde mücadele verenler için aynı şeyi söylemek sözkonusu değildi. Çünkü Ağustos'ta bu tür örgütlerin lider kadrolarına yönelik tutuklamalar başlamıştı; hapishanelerdeki koşulların ve uygulamaların oldukça sertleşmesi de müdahale çanlarının çalması demekti. 12 Eylül faşizmi Mamak Cezaevi'ne çok önceden gelmişti. **Zakir Koçak** anlatıyor: "Mamak'ta karıştır-barıştır programı uygulanıyordu. 12 Eylül faşizmi Mamak Cezaevi'ne çok önceden gelmişti zaten. Bir nevi test uygulamalarına başlamışlardı. Düşmanlarınla aynı koğuşta kalmak çok büyük bir stres. Yaşamayan bilmez. Kendimizce tedbirler alıyoruz tabii, nöbetçiler, gözcüler koyuyoruz. Dedim ya, 12 Eylül buraya erken gelmişti diye. Hiçbir şeye izin verilmiyor," (Canlı, 2014: 83).

Darbeden önce tutuklanan **Mahmut (1959 doğumlu)** sürdürüyor anlatımı:

> Darbede ben içerideydim. 1979'un sonunda tutukluydum, örgüt üyesi olmaktan. Biz o dönem cezaevindeydik; fakat orada bile bir darbenin gelebileceğini hissediyorduk. Biz askerlerin davranışlarından, her türlü tepkilerden, o zaman gündelik basına yansıyanlardan bunu hissediyorduk. Ayrıca o dönemde kısmi sıkıyönetim uygulamaları da vardı, bunun bütün ülkeye uygulanması darbedir. Belirtiler vardı yani. Ama ne zaman ve hangi koşullarda olacağını ve darbenin politik yönünü net olarak kestiremiyorduk.

Orhan (1964 doğumlu) anlatıyor:

> Bu darbe bekleniyordu; ama 12 Eylül olarak beklenmiyordu. Devrimci yapılanmalar, sol örgütler hazırlıksız yakalandık diyorlar; ama hazırlıksız değillerdi. Darbenin ayak sesleri altı aydır duyuluyordu. Mamak Askerî Cezaevi'ne darbe olmadan dört ay önce, Raci Tetik diye psikopat bir albayı getirmişlerdi ve Mayıs dönemindeki operasyonlarla devrimciler teslim alınmıştı, mücadelenin en keskin olduğu dönemde. 80 Darbesi gelmeden önce cezaevlerinde resmen bir katliam, kıyım başlamıştı. Cezaevleri biliyorsunuz memleketin aynasıdır, ülkenin nasıl yönetildiğinin aynasıdır. Darbe bekleniyordu; çünkü devrimci hareketin, halk hareketinin yükseldiği yerde emperyalistler, faşistler boş durmayacaktı. Çünkü kaybettikleri yerler, bölgeler, kaybettikleri sanayi alanları vardı. Kârları her geçen gün düşüyordu. Bir çözüm noktası bulmak zorundalardı, bu çözüm de her zamanki gibi askerî faşist bir diktatörlüktü.

12 Eylül Darbesi bir anlamda, 1980 öncesi sokaklarda süren faşizmin orduyla el değiştirmesiydi. Ordu faşizmi ele almıştı ve bu durumun etkisi oldukça uzun sürecekti. Ülkenin her yerinde tutuklamalar oluyordu. "'Teröristler'i olduğu kadar sendikaları, aydınları, öğretim görevlilerini ve gazeteleri cezalandırma işi de askerî adalete bırakılıyordu. Meclis kapatıldı, siyasi partiler dağıtılarak mallarına el kondu ve liderlerinin herhangi bir

etkinliğe katılmaları yasaklandı. Dernek yaşamı ve grev hakkı askıya alındı. DİSK kapatıldı, yöneticileri tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. Bu gelişmelere yönelik herhangi bir eleştiri de cezalandırılmaya başlandı; sözgelimi eski Başbakan Bülent Ecevit darbeden sonra iki kez hapse atıldı. Gazete ve dergiler ya çok uzun bir süreliğine kapatıldı ya da sıkı bir otosansürle engellendi. İktidar tarafından bozgunculuğun merkezi olarak değerlendirilen üniversitelerde yeniden düzenin sağlanmasına çalışıldı ve askerî yetkililer akademik çevreleri sıkı gözetim altında tuttular. En ufak adli korumayı ve temel medeni özgürlükleri ortadan kaldıran olağanüstü bir hukuki çerçevenin inşası her yurttaşı şüpheli, 'bozgunculuğun' aktif ya da pasif işbirlikçisi durumuna sokuyor, özetle baskıcı bir aygıt tarafından insanlar sürekli gözetim altında tutuluyordu," (Ünsaldı, 2008: 99).

Darbenin yarattığı korku psikolojisini **Kamil (1958 doğumlu)** anlatıyor:

> Tutuklanabilirim korkusu epey bir zaman sürdü. O psikoloji uzun bir süre sürdü, hâlâ da var etkileri; çünkü ülkemizde güven ortamı yok. O zaman da öyleydi. Olaylar, örgütle hiç ilgin olsun olmasın. Ad-soyaddan bile alıp götürüyorlardı. Adam içeriye atıyor, işkence yapıyor, hoşuna gidiyor. İşin gücün bozuluyor, perişan oluyorsun. Amaç seni yıldırmak, sindirmekti. Alınan çoğu insan siyasetin "s"sini bilmiyordu. Örgüt nedir, bir örgüt içerisinde neyle görevli... Bu durum insanlarda bayağı bir korku yarattı.

> "Resmi rakamlara göre darbe sonrası 650.000 kişi gözaltına alındı, 210.000 dava açıldı ve 230.000 kişi askeri mahkemelerce çeşitli suçlardan yargılandı; 50'si infaz edilen 517 ölüm cezası verildi; 1.683.000 kişi fişlendi; 30.000 kişi Avrupa'nın çeşitli ülkelerine sığındı ve 14.000 kişi vatandaşlıktan çıkarıldı; 300 kişi ölüm nedenleri aydınlatılamadan hayatını kaybetti ve kaybolanların sayısı 800'lere dayandı; 23.667 dernek ve örgütün etkinlikleri askıya alındı, tüm siyasi partiler dağıtıldı, ülkedeki büyük gazetelerin çoğu sansür ve askeri rejimin hoşuna gitmeyen makaleler yüzünden geçici kapanma cezalarıy-

60'lı yıllarda Tuzluçayırlı bir aile: Fotoğraftaki herkes 70'lerde politik, kucaktaki küçük kız ve sağındaki abisi 12 Eylül sonrası 30 yıl mülteci oldu. (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

la cebelleşmek durumunda kaldı; 3.947 öğretim görevlisi, 47 yargıç ve 9.400 memur zorunlu emekliliğe ayrıldı ve 1984'te 1200 subay ve astsubay ordudan tasfiye edildi; 937 film yasaklandı, bozguncu olarak değerlendirilen 139 ton dergi ve gazete yok edildi. (...) 6 Kasım 1981'de Yükseköğretim Kurulu kuruldu. Savcılar tarafından 'bozguncu' öğretim üyelerine karşı yüzlerce teftiş dosyası açıldı ve solcu damgası yemiş üniversite görevlileri sistemli bir şekilde tasfiye edildi. (...) Bu 'devletin işleyişini bozan toplumu yola getirme' uğraşı cuntanın 'aşırı liberal' olarak değerlendirdiği 1961 Anayasası'nı da hedef alıyordu; çok geçmeden bu anayasa yürürlükten kaldırılıp yerine 'Türkiye gerçeğine daha uygun' olan bir yenisi düzenlendi. Böylece, 8 Kasım 1982'de tüm siyasal etkinliklerin ciddi anlamda baskı ve askeri yetkililerin sıkı denetimi altında tutulduğu bir ortamda, siyasal özgürlüklere birçok kısıtlama getiren yeni 1982 Anayasası %92 oranında 'evet' oyuyla yürürlüğe kondu ve cunta yönetiminin lideri Orgeneral Kenan Evren Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı oldu" (Ünsaldı, 2008: 99).

80 Darbesi neden yapılmıştı?

Ülke büyük bir restorasyon döneminden geçiyordu. Bu darbe öncekilere benzemiyordu. Çünkü bu sefer hedef, güçlenen toplumsal muhalefetin kökünün kazımaktı. Ne de olsa ülkenin "huzuru" sözkonusuydu, bu yolda alınacak her türlü tedbir, verilecek her türlü ceza mubahtı. Ordu asil (!) bir görev üstlenmişti. Süleyman Demirel, "Devlet sokağa mağlup olmamalı," demişti; ancak başa gelen yönetimler kendi iç karışıklıkları ve çekişmeleri nedeniyle ne sokağı yönetebilmişlerdi ne de istikrarlı bir şekilde yönetimde kalmayı becerebilmişlerdi. Yani anlayacağımız iş orduya kalmıştı. Ve ordu Türkiye Cumhuriyeti devletini ne sokağa mağlup ettirecek ne de yönetemeyen yöneticilerin elinde perişan edecekti. Kolay iş değildi bu, bugün bile darbeciler yaptıklarını gururla savunuyorlar. Az iş miydi yapılanlar? İşin bütün hikâye kısmı bu aslında. Yani buzdağının gösterilmek istenen yüzü de diyebiliriz.

Bu darbeyle birlikte toplumsal muhalefetin en güçlü olduğu yıllar olan 1970'li yıllarda muhalefet ezilmiş ve muhalif unsurlar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştı. Bunu yaparken de zora ve işkenceye dayalı, insanlık onurunu hiçe sayan, akıl almadık yöntemler kullanılmıştı. Darbeden sonraki yıllarda ve günümüzdeki korku kültürünün etkisiyle yaşanan değişim ve dönüşümleri anlamak açısından, bu korku kültürünün inşa sürecine de değinmek önemli. Bu nedenle darbe döneminde Tuzluçayır özelinde yaşananlara bir göz attıktan sonra idam ve işkencelere de kısaca değineceğiz.

12 Eylül 1980 Darbesi tüm ülkeyi olduğu gibi Tuzluçayır Mahallesi'ni de beklemediği bir zamanda vurmuştu. Çeşitli örgütlenmelerin içinde yer alan insanlar hissetmişlerdi belki ama halkın geneli hiç beklemediği bir olayın sabahına uyanacaktı o gün. Şimdi sıra ülkede direnişin, başkaldırının simgesi olan Tuzluçayır gibi, sol için deta "kurtarılmış bölge" olarak görülen mahallelerin kökünü kazımaya gelmişti. Tuzluçayırlılar o gün yaşadıklarını anlatıyor:

Kamil (1958 doğumlu)

> Çok ani oldu. Böyle bir şey beklenmiyordu. Hiç kimsenin göz açmasına müsaade edilmedi. Zaten halkta o altyapı yoktu. Sadece gençlik iyiydi. Darbeden önce polis, asker buradaki sokaklara giremiyordu. Belki direniş olur falan diye tam teçhizat gelmişlerdi; ama hiçbir şey olmadı.

Seher (1972 doğumlu)

> Ben zaten darbe zamanında çok net hatırlıyorum, kalktığımda işte babam işe gidecekti; ama babamı çok üzgün gördüm radyo dinlerken. Hakikaten ağlıyordu ve şey görmüştüm yani "bütün çocukları öldürecekler", demişti babam. Hani onları çok net hatırlıyorum. Sonra camdan sokağa bir bakmıştım, her taraf yemyeşil her yer askerdi. Sokağa çıkma yasağı vardı. Askerler evlere girip evleri arıyorlardı fütursuzca, çok rahat bir şekilde. Mahalle genelinde tabii ki hep böyle sessiz konuşmalar. Hani, "bizi öldürecekler, bizi mahvedecekler, ço-

cuklarımızı öldürecekler. Şu içeri alındı, bu içeri alındı..." Tabii bizim evimize de birkaç kere baskın olmuştu. Korku, kaygı ne yapılacağı belli olmayan; çünkü o çok güvendiği örgütler de darma duman oldu. Ne kadar sahipsiz olduklarını anladı Aleviler bir kez daha. Dolayısıyla kötüydü yani. Darbe sonrası da zaten tüm Türkiye'nin yaşadığından Tuzluçayır da payını aldı.

Orhan (1964 doğumlu)

Darbe yapıldığında dışarıdaydık. Aynı şekilde mahalle örgütlenmeleri içinde nöbet yerlerimiz vardı, nöbet tutuyorduk. Sabaha doğru 04.00 sıralarında, Ankara civarında müthiş bir hareketlilik oldu. Saat üç 03.30-04.00 sıralarında Tuzluçayır'a tanklar geldi. Yol ağızlarına tanklar geldi. Tankların gelmesiyle birlikte Tuzluçayır'daki insanlar evlerine çekildi. Ertesi gün saat 19.00 civarında sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Tuzluçayır, Ege Mahallesi, Natoyolu ve girişten ara sokaklara kadar tanklarla, askerî araçlarla giriş yaptılar ve yaklaşık olarak 5-10 bin civarında askerle evleri tek tek aramaya başladılar. Ellerindeki listelerle birlikte insanları tutuklamaya giriştiler. Biz o anda dışarıdaydık. Direktmen kışlalarından çıkan askerler devrimcileri tutuklamak, halkı susturmak için her yere askerî birliklerini yığdılar ve önceden belirlenen yerlere büyük baskınlar yaptılar. Zaten ilk 5 ya da 10 gün içerisinde mahallelerde devrimci faaliyetler yürüten hemen hemen bütün insanları komple aldılar ve bir direnişle bile karşılaşmadılar. Türkiye'nin hiçbir yerinde bir direnişle karşılaşmadılar.

Hasan Hüseyin (1970 doğumlu)

Mahalle kuşatılmıştı. Her taraf askerler ve askerî araçlarla doluydu, mahalleye giriş-çıkışlar kapalıydı. Kimse sokağa çıkamıyordu; ancak biz çocuktuk ve çıkıyorduk. Koca bir ordu kuşatmıştı mahalleyi ve mahallede sessiz bir çığlık vardı. Mahallenin üstüne bir örtü örtülmüş gibiydi, kimse bir şey yapamıyordu. Duvardaki yazılar askerler tarafından siliniyordu. Evler didik didik aranıyordu. Yatak, yorgan, eşyalar, yiyecekler

ne varsa ortalığa dökülmüştü. Bahçeler bile kazılıyordu, kömürlükler... Hayvanlar sokaklara dökülmüştü. Her yer didik didik edilmişti. Her aileden biri ya da birileri gidecekti. Her an herkes öldürülecek ya da gözaltına alınacak gibi bir durum vardı. Çevreden de duyuyorduk birilerinin alındığını. Bir çaresizlik vardı. Türkiye'de Tuzluçayır Mahallesi kadar darbeyi, o acıyı yaşayan mahalle yoktu. Mamak Cezaevi'ne de yakındı ve kayıpları, gözaltıları, işkenceleri, ölümleri en çok yaşayan bu mahalleydi.

Sırma (1946 doğumlu)

O sabah eşimi işe gönderecektim. Baktım ki etrafta bir sessizlik var, kimse işe gitmiyor. Darbe olmuş, devlet faşizmi ele almış dediler. Her taraf polis, asker doluydu. Kimse birbiriyle görüştürülmüyordu. Birbirimizden haberimiz olmadı. Dışarı çıkamadık.

Darbe öncesinde çeşitli operasyonlarla sol örgütlenmelerin merkez kadroları cezaevlerine doldurulmaya başlanmıştı. Bu nedenle hazırlıksız olan halkın buna karşı bir şey yapması mümkün değildi. Ayrıca Tuzluçayır özelinde de sıkça bahsettiğimiz gibi, gecekondu semtlerindeki köyden kente göç etmiş, ekmeğinin derdindeki bu halk için mücadele demek, o mahallelerde çalışma yürüten devrimcilerle birlikte mümkün olan bir şeydi. Yoksa bu durum halkta olaylar karşısında kendiliğinden gelişen bir şey değildi. Yani mahallede çalışma yürüten örgütlenmeler var ve o dönemin (80 öncesinde bahsettiğimiz) koşulları içinde bu çalışmalara yoğun bir katılım sözkonusuydu. Dolayısıyla örgütlü gruplar bastırılınca halktan bir direniş gelmemesi çok anormal değildi.

İşin bir başka boyutu ise darbenin, darbe sonrasında da oluşabilecek muhtemel bütün direnişleri kırma yönündeki uygulamalarıydı. Yapılanlar, sadece darbe sonrasındaki geçen kısa bir süreci kapsayacak şekilde yapılmayacaktı. Bu nedenle halk arasında bir deyim "yara gider, izi kalır" tam da böyle bir durum için söylenebilir; çünkü darbe döneminde yapılan işken-

celerde, baskılarda, zulümlerde amaç hem solcuların üzerinde hem de toplumun belleğinde derin yaralar açmaktı.

İdam ve işkenceler

Ahmet Kahraman'ın (1998: 211-212) anlatımıyla, diğer iki darbeden (27 Mayıs ve 12 Mart) sonra olduğu gibi 12 Eylül'den sonra da darağaçları kurulmuştu. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamından sekiz yıl sonra, siyasi nedenlerle yeniden sehpalar kuruluyor, "güven, huzur ortamı" yaratma adına, ardı ardına gençler ipe çekiliyordu. 12 Eylül Darbesi'nin lideri Kenan Evren insanlığın "hayır" haykırışlarına, Muş gezisinde yanıt verirken, "Asmayalım da besleyelim mi?" diyordu. Kenan Evren "Asmayalım da besleyelim mi?" intikamcılığıyla tastamam 50 kişinin idam hükmünü imzaladı. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında ve kuvvet komutanlarından oluşan cunta darbenin amaçlarını "demokrasiyi rayına oturtmak, kanlı kardeş kavgasını durdurup güven huzur ortamı sağlamak" olarak açıklamıştı. Fakat subaşlarını tutup egemenlik kuruncaya kadardı her şey. İktidar çarkına yerleşip egemen olduktan sonra verdikleri sözleri unuttular. Kendilerine "Milli Güvenlik Konseyi" adını veren cunta, "huzur" diye terör devleti çarklarını işletmeye başladı. Korku toplumu yaratıp kitleleri sindirmek amacıyla işkence çarkları, öldürülenlerin yanında sağ yakalananlar için de idam sehpaları kurmaya başladılar. Cuntanın ilk kurbanı Necdet Adalı adındaki gençti...

Necdet Adalı son kurban olmayacaktı. "Kenan Evren, 3 Ekim 1984'te cumhurbaşkanı sıfatıyla Muş'ta yaptığı konuşmada, cunta ilan edileli beri gerçekleştirilen 48 idamı savunuyor ve, 'Hainleri asmayıp da besleyecek miyiz?' diye soruyordu. Evren'in bu sözleri kuşkusuz 'demokrasiye geçiş' programı çerçevesinde 6 Kasım 1983'te seçilen ve henüz hiçbir idam cezası onaylamamış olan TBMM'ye yönelikti. Seçilmişlerin parlamentosu, Evren'in bu sözlerini emir olarak mı algıladı yoksa sonradan moda olan bir deneyimle 'durumdan vazife' mi çıkardı bunu bilen yok. Neredeyse 'derhal' denilebilecek kadar

çok kısa bir süre sonra, Anavatan Partisi ve Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne mensup milletvekillerinin oylarıyla, İlyas Has 6 Ekim 1984'te; Hıdır Aslan da 24 Ekim 1984'te idam edildiler," (Mavioğlu, 2004: 22). Erdal Eren bunların içinde en genç olandı, 2 Şubat 1980'de asılırken daha 17 yaşındaydı. Bu yaşta idam edilmesinin yasal olmaması ya da suçsuz olması fark etmezdi; çünkü karar bir kez verilmişti ve amaç belliydi, bu cinayet de bir şekilde kılıfına uydurulacaktı. Kahraman'ın (1998: 231) deyimiyle, "Erdal adındaki çocuk" Erdal Eren adındaki çocuk, generaller yönetiminde asılarak öldürülmeden, dört bir yandan, "Bu bir adli rezalettir," sesleri yükseldi. Erdal Eren, insanlığı arayan bu çığlıklar arasında asıldı. Fakat hukuk katlinin, "memleket hizmeti" sayıldığı bir ortamdı. Bu çığlığa ne aldıran oldu ne de sesleri duyan.

Korku kültürünün inşa sürecinde ve topluma yayılmasında en etkin rol oynayan yerler olarak cezaevleri, 12 Eylül döneminde de bu işlevini en vahşi biçimiyle yerine getirmiştir. Ertuğrul Mavioğlu, o dönemleri yazdığı kitabının giriş kısmında cezaevini şöyle tanımlıyor: "Hayat her şeyi hızlı öğretir. Davutpaşa'da yaşadıklarım, cezaevlerinin şubede karşılaştığım 30 yaşlarındaki tecrübeli mahkûmun söylediği gibi 'kitap okumaktan, saz çalmaktan ve akşama kadar koğuşların arasında aylak aylak dolaşmaktan' başka bir şey olduğunu göstermişti. Cezaevi her şeyden önce yoksun bırakılmak demekti. Adeta içine aldığı insanların içini boşaltmak için üretilmiş bir makine gibiydi. Sizi tükettikçe yaşamını idame ettiren bir makine... Neden kitap vermezler? Neden üç kişiye bir yatak düşer? Neden yataklar, başımız, çamaşırlarımız, vücudumuz bit kaynar? Neden sular akmaz; neden banyo yapamayız? Neden yemekler bu denli iğrenç kokar? Neden en temel haklarımızı bile istediğimizde üzerimize coplarla saldırılır; otomatik tüfeklerle ateş açılır? Neden her ziyaret saatinde farklı dayatmalar icat edip dışarıdan içimize çektiğimiz bir nebze havayı bile burnumuzdan fitil fitil getirirler? Neden bir an olsun huzur vermezler? Bu sorulara verilen her doğru yanıtın, direnme gücüne sağladığı katkıyı zamanla fark edecektim," (2004: 18).

Cezaevlerinde ve ülkenin birçok yerinde kurulan işkencehanelerde somut olarak devrimcilere yapılan insanlıkdışı, insanlık onurunu tamamen ortadan kaldırmaya yönelik işkencelerin yanında, dışarıda da psikolojik olarak işkenceler sürüyordu. Çünkü çocukları ya da yakınları cezaevinde olan aileler üzerindeki baskı devam etmekle birlikte, hapishanelerden gelen haberler, alınan duyumlar o insanlar için işkencenin başka bir boyutunu temsil ediyordu. 12 Eylül iddianamesinde de yer alan ve burada da görüşmecilerin anlattıkları kadarıyla birkaç örneğini paylaşabileceğimiz işkencelerde tüyleri diken diken eden yöntemler kullanılmış; sadece bunu birebir olarak yaşayanlar değil, tüm toplum etkilerini üzerinden atamamıştır. Darbeden çok kısa bir süre önce tutuklanan **Mahmut (1959 doğumlu)** anlatıyor:

> 1979'da, THKPC Acilciler davasından idam cezası ile yargılandım. O dönem ilk önce Mamak Cezaevi'nde kaldım, Ulucanlar'da 1 hafta kaldım. Daha sonra 2 yıl da Çanakkale'de kaldım. 2 yıl sonra da tahliye oldum. O dönemde gözaltına alınıp da işkence görmemiş adam yok demek daha doğru olur. Mamak'ta işkence koşulları daha ağırdı. Ben 4 yıl kaldım Mamak'ta, o dönemde ben bir grup arkadaşımla Mamak'ta direnişi örgütlemeye çalışıyor ve özel anlamda direniyorduk. Aşağı yukarı her gün dayak yiyorduk. Hatta dayak yemediğimiz zaman rahatsız oluyorduk, kendimizden şüphe duyuyorduk. Acaba idare açısından iyi bir tavır mı sergiledim de beni es geçtiler diye düşünüyorduk. Koşullar oldukça kötü idi. Dayak dışında 24 saatimiz işkence üzerine kurulmuştu.

Darbeden kısa bir süre sonra yakalanan ve Mamak Cezaevi gibi dönemin en ünlü işkencehanesi olan bir yerde beş yılını geçiren **Orhan (1964 doğumlu)** yaşadıklarını anlatıyor:

> 12 Eylül faşist diktatörlüğünün bizleri esir almasıyla birlikte Mamak Askeri Cezaevi'nde yaklaşık 5 sene kaldım. Devrimci Sol davasından 146/1 dediğimiz idam cezasıyla yargılandım. Biz, sermaye sahiplerinin gözünde devleti yıkmaya teşebbüsle

suçlandık. Evet, biz bunun için mücadele ediyorduk. Cezaevleri ülkemizin aynı zamanda aynasıydı. Burada yapılan baskı, işkence, zulüm aynı şekilde ülkemizdeki işçi sınıfına, emekçi sınıfına, köylü sınıfına da yapılıyordu; ama bizimki dar bir alandı, ülkemiz geniş bir alandı. İnsanlar cezaevlerinde susturulmuş, sindirilmişti ve bu politika ülkemiz içinde geçerliydi. Nasıl ülkemizde insanlar susturulmuşsa, cezaevlerinde de susturulmaya çalışılıyordu. İşkence evet, bayağı bir işkence gördük; çünkü gençtim, 18 yaşımdaydım. Tam anlamıyla maruz kaldığım işkenceler hiç beklemediğim işkence tarzlarıydı. Artık Emniyet'te polislerin yaptıkları o askıydı, elektrikti, soğuk suyla yıkamaydı, bunlar çok hafif kalıyordu gördüklerimizin yanında; çünkü biz 12 Eylül'den sonra da mücadele eden bir siyasi hareketin parçasıydık ve bunları akılları almıyordu. Bunun için de bize daha kötü muamele yapıyorlardı. Biz Ankara'da Dev-Sol olarak yargılandığımızda, Gün Sazak olaylarından ve Nihat Erim olayı dahil olmak üzere birçok davadan yargılandık. Bize burjuvazi mahkemeleri tarafından yöneltilen suçlar anlatılamayacak kadar çoktu. Onların gözünde biz resmen anarşist, terörist ve memlekette yaşamaması gereken birer mikroptuk ve onlar bizleri yok etmek için hem mahkemelerini hem cezaevlerini hem de işkencehanelerini çok iyi bir şekilde kullanıyorlardı. Cezaevine girdiğimizde resmen bir asker muamelesine tabi tuttular bizi, hemen tek tip giydirmeler, asker gibi hareket ettirmeler, emre itaat ettirmeler şeklinde bir karar çıkarmışlardı. Bu kararda askerî cezaevlerinde nasıl yatılması gerekir, kurallara nasıl uyulması gerekir; bir askerî disiplin flaması çıkarıp koğuşlara asmışlardı. Sabah saat 5'te kalkıyorsunuz aynı asker gibi, hiç kimseyle konuşmuyorsunuz, hiçbir şey paylaşmıyorsunuz. Aynı koyunları ağıla sokar gibi sayım yapılırdı. Günde üç öğün sayım yapılan, üç öğün işkence yapılan bir ortam yaratmışlardı. Cezaevine koyuyorlar insanı ve başına da bir asker, o askere itaat etmen isteniyordu. Kalk kalk, otur otur, yat yat. Şu saatte oturacaksın, şu saatte kalkacaksın, şu saatte yemek yiyeceksin gibi. Bu şekilde belli kurallar koymuşlardı. Biz bu kurallara karşı geldik. Bu ku-

rallar tamamen onur kırıcı, insanlık onurunu zedeleyici kurallardı. Bizim bu kurallara uymamız sözkonusu dahi değildi. Bu kurallara uymadığımızdan dolayı yaklaşık beş yıl boyunca çok kötü işkencelere maruz kaldık.

Cezaevlerinde durum böyleyken mahalleye yönelik baskılar dışarıda da devam ediyordu. O dönemde mahalledeki durumu **Kamil (1958 doğumlu)** anlatıyor:

> Çok işkence gören insan vardı. Neler var neler, anlatılacak gibi değil. Şöyle bir şey de var. Polislerin çoğu sağcıydı, MHP'liydi. Adam sivilde yapamadıysa, resmî üniforma altında istediğini yaptı. Mesela burada sıkıyönetim zamanı bir tane Adanalı Başçavuş vardı, hiç unutmam. Adam resmen kemikleşmiş itti. Kadınları, insanları çok tokatladığını gördüm. Yeter ki başını kaldır bak. Bunları yapan insanın gece de, sivilde ödü patlıyordu korkudan; ama gündüz üniforma üstünde, 8-10 tane asker peşinde, tam bir psikopattı. Düşünsene dışarıda bunu yapan adam, içeride neler yapardı.

> "Cezaevlerindekiler, 12 Eylül boyunca gördükleri işkencelere sadece kendileri için değil, tüm toplum adına katlanmak zorunda kaldılar. (...) Sistematik işkence yapanlar, cezaevlerinin nasıl dayanılmaz yerler olduğunu sadece içinde kalanlara değil, dışarıdakilere de göstermek istiyorlardı. İçeride yaşananların ağırlığının, dışarıda, tüm olup bitenleri izleyenler üzerinde ciddi bir caydırıcı etki uyandıracağı hesaplanmıştı. Ayrıca, içeridekinin onca işkencenin ardından boynu eğik olarak dışarı çıkması durumunda topluma iletilmek istenen mesaj en açık haliyle verilmiş olacaktı. En özlü ifadeyle söylemek gerekirse; cezaevleri, 12 Eylülcülerin toplum üzerinde uyguladığı, depolitizasyon (politikadan uzaklaştırma) ve dezpolitizasyon (politik kimliğin bozulması) araçları arasında 'koç başı' misyonu üstlenmişti" (Mavioğlu, 2004: 24).

Uygulanan depolitizasyon ve dezpolitizasyon politikaları darbeciler için bir süre sonra meyvesini verecekti. Hatta günümüzde bile o günkü apolitikleştirme sürecinin etkileri, ileride

de anlatacağım gibi genç nesiller üzerinde oldukça etkili olacaktı. Toplumun genelinde ve cezaevlerinde uygulanan baskı ve yıldırma politikalarının nasıl etkili olduğunu görmek için görüşmecilerden bazılarının cezaevlerinde uzun bir süre kalıp çıktıktan sonra yaşadıklarına kulak verebiliriz:

Orhan (1964 doğumlu) anlatıyor:

> Cezaevinden çıktıktan sonra zaten insanlar öyle bir apolitik olmuş, korkmuş ve sindirilmişlerdi ki beni yanlarında görmek dahi istemiyorlardı. Bir geçmiş olsun deyip benden uzaklaşıyorlardı; çünkü benimle konuşursa, seninle arkadaş olursa sanki onları da cezaevlerine alacaklar, fişleyecekler gibi bir zihniyet oluşmuştu insanlarda. Onlar bizim yanımıza gelmek istemiyorlardı.

Mahmut (1959 doğumlu) anlatıyor:

> Şimdi herkes farklı bir tutum içindeydi. Beni görünce panikleyen arkadaşlar da oluyordu. Korktuklarını hissediyorsun. Böyle insanlar olduğu gibi seninle gurur duyan arkadaşların da oluyor. Mesela şöyle bir örnek anlatayım; bu beni çok etkilemiştir. 12 Eylül öncesi Kıymet Ana diye bir anamız vardı mahallede. Tüm devrimcilerin anasıydı, ana diyorduk hepimiz. Kartaltepe[20] o zaman gecekonduydu, orada oturuyordu. Biz de orada oturuyorduk, benimle akran bir oğlu vardı. Bu kadın devlete muhalif bir kadındı. Bir gün hapisten çıktım, beni bir düğüne davet ettiler; ben de gittim, arkadaş beni ısrarla evine davet etti, gittim. Sonra Kıymet Ana'nın benden rahatsız olduğunu hissettim ve evinden ayrıldım. Benim için "Mahmut şimdi takip ediliyordur, niye getirdiniz," demiş. Bu beni çok üzmüştü. Çünkü o herkesin annesiydi. 12 Eylül'den önce 1977'de ben yakalanmıştım ve Ulucanlar Cezaevi'nde iki ay kaldım. O zamanlar 17 yaşımda falandım. Bir gün annem benim görüşüme geliyor. O arada da Kıymet Ana'ya rastlıyor ve konuşuyorlar. Anneme soruyor sen kimi görmeye geldin, o da bir oğlum

20 Kartaltepe Mahallesi olarak geçiyor bugün. Cami-Cemevi Projesi'nin uygulandığı mahalle.

> var, Mahmut, onu görmeye geldim diyor. Kıymet Ana da diyor, benim de bir oğlum var, adı Mahmut, içerde diye. Yani Kıymet Ana da beni görmeye geliyor, benim annem de. Bu nedenle annem bana kızıp, gücendiği zaman "öbür anana git," derdi. Bu nedenle üzülmüştüm çünkü 12 Eylül'den önce oğlum diye görüşüme gelen kadın, 12 Eylül'den sonra beni evinde birkaç saatlik de olsa misafir etmeye korkmuştu. Bu tür şeyler olabiliyor. Normal ve kaçınılmaz diye düşünüyorum.

Yaşananlardan sonra bu tavırları anormal karşılamamak lazım çünkü 12 Eylül'ün ortaya koyduğu bilanço ağır olmuştu. Öte yandan hem ekonomik hem de sosyal anlamda bunun tüm faturası halka kesilmişti. 12 Eylül öncesinde sermaye birikim sürecinde yaşanılan tıkanıklıklar halkın sırtına basılarak aşılmaya çalışılıyordu. Darbe döneminde herkes üç aşağı beş yukarı bir bedel ödemişti. Ama yadsınamayacak bir gerçeklik var ki bu darbe sola yapılmış, sol üzerinden yükselen sınıf hareketine yapılmış bir darbeydi.

12 Eylül etkisi bugün dahi bitmiş değil. Toplum uzun bir yeniden inşa sürecinden geçti ve bizler hâlâ o dönemden miras kalan zihniyetler tarafından yönetiliyoruz.

Sonuç itibarıyla, 12 Eylül öncesi insanlar Tuzluçayır'da ve ülke genelinde inandıkları değerlerin mücadelesini vermişlerdi. Halk buna belli yerlerde, belli şekillerde ve belli amaçlarla destek olmuştur ya da olmamıştır; ama sonuçta bir mücadele verilmişti. Yani 80 öncesinde bir mücadele ortamı vardı, dolayısıyla darbenin genelde toplum, özel de solcular üzerindeki etkilerine bakarak verilen mücadeleler karşılığını bulmadı demek, son derece sığ bir değerlendirme olacağı gibi mücadele eden kesimlere de büyük bir haksızlık olacaktır. **Seher**'in de **(1972 doğumlu)** belirttiği gibi:

> 12 Eylül askerî faşist darbesinin yapılması insanlıkdışıydı. Türkiye halklarını yüz yıl daha geri götüren bir vahşetti. Toplumda bireyselliğin, yabancılaşmanın, mutsuzluğun ve inançsızlığın artmasına; kişilerin kendilerine ve topluma olan güvenlerinin yok olmasına; sosyal, kültürel ve kişisel algıların

düşmesine neden oldu. Bunun yanı sıra, mücadeleler kesinlikle karşılığını buldu. Şu an hâlâ nitelikli değerlerimiz varsa ve hâlâ insanlaşmaya çalışıyorsak, bu sosyalist değerler üzerindendir.

Darbe sonrası Tuzluçayır

Tuzluçayır'ın politikleşmesini dönemin koşullarından bağımsız düşünemeyiz. Dolayısıyla darbe tüm ülke gibi Tuzluçayır üzerinde de etkisini göstermişti. Şu da var ki Tuzluçayır gibi devrimcilerin yoğunlukta olduğu politik mahallerde etkisini daha yakıcı bir şekilde göstermişti. Mahallenin çocukları mahalledeki örgütlenmeler içerisinde faaliyet gösteriyorlardı, halkın bu örgütlenmelere desteği ve sempatisi vardı.[21] Dolayısıyla yapılan müdahalelerin çoğu mahalle halkına gözdağı vermek, halkı sindirmek, korkutmak amaçlı yapılacaktı. Devlet, her dönemde kendisine tehdit olarak gördüğü unsurları barındıran ortamlarda benzer politikalar izlemekten geri durmamıştır. Bunun sonucunda da darbe sabahından başlayarak evlere baskınlar, gözaltılar, yıkmalar, dökmeler, aramalar, işkenceler, sorgular aylarca devam etmişti.

80 Darbesi'nden üç yıl sonra ordu, ülkeyi neoliberal toplumsal modele adapte edecek Özallı ANAP'ın seçimleri kazanmasıyla yönetimi onlara denetimli olarak teslim etti.

Uygulanan IMF reçeteleri ve neoliberal politikalar eşitsizliği ve yoksulluğu daha da arttırmıştı. Ünsaldı'ın belirttiği gibi, "Toplumsal ve bölgesel eşitsizlikler, reel ücretler ve alım gücünün büyük oranda düşmesi, Kürt sorunundan kaynaklanan genel rahatsızlık, köyden kente göç, hızlı kentleşme, kentlerin gitgide daha yetersiz kalan altyapıları dinî değerlere dönüşü hızlandırdı ve kitleleri, varlıklarını dinsel simgelerle göstermeye itti," (2004: 110).

---

21 Tuzluçayır'da Dev-Yol örgütlenmesinin tabanı güçlüydü; ancak bunun yanı sıra halk örgütlenme ayrımı yapmadan elinden geldiğince hepsine destek verdiklerini söylüyor. Yani destek derken bu daha çok yardım, eylemlerde arkalarında durma, ellerinden geldiğince devrimcileri korumaya çalışma.

Din konusuna Cami-Cemevi Projesi'nden bahsederken, mahallenin genelinin Alevi olması nedeniyle yer vereceğim; ancak burada, mahallede sıkça gözlemlediğim ve 80 sonrasında oldukça güçlendiğini düşündüğüm bir Kemalizm ve Atatürk sevgisi vardı. Mahalle halkının büyük çoğunluğu CHP'li.[22] Bu durum her zaman, her dönem böyleymiş; ama ben ısrarla bu durumun 80 sonrası daha da güçlendiğini ya da güçlendirildiğini düşünüyorum. Çünkü 70'li yılların sonuna doğru ortaya çıkan ve güçlenmeye başlayan bir Kürt Hareketi[23] var. Kürt Aleviler de bu hareketin özellikle kurucu kadrolarında yer almaya başlıyor. Bir taraftan durum böyleyken diğer taraftan yükselmeye başlayan bir siyasal İslâm var. Bu durum, yani toplumda dinciliğin (dincilik=gericilik olarak görülür Alevilerde) yükselmesi Alevilerin en çok korktuğu durumdur. Bunda, Alevileri hedef alan katliamların payını da hesaba katalım. Dolayısıyla bu durum belli başlı sonuçları da doğurmuştur. Bunlardan birincisi ve en önemlisi Aleviler, kendisini Türkiye'de laikliğin kalesi olarak sunan CHP'ye daha da bağımlı hale gelmiştir. Bir diğeri ise siyasete CHP saflarından bakan Aleviler Kürt Hareketi karşısında daha milliyetçi-Kemalist bir tutum izlemişlerdir. Son olarak da Osmanlı döneminden bu yana birçok nedenden ötürü Müslümanlığı bir yönü ile benimseyen Alevilerde, 80 sonrası, Müslümanlığın bir kolu olarak dine ve dinî değerlere sarılma da ön plana çıkan bir durumdur.[24]

---

22 İleriki bölümde bu tartışmalara ayrıntılı olarak yer vereceğim için bu bölüm içerisinde sadece konuyla ilgili birkaç tespitimi aktaracağım.

23 Kürt Hareketi'nin önderi Abdullah Öcalan'ın da bir dönem Tuzluçayır'da bir gecekonduda oturduğu söyleniyor. Bu durum Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrencilik yıllarına denk geliyor sanırım. Ayrıca PKK örgütlenmesinin de Tuzluçayır'da kurulduğu mahallelilerin söyledikleri rivayetler arasında (mahalledeki toplantılar kastediliyor). 80 öncesi mahallede Apocular örgütlenmesi var. Dolayısıyla bu örgütlenmenin içindekiler daha sonra PKK'yi kurmuş. Aslında bizim burada üzerinde durmak istediğimiz konu PKK'nin içinde Kürt Alevilerinin yoğun olması. Özellikle Tuzluçayır'daki Kayseri Kürt Alevilerinin yoğun desteği olduğu söyleniyor.

24 Bu durum Tuzluçayır açısından böyle değil tabii; ama Alevilerin büyük çoğunluğu için böyle diyebiliriz. Ayrıca yine bir sonraki bölümde değineceğimiz üzere, 80'lerden sonra ortaya çıkan Alevi dernekleri, bunların sistem içi talepleri, dinsel belli başlı talepler uğruna pasif bir mücadele yolu izlemeleri bu ko-

Genel itibarıyla hal böyle iken biz mahalleye dönelim ve darbe sonrası ilişkilerde ne gibi değişim ve dönüşümler yaşanmış bir bakalım. 80'ler herkes için olduğu gibi Tuzluçayırlılar için de oldukça zor, hatta daha bir zor dönemdi. Darbe döneminde her evden birileri alındığı için geriye kalanların sırtına binen yük de artıyordu. Devrimciler de yoktu artık, her biri bir yere dağıtılmıştı. **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor yaşadıklarını:

> Hakkaten o yaşta çocuktuk, çok fazla algılayamıyorsun; ama şeyi hatırlıyorum mesela. Ben ilkokuldayken bir türkü işte "kaşların arasına dom dom kurşunu değdi", müzik dersi olur ya hani öğretmen sırayla çıkıp türkü söylettirirdi bize. Ben bunu söylediğim zaman "bu yasak, bunu söyleme" demişti. O zaman çok şaşırmıştım. Hani nedir ki bu türkünün yasaklığı falan. Hayatımıza etkileri oldu; çünkü çocukken o hayranlık duyduğun o devrimci abi ve ablaların artık evine gelmiyordu. Onların o sıcaklığını, o güzelliğini onu hissedemiyorsun. Yaşamında gerçekten kocaman bir boşluk oluyor. Öyle işte, hani herkes korkarak yaşamaya başladı. Birçok aile zor durumda kaldı; çünkü çocukları cezaevindeydi, işkencede falan kaybedildi. Onlarla biraz mesafeli oldu bazı insanlar, korkularından kaynaklı.

Mahalledeki bazı insanlar birbirleriyle ilişkilerinde darbe sonrasında daha mesafeli davranmış olabilir; ancak mahallenin geneli için böyle bir şey söyleyemeyiz. Çünkü darbe sonrası sıkıntılara insanlar hep birlikte göğüs gerebilmişler. Daha sonra kopmalar, mesafeler olmuştur ancak bunun hemen bir anda olduğunu söylemek mümkün değil. **Sırma (1946 doğumlu)** anlatıyor o günleri, sıkıntıları, acıları ve bütün bunlara karşı nasıl direnebildiklerini:

---

nu açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Çünkü 80 öncesinde Aleviler (dönemin koşullarını da göz önünde bulundurursak), Alevilikle ilgili birtakım taleplerle sokağa çıkmak yerine, daha çok sınıf temelli hareketlerin içinde mücadele ediyorlardı. Bugün Tuzluçayır'da gençler açısından durum aynı olmakla birlikte Alevilerin geneli için bunu söylemek mümkün değil.

Gittikçe daha büyük bir sıkıntının içine girdik. Kuyruklar darbeden sonra da devam ediyordu. Buralarda tutuklanıp da işinden gücünden olan çok insan vardı. Çok zorluklar yaşadılar. Çok zor günler geçirdik; ama hep birbirimize destek olduk. Mahalledeki komşuluk ilişkilerimiz hiç bozulmadı. Örneğin; senin oğlun ya da eşin devrimci, tutuklandı diyelim. Böyle ailelere hep destek olundu. Mahalleden toplanıp sabahın köründen başlayarak, yürüyerek mahkemelere giderdik hep birlikte. Neler çektik biz neler... Ben o dönemde altı yıl boyunca sürekli Mamak Cezaevine, mahkemelere gittim. Kaynımın oğlunun annesi vefat etmişti. O da benim oğlum gibiydi. Tutuklandı. Altı yıl cezaevinde kaldı, Mamak'ta. Bir gün yine kadınlarla gittik cezaevine, "ya çocuklarımızı mahkemeye çıkarın ya da buradan gitmeyiz" dedim. Onlar çocukları çıkarmadılar ve mahkeme salonundan gitmemizi söylediler. O zaman da Necmettin Erbakan, Bülent Ecevit, Süleyman Demirel ve Alparslan Türkeş mahkemeye çıkacakmış. Biz orada, izleyici yerinde oturuyoruz. Bunları getirdiler mahkemeye. Biz kadınlar da oturuyoruz. Asker geldi, kadınlar beni gösterdiler. Yanıma geldiler, "çıkın buradan, izleyemezsiniz bu mahkemeyi" dediler. "Niye izlemeyecekmişim, çıkmıyoruz. Bizim çocuklarımız nerde de bunları hemen getirdiniz" dedim. Kadınlara da söyledim, bir taneniz buradan çıkarsa saçınızı başınızı yolarım dedim. Sonra askerlerin başları geldi. Zor kullanmaya kalkınca, kadınların ısrarı ile çıktım; ama bu burada kalmayacak dedim. Hiçbir zaman da gidip gelmekten vazgeçmedim.

Darbe döneminde hem cezaevlerinde hem de dışarıda müthiş bir baskı politikası uygulanmıştı. Dolayısıyla insanların devrimcilere yaklaşımı değişmiş, daha mesafeli olmaya başlanmıştı. Devrimcilerin çoğu, hapisten çıktıktan sonra aynı ortamı bulmadılar. Ayrıca başka temel sorunlar da baş göstermişti yaşamlarında. Dolayısıyla onlar da hayatın bir köşesinden tutup direnmeye çalışacaklardı. **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** anlatıyor cezaevinden çıktıktan sonraki durumu:

Çıktın sokakta yürüyorsun, selam alıp selam veren insanların sayısında azalma var. İş bulmam gerekiyor, kolay bir şey değil, artık mimlenmişsin şey yapmıyorlar. Eski çanlar bardak oldu. Eskinin o idealist tipleri ister istemez ekmek derdine düştüler, ev geçindirme derdine düştüler. Yedikleri darbenin de etkisiyle travma yaşadılar, ister istemez sesleri birazcık daha alt perdeden olmaya başladı. Onların yerine yeni kuşaklar zaten uzun bir dönem çıkmadı. Ondan sonra da doksan kuşağıyla ilgili "hani bi bebek uzun süre konuşamayınca bunda bir anormallik mi var" derler ya, 90 kuşağıyla ilgili de o söylendi: "Niye bunların hiç sesi çıkmıyor, bir tavır almıyolar?" diye. Bütün bunlar 80'in travmasıydı. O çocuklardaki kötü izlenimin falan onların etkisi var. Bir de şey var, dedim ya on yılda bir bu işler diye. Gençliğinde yıldızlara bile ulaşmayı hayal ediyorsun, yeni bir dünya bilmem ne, hiçbir bir şey senin için zor değil, her şeyi başarabilirsin gibi felan... Ondan sonra bu yaşadığın işkenceler, o tecrit durumu bilmem ne, ister istemez insanı birazcık şey yapıyor. O tüylerini yoluyor. O anlamda da o hevesin, o ütopyaların, o balonun sönmesi sözkonusu. On yılda bir de bu tekrarlanıyor.

Orhan (1964 doğumlu) cezaevinden çıktıktan sonraki dönemde toplumda ne gibi değişim ve dönüşümler yaşanmış olduğuna dair gözlemlerini anlatıyor:

Cezaevinde çıktıktan sonra belli bir dönem içerisinde, 6 senede Türkiye'de büyük değişimler olmuştu. İnsanlar çok değişmişti. Beyinleri resmen esir alınmıştı. İnsanlar devrimcilerden kaçıyorlardı, devrimcilerin yanlarına yaklaştırılmıyorlardı. Büyük bir korku hakimdi. Halk öyle bir korkuyordu ki devrimcilerden, yirmi adım öte gidiyorlardı. Bırak yanlarına yaklaşmayı selam dahi vermiyorlardı. 12 Eylül'le birlikte insanlar arasındaki aile bağları yavaş yavaş yok olmuştu. 12 Eylül'den önce, feodalizmden gelen güçlü aile bağlarımız ve komşuluk ilişkilerimiz vardı. Bizim hasretliğimiz, ailemizden uzak kalmamızdan dolayı bir cana yakınlık vardı; ama ailelerin ekonomik bunalıma düşürülmesi, ekonomik ilişkiler aileler arasın-

da var olan feodal ilişkileri zayıflatmıştı. Baba ile kız, kardeş ile kardeş, eş ile koca arasındaki ilişkiler ekonomik ilişkiye dönüştürülmüştü. 80 öncesi bir babanın çalışması bütün aileyi geçindirirdi. 80'den sonra ise bütün aile çalışmasına rağmen insanlar geçim sıkıntısı çekiyordu. Böyle bir ekonomik sorun, bunalım vardı. Ekonomik bunalım demeyelim de buna emperyalizmin, yerli işbirlikçi sermayelerin o büyük bunalımlarını halka yüklemelerinin sonucuydu bunlar. İnsanlar sürekli çalışıyordu; ama kültürel anlamda bir yaşam hakları yoktu. Kendilerine ayırdıkları zamanları yoktu. İnsanlar sürekli bir şeyler alayım, bir şeyler yapayım, kendimi geliştireyim telaşındalardı. Bencillik olayı son derece artmıştı. İnsanlar "ben" diyordu, başka bir şey demiyordu. Aile içinde dahi bir baba çocuğunu, eşini düşünmeyerek, kendini düşünür hale gelmişti. Anne de aynı şekilde idi. Çocuk da okuyorsa, okuluna gidiyordu. Kültürel yaşam ve siyasi yaşam kaybolmuştu. 12 Eylül'ün en büyük zararı aile bağlarını yok etmek ve halkımıza büyük bir ekonomik buhran yüklemekti. Bunun sonucunda da aile bağları yok oldu, akrabalık ilişkileri yok oldu. Ben bugün ne amcamın, ne dayımın, ne teyzemin ne de halamın çocuklarıyla görüşemiyorum. Çünkü ekonomik sorunlar o kadar almış başını gitmiş ki, bir çocuğumun eğitim masrafları bir ailemin geçim derdine düşmüşüm. Bunlara zaman bulamıyorum çalışmaktan. Kültürel yaşam yok edildi, insanlar arasındaki diyaloglar yok edildi. İnsanların örgütlenmesi yok edildi.

Darbe öncesi toplumda dayanışma, işbirliği, ortak mücadele etme gibi unsurların güçlü olduğu gözlemlenirken, darbe sonrası bunu görmek pek de mümkün değildi. Çünkü değişen, dönüşen bir toplum ve toplumsal koşullar vardı. Hiçbir şey eskisi gibi değildi. Sisteme ve devlete karşı aktif muhalif mücadele veren insanlar cezaevlerinde insanlıkdışı muamelelere maruz kalmakta, çoğu öldürülmüş, çoğu kayıp ve hepsi de işkenceden geçirilmişti. Dolayısıyla bu, toplumda büyük bir korku yarattığı gibi, toplum üzerindeki baskı ve yıldırma politikala-

rı da sürmekteydi. Müthiş bir baskı ve kontrol vardı toplumda. Böylesi bir ortamda cezaevinden çıkan insanlar da eski ortamı bulamamışlar, bu güç koşullarda bırakın eski mücadeleye devam etmeyi, hayata tutunacak ve hayata karşı direnecek ortam bulmak bile oldukça güçleşmişti. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

> Cezaevinden çıktıktan sonra insanlarla bir araya gelmemiz sözkonusu değildi. Hemen hemen bütün arkadaşlarımız içerideydi. Arkadaşlarımızın içeride olmasından dolayı da yeni bir arkadaş çevresi oluşturamıyorduk. İnsanlar bizden kaçıyorlardı, akrabalarımız dahi bizimle görüşmek istemiyorlardı. Bir işe giremiyordum, okula da giremiyordum çünkü okuldan atılmıştım. Önümde hep engeller vardı; çünkü fişlenmiştim. Zaten kapitalizmin en kötü olayı insanları bir damgalaması, bir kimlik yapıştırmasıdır insanlara. Bu terörist, bu komünist, bu anarşist diye bir etiketleme yapılıyor. Nereye gidersen git, her zaman kimliğin çıkıyor açığa. Diyelim ki işe gireceksin, bir belge götürmek zorundasın, belgede her şey yazıyor. Hiç kimse almıyor seni işe; çünkü kişiliğin, yapın belli ve seninle konuşmak, çalışmak istemiyor insanlar. Zarar göreceğini düşünüyor. 12 Eylül insanlara öyle bir baskı yapmış ki, bunun bedelini insanlara ağır ödetiyorlar. Örgütlerle ilişki kurmak, yardım ve yataklıktan insanlar içeri atılarak, senelerce tutulabiliyordu. Şimdi bu insanlar kaçtığı için örgütleyemiyorduk. Ben çıktıktan sonra insanları örgütleme girişiminde bulundum. En yakın anlamda cezaevinde yatan arkadaşlarımın aileleriyle görüşerek bir dayanışma sağlamaya çalıştım; çünkü cezaevindeki insanların yaşam koşulları son derece kötüydü ve bu kötü koşulları insanlarımıza, halkımıza anlatmak lazımdı. Yapılan açlık grevleri, toplu direnişler dışarıda pek büyük bir yankı uyandırmamıştı. İnsanlar ne oluyor, niçin böyle deyip de bir destek olmuyorlardı. Yurtdışında bu durumlara tepki yurtiçinden daha fazla oluyordu. Ben hep insanlara bunları anlatmaya çalıştım; fakat toplum bizi hep soyutluyordu ve içine almıyordu.

Ordunun yönetime müdahale etmesinin bir gereklilik gibi gösterildiği koşullarda insanlar ağır bedeller ödemeye mahkûm edilmişlerdi. Halk darbenin bedelini ağır ödeyecekti...

Orhan (1964 doğumlu) devam ediyor:

> 80 Darbesi'nin bizim için yani halk için yapılmadığı çok açık. 80 Darbesi açık ve net bir şekilde emperyalistlerin ve onların işbirlikçilerinin çıkarları için yapılmıştır. Devrimci insanların susturulması, halkın sindirilmesi ve muhalefetin yok edilmesi üzerine kurulmuş bir düşünce anlayışıyla yapılmıştır. Halkın bilinçlenmesini engellemek için yapılmış bir harekettir. Bu 80 faşist askerî darbesi elbette emperyalistler ve yerli işbirlikçilerin son çıkar şanslarıydı; çünkü başka alternatifleri yoktu. Bilinçlenen halkın karşısında yapabilecekleri başka hiçbir alternatif yoktu. Bizim için düşündüğümüz takdirde, biz böyle bir şeyin olmasını hiçbir zaman istemeyiz. Çünkü bunun sonucu çok ağır oldu. Bunun sonucunda çok ağır bedeller ödendi. 1980 Darbesi bir buçuk milyon insanın içeri alınmasına ve işkencelerden geçirilmesine neden olmuştur. Bu darbe halkı susturmak için yapıldığından, halk büyük bir baskı ve zulüm görmüştür. Halk resmen bir ekonomik sıkıntıya, bunalıma itilmiştir; çünkü Türkiye'de sermaye sahiplerinin kendi üzerlerindeki bunalımları atmalarının tek yolu halka yüklemekti ve halka yüklendi. Halka bunu ağır bir şekilde ödettiler. Halkı susturmak içinde bir askerî diktatörlüğü, faşist diktatörlüğü başa getirdiler. Bunun ceremesi son derece ağır oldu. Yıllar geçse bile toplumda örgütlenme, birlikte hareket etme diye bir şey olmadı. Eğitim sistemi tamamen değişti. Yeni yetişen gençlerimiz tamamen apolitikleşti. Politikadan uzak, siyasetle ilgilenmeyen, halkın sorunlarıyla ilgilenmeyen bir gençlik meydana geldi. Halk da aynı şekilde böyle oldu. Feodal kültür anlayışlarının yok olması, ailelerin de dağılmasına sebep oldu; çünkü aileler ekonomik sıkıntıya düşürüldü. Ekonomik sıkıntılardan kurtulması için ailelerin sürekli çalışması gerekiyordu. Eskiden bir ailede bir kişinin çalışmasıyla tüm aile geçinirken, şimdi tüm aile bireylerinin çalışmalarına rağmen aileler bellerini doğrultamamaktadır.

Darbe mağdurları sadece darbe döneminde değil, darbe sonrası dönemde de çeşitli sıkıntılar çekmişti. Ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere, hayata yeniden tutunmaya çalışmak ve tekrar hayatın bir köşesinden tutup da direnmeye başlamak artık çok daha zordu.

Kamil (1958 doğumlu) şöyle diyor:

> Darbe olduktan sonra insanların hayat şartları daha da ağırlaştı. İşsizlik, yoksulluk arttı. Enflasyon yükseldi. Halkın alım gücü daha da düştü. İçeri birçok kişi alındı.

Seher (1972 doğumlu) de benzer şeyler söylüyor:

> Darbe öncesi kuyruklar falan vardı; ama insanların alım gücü de vardı. Bir evde tek kişi çalışırdı ve bakmakla mesul olduğu 3-5 kişi vardı. İnsanların alım gücü vardı, piyasa da mal yoktu. Darbe sonrasında da mal çoktu, alım gücü yoktu. Örneğin, sadece sana yağı vardı, insanlar bir paket yağ için saatlerce kuyrukta beklerlerdi. Şimdi de marketler de çok marka var ama insanlar almakta zorlanıyor. Aslında yoksul olan daha da yoksullaştı. Yani işçi sınıfı için değişen bir şey olmadı.

Orhan'ın da **(1964 doğumlu)** üzerinde durduğu gibi neoliberal ekonomik sisteme eklemlenmek için alınan kararlar ve toplumsal muhalefetin 80 Darbesi ile susturulması, halkın sırtına çok ağır yükler bindirilmesine neden olacaktı.

> Burada çok önemli bir olay var. 12 Eylül faşist askerî darbesi resmen Türkiye'deki emperyalistlerin ve tekelcilerin büyük sıkıntısını, bunalımlarını halka yükleme olayıydı. Bunu çok açık olarak darbe sonrası halkın yaşadığı ekonomik buhranlarda gördük. 12 Eylül faşist askerî diktatörlüğü ile birlikte devrimciler içeriye alınmış ve ekonomik sorunlar halkın üzerine yüklenerek, halka ödetilmeye çalışılıyordu. Baskıyla, cezaeviyle, işkencehanelerle halk resmen susturulmuştu. Devrimciler içeri atıldığından dolayı halkın sorunlarını çözecek devrimciler, örgütlenmeler yoktu. Halkın yanında yer alacak, bunlara karşı gelecek yapılanmalar komple susturulmuştu. Biz bu-

nun sıkıntılarını çok çektik. Cezaevinde olduğumuzdan dolayı ailelerimizin ne tür sıkıntılar çektiğini çok iyi bilmiyorum; ama üç kuruş harçlık getirebilmek için büyük zorluklar yaşadıklarını biliyorum.

Darbe sonrası halk, sadece ekonomik bunalımların ağır yüklerinin sırtlarına yüklenmesine maruz kalmamıştı. Bununla birlikte darbe sonrası yaşanan sosyal bunalımlar da aile, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde kendisini somut bir biçimde göstermişti. Toplumdaki korku, bu ilişkileri de derinden sarsabilecek nitelikteydi.

Kısacası 12 Eylül'den bize kalan korku kültürü, ekonomik sıkıntılar, sosyal bunalımlar, yaşam kavgası, özlemler ve umutlar olmuştu. Ahmet Kaya'nın, Yusuf Hayaloğlu'nun dizeleriyle "Bize Kalan" şarkısında söylediği gibi: "*Bize kan, bize ter, bize gözyaşı kaldı / Yıllar çiğneyip geçtiler / Yaşama telaşı kaldı.*"

Gecekondudan apartmana bir dönüşüm hikâyesi

Öncelikle Işık ve Pınarcıoğlu'nun (2000: 102-103) anlatımıyla apartmanlaşma olgusunu ele alalım: "1980 öncesi dönemde orta sınıfların kentle oldukça özgün bir ilişki tarzı kurdukları ve bu ilişki vasıtasıyla hem kentin biçimlenişi hem de kentsel süreçler üzerinde önemli etkileri oldukları söylenebilir. Sonuçta ortaya çıkan çevrenin fiziksel özelliklerine referansla kısaca 'apartmanlaşma' olarak tanımlayacağımız bu ilişki tarzının, neredeyse tümüyle Türk icadı olduğu ve Türkiye'deki apartmanlaşma kadar yaygın olmamakla birlikte benzer öğeler içeren ilişki tarzlarının sadece İspanya ve Yunanistan'da ortaya çıkmış olduğu görülmektedir. Üzerinde çok az şey yazılmış olsa da apartmanlaşma olgusu, Türkiye'de kentli orta sınıfların ortaya çıkışında ve refah düzeylerini artırma uğraşlarında temel bir rol oynamıştır. Dahası, 1980 öncesi dönemde kent yoksullarının politik denklemler içinde yer alabilmesinin temel araçlarından biri olan gecekonduya benzer şekilde apartmanlaşma da kentli orta sınıfların, dönemin sınıfsal ittifaklarına katılımında

90'lı yıllar, gecekonduları birer birer yiyen "kentsel dönüşüm" (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

temel bir rol oynamıştır. (...) Türkiye kentlerinde orta sınıfın temel yaşam alanı olan apartmanlar, çoğu kez gecekondunun tam karşıtı olan ilişki ve değerlerin mekânı olarak görülmüştür. Gecekondu kaçaktır; apartmanlar ise ruhsatlıdır, imar kurallarına uygundur. Gecekondu plansızdır; apartmanlar planlıdır. Gecekondu altyapıdan ve temel gereksinimlerden yoksundur; apartmanların altyapı sorunları daha yapım aşamasında çözülmüştür. Gecekondularda kente yeni göçenler, marjinal kesim yaşarken, apartmanlarda modern orta sınıf yaşamaktadır.

Tuzluçayır'da yaşanan apartmanlaşma sürecinin tam manasıyla buranın halkını modern kentli bir orta sınıfa çevirdiği söylenemez; ancak burada yaşanan gecekonduya benzer şekilde apartmanlaşmanın, kent yoksulları olarak adlandırabileceğimiz mahallelinin politik denklemler içinde yer alabilmesinin temel araçlarından biri olarak önemli bir rol oynadığı gözlerden kaçmayan bir durumdur. Dolayısıyla hikâyenin başında bir gecekondu semti olarak ele aldığımız ve öyle de betimledi-

ğimiz Tuzluçayır'da, 80'li yılların ortalarından itibaren mahalledeki gecekonduların yerini en fazla dört-beş katlı binalar almaya başlayacaktı. "Gecekonduların yerini" derken, bu "yerini" kelimesini anlatım içerisinde akıcılık sağlamak için yazmış değilim. Evet, tam da gecekonduların yerine yapılacaktı binalar. Yani mahallelinin deyimiyle, tek katlı gecekonduların yerine "dört-beş katlı gecekondular" inşa edilecekti. Peki, bu çok katlı gecekondulara geçiş nasıl olmuştu? **Zülfikar (1966 doğumlu)** dönüşümün nasıl başladığını anlatıyor:

> İlçe belediyeler olmaya başlayınca zaten buraya imar girdi. 84'te Mamak ilçe oldu büyük. Önce Büyükşehir'e bağlıydı, tek belediye olduğu için. Önceden imar çalışmaları vardı ama lokal. 84'ten sonra başladı, imara açıldı bölgesel olarak. Tabu tahsis belgeleri Özal zamanında verildi. Ziraat Bankası'na belli bir miktar para yatırıldı, normal şeyler bunlar belediye ibrazı tabuya döndü.

1987'den önce tamamı gecekondu olan bu mahallede yavaş yavaş gecekonduların yerini apartmanlar almaya başlamış ve bu dönüşüm büyük rantiyeler aracılığıyla olmaktan ziyade çoğu da mahalle eşrafından olan müteahhitler aracılığıyla olmuştur. **Zülfikar (1966 doğumlu)** sürdürüyor anlatımı:

> Şimdi yoldan geçen adam müteahhit[25] oluyor. Herkes kendi işini yapmadığı için de böyle çarpık oluyor. Mesela adam in-

25 Şu anda Tuzluçayır'da oturduğum bina beş katlı, on beş daireli bir bina. Binanın müteahhidi de oturduğum binada yaşıyor. Hatta oğlu, kızı, kardeşi, annesi vs. farklı dairelerde fakat aynı binada yaşıyorlar. Sıradan biri, mahalle eşrafından. Az çok inşaat tecrübesi de var demek ki binadan o anlaşılıyor! Çok özenilip, belli bir plana göre yapılmış bir bina değil. Hatta Tuzluçayır'daki birçok binaya göre yapı ve dairelerin planlanışı itibarıyla çok da iyi sayılmaz. Binadakiler de bunun farkında ama bazıları zaten kiracı, yani ekonomik durumu oturduğu daireyi karşılayacak kadar. Bazıları ev sahibi fakat onlar da evlerinden memnun değiller. Satmayı düşünenler de yok değil. Satılan bir daire oldu ve bir tanesinin camında hâlâ satılık ilanı duruyor. Dairenin değerine göre fazla para isteniyormuş sanırım. Fazla mı, az mı orasını bilemem ama gözlemlediğim kadarıyla birçok insan dairesini satıp başka yerlerden ev almak istiyor. Mahallede dolaşırken hemen hemen her binada birkaç dairenin camında satılık ilanını görebilirsiniz. Geçmişte apartmanlaşma cazip geldiği için gecekondularını satmışlardı, şimdi de başka yerler cazip geldiği için evlerini satıyorlar. Bu konuya ileriki bölümlerde daha ayrıntılı değineceğim.

şaatta çalışıyor, bekçilik yapıyor. Ondan sonra Almanya'da bir akrabası var. Para gönderiyor müteahhitlik yapıyor. Şimdi herkes hissesinden de fazla istemeye başladı. Müteahhit onu verdi. İşin içinden çıkamayınca yarım bırakmak zorunda kaldı, eksik yapmak zorunda kaldı.[26] Müteahhitlerin hatası var, mal sahiplerinin de hatası var.

Tuzluçayır eskiden büyük bir semtmiş. Daha sonra Mamak'ın ilçe olmasıyla birlikte 33 sokaklık bir mahalle halini almış ve imar çalışmaları vs. derken insanlar tapu sahibi olmuş. O dönemlerde mahalle olarak imara açılıyor[27] ve insanlara gecekondulara göre apartmanlar daha cazip geliyor. En çok kadınlar heveslendi buna diyor **Seher (1972 doğumlu)**:

> Bir kere ilk önce tam tarih hatırlamamakla birlikte, ilk önce insanlarda şöyle bir heyecan oldu. Şimdi baktığımızda bir kadının hayatına, işte en az beş tane çocuk vardır evde. Onlara bakar büyütür işte, çamaşır makinesi yok, şu yok bu yok. Her şey elde yıkanır. Kışın zaten ayrı bir zorluktur. Hani buz gibi mutfakta yemek yapar, bulaşık yıkar. Sadece salonda yanar sobalar, soğuktur. Sonra bir şey teranesi başladı, hani binalar yapılacak. En çok kadınlar heveslendi buna; çünkü artık rahat

26 Mahallede çeşitli anlaşmazlıklar yüzünden yıllardır yapılamamış, bugün çürümüş olan iki inşaat var. Bu inşaatlardan biri 391. Sokak'ın girişinde, diğeri ise sokağın sonundaki Nato Caddesi'ne çıkan merdivenlerin sağ tarafında. O zamanlarda arsalar küçük olduğu için genellikle bir arsa, bir bina yapımına yetmiyormuş. Dolayısıyla bir bina için bir araya gelen üç-beş aile arasında da çeşitli anlaşmazlıklar olmuş ve bu yüzden bu inşaatlar tamamlanamamış. Hatta onlardan birinin sahibi, yani eskiden inşaatın yerinde gecekondusu bulunan insanlar şu an oturduğum binada kiracı olarak yaşıyor. İnşaatların içi çöp dolu. Üzerinde mahalledeki çeşitli sol grupların yaptığı yazılamalar, afişler vs. var. Ayrıca bu inşaatların geceleri tinercilerin, sokak çocuklarının, uyuşturucu, esrar vs. kullananların uğrak mekânı olduğu söyleniyor. Söyleniyor diyorum; çünkü akşamları eve gelirken önünden geçtiğim bir yer fakat hiç böyle bir duruma şahit olmadım, ne akşam ne de gece.

27 Seçil Aslan'ın "Kent hakkı mücadelesine Türkiye'den bir örnek: '7 Eylül 2013 Tuzluçayır Direnişi'" adlı yazısında anlattığı gibi, 1990'larla beraber Özal döneminde çıkarılan ıslah-imar programlarıyla gecekondular yıkılıp da yerlerine apartmanlar dikilince, Tuzluçayır'ın gecekondu mahallesi kimliği bugün "varoş" kimliği ile yer değiştirmiştir. Tam da bu özellikleri nedeniyle, birçok kişinin dışarıdan önyargılarla yaklaştığı ve tehlikeli olduğunu varsaydığı bir yerdir.

> edeceklerdi, soba yakmaktan bıkmışlardı. Soğuk odalardan bıkmışlardı. Artı bir de şey deniliyordu, işte hani bu gecekondu yıkılacak yerine iki daire verilecek. Para, kahretsin para cazip geldi sanırım ve insanlar hesapsız, sorgusuz, çok da büyük keyifle evlerini verdiler. Buna karşı en ufak bir duruş olmadı. Çünkü kimse olabileceklerin farkında değildi. Şimdi hepsi ile konuştuğumda, herkes çok pişman. Herkes o gecekondusunu arıyor. O dönemki ilişkileri arıyor; ama artık yapacak bir şey yok. Bizimkiler niye böyle bir şey yaptı hâlâ anlamıyorum; ama bu kadar kötü olacağını tahmin etmediler, bu kadar yalnız kalacaklarını, kışın hâlâ ısınamayacaklarını. Çünkü ben hatırlıyorum, bütün evlerde kıpkırmızı, nar gibi yanardı soba böyle. Eve bi girerdin, oh hamam gibi.

O eski gecekondu dönemlerindeki yaşam koşullarının zorluğunu düşününce, insanlara bunun neden cazip geldiğini anlamak da çok zor olmuyor. Çünkü daha önce, gecekondunun temel bir ihtiyacı gidermek üzere inşa edildiğinden bahsetmiştik. Bu nedenle konfordan, lüksten daha önemli olan şey, başını sokacak bir çatının olmasıydı. Dolayısıyla bunun planı, programı, nasılı, niçini önemli değildi. Köyden kente yeni gelmiş insanlar için o an önemli olan, başlarını sokacakları bir ev bulmaktı. Daha sonra bu insanların ekonomik durumu biraz daha iyileşince ve şehirdeki yaşam standartlarını, koşullarını gördüklerinde, bunların çok çok altında yaşadıklarını fark ediyorlar. Dolayısıyla asfaltsız yollardan, düzensiz yapılmış damı akan yapılardan, tek oda da yanan sobalardan, kışın soğuk akan sulardan, kısacası bütün bunlardan rahatsızlık duymaya başlıyorlar ve bu durum onlara cazip gelmeye başlıyor. Ayrıca işin içinde bir de mülkiyet sahibi olmak var. Eskiden birkaç odalı bir gecekondu sahibi olan insanlar, bugün arsasının büyüklüğüne göre üç-dört daire sahibi olabiliyor. Bunun da bir çekiciliği var. **Kamil (1958 doğumlu)** anlatıyor:

> 1969'da, Sivas'tan geldik. O zamandan beri de bu mahallede yaşıyoruz. Evimiz bize ait, önceden, şimdiki oturduğumuz binanın yeri bizim gecekonduydu. Müteahhit aracılığıyla bina

yaptırdık. İki daire aldık. Birinde babam oturuyor, birinde ben oturuyorum. Burada kentsel dönüşüm olmadı. Burada önce imar da yoktu. İmar gelince, insanlar kat karşılığı anlaşıp gecekondularını kendileri verdiler. Buraların çoğu devlet arazisiydi; ama Özal zamanında tabu tahsis belgesi çıkarıldı. Milletten ne koparıldıysa koparıldı, bu belgeler verildi. Kimse karşı çıkmadı, isteğe bağlı olarak anlaştılar müteahhitlerle.

Kimse karşı çıkmadı ve belki de çıkamadı; bu durumu yine dönemin koşulları içinde değerlendirmek gerekiyor. Darbe sonrası dönemde mahallenin durumunu göz önüne getirdiğimizde, buna karşı çıkacak, direnecek insanların artık mahallede olmadığını görüyoruz. Bir de bunun planlı olarak darbe sonrasında yapıldığını düşünenler var. **Hasan Hüseyin (1970 doğumlu)** bu konudaki düşüncelerini paylaşıyor:

Belediye tarafından da resmî bilgi verildi. İmar geldi, gecekonduları yıkacağız; yol, park yapılacak denildi. O dönemki, yani 1987 'deki ANAP Belediye Başkanı Mehmet Altınsoy,[28] Alevileri ve komünistleri dağıtacağını söyledi, bırakmayacağım burada dedi. Tabusu olanlar müteahhide verdi, daire sahibi oldular. 1987'de başladı yıkımlar ve parça parça oldu. Öncelikle o dönemde darbenin daha sıcak günleriydi. Hâlâ baskılar devam ediyordu ve birçok insanın yakınları tutuklanmıştı. Hemen hemen her aileden biri... Ailelerde bir tedirginlik, acı ve üzüntü vardı; çünkü cezaevinden gelen haberler hiç iç açıcı değildi. Cezaevlerinde görüş yoktu, sürülmeler devam ediyordu; kayıp, intihar, ölüm ve işkence haberleri geliyordu. Bununla birlikte direnişler, ölüm oruçları... İnsanlar yakınlarının derdindeydi, panik içindeydiler. Bu nedenle halktan, yıkmayın diye bir direnme olmadı. Çok fazla bir tepki olmadı; kimilerine ev kimilerine ise arsa verildi. Bunları satıp Sincan'a, Batıkent'e ve daha birçok yere taşınanlar oldu. Çoğu aile evini kendi yıktı. Burada yaşayanların büyük çoğunluğu, yani %90'ına yakını kendi evlerinde oturuyorlardı. Kiracı yok denecek kadar azdı.

---

28 Mehmet Altınsoy Anavatan Partisi'nden (ANAP) dönemin Ankara büyükşehir belediye başkanı.

> Bu insanların hepsi hemen hemen mahallenin kuruluşundan itibaren burada oturan insanlardı. Herkes hep bir aradaydı. Herkes birbirini tanıyordu. Kim nerde oturuyor, ne işle uğraşıyor, kim kimin nesi... Herkes Alevi olduğu için Alevilik-Sünnilik muhabbetleri olmazdı. 87'de yıkımlar başlayınca, evlerin yıkılmasıyla insanlar da yıkıldı. Darbeden daha çok, daha büyük bir yıkım ve acı yarattı; çünkü insanlar yakın komşularından ayrıldı, kopartıldı. Kimileri gecekonduları önlemek için yapılan lojmanlara taşındılar, kimileri başka arsalara ev yaptılar, kimileri de başka şehirlere taşındılar. Can alıcı nokta buydu. O andan itibaren insanlar arasında ciddi manada bir kopma başladı. İnsanlar artık birbirlerine gidemez, konuşamaz oldular. Bu mahallede kalanlar apartmanlaşmanın başlamasıyla birbirlerinden uzaklaştı. Günümüzde insanlar ancak düğün ya da ölüm-cenaze gibi durumlarda, nadir olarak bir araya geliyor. Bununla birlikte insanların alım gücü yükseldi, ilişkiler değişti. Çocuklar büyüdü başka yerlerde, başka insanlarla evlenmeye başladı. Eskiden evlenen çocuklar da ailelerinin yakınlarında otururdu.

Apartmanlaşmanın mahalledeki ilişkiler üzerine etkisine ve görüşmecilerin, mahallelinin gecekondu dönemine dair özlemlerine daha sonra döneceğiz. Dönüşümün nasıl bir dönüşüm olduğuna geri dönelim. Mahallede gecekondudan apartmana geçiş olmuştu, fiziksel olarak bunu söylemek mümkündü; fakat gerçek anlamda bir kentsel dönüşüm olduğunu söylemek mümkün değildi. Burada kentsel dönüşüm adına uygulanan bir plandan, "planlı" bir dönüşümden bahsedemeyiz. Bu tür dönüşümlerin bilinçli bir şekilde politik mahallelerde uygulandığı düşünülüyor, mahallelerdeki ilişkileri değiştirmek, dönüştürmek adına. Mamak'ın geneline baktığımızda da bu durumu destekleyici örnekler görmek mümkün. Çünkü Tuzluçayır'da apartmanlaşmanın diğer yerlere nazaran çok erken başladığı (1987) ve Mamak'ın hâlâ birçok bölgesinin gecekondu mahallesi olduğunu görmek mümkün. **Mahmut (1959 doğumlu)** anlatıyor:

Tüm mahallelerde oldu; ama önceliği politik mahallelerdeydi. Çünkü politik mahallelerdeki o zemini ortadan kaldırdıkları zaman politize olmanın koşulları da ortadan kalkacaktı. Mesela Sovyetler Birliği'nde devrim olmasının nedeni fabrikaların aynı yerde olmaları, işçilerin aynı koşullarda, aynı sosyoekonomik ilişkiler içinde bulunmalarıdır. Büyük fabrikalar, örneğin 2000 kişilik fabrikalar da bu koşulların oluşmasında önemlidir. Şu an Türkiye'de kaç tane 2000 kişilik fabrika var? Bu durum, kendi içinde dayanışmanın önkoşullarını da oluşturuyordu. Kentsel dönüşümle de politik mahallelerde bu koşulları ortadan kaldırdılar. Bunun bilinçli olarak yapıldığı kesin; ama darbenin bir parçası olarak tasarlandığını düşünmüyorum. Ama bir sürecin parçasıdır ve zamanla hem rant hem de apolitikleştirme için kullanılmıştır.

Gecekonduların bulunduğu yerden yükselen binaların oluşturdukları çarpık/düzensiz yapılar, yollar, yok denecek kadar az ve küçük sosyal aktivite alanları vs. plansız bir geçişin örneklerini oluşturuyordu. Ayrıca burada amaçlanan başka bir şeydi. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

Çarpık bir yerleşme, çarpık bir kentleşme şeklinde yürüdü. Bu son derece karşı çıktığım bir olaydı. İnsanların buralara gelip parselledikleri gecekonduları bir imar planından geçirilmişti. Bu imar planlarında insanların bulundukları alan artık paylaşılıyordu. Bu imar planı çerçevesinde insanların 1000 metrekare olan yeri artık 500-400 metrekareye düşürülmüştü. Resmen insanların hakları ellerinden alınıyordu ve insanları tek katlı gecekondudan çıkarıp beş katlı gecekondulara yerleştirdiler. İnsanlara spor alanları, yeşil alanların bırakılacağı bir şehirleşme planı gündeme getirmediler. Tamamen insanların yaşayabileceği, yine aynı şekilde barınabileceği, biraz daha farklı, gecekondunun katlanmış haliyle modern bir bina yapma eğilimi oldu. Bununla birlikte müthiş bir inşaat alanı haline geldi Tuzluçayır. Bir bahçe olayı, bir müstakil ev olayı kalmadı. Bu planlamayla birlikte insanlara bir sermaye yaratıldı. Bir gecekondu sahibi 2 ya da 3 daire sahibi olaraktan farklı bir zihniyete büründü.

Evet, Orhan'ın da dediği gibi insanlara apartmanlaşma ile bir sermaye yaratılmış ve insanlar az çok mülk sahibi olunca farklı bir zihniyete bürünmüşlerdi. Şimdi, bundan önce bu insanların neden tek katlı gecekondudan beş katlı gecekondulara razı oldukları ya da olduruldukları noktasına gelelim. Görüşmecilerden biri, hatta mahalledeki birçok insan bunun, mahallenin sol yapısını, mahalledeki Alevi yoğunluğunu dağıtmak için yapıldığını söylüyorlar. Çünkü amaç burada insanların rahat edecekleri, planlı programlı bir dönüşüm sağlamak değil diyorlar (hem öyle olsa, apartmanlar yapıldıktan sonra insanlar neden başka yerlere gitsinler). İnsanlar bu dönüşümden kaçamadı; ama razı olduklarından ama birtakım şeylerin cazip gelmesinden dolayı.

Zülfikar (1966 doğumlu), buradaki çarpık apartmanlaşmanın nedeninin mahalleli olduğunu söylüyor:

> Şimdi burdaki yapılaşma tamamen bu Tuzluçayır'da oturanların isteği, arzusundan dolayı bu imar planının çok bozuk olmasının sebebi. Yani bir sosyal alan yok. 3-4 tane parkın dışında ne bir spor alanı, ne kültür sanat etkinliği yapacağımız bir şeyin olmamasının sebebi yine halkın kendi yerinde kalmak istemesi.

"Ama mahalleliye de iyi anlatılamadı," diyor ve devam ediyor:

> Şimdi şöyle söyleyeyim düzenleme ortaklık payı var. Düzenleme ortaklık payı nedir, işte imara açtığın zaman buranın pazar yeri, park alanı, sağlık alanı, okul alanı ayırmaz; ama Tuzlıçayır'da öyle bir yapı olmuştu ki mesela okul alanı zaten vardı. Parkı yoktu. Yani park olarak sıkıntısı yok; ama burda insanların sosyal faaliyetlerini yerine getirecekleri bir donatı yok. Kültür Merkezi yok. Gecekondu tek katlıydı, beşer katlı gecekondular oldu aslında. O zaman iyi anlatılamadı. Halka da iyi anlatılamadı. O zaman iyi anlatılabilseydi; işte gelin iki binayı birleştirelim tek bina yapalım; hem sosyal donatısı olsun hem araba park yeri olsun. Bak şimdi hep aralarda arabalar. Çocuk oyun alanı hiç yok mesela.

Mahallede yapılacak olan dönüşümün halka iyi anlatılamadığı konusunda Zülfikar'a hak vermek gerekiyor; çünkü bu insanlar köylü olmakla şehirli olmak arasında yaşayan insanlar. Yani köydeki alışkanlıkları, yaşam tarzları nasılsa, bunu şehirlerde de devam ettiriyorlar. Kendi oluşturdukları yaşam alanları olan gecekondu mahallelerinde de çocuklar için oyun alanları, parklar, kültür merkezi vs. çeşitli sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği alanlar yok. Bu tür alanlar, bugün bile büyükşehirlerdeki gecekondu mahalleleri için bir lükstür. İnsanların altyapı, şebeke suyu, yolların asfaltı vs. gibi başka öncelikli sorunları vardır ve bu sorunlar öncelikli temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik sorunlardır. Dolayısıyla bu koşullarda yaşayan insanlardan kültürel faaliyetlerini gerçekleştirecekleri alanlar inşa edilmesini beklemek o günün şartları açısından oldukça vasat bir beklentidir. Bu insanlara gecekondudan apartmana geçişin neden cazip geldiği meselesinde, bazı görüşmecilerin düşüncelerini aktarmıştım ve bu anlatımların hepsi temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik sorunları içeriyordu. Bu nedenle insanların bugün şikâyet edilen şeyleri çok da önemsediklerini sanmıyorum ya da aynı yerde oturmak istemiş olsalar bile bu, yine o insanların mahalle içerisinde kendileri için başka olanaklar yaratılabileceği ihtimali hiç akıllarına gelmedikleri için olabilir. Dolayısıyla burada amacın (yine üzerine basarak tekrarlıyorum) insanların daha rahat yaşam koşullarına kavuşturulması olmadığı çok açık. Ayrıca bugün bile büyükşehirlerdeki birçok gecekondu semtlerinde (özellikle İstanbul'da) temel ihtiyaçların (yol, su, elektrik, altyapı, ulaşım) karşılanması yönünde büyük sorunlar vardır. Bu nedenle, 80'li yılların sonundaki Tuzluçayır'a dönecek olursak, bu duruma halk bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde sebep oldu demek çok yanlış bir tutumdur. Çünkü eğer gerçekten bu alanların yapılması gündeme gelseydi, halk da bunu seve seve kabul ederdi, yani halka en azından bu konuda bir şeyler anlatılsaydı, sonucun böyle olacağını bilselerdi, koşullar her ne olursa olsun kendi çaplarında bunun mücadelesini verirlerdi, diye düşünüyorum. Ama oldubittiye getirilmiş

bir durum sözkonusu gibi. **Hasan'dan (1965 doğumlu)** dinliyoruz hikâyenin devamını:

> Bir anda oldu, bir anda. Bir anda oldu, ben bile anlamadım. Bir kafamı çevirdim, baktım ki her taraf bina dolmuş, kimse kimseyi tanımıyor. Gecekondusunu satanlar çekti gitti. Baktım yeni yeni insanlar, yeni yeni yüzler aldı yürüdü gitti. Binanın çevresinde bir sürü insan var: Dincisi var, Alevisi var. Soldan kopuş oldu. Sol sosyalist hareketin dışında kopuş oldu. Sağcısı da geldi, MHP'lisi de doldu buraya. Şimdi gelen adamı tanımıyorsun ki adam satıyor evi. Her çeşit insan geliyor, bi şey diyemezsin ki. İnsanlar beğenmiyor mesela. Bizim köylü vardı Kürt Mustafa dediğimiz: "Ya kümesti" diyor. Dedim ki "ya abi senin çocuğun orda evlendi. Sen orda evini kurdun, geleceğini kurdun. Kümes diye hakaret etmeye hakkın yok ki senin." Ha tamam de ki yani o zamanki şartlarda o gerekiyordu. Mesela o gecekonduyu yapmak için insanlar çatışmalara girdiler. Orda tel örgüler altında insanlar kan döktüler. O şeyler unutuldu mesela, her şey unutuldu, yeni değerler yaratılmaya çalışılıyor. Arazi kamulaştırmaları, her şey unutuldu. Mesela bizim oturduğumuz gecekonduyu yapmak için insanlar silahlarıyla geldiler. Bir günde evler dikiliyordu. Bir günde gecekondular yapıyorduk. Mesela hep beraber gidiyorduk, duvarlar örüyorduk ve onlar korunuyordu, sahipleniliyordu o şartlarda. Şimdi hepsi unutulmuş yaa. İnsanlar öldü orda yani. Ölmeseler de emek güçlerini sarf ettiler, iyi kötü dövüştüler, yaralandılar. Zabıtalar geliyordu yıkmaya; onlarla taşlı, sopalı mücadele ediliyordu. O zaman tabu da yoktu. Sonradan çıktı tabular. "Benim" deme o zaman başladı. 300 metrekare arsaya iki daire, para ön plana çıkınca bazı değerler ikinci plana, üçüncü plana, hatta görmezden bile geliniyor. Alevi değilim diyor adam.

Mahalle zaten 80 Darbesi'nin etkisiyle sarsılmıştı, bu da ikinci ve daha ağır bir darbe oldu. Çünkü darbeden sonra en azından insanlar arasındaki birlik, bütünlük, komşuluk ilişkileri sürüyordu. Gecekondular gidince ilişkiler de kopmaya başladı. Çoğu insan mahalleden gittiği gibi yeni gelenler de çok oldu.

Bununla birlikte ekonomik durumunu eskiye nazaran iyileştiren insanlar kendi geçmişine de yabancılaştılar, unuttular birçok şeyi. Hasan'ın da dediği gibi, ne mücadeleler verilerek inşa edilmişti o gecekondular, çoğunu imece usulüyle, çoğunu devrimciler elleriyle yapmışlardı ve insanlar oralardan bugün tapu sahibi olmuşlardı; ama hepsi unutulmuş gibi. Sadece eskiler hatırlıyor az çok...

Orhan (1964 doğumlu) anlatıyor:

> Bir burjuva zihniyeti doğurdu bu durum. Sanki bu mülkleri kendisi çalışarak kazanmış gibi sandı. Bu mülklere sahip olmalarıyla birlikte insanların düşünceleri de değişti. İnsanlar zamanında buraya gelmişler, bir yer çevirip gecekondu yapmışlar, daha sonra da burada üç daire sahibi olmuşlar. Üç daireyi almasıyla birlikte komple kişiliği bile değişmiş. Yani bu çarpık kentleşme, çarpık imar anlayışı, insanların düşüncesini de değiştirdi. Çarpık bir düşünce anlayışı da yarattı.

Kamil (1958 doğumlu) devam ediyor:

> Halkı pasifize etti. Birkaç daire sahibi olanda siyaset de bitti, mücadele de. Ben kendimi kurtardım diyor artık. Şimdi kimse birbirine gidip gelmiyor. Ama gecekondudayken daha iyiydik, ilişkilerimiz daha sağlamdı. En azından komşular ne yapıyor biliyorduk. Şimdi apartmanda bilemiyoruz, hatta tanımıyoruz bile. Ayda yılda bir apartman toplantısı olacak da bir araya geleceksin. Eski ilişkiler hiç kalmadı, gecekondudayken daha iyiydik. İnsanlar da değişti, dışarıdan çok insan geldi.

Hasan K. (1957 doğumlu) ise karamsar:

> Kentsel dönüşüm, apartmanlaşma bir kıyımdır, Tuzluçayır'a kıymaktır. Bu süreç, buradaki toplumu dağıtma sürecidir. Bu süreç ne zaman başladı, Tuzluçayır da ondan sonra bozuldu, Tuzluçayır bugünkü haline geldi. Bugünkü hali de içler acısı. Ben o günkü birlikteliği hâlâ arıyorum. Bu siyasi olur, komşuluk olur insanlar o dönemde her zaman birbirine yardımcı oluyordu, gece gündüz; çocuğunun falan başına bir şey gel-

se, bir siyasi nedenden ötürü veya öbür türlü, fark etmiyordu. Herkes birbirinin yarasını sarmaya çalışıyordu; maddi, manevi elinden geldiği kadar. Ayrıca o dönem gençliğin de katkılarıyla, yani gençler de onu iyi işledi demek ki; cahil olmasına, okuma-yazma bilmemesine rağmen halk mücadeleye destek verdi. Şimdi zaten gençlik bir şey bilmiyor ki, ne verecek insanlara. Tuzluçayır'ın bugünkü kapasitesi ile o günkü kapasitesine baktığın zaman, yüz kişiden doksanı, hele de gençlik, tamamen bana göre bitik. Darbe ile buranın muhalif gücü bitirildi, tabii apartmanlaşma da bilinçli olarak burayı dağıtmak için yapıldı ve buraya dışarıdan bir sürü envaiçeşit insan getirildi.

Bilinçli veya bilinçsiz uygulanan politikalarla Tuzluçayır gecekonduları apartmanlara dönüştürülmüş, bu dönüşüm insanları ve ilişkileri de değiştirmişti. Belki maddi anlamda bu yıkım sürecinden rant sağlayanlar olmuştu fakat manevi açıdan kayıplar geri getirilemeyecek kadar büyüktü. Çünkü Tuzluçayır'ı Tuzluçayır yapan değerler ve ilişkiler değişmeye, dönüşmeye başlamıştı.

"Kentsel dönüşüm insanların sadece evlerini değil, bütün ilişkilerini de yıktı," diyen **Hasan Hüseyin (1970 doğumlu)** anlatıyor:

87'den önce birbirinin her şeyini bilen insanlar şu anda birbirlerinden çok uzaklar. Kentsel dönüşüm insanların sadece evlerini değil, bütün ilişkilerini yıktı. Bu binalar aslında modern hapishaneler. Bir kalıba koyamayacağımız ruhsuz, şekilsiz bir toplum oluştu. Yavaş yavaş çeşitli çevrelerin eliyle içki, kumar mahalleye girdi. Önceden mahallenin gençleri ya da çocukları üzerinde bütün ailelerin sözü geçerdi, herkesin sözü geçerdi. Şimdi bırakın mahalledekileri, bu çocukların aileleri ile bile ilişkileri kopuk. Uyuşturucu, fuhuş, bıçak taşıma, hırsızlık yaygınlaştı ve bu yolla farklı insanlar bir araya gelmeye başladı. İnsanlar duyarsızlaşmaya başladı. Sistem açısından baktığımızda, bu durum toplumun apolitize olmasını sağladı. Kentsel dönüşüm Tuzluçayır için darbenin devamıydı. Bu nedenle günümüzdeki kentsel dönüşümle, Tuzluçayır'daki gecekondula-

rın yıkılması aynı şey değildi. 80 Darbesi'nden sonra da insanlar burada birlikteliğini koruyup, yeniden mücadeleye devam ettikleri için bunu yaptılar. Tuzluçayır için en büyük darbe bu oldu. Gecekondular yıkılmamış olsaydı, insanların politik tutum ve davranışları şu an çok farklı olurdu. Bu yıkımlar yıllara yayıldı ve 2000'lerin ortalarına kadar sürdü. Ekonomik anlamda bakacak olursak, herkes bu dönüşümden zarar görmedi. Birçok kişi ev sahibi oldu, rant elde etti, dükkân sahibi oldu. İnsanlar bu evleri devrimcilerin kamulaştırması ile yaptılar; ancak apartmanlaşmadan sonra devrimcilerin bu yaptıklarını unuttular. Artık devrimcilere kapılarını açmıyorlar ve devrimcileri dışlıyorlar; çünkü kaybedecekleri bir şeyler var.

Orhan (1964 doğumlu) imar planı insanlarda mülkiyet aşkını da yaratmış diyor:

> 80 sonrası Mamak, Tuzluçayır, Ege Mahallesi ve Natoyolu'nda Sivas, Çorum, Yozgat gibi bahsettiğim illerden insanlar çok ağırlıkta olduğu için buralarda insanların siyasallaştırılmasını engellemek için çok büyük çaba sarf edilmişti. İnsanlar siyasallıktan uzaklaştırılarak, bir mülkiyet tutkusu yaratılmış bu insanlarda. İşte bir arazisine 1-2 daire vererekten, sanki insanlara çok büyük şeyler bağışlanılmış gibi gösterilmiş. Bunların hep devlet tarafından verildiği insanlara aşılanmış. İmar planı insanlarda mülkiyet aşkını da yaratmış.

Orhan'ın anlattığı mülkiyet aşkı oluşması meselesi tam da Işık ve Pınarcıoğlu'nun (2001: 77) da üzerinde durduğu gibi bir durumun sonucu olarak ortaya çıkıyor. "Göçtükleri kentlerin gecekondu semtlerine yerleşen kitleler, dayanışma ağlarını kullanarak hem enformel işgücü piyasalarında buldukları işler hem de yerleşmiş bulundukları gecekondu alanlarının kent içinde konumlarının değişmesi sayesinde oluşan rantlara el koyabilmiş ve yoksulluklarıyla baş edebilme hatta (bazıları için) zenginleşebilme olanaklarına kavuşmuşlardır. Kentlerin bu kesimlerine yerleşenler, özellikle 1980 sonrası dönemde imar afları ile elde ettikleri kazanımları kendilerinden sonra gelen ke-

simlere kiralık konut olarak sunmuşlar ve bir süre sonra imar aflarına gereksinim duymadan işleyebilen bir sistem kurulmuştur. Bu sayede kısaca "nöbetleşe yoksulluk" adını verebileceğimiz, yoksulluğun kente daha sonra gelen kuşaklara aktarıldığı döngüsel bir sistem oluşmuştur."

Ali Kürşat (1954 doğumlu) eskilerin, gençlere göre politikadan kendilerini yalıtmış olduklarından bahsediyor:

> Şimdi yüzeyden baktığın zaman, mahalle politik gibi ama bu insanları daha yalıtık, daha içine kapalı, toplumsal sorunlar konusunda şey hale getiriyor. Gençlik için aynı şeyi söylemiyorum; ama (yarı kentli, yarı köylü olanlar için söylüyorum bunu) onlar dünle kıyasladıklarında, şimdiki vaziyetlerini daha iyi gördükleri için Allahına şükredip oturuyor. Yani pek politik denmez onlara. Yani halinden memnun olan kabuğuna çekiliyor. Dün şurda senin yolunu kesen birileri vardı: Kimlik soruyordu. Elindeki gazetenin yüzünden dayak yiyordun falan filan. Yani oturduğun yer Tuzluçayırlısın deyince bittin, şeyin hedefi haline geliyordun. Bugün onlar yok. Apartman da var. İyi kötü bi de emekli maaşı varsa idarelik gidiyor. Tuzluçayırlıların politikası CHP politikasıdır genellikle.

Bunun yanı sıra yozlaşmanın farkında olan mahallenin eskilerinde gecekondu dönemlerine duyulan özlem büyük. Geçmişe dair yapmış olduğum bütün görüşmelerde o günkü ilişkilerin sıcaklığını, o günlerin güzelliğini ve kendilerini nasıl güvende hissettiklerini anlatıyorlar. "Kapı kilitlemek nedir bilmezdik," diyorlar, "Bahçelerimizde masalar kurulurdu, işler ortaklaşa yapılırdı, çocuklar gece yarılarına kadar sokaklarda oyun oynardı," **Seher (1972 doğumlu)** sürdürüyor:

> Herkes ilk önce bir şeyi yani düşünsene, o beton gidiyor ve yerine laminant parke geliyor. Ya zaten kadınlar bir hastadır, temizlik hastası. Siliyorlar, tertemiz duruyor. Kimse gelmesin evime, batmasın evim falan muhabbeti var. İlk bunlar bi heveslendiler, bunu çok önemsediler de artık şeyi de yavaş yavaş görmeye başladım zaten. Hani "evde ne oluyo ki eşyalar otu-

ruyo işte, insan mı geliyo eve, insan mı giriyo?" demeye başladılar. Yok, yani kötü oldu. Artık şey söylemeye başladı annem: "Bizimkiler ev değil, bizimkiler yarı açık cezaevi. Hani giriyoruz dört duvar arasına, beton arasına, benim ayağım toprağa basmıyor" diye annem kahırlanmaya başlıyor ve niceleri. Çünkü toprak kokusunu duyamıyoruz artık yağmur yağdığında da. Bu çok iğrenç, çok kötü bir şey; insan doğadan kopmamalı.

Seher'in annesi mahallenin en eskilerinden, Tuzluçayır'da yaşıyorlar. Seher de doğma büyüme Tuzluçayırlıyım, diyor. Gecekondu dönemlerinde geçiyor çocukluğu; dolayısıyla eskiye bir özlem var. Mahallenin eskisini bilenlerde geçmişe bir özlem var. **Ali Kürşat (1954 doğumlu)**, "O eski dönemleri yaşayanlar daha nostaljik, daha özlemle bahsediyorlar gecekondulardan," diyor:

Şimdi 50'li yıllarından ortasından 60'lı yıllarla başlayan bir gecekondulaşma var. 80'den sonra da o gecekondular apartmana döndü. Ankara için düşünürsek Batıkent'in kurulması, dönüşüm anlamında epeyce bir kentin yükünü aldı. Bir tek Tuzluçayır değil, Akdere'de de bu süreç yaşandı. Eski gecekondu sahipleri imarın geçtiği yerlerde arsayı verdiler müteahhide kat karşılığı diye, apartman sahibi oldular; ama çoğu konuştuğum arkadaş (o eski dönemleri yaşayanlar falan) daha nostaljik, daha özlemle bahsediyor gecekondulardan. Hepsinin önünde çiçekleri vardı, bilmem nesi vardı. Kapılar açıktı. Komşular birbirlerinin evlerinin önünde oturmuş, toplanırdı. Şimdi aynı apartmanda, diyelim ki arsayı verdiler (babadan kalma bir arsa), apartmanda kardeşler oturuyor veyahut da akrabalar oturuyor; ama hepsinin kapısı kapalı. Herkes kendini o apartmana göre, beton yığınına göre tanımlamaya çalıştığı için yollar giderek ayrılmaya başlıyor. O eski duygusallıkları yok. Bi de kırsal kesim kültüründe geniş aile var. Mesela gelin gelir, yana bir oda eklerler onu oraya alırlar; kız evlenir, damat falan böyle geniş bir sülale. İnsanlar öyle yaşar kırsal kesimde. Burada şimdi çekirdek aile. Yani adam eşiyle çocuklarının geçimini anca sağlıyor. Hiç başka boğaz doyuracak hali yok. O an-

> lamda anne baba bile onların yanında barınmakta zorluk çekiyor şimdiki durumda.

Özlem var olmasına vardı; ancak yitip giden ve bir daha asla eskisi gibi olmayacak olan birçok şey vardı bugüne baktığımızda. Sistemin çarkları işlemeye devam ediyordu, kentsel dönüşüm de bu çarkın dişlilerinden biriydi.

Hasan Hüseyin (1970 doğumlu) anlatıyor:

> Kentsel dönüşüm Tuzluçayır özelinde ve Türkiye genelinde bir travma yarattı. İnsanlar kopmuş bedenler gibi oldular. Gecekondu döneminde insanlar bir aradaydı ve ilişkiler daha bağlı idi. Kentsel dönüşümle sadece evler yıkılmadı; kişilikler, kimlikler, değerler yıkıldı. Yavaş yavaş görüşmeme başladı. İnsanlar birbirlerinden koptular, uzaklaştılar. Ciddi anlamda bağlar ve ilişkiler koptu. Sosyal, kültürel ve ailevi bakımdan bir arada yaşayan insanlarda bu durum zamanla değişti. Şimdi akraba çocukları bile aynı mahallede yaşadıkları halde birbirlerini bile tanımıyorlar. Böyle bir durum oluştu.

Yıkılan sadece gecekondular değildi ve bu nedenle üzerine söyleyebileceğimiz fazla bir şey de yok aslında. İşte yıkıntılar üzerinden kurulmaya çalışılan bir ilişki ağı sözkonusu bugün. "Tuzluçayır'ın Sonbaharı" yıkılan gecekondularla gelmişti. Aslında bu dönüşüm hikâyesi değil, Tuzluçayır'a gelen "sonbahar"ın hikâyesiydi. Bugünkü durumla karşılaştırdığımızda çok daha iyi anlaşılan bir durumdur bu ve bu nedenle dönüşüm hikâyesini burada sonlandırıyor "ve günümüz" diyoruz.

...ve bugün

Mahallenin durumuna görüşmeciler tarafından esasen iki farklı dönemden bakılıyor: 80 öncesi süreç ilk dönemi oluştururken; darbe sonrası yaşananları etkisi ve gecekondudan apartmana geçişten sonra mahallede yaşanan değişim ve dönüşümler nedeniyle ikinci dönemi de 80 sonrası oluşturuyor. 80 Dar-

50'li yıllarda hikâyesini bir gecekondu semti olarak anlatmaya başladığımız Tuzluçayır Mahallesi'nin bugünkü halinden bir kare. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

besi'nin üzerinden 34 yıl geçmiş ve toplumun geneline baktığımızda, özellikle de yaşlı kesim o günleri şöyle anımsıyor: "O zamanlar nerede bu kadar bolluk, her yerde kuyruklar vardı. Bir şey alamıyorduk. Terör vardı. Sokağa çıkmaya korkuyorduk. O günler gitsin de geri gelmesin." O zamanlar ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bunalımın halka yansıması uzun kuyruklar, karaborsa, işyerlerinde artan grevler, öğrenci hareketleri, iç karışıklıklar ve bunların sonucunda toplumda artan şiddet ve ölümler şeklinde olmuştu. Dolayısıyla o günlere yönelik genel algılar "gitsin de geri gelmesin" şeklinde oluyordu; ancak Tuzluçayırlıların bu konudaki değerlendirmeleri da-

ha farklı: Mahalleli geçmişi ve mahallenin geçmişteki durumunu özlemle anıyor. Ayrıca bugünkü yaşadıkları toplumla geçmişi karşılaştırdıklarında, durumun hiç de iyi olmadığını, eskisinden çok daha kötü olduğunu belirtiyorlar; çünkü mahallelinin de dediği gibi bugün herkes kendi derdine düşürülmüş durumda. Eskiden evde bir kişinin çalışmasıyla bütün aile geçinirken, şimdi evde birçok kişi çalışmasına rağmen insanlar yine de zar zor geçiniyor. Eskiden insanların bir ayağı da köyde olduğu için, yani köyle ilişkilerini tam anlamıyla kesmedikleri için köyden getirdikleri de bir anlamda geçimlerine bir katkı sağladığı gibi yaşam tarzları da kentliden çok köylü yaşam tarzının devam ettirilmesi şeklinde oluyordu. Köyden kente taşınınca, ilk başta başlarını sokacak bir yer amaçlı üstünkörü inşa etmiş oldukları gecekonduları da zamanla köydeki alışkanlıklarına, yaşam tarzlarına göre şekillendiriyorlardı. Tuzluçayır Mahallesi de böyle şekillenmiş bir mahalleydi; apartmanlaşmayla birlikte o yaşam tarzı da yok oldu sayılır. İlişkilerin mahallenin eskileri açısından çok da deforme olduğu söylenemez ama yeni yetişen kuşaklar açısından çeşitli farklılıklar görmek mümkün. Mahallenin hikâyesine bu farklılıkları çeşitli alt başlıklar altında anlatmaya çalışarak devam edeceğim. Bu nedenle öncelikli olarak mahallenin 34 yıl sonrasına bakıp daha sonra Tuzluçayır gençliğine ver vereceğim. Bu bölümde mahallelinin siyasete yaklaşımını ele alırken, bu konuyu mahallenin çoğunluğunun CHP'ye sempatisi nedeniyle, "Neden CHP?" sorusu etrafında çeşitli alt başlıklar altında incelemeye çalışacağım. Bu kısımda son olarak mahallelinin Kürt halkına ve Kürt Hareketi'ne yönelik tutumlarına yer verdikten sonra, bu bölümü, bugün gelinen son noktayı daha iyi görebilmek açısında "Nereden Nereye?" kısmıyla bitireceğim.

34 yıl sonra Tuzluçayır

Yıl 2014 ve 1980'de yapılan darbenin üzerinden 34 yıl geçmiş, dile kolay ancak yaşayana bir o kadar da zor yıllar. Bu kısımda geçmişe, yani 34 yıl öncesine dair bugünden kısa bir de-

ğerlendirme yapacağız. Böylelikle görüşmecilerle birlikte, 34 yıl öncesiyle şimdiyi karşılaştırmış olacağız. Mahalledeki fiziksel değişimi ve bunların mahallelinin ilişkilerine etkisini bir önceki bölümde anlatmıştık. Şimdi de kısa bir yolculuğa çıkacağız mahallede. Bu yolculukta bana Ali Kürşat eşlik edecek. Bir akşam vakti Tuzluçayır'dan Mamak'a[29] doğru yürüyoruz, yanımda Ali Kürşat, 80 öncesine götürüyor beni. Gecekondulara da, Mamak Lisesi'ne de uğramayı ihmal etmiyoruz. Ne kadar çok istesem de göremiyoruz Mamak Cezaevi'ni; izleri insanlara çok da uzak değilken ve insanlar hâlâ bedenlerinin bir parçası gibi taşırken o izleri, şimdi bize oldukça uzakta kalıyor. Akşam karanlığında başlamıştık yürümeye ve Tıp Fakültesi Caddesi boyunca aşağılara inerken, bir yandan da Ali Kürşat eksik kalan hikâyesini tamamlıyor. Evet, bu hikâye bir bakıma onun da hikâyesi. 50'li yıllardaki göçlerle Ankara'ya Urfa'dan gelen bir aile, Kayaş'ta geçen çocukluk, Mamak'ta geçen gençlik, 80 Darbesi ve sonrasında Mamak Cezaevi; 1986'da cezaevinden çıktıktan sonra yurtdışına gidiş ve 2012'de Türkiye'ye dönüş. Şu anda Tuzluçayır'da yaşıyor. Tabii, ne Tuzluçayır ne de Mamak bıraktığı gibi değil. Yol boyunca aşağılara inerken sağlı sollu yapılmış binalar ve bunların yanında yıkılmayı bekleyen gecekondular göze çarpıyor. Tuzluçayır'ı arkamızda bırakıp aşağılara, Mamak Belediyesi'nin o taraflara doğru ilerliyoruz. Ali Kürşat, Tuzluçayır'ın eskiden olduğu gibi şimdi de solcular için güvenli bir yer olduğunu söylüyor. "Ülkücülerle asıl çatışma, asıl zorluk Mamak'taydı," diyor, Mamak Lisesi'nin orada. Önce liseye gidiyoruz, sonra da eskiden Mamak Halkevi olan ve çalış-

---

29 Tuzluçayır geçmişte olduğu gibi şimdi de alışkanlık olduğu üzere, Mamak'tan bağımsız bir semt, mahalle gibi anılıyor. Bu nedenle genellikle Mamak Belediyesi'nin şu an bulunduğu yer, tren istasyonu ve çevresine Mamak deniliyor. Konuşma sırasında, "Mamak'a inersen, Mamak'a gidersen, trene Mamak'tan bineceksin," gibi söylüyor mahalleli. Önceleri bu durum beni şaşırtmıştı. O yüzden hep soruyordum, "Burası Mamak değil mi?" diye ve bana, "Burası Tuzluçayır, aşağı Mamak sen nereyi arıyorsun?" derlerdi. "Burası da Mamak/Tuzluçayır, Mamak'a bağlı bir mahalle," derdim. "Yok, o şimdi öyle oldu, eskiden Tuzluçayır ayrı bir semtti," cevabını alırdım. Bu nedenle bu kısımda anlatacağım, Mamak diye bahsedeceğim yerden Tuzluçayır'dan ziyade Mamak Belediyesi ve tren istasyonunun çevresi anlaşılmalıdır.

ma yürüttükleri yere: Şimdi kahvehane olmuş. Mamak Cezaevi daha gerilerde kalıyor ve bir de kömür deposu. Mamak'ta da zamanla çok değişim olmuş ve daha da olacağa benziyor; fakat kültürel dokusu Tuzluçayır'dan farklı olarak hâlâ aynılığını koruyor. Tuzluçayır'a göre muhafazakâr Sünni kesimin çoğunlukta olduğu bir yer Mamak ve bu dokusuyla Yeşilçam filmlerinde gördüğüm Türkiye'nin İç Anadolu'daki muhafazakâr kasabalarını andırıyor. Ahmet Arif'in "Karanfil Sokağı" adlı şiirindeki Hatip Çayı'nı gösteriyor Ali Kürşat ve ben Mamak'la ilgili izlenimlerimi paylaşıyorum. "Buralarda bu yerleştirme işi bir yarış gibiydi. Bu yarışı solcular önde götürürse buralara genelde Alevileri, sağcılar önde götürürse Sünni sağ görüşlü insanları yerleştirirlerdi," diyor. "Mamak Lisesi'ne hâkim olan çevreye de hâkim olurdu," diyor. Durup bir yerde, aşağıdan Tuzluçayır'a bakıyoruz. Önceleri, yani 80 öncesi Mamak'tayken, hep aşağıdan Tuzluçayır'a baktığını söylüyor Ali Kürşat, şimdi ise, "Tuzluçayır'dan aşağılara bakıyorum," diyor. Çünkü aşağılar, yani Mamak, eskiden olduğu gibi solun güçlü olduğu dönemlerde zor da olsa bir şekilde çalışma yürüttükleri bir yerdi. Dolayısıyla o çevrede mücadele ederek kendilerine bir yaşam alanı oluşturuyordu solcular. Şimdi ise bu oldukça zor görünüyor; Mamak'ın bahsetmiş olduğum yapısı belli noktalarda da kemikleşmiş durumda. Belki eskiden de öyleydi; fakat o zamanlar onu kıracak güçte bir sol vardı, ayrıca sol o zamanlar gecekondu semtlerinin şehirlerde tutunmaya çalışan yoksul halkı için de bir alternatifti. Daha önceki bölümlerde sıkça üzerinde durduğumuz nedenlerden dolayı şimdi böyle bir şeyden bahsedemeyiz.

Çevreyi biraz dolaşıp tekrar Tuzluçayır'a doğru yürüyoruz. Tek tük, kıyıda köşede kalmış gecekonduların önünden geçiyoruz. Bunlarda oturan var mıdır ki diye incelerken, birkaç pencerede ışık görüyorum. Ali Kürşat, "Oturulmaz mı şurada, şu manzaranın güzelliğine bak, diyor. Hakikaten de bu gecekondular oldukça yüksekte kaldığı için, buradan bakıldığı zaman bütün Mamak ayaklarının altında, manzara oldukça güzel ve eskiler için bir parça da hüzünlü sanırım. Mamak'tan dö-

Ali Kürşat ile Tuzluçayır'dan aşağılara Mamak'a doğru yürüyüp sonra da yukarı çıkarken, içlerinde Hasan Sabbah'ı aradığımız mahallede tek tük kalmış gecekondular. (Fotoğraf: Yaşar Kanbur)

nüşte, yolumuzu değiştirip Hasan Sabbah'ı bulmak için eskiden Tuzluçayır gibi tamamı gecekondu olan bir mahalleden geriye kalan tek tük gecekonduları dikkatle inceliyoruz. Aslında Hasan Sabbah'ı gecekonduyu yapan kişiye taktıkları lakap diye düşünüyorum; fakat o gecekonduya da verdikleri isim bu sanırım. Öyle bir yere yapılmış ki, yani ta yokuşun başında Hasan Sabbah'ın Alamut Kalesi gibi duruyor ve öyle de deniliyor. Ali Kürşat da ben de etrafında yükselen binalardan dolayı hangisinin Hasan Sabbah olduğunu seçemedik. Gecekonduların birkaçını diye inceledik; fakat tek tük kalmış gecekondular içinde etraflarını sarmış binalardan dolayı hangisidir bilemedik. Hasan Sabbah'ın yerinde de bu binalardan biri yükselmiş olabilir.

Toplumdaki her şey belli bir değişim ve dönüşüm dönemi geçirmişti. Buna restorasyon ya da yeniden yapılandırma da deniliyor, yani toplumun yeniden yapılandırılması. Ayrıca bu sadece bir dönemi kapsamış ve kapsayacak olan bir şey değil: 80

öncesindeki darbeleri düşündüğümüzde bu dönemsel bir durummuş gibi okunabilir; ancak 80 Darbesi ve ertesinde yapılanlara bakacak olursak, bu hiç de öyle etkisi bir dönemi kapsayacak cinsten bir darbe değildi. Şiddetin hiçbir boyutu ve türü toplumdan esirgenmemişti. Geri dönüp baktığımızda **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** sürdürüyor hikâyeyi:

> Kesinlikle pişmanlık diye bir şey yok. Yaşanması gerekenler yaşandı. Bütün onlardan sonra yani bu bir birikim getirdi mi, olumlu bir gelişmeye hizmet etti mi diye düşündüğünde, Tuzluçayır'ın hali yine (Ankara'da Gezi Süreci'nde Dikmen'i, Batıkent'i düşündüğünde) en şey yerlerden bir tanesi yine Tuzluçayır. Genel olarak Türkiye çapında düşündüğünde istenilen düzeyde mi mücadele verdi, O konuda olumlu cevap vermek biraz zor. Düşün, Ankara'da basın açıklaması olur, bilmem ne olur. Güvenpark'ta genelde toplanılır. Baktığında 300 civarında insandır toplananlar, o sayı 500'e pek çıkmaz, onun da %60'ından fazlası liseli, üniversiteli öğrenci gençliğidir yani. İşçi emekçi kesimler o anlamda pek fazla değil ya da yaşlı. O anlamda insan pek iyimser olamıyor. Ya karamsar olmamaya çalışırsın ama iyimser olacak bir tablo da yok ortada. 80'den önce sen kendine güveniyorsun, görüşlerin var falan, "haydi ben de muhalefet bayrağını kaldırdım," deyince 50-100 kişi etrafında toplardın. Birileri peşinden gelirdi; ama şimdi o grupların durumuna baktığında, kan kaybı sözkonusu.

Yani Ali Kürşat'ın da dediği gibi her ne kadar kan kaybı sözkonusu olsa da Ankara için düşündüğümüzde, Tuzluçayır'da insanlar yine bir şeylere karşı bir araya gelebiliyor, tepki verebiliyor. Tabii bu karşılaştırmayı genelde, eskileri bilenler yapıyor. Onun dışında birçok insan için yaşanan değişim ve dönüşümler olağanlaşmış durumda, normal karşılanıyor. Bu nedenle özellikle mahallenin eski halini bilen insanlarda geçmişe bir özlem, şu anki durumdan memnuniyetsizlik daha fazla. Yoksa mahallede eskiye nazaran zaten birçok şey değişip dönüşmüş durumda; bu nedenle bu durumdan rahatsız olunmuyor, hat-

ta eskisini bilmeyenler olumluyor bu durumu. Doğma büyüme Tuzluçayırlı olan ve hâlâ da ailesi ile Tuzluçayır'da yaşayan Seher (1972 doğumlu) anlatıyor:

> Şu an arkadaşlarla da bir araya geldiğimizde konuştuğumuz şey şudur, hayatımızın en mutlu olduğu günlere denk geliyor. Hakkaten herkes şeyi söyler, birisi Avrupa'dadır, birisi başka bir yere gitmiştir, insanların yolu gitmiştir başka bir taraflara, konuştuğumuzda şey deriz, yani hayatımızın en güzel dönemleri çocukluk yıllarımız, oradaki o akrabalık ilişkisiydi. Artık biz komşuluk değil, işte herkes sana müdahale edebiliyordu yanlış bir şey yaptığında, onda o hak vardır. İşte sigara içerken göremezdi mesela seni, görse dövme hakkı var. Normalde, işte şimdi kimse kimseye bunu yapamıyor sanırım. Anne çocuğuna bile yapamıyor. Ya hayatımın en güzel günleriydi gerçekten; bunu çok samimi ve içten, yürekten söylüyorum. Yani dostluğun, paylaşımın olduğu yerde güzelliğin olduğunu görüyorsunuz. Aksi takdirde, şimdi belki insanlar çok daha farklı konumlarda bile olsalar, onların mutsuzluğunu görüyorum; ama o dönem mahallede kadınların attığı kahkahalar hâlâ benim kulağımdadır; insanlar mutluydu. Kahkaha atıyorlardı, bahçelerde içki sofraları kuruluyordu hep beraber, ya da işte gecenin 23.00'ünde, birisi çat kapı geliyordu ve "ya işte bi çay koyun, bizim evdekiler, herkes uyudu, benim çay çekti canım, sizde uyumayanlar vardır diye." Bakıyorum şimdi kardeş kardeşe bunu yapamıyor. "Sana geleceğim uygun musun?" diyor. Eskiden gerçekten insandık biz, eskiden. Ben şimdi bizim zombiler olduğumuzu düşünüyorum, yani yürüyen ölüler. Eskiden şeyi hatırlıyorum yaa, kadınlar işte kocaları tartakladığında falan, üzdüğünde, kadınlar hep böyle bir yokuş vardı orada otururlardı ve bir kadının sorunu olduğunda, diğer kadınlar onun acısına ağlardı onunla birlikte. Şimdi biz işte "aman o çok sorunlu, konuşmasın, benim moralimi bozmasın" diyoruz. Dinlemiyoruz bile. Yani çok bencilleştik şimdi ben o günleri özlemeyim de ne yapayım. Bu mudur hayatımızın güzel olduğu günler, bu dönem değil tabii ki.

Seher bir bakıma özeleştiri niteliğinde sürdürüyor anlatımını. "Buna çok mu hazırdık ki birdenbire böyle değiştik, değişildi," diyor ve değişime karşı koymanın zorluklarından bahsediyor. Değişime karşı koymak için örgütlenilmesi gerektiğini düşünüyor. Yoksa sistem insanları değişime, değişmeye mahkûm ediyor; ama eskiler açısından durumun hâlâ aynı olduğuna vurgu yaparak devam ediyor:

> Ya biz de buna çok mu hazırdık. O da ayrı bir şey. Yani çok da hazır mıydık onu da bilmiyorum. Tabii ki hani kapitalist sistemle insanın mücadele etmesi için kesinlikle örgütlenmesi şart. Örgütlenme olmadan bu sistemle çok da mücadele edemiyorsun. Ama biz de buna çok mu hazırdık, ne oldu birdenbire, hemen mi uyum sağladık? Akabinde şunu da düşünüyorum: Tuzluçayır'ın yerlileri vardır burada, biz onlarla birbirimizi hep tanırız. İşte yeni gelenler bilmez, eskiler tanır birbirlerini ve onlarla karşılaşınca, sanki böyle hiç ayrılmamışız gibi hâlâ her şey o bırakılan yerden devam ediliyor, hemen birdenbire ne sorun yaşanılmışsa anlatılır, konuşulur falan. Onlardan biri öldüğünde, gerçekten ailenden biri ölmüş gibi üzülürsün. Garip bir duyguydu o dönem. Ama işte yeniler, yeniler bu durumu pek algılayamıyor. Eskiler hâlâ o sıcaklıkta duruyor yani.

Doğma büyüme Tuzluçayırlı ve hâlâ da Tuzluçayır'da yaşayan ve şu anda da Tuzluçayır mahalle muhtarlığı yapan **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor geçmişe duydukları özlemi:

> Özlemle, keşke o damı akan gecekondumuzun kalmasını çok isterdim. Komşuluklar, yani her şey o zaman doğaldı, samimiydi, içtendi. Biz kızlı erkekli gece ikilere, üçlere kadar sokakta oynardık, dayanışırdık; ama hiç birbirimizi kırmazdık, incitmezdik. Birbirimize yanlış gözle, kem gözle bakmazdık. Yani nasıl söyleyim: Birimizin evine kömür geleceği zaman, gel taşı denmezdi. Biz sabah erkenden eşofmanlarımızı giyer, daha komşumuzun kömürü gelmeden bekler, bir an önce onu kaldırır, ondan sonra çıkar, hayatımıza devam ederdik. Yani

> birbirimizin annesine babasına gerçekten anne baba gibi davranırdık, onlar da bize gerçekten evlatları gibi davranırdı. O zaman da mücadele veriliyordu, zorluklar vardı; ama iç içe olduğumuzdan hepsinin altından kalkabiliyorduk. Şimdi diyorum eskiden buraya tank, top giremezdi yani ama bugün herkes elini kolunu sallayarak giriyor yani.

"Nerede o eski komşuluklar... Bitti, kalmadı ya!" Son zamanlarda oldukça sık duymaya başladığım sözler bunlar. Aslında eskiden gecekonduda yaşayıp da bugün apartmanda yaşayan hemen hemen herkes şu anki durumundan oldukça şikâyetçi ve gecekondudaki yaşamına özlem duyuyor.

Bugün gecekondudan apartmana bir dönüşüm yaşanmış ve gecekonduların yerini apartmanlar almış. Dolayısıyla eskiden bir gecekonduda bir aile otururken, bugün bir binada en az onon beş aile oturuyor. Bu nedenle artan mahalle nüfusu, farklı yerlerden farklı insanların mahalleye taşınması o eski tarz ilişkileri de bir anlamda zayıflatıyor; ancak, "Bugün herkes elini kolunu sallayarak mahalleye giriyor," sözünden mahallede yaşayan biri olarak ve mahalleliyi de iyi tanıdığımı düşünerek pek çok şey çıkartılabileceğini düşünüyorum. Çünkü o elini kolunu sallayarak bugün Tuzluçayır'a girebilen herkes mahallede kişiden kişiye, daha doğrusu insanların görüşlerine göre değişiyor. Bazılarına göre o elini kolunu sallayarak giren "herkes" uyuşturucu satıcısı, kumarcısı, içkicisi olarak görülürken; başkalarına göre bu "herkes" sağcısı, polisi oluyor ve daha başkalarına göre ise mahalleden değil de dışarıdan korsan gösteri yapmaya gelenler, kamu mallarına zarar verenler, HDP'liler (Halkların Demokratik Partisi), yani Kürtler oluyor. Buradan da şunu anlayabiliriz ki Tuzluçayır bugün her türlü siyasal örgütlenmeyi kucaklayan bir yapıya sahip değil. 80 Darbesi öncesinde "Apocular" adı altında PKK'nin Tuzluçayır'da kurulduğu ve mahalleden de bu yapılanma içerisinde birçok destekçi bulduğu iddiasından bahsetmiştik; ancak bugün mahallelinin bürünmüş olduğu ulusalcı-Kemalist kimlik, Kürt Hareketi karşısında milliyetçi tutum ve tavırlar sergilenmesine neden oluyor. Ayrıca bugün Kürt siyasal

hareketi mahallelinin çoğu açısından eskiden olduğu gibi sosyalist, birçok hareketi kucaklayan bir yerde değil de daha çok ulusalcı, milliyetçi, bölücü bir yerde duruyor. Bu nedenle Kürtlerin mahallede yapmış oldukları eylemler CHP'li mahalleliler tarafından olumsuz karşılanıyor. Bu konuya ileriki bölümlerde daha ayrıntılı değineceğiz. Bu nedenle şimdi mahallenin gençliğine ve mahalledeki gençlik yapılanmalarına dönelim. Çünkü bugün Tuzluçayır'da hâlâ bir şeylere karşı insanların sesi çıkabiliyor ve insanlar bir araya gelebiliyorlarsa, mahalledeki gençlik yapılanmalarının (sol örgütlenmelerin) bu konuda önemli bir yeri var. Biz de bu durumu yadsımayarak, hikâyemizin bu bölümünü de gençliğe ayırıyoruz. Bakalım yaşanan değişim ve dönüşümlerden gençlik nasıl etkilenmiş?

Gençlik...

Mahallenin kuruluşundan 80 öncesi yıllara ve oradan da günümüze kadar aslında hep gençlikten bahsettik diyebiliriz: Gençken yapılanlardan, gençliğin yaptıklarından ve yine insanların gençken yaptıklarına dair duymuş oldukları özlemlerden. 50'li yıllarda ve sonrasında mahalleliye gecekondu yapımında destek olanlar da gençlerdi, 80 öncesinde mahalleyi saldırılardan koruyanlar da gençlerdi, sokak ortasında öldürülenler de gençlerdi (hâlâ öyle), 80 Darbesi'nde işkencelerden geçirilip cezaevlerine tıkılanlar da gençlerdi ve darbeden sonra yüz çevrilenler de yine gençler olmuştu. Gençlik aslında her dönem korkulan bir şeydir. Cesurdur, enerjisi fazladır, gözü karadır, bir şeyler üzerine kafa yorabilecek zamanı vardır ve kendinden emindir. Bir şeyler çabucak olsun ister. Yani genç olmanın verdiği bir heyecan, bir sabırsızlık vardır. Özellikle geçmişe, yani 60'lı yıllara, 80 öncesi yıllara baktığımızda kitleleri arkasından sürükleyen ve meydanları dolduran, umutlu, inançlı, kararlı, iktidara talip ve devrim şiarıyla yola çıkmış bir gençlik vardı. Peki, ne oldu o gençliğe?

Tuzluçayır'ın eskileri artık o gençliği göremediklerini söylüyorlar. **Kamil (1958 doğumlu)** anlatıyor:

> Şimdiki gençlerin darbe ile birlikte içi boşaltıldı. Bilinçli olarak izlenen bir politikaydı bu. Devlet buradan da örnek verirsek, eroine, esrara karışmıyor, parklarda, bahçelerde gençler serbest. Okullar, eğitim sisteminin hali ortada. Devlet, siyasete karışmayın da ne yaparsanız yapın diyor. 80 öncesi gençlik mükemmeldi. Konuştukları zaman arkalarından kitleleri sürüklüyorlardı.

Bugün Tuzluçayır'daki gençliği politik ve apolitik olarak ikiye ayırmak gerekir; çünkü mahalledeki gençlerin ufak bir kısmı yine mahalledeki sol örgütlenmelerin içerisinde yer alırken, gençlerin çoğu ise bu örgütlenmelerden uzak duran, kendi halinde, eylemlilikleri örgütlülük düzeyinde olmayan gençler. Dolayısıyla mahallelinin de parklarda, bahçelerde uyuşturucu, esrar, alkol kullanıyor dediği gençler, bu apolitik gençler. Mahalledeki bu gençlerin durumunu kendisi de mahalledeki sol örgütlenmelerden birinde çalışma yürüten **Fuat (1986 doğumlu)** anlatıyor:

> Yani, bizim istediğimiz gibi değil elbette. Bizim istediğimiz aslında kendisine, yaşadığı yere, insanlara, doğaya sahip çıkan, okuyan, üretken bir gençlik. Ancak Tuzluçayır'da gençlerin çoğu ya işsiz ya günübirlik işlerde çalışıyor, çok fazla alkol tüketiyor gençler. Yanı sıra esrar çok yaygın bir şekilde tüketiliyor. Kendilerini üretimle değil, bu şekilde uyuşturarak ifade etmeye çalışıyorlar. Ailelerin de şikâyetleri var; ama birlik olamadıkları için aileler, insanlar bir araya gelemedikleri için, insanlar bir arada duramadıkları için herkes kendi başına mücadele etmeye çalışıyor bir şekilde. Birçoğu da boş vermiş durumda. Ama genel anlamda, özellikle Gezi sürecinde de gördüğümüz üzere sonuçta bir talepleri var bu yaşamdan. Onlar da böylesi bir yaşamı istemiyorlar aslında. Daha farklı bir şey istiyorlar onlar da aslında. Daha rahat bir yaşam, kendilerini ifade edebilecekleri alanlar istiyorlar; ama koşullar ona uygun olmadığı için kendilerini bu şekilde ifade etme yoluna gidiyorlar. Öfkeliler, halkın çoğu gibi. Özellikle gençler çok öfkeli: Düzene öfkeliler, aileye öfkeliler, işte çalıştıkları yerle-

> re öfkeliler... Genel anlamda bir öfke var. Öfke birikmesi var gençlerde.

Gençlerde bir öfke birikiminin olduğunu gözlemlemek mümkün; ancak bir boş vermişlik de var. Diğer örgütlü mücadele veren gençlere bakıyorlar, aslında onlara saygı da duyuyorlar; ancak onlarla da bir yere varılamayacağı düşüncesindeler. Yani gençlere aşılanan bir umutsuzluk var. Gezi Direnişi sırasında birçok apolitik genç (özellikle liseliler) sokaklara döküldü; ancak o sokağa dökülen gençlerin çoğu amaçsız, birikmiş öfkelerini kusmak ve bir şeylerin heyecanını yaşamak isteyen gençlerdi. Bu konuya "Gezi Direnişi" bölümünde ayrıntılı olarak yer vereceğim.

Şimdi mahalledeki gençliğe tekrar dönecek olursak; bu gençleri 80'lerde üç-beş yaşlarında çocuk olup 90'ların gençleri ve 90'larda doğmuş olup da günümüzün gençliği olarak, bu iki dönemin gençliğini birlikte ele alıyoruz. Dönemin koşulları açısından düşündüğümüzde de, yani politik ortam, 80 sonrası uygulanan politikalar, sosyo-politik ve kültürel aktarım açısından, bu iki dönemin gençliğini sonuçları itibarıyla benzer şekillerde etkilemiştir diyebiliriz. **Hasan (1965 doğumlu)** aktarıyor, 80 sonrasından günümüz gençliğine dair gözlemlerini:

> Gençler boş. Yani şimdi ne Alevi olarak dernekler gençlere Aleviliği öğretebildiler, ne de siyaset olarak, sol olarak; çünkü lümpen bir gençlik yetişti, boş bir gençlik yetişti. O da neden oldu: 12 Eylül'de mesela uzak tutmaya çalıştı devrimci aileler, işkenceyi gören aileler, saldırıya maruz kalan aileler. Yani bir ailede düşün ki baba içerde, anne çalışmak zorunda, çocuklar ortada. Her gün baskı var, her gün tehdit var, her gün insanlara saldırı var. Böyle bir ortamda çocuklarını (yani 80'de diyelim ki iki yaşında, üç yaşında olan çocukları) siyasetten uzak yetiştirdiler. Siyasette, zaten o zaman on yıl, yirmi yıl siyaset yapılmadı ki ülkede. Yani boş yetiştiler, bencil. Özal'ın döneminde "benim memurum işini bilir" diyordu ya, aynı şekilde insanlara bu şey empoze edildi. Kendini daha düşünen, insanları kendi çıkarı için kullanabilen insanlar ortaya çıktı. Ya-

ni Aleviler de bu şekilde kendilerini örgütlediler. CHP de o şekilde hareket ediyordu, işine geldi CHP'nin peşine gittiler. İşadamı oldular, birdenbire palazlandılar. Tuhaf bir nesil yetişti yani.

Eskiye nazaran, 80 Darbesi'nden sonra farklı bir nesil yetişmişti; ancak zaten darbenin de amaçladığı bu değil miydi? O dönemlerde siyasi olan her şey yasaktı. Günümüzdeki gibi insanlar sosyal medya üzerinden yaygın bir iletişim ağına da sahip değillerdi. Dolayısıyla o kuşaklar bugünkü kuşakları etkiledi, o zamanlar gençlik korkuyla yetiştirildi ve günümüzdeki kuşağa da geçmişe dair doğru düzgün bir aktarım yapılmadı ya da yapılamadı. İşin gerçeği insanlar çocuklarını onlara kendi korkularını, umutsuzluklarını, boşvermişliklerini empoze ederek yetiştirdiler. Direnen sol gençlik için de, "Biz devrimcileri de gördük, kimler kimler gitti bu yolda. Değişen bir şey oldu mu, yok. O yüzden oğlum/kızım siz kendinize bakın, okumanıza bakın. Okuyup kendinizi, bizi kurtarın," denildi. Böyle bir nesil yetiştirildi ve bugün hâlâ belli bir kesim çocuklarını böyle yetiştirmeye çalışıyor. Bununla birlikte Tuzluçayır[30] gibi mahallelerde gençlerin, insanların politikadan uzak durmaları için birtakım yöntemler teşvik ediliyor. Yani mahallelerdeki kahvehanelerde kumar oynatılmasına, geceleri parklarda, bahçelerde gençlerin uyuşturucu ve alkol kullanmasına, inşaatlarda uyuşturucu madde çekip sağa sola sataşmasına göz yumuluyor bir anlamda.

Örgütlü gençlere gelecek olursak, onlarla da mahalleli arasında çeşitli sorunlar olduğunu gözlemlemek mümkün. Mahalleli, mahalledeki sol örgütlenmelerin çoğuna mesafeli duruyor. Bu konunun nedenleri hakkında farklı açıklamalar mevcut ancak öncelikli neden (özellikle Tuzluçayır'ın eskileri için), günümüz gençliği ile 80 öncesi mahallede çalışma yürüten gençleri kıyasladıklarında aynı özelliklere sahip bulmamaları, aynı yeterlilikte görmemeleri diyebiliriz. Seher (1972 doğumlu) bu-

30 Çok yakın bir zaman önce Tuzluçayır Anadolu Lisesi'nin Abidinpaşa'ya doğru çaprazında bir pavyon vardı ve hemen bu pavyonun karşısında da bir kumarhane; karakol da arkaya düşüyor sanırım. Böyle bir üçgen sözkonusu.

gün mahalledeki örgütlü gençlerin iyi çocuklar olduğunu söylüyor ve devam ediyor:

> Benim için zaten sosyalistler herkesten on beş adım, yüz bin adım daha öndedir. Böyle bir gerçekliğim var. Tabii ki iyi niyetli çocuklar; ama çok gerekliliğince davrandığını düşünmüyorum işin açıkçası. Çünkü 80 öncesi işte o devrimci mücadeleye bakıyorsun. Bir de bugünkü devrimci mücadeleye bakıyorsun, yok bugünkü devrimci mücadele falan değil. Bu sadece o derneklerin kültürel faaliyetleri; kültürel faaliyetleri olan bir dernek gibi geliyor bana. Hani orada sosyalist bir mücadelenin eğitiminin verilmediğini biliyorum.

Zülfikar (1966 doğumlu) ise durumu geçmişle karşılaştırınca, şimdiki gençlerin kolay solcu olduklarını belirtiyor:

> Solcu olmak, siyasi olmak, bu kadar kolay olduğunu ben düşünmüyorum. Şöyle, bize eğitim veren abilerimiz ablalarımız okullarında, üst düzey, bilinçli, saygın, o hiyerarşik yapısı, alt-üst ilişkisi tutarlı olan bir yapıydı. Şimdi öyle değil. Büyük tanımıyorlar, küçük tanımıyorlar, yaşlı tanımıyorlar, kadın tanımıyorlar, kız tanımıyorlar. Hakaret ediyorlar, kavga ediyorlar lüzumlu lüzumsuz şeylerden dolayı. O yüzden yani Tuzluçayır halkı, kendisi siyasi olmasına rağmen burdaki siyasi gruplarımızdan rahatsızlar. Biz zaten bunu kendileriyle çok detaylı bir şekilde konuşuyoruz, sürekli toplantı halindeyiz.

Aslında sürekli eskilerle yenileri karşılaştırıp aradığını yani kendi genç olduğu dönemdeki ortamı bulamayınca siyasi gruplar içerisindeki gençlere yüklenmenin doğru olmadığını düşünüyorum. Bununla birlikte, gözlemlediğim kadarıyla Tuzluçayır bugün hâlâ siyasi bir mahalle ise bunda buradaki siyasi grupların payı büyüktür. Yoksa mahalle geneline baktığımızda kimsenin ülke sorunlarını kendine dert edindiğini söylemek mümkün değil; çünkü herkes günü kurtarmanın derdine düşürülmüş ve genel bir umutsuzluk hâkim. Ancak çeşitli siyasi grupların içinde olan ya da çevresinde duran insanlar bir şeylere karşı tepki vermeye, kendi imkânlarınca mücadele etmeye

ve mahalleliyi de mücadele içerisine katmaya çalışıyorlar. Dolayısıyla burada bir ayrım yapmak lazım ve gerçekçi olmak gerekirse; mahallede mahallenin eskilerinden bazıları çeşitli köy derneklerinde, bazıları şu ya da bu şekilde CHP'nin içinde yer alıp CHP üzerinden siyaset yapan bir grup. Bir diğer grup ise mahalleye sonradan taşınıp mahalleyi ve mahalledeki komşuluk ilişkilerini öven, ancak siyasi grupların yaptığı çalışmalardan, yazılamalardan rahatsızlık duyacak kadar küçük mahalli sorunlara takılıp kalan bir grup. 80 öncesi ile esas olarak kıyaslanması gereken durum bu aslında. Ancak bu kıyaslamayı bu bölümün sonuna bırakmak durumundayım.

Mahallede gördüğüm, tanıdığım kadarıyla sol örgütlenmelerin içerisindeki gençlik günümüz gençliğinden oldukça farklı. Burada yaşadığım süre içerisinde örgütlenmelerin içinde gördüğüm ilişkiler (özellikle Mamak İşçi Kültür Evi, AKADER vs. gibi yerlerde), daha samimi. Buralardaki gençler daha bilinçli, dayanışma içindeler, üslupları daha düzgün, çevreye insanlara yaklaşımları daha düzgün... Mesela çalışma yürüttükleri ortamlarda satranç gibi eğitici ve öğretici oyunların yanı sıra, çeşitli enstrümanlar çalıyorlar, oldukça zengin diyebileceğiz kitaplıkları var. Ama buna rağmen aileler genellikle çocuklarını bu tarz yerlerden uzak tutuyorlar. Yani mahalleye şöyle bir baktığımızda çocuklar, gençler genelde internet kafelerde oyunlar oynuyor, parklarda alkol ya da uyuşturucu kullanıyor, köpek gezdiriyor ve başka şeylerle mahalle halkının da tepkisini topluyorlar bir anlamda; ama yine de siyasi olaylara bulaşmasın da ne olursa olsun mantığıyla bakılıyor. Bu durumun nedenini **Fuat (1986 doğumlu)** anlatıyor:

> Yani bazen aileler getirmeye çalışıyorlar; ama o da çok nadir oluyor tabii; fakat gençler burayı değil, dışarıdaki o dar, üç-beş kişilik arkadaş çevrelerini yine tercih ediyorlar. Ama genel anlamda aileler çocuklarını bu gibi devrimci faaliyet yürüten, üretim yapan yerlere göndermiyorlar. Bu yine korkudan kaynaklı; fişlenme korkusu. Onun dışında işte buralarda bazen mesela polis evleri basıyor. İşte Gezi'den önce, Gezi sürecinde

> bazen evler basılıyor. Onun yarattığı korku. Hani benim olsun, az olsun, kötü olsun felsefesiyle, yaklaşımıyla hareket ediyorlar. Bu da aslında yine tabii ailelerin bilinçsizliğinden kaynaklanıyor; ama bu korku nasıl yenilecek, insanlarla nasıl bağ kurulacağı noktasında, biz de açıkçası çok emin değiliz meseleye dair. Dediğim gibi yani biraz daha korku...

Kimse haklı olarak, çocuğunun başına bir şey gelsin istemiyor. Gezi Direnişi süresince yaşananlar malumumuz. Gençler sokak ortasında yaka paça tutuklanıyor, dövülüyor, polis kurşunuyla katlediliyor. Yani 80'lerin o korku atmosferi, sürekli körükleniyor. Mahallenin örgütlü gençlerinden biri olan Özgür **(1992 doğumlu)** anlatıyor lise döneminde yaşadıklarını:

> Bugün nedir, mesela ben de ilk devrimci olduğumda, ailem ile ciddi sıkıntılar yaşadım. Hatta "devrimci olacağına git serseri ol" sözünü somutta duymuş biriyim. İnsanlar ciddi anlamda sindirilmişler. Hele o ölüm korkusunun kendisi, ne bileyim cezaevine girebilme korkusunun kendisi... İnsanlarda ciddi bir gelecek beklentisi var. Hani nedir, benim çocuğum okur, büyük adam olur, bir yerlere gelir; ama mesela cezaevine girdiğinde, bir anda o büyük adam olma şeyi yıkılmış oluyor ailedeki. Hani evladımın başına bir şey gelmesin, kızıma bir şey olmasın, oğluma bir şey olmasın kaygısı biraz daha ağır başmış oluyor. Bir diğer taraftan düzen başka seçenek sunmuyor aslında. Ya devrimcileşirsin ya çürürsün, hani bugünkü sistemde. Doğal olarak insanlar devrimcilerin yanına göndermediklerinde çocuklarını, bi diğer alana hapsetmiş oluyorlar. Bunun kendisi ne oluyor kumar oluyor, uyuşturucu oluyor. Çünkü insanlar yaşamındaki boşluğu dolduracak yerler arıyorlar. Buldukları yerler de kimi yerde bonzai oluyor, kimi yerde kumar, kimi yerde de tüm bunları bulabilmek için fuhuş oluyor aslında. Elbette ki hiçbir aile çocuğunun bunlara bulaşmasını isteyerek yapmıyorlar, belli bir kaygıyla devrimcilerden uzak tutuyorlar; ama düzen boşluk tanımıyor. Devrimcilerden çocuklarını uzaklaştırdıkça bu düzenin bataklığına daha da yakınlaştırmış oluyorlar. Tabii hepsi de aslında korkunun getirdiği şeyler.

Özgür bir anlamda kendi yolunu kendisi bulmuş diyebiliriz. Ailesi ile görüştüğümde de sol örgütlenmeler içerisinde yer alan her gencin ailesi gibi korkuları devam ediyor. Devam ediyor diyorum; çünkü bazı ailelerde artık ya iyice bir boş vermişlik durumu var ya da çocuklarının yanında onlara destek olmaya çalışıyorlar. Mesela Özgür'ün babası birçok eyleme Özgür'le birlikte gidiyor ve vakit buldukça destek olmaya çalışıyor. İşçi, emekçi insan her zaman pek de vakit bulamıyor; ancak elinden geldiği kadar yanında olmaya çalışıyor. Bunu çocuğunu korumak için yaptığını söylüyor. Benzer kaygılar herkesin ailesinde var ve bu nedenle çocuklarını da çeşitli kaygılarla politikadan uzak yetiştirmeye çalışıyorlar. Peki, Özgür böyle bir aile ortamında nasıl örgütlenmiş, üzerinde neler etkili olmuş? Hikâyenin devamını yine kendisinden dinleyelim:

> Daha çok Alevilerin yoğunlukta olduğu bir çevrede yetiştim. Zaten 5 yaşıma kadar köydeydim. Yani daha kapalı bir ortamda, yani her yerde Alevilerin olduğu bir ortamda yetişmiş oldum. Taşındığımızda da daha çok bu tarz yerlerde insanlar birbirleri ile iç içe olurlar, benim gibi Çorumluların yoğunlukta olduğu bir bölgeye taşınmış olduk. Orada da yine Alevi kimliği üzerinden büyümüş oldum. Sonuçta Alevilerin yıllardır getirmiş olduğu o ezilmişlik, ister istemez beni de bu sistemle karşı karşıya getiren bir yerde duruyordu. Özellikle bir amcam beni çok etkilemiştir. Onun duruşu, insani kimliği ve o, devrimcileri severdi mesela. Bende o dönem devrimcileri severdim. İşte ne bileyim, söylediği türkülerde Denizlerin, Mahirlerin, İbrahimlerin ismi geçerdi. Onları araştırmaya başlardım. İlk başlarda daha çok Alevi kimliği üzerinden şekillenen bir kimliğim vardı; ama biraz daha ortaokula geçmemle birlikte Denizleri, Mahirleri okumaya başladım. Bir süre sonra mahallemdeki devrimci kurumlarla tanıştım. Bundan doğru, yaşamıma devrimci kişiler girmiş oldu. Özellikle 7. sınıftan sonra, onların davranışları... Mesela biz arkadaşlarla otururduk, şakalaşırken birbirimize küfrederek şakalaşırdık, onun dışında birtakım şeyleri paylaşmak yerine daha çok bireysel yaşa-

mayı tercih ederdik. Ne bileyim bir kadına baktığımız zaman, o bizim için bir meta gibiydi, bir cinsel obje gibiydi, oradan doğru bakardık. Ama devrimcilerle tanıştıktan sonra değişti yaşamım. Mesela ben şeye çok şaşırdım, hiç küfretmiyorlardı birbirlerine. Hatta hep sorardım, bunlar nasıl insan, hiç küfretmiyorlar birbirlerine diye. O çok etkilemişti mesela. Bi masaya otururduk, bir yoldaş dışarıda ise o gelmeden yemek yemezdik. Bu birbirlerine olan güven, bağlılık beni çok etkilemişti. O devrimcilerin yaşamı aslında bir süre sonra beni oraya çeken ve bu mahallede büyümemi sağlayan bir ortamı da yaratmış oldu. Hani daha çok o Alevi kimlikten devrimci kimliğe, sosyalist kimliğe bir geçişim oldu. Lisede özellikle ilk iki sene dinci gericilerin, MHP'li faşistlerin yoğun olduğu bir bölgedeydim. Orada sürekli mesela kavga falan ediyorduk benim dünya görüşümden kaynaklı. Sonra babamlar Tuzluçayır Anadolu Lisesi'ne aldırmış oldular kaydımı. Böylelikle tamamen etrafımda devrimcilerin ve ilerici insanların yoğun olduğu bir yere gelmiş oldum.

Şimdi Tuzluçayır'da yetişmiş, bütün hayatı burada geçmiş Deniz'e dönelim. Deniz de zamanında mahalledeki apolitik gençlerden biriymiş. Onu Tuzluçayır'da Mamak İşçi Kültür Evi'nde tanıdım. Müzik topluluğunda hem bağlama, saz, gitar çalıyor hem de mahallenin çocuklarına öğretiyor. Doğma büyüme Tuzluçayırlı, ailesi de Sivas'tan taşındıklarından bu yana Tuzluçayır'da yaşıyor. Ailesi ile de tanıştım. Özgür'ün ailesinden biraz farklı olarak (Deniz'in de açıkça belirttiği gibi) Deniz'e artık karışmayan, boş vermiş bir aile. Yani Deniz'in mücadelesini çok da umursadıkları, şöyle ya da böyle ona destek oldukları yok. Ama işte genellikle halk arasında yaygın bir deyimdir, "Evlat işte atsan atılmıyor," bu mantıkla duruma yaklaşıyorlar sanırım çünkü öğrendiğim ve gözlemlediğim kadarıyla onlarda da mahallenin geneline hâkim olan bir umursamazlık ve kabullenme durumu var. Gözlemlerimi burada kesip hikâyenin geri kalan kısmını **Deniz**'in **(1982 doğumlu)** anlatımına bırakıyorum:

Burada aslında ben fazlasıyla, aşırı derecede apolitik biriydim. Politik hiçbir şeyle alakam yoktu; hatta buna ek olarak da asosyal biriydim. Hiçbir şeyle ilgilenmezdim. Bir müziğim vardı, bir bağlamam vardı. En yakın arkadaşım oydu. Sabahtan akşama kadar saz çalardım. Gecekonduydu eskiden buralar. Gece 23.00-00.00, 01.00-02.00'ye kadar saz çalardım. Kimseyle falan böyle doğru dürüst konuşmazdım. Arkadaş çevrem olduğu kadarıyla da bir-iki kişiydi. Kendimi bildiğimden, liseden mezun olana kadar böyleydi. Mahallede işte İşçi Kültür Evi açıldı 2001 yılında, açıldığı yer ise yolumun üstündeydi. Evden Kızılay'a giderken, okula giderken, Tuzluçayır'ın merkezine giderken yoğun olarak kullandığım yol üzerinde bir İşçi Kültür Evi açılınca, sonuçta bir açılış etkinliği yapıyor arkadaşlar dolayısıyla dikkatini çekiyor, davul zurna çalıyorlar, halaylar çekiyorlar... Neyse gittim, arkadaşlarla tanıştım; bunlar kimmiş, neymiş, ne değilmiş diye. Tanışınca doğal olarak devrimcilerin derdi ne, örgütlemek. Tanıştığı insanları sürekli ararlar, sorarlar. Beni de aradılar, sordular, zaten saz da çalıyorum ya, ben de kültür evi, müzik topluluğuna falan katıldım. Öyle müzik topluluğuna girdim. Tuzluçayır'da yaşayan insanlar açmıştı, dışarıdan gelenler de vardı. Benim ilk gittiğim zamanlarda olan arkadaşlar açmışlardı. İşte öyle müzik topluluğu, tiyatro falan vardı. Her ne kadar asosyal, apolitik biri de olsan, insanın bu tür şeyler dikkatini çekiyor. Hani diyalektik materyalizmde vardır ya hareket çeker, belirler, birleştirir. O hareket senin bir şekilde dikkatini çekiyor. Gidiyorsun, ilgileniyorsun, müzik yapıyorsun falan. İşte şimdi ben Arif sağ, Erdal Erzincan falan hastasıydım, onları çalar söylerdim. Tabii Kültür Evi'ne gittiğin zaman onları çalıp söylemiyorsun. Onları da çalıp söylemekle beraber devrimci şarkıları, devrimci geleneklerin ezgilerini falan seslendirmeye başlıyorsun. O esnada müzik topluluğunda o parçalar üzerine sohbetler falan da oluyor. Hani bi de gündemlerle alakalı etkinliklere falan da katılıyorsun; onlar senin politikleşmeni sağlıyor yani. Ben her zaman şeyi söylemişimdir, müzik topluluğu örgütledi beni, demişimdir. Yani o politikleşme süreci biraz daha öyle oldu. So-

nuçta mahallede bir ihtiyaç da var. Kendi üzerimden verdiğim örnekten de anlaşılacağı üzere herkes aslında doğal bir zindanda yürüyor, çevresinde görünmeyen bir zindan var insanların. Bu zindanlarla insanlar yaşıyorlar, yürüyorlar; ben de öyle biriyken, bu zindanı kırmaya başladım zamanla. Yani ihtiyaçla örtüşen bir şey oldu buradaki çalışma, buradaki kurum benim üzerimden. Herkes üzerinden de böyle yaşanıyor. Yani yaşamını bir şekilde sorgulamaya başlıyorsun. Neden yaşıyorum, neden varım diyerekten sorgulamaya başlıyorsun. Değişmeye ve değiştirmeye başlıyorsun. Yani benim politikleşme sürecim ve öncesi böyle yaşandı.

Mahalledeki gençlikten birçok noktada, karşılaştırmalar da yaparak bahsetmeye çalıştık. Bir de ailelerin gözünden olaylara bakalım. **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor:

Şimdi şöyle bir şey var –bir şey söyleyeceğim ukalalık gibi lütfen algılanmasın–. Şimdi Tuzluçayır iyi devrimciyi de kötü devrimciyi de iyi bilir. Devrimciliğin nasıl olduğunu da gerçekten bilir. Dolayısıyla o biraz yapıların duruşuyla ilgili. O kendileri ile ilgili. Yani insanların sana güvenmesi ve inanması gerekiyor. O senin duruşunla ilgili. Sana eğer ben güveniyorsam, benim çocuğumu senin yanına gönderirim; güvenmiyorsam, üzgünüm göndermem ki keza da öyle oldu. Kimse de göndermedi çocuklarını. Ben bakıyorum, mesela hani x bir örgütlenmeden bahsedeceğim, bir yapıdan örgüt de değil. Ben on yıl boyunca onların karşısında oturdum, on kişiyi geçmediler on yıl boyunca. Ya arkadaşım, hadi aylardan vazgeçtim, yılda herkes bir tane örgütlemiş olsa, yüz kişi yapardınız. On kişinin üstüne çıkamadıkları gibi bir-iki kişi de gitti. Ben neyine güveneceğim neyine inanacağım. Kendi içlerinde samimi olmaları lazım. Tabii ki, mutlaka eminim, arkadaşların emeklerine haksızlık yapmak istemiyorum. Eminim çok mücadele de ediyorlardır, eminim çok kafa da patlatıyorlardır, bedel de ödüyorlardır –o bedel ödemek ne ise bu da tartışılır ve uzun bir konudur–, eminim bunları da yapıyorlar ama yeterli değil üzgünüm. Yeterli değil, demek ki sorun bizde. Bak-

tığınızda sosyalizm kötü bir yönetim biçimi değildir. İdare biçimi değil. Bilimsel sosyalizm zaten bir derya denizdir, insanlığı kapsar. İnsanlığı ve doğayı hakkaten koruyan bir sistemdir. Biz eğer bunu karşımızdakine anlatamıyorsak ve örnek olamıyorsak, üzgünüm sorun bizdedir o zaman. Herkes o kötü milliyetçiliği bile allayıp pullayıp, arkasına milyonları, binleri takabiliyorsa; sen en doğru sistemle yola çıkıyorsun ve insanları ikna edemiyorsan, sorun sendedir kardeşim.

Aslında örgütlenmeler de kitlelerden kopma hususunda özeleştiri yapıyorlar. Ancak geçmişte yaşananları dönemin koşulları içerisinde değerlendirmek gerekir. Yani gerçekçi olmak istiyorsak, bugünle dünü kıyaslarken, belli şeylerin de altını çizmek zorundayız. 80 öncesi mahalle halkı devrimcilere destek verirken; Tuzluçayır tamamı gecekondu olan bir semtti. İlk olarak bunun altını çizebiliriz mesela. İkinci olarak ise burada halka ve devrimcilere büyük bir baskı vardı. Bu, halk ve devrimciler arasında bir bağ kurmuş olabilir. Dolayısıyla devrimciler Tuzluçayır'da rahat çalışma yürütebiliyorlardı, aynı zamanda mahalle halkı da faşist saldırılara karşı kendilerini koruyan devrimcilere destek olarak kendilerini daha güvende hissediyorlardı. Üçüncü olarak insanlar daha yoksuldu, mülkiyet duygusu henüz çok fazla gelişmemişti ve köyden yeni göç etmişlerdi, bunun getirdiği bir eziklik, gariplik vardı. Devrimciler onlar için şehirlerde tutunabilecekleri dal gibiydiler. Dördüncü olarak dönemin koşulları, grevler, eylemler, yürüyüşler... İnsanlar her yerde siyaset yapıyor ve çeşitli örgütlenmelerin içerisinde de olsalar hep birlikte haklarını aramaya çalışıyorlardı. Gençliğin o dönemlerden farklı olarak tutum almasında, geçmişte vuku bulan birtakım tarihsel gelişmelerin de etkisi vardı. **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** anlatıyor:

Şimdi gençliğin sorunu değil bu sorun. Genel olarak ülkenin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel süreciyle ilgili bir olay. Uluslararası boyutu da var bu işin. Şimdi öncülümüz 68 Kuşağı'ydı. Onların çıktığı dönem dünyada antiemperyalist mücadelenin, ulusal kurtuluş savaşlarının yoğun olduğu bir dönemdi. Bun-

lardan etkilendik. Sovyet Devrimi'nden etkilendik, Çin'den etkilendik, Küba'dan etkilendik ve önümüzdeki örneklerin hepsi başarılı örneklerdi. Bizim de başarmamamız için bir neden yoktu. O dönemde devrim umudu vardı. Bizim de ütopyamız oydu; ama 71'le 80 Darbesi, peşinden de 89-91 Varşova Paktı'nın çökmesi, Sovyet sisteminin dağılması o devrim umudunu, o beklentiyi erteletti. Yani hedef o kadar yakın değildi. Epeyce yol gitmek gerekir. Bu bütün ülkeleri etkiledi. Türkiye'yi de etkiledi. O anlamda Türkiye'deki mücadelenin de o kadar cazip olmamasının –71 dönemine göre, 80 öncesine göre– nedeni bu. Kazanma şansın azaldı. Öyle bir beklenti de değil, bedeli ağır bir şey olduğu ortaya çıktı. O bakımdan kitlesellik açısından düşünürsen, bir daralma sözkonusu; ama şimdi de mücadeleyi göğüsleyenler daha çok bedeli göze almış insanlardır, daha kararlı tipler en azından.

Ali Kürşat'ın da söylediği gibi bugünkü şartlarda işler daha zor. Her açıdan bu böyle, kazanma şansın azalınca ve mücadelenin aslında bedelleri ne kadar ağır bir şey olduğu yaşanan deneyimlerle ortaya çıkınca, insanlar da yavaş yavaş bu alanı terk etmeye başlıyorlar. Kendileri terk ettikleri gibi çocuklarının da o alanın içerisine, o ilişkilere dahil olmalarını istemiyorlar. Bu konuda konuştuğum örgütlü insanların neredeyse tamamının ailesi kendilerini desteklemiyor. Buralardaki insanlar kendi seçimlerini kendileri yaptıkları için bu yola daha kararlı çıkmış insanlar ve en önemlisi de sayıca baktığımızda az da olsalar, öyle görünüyor ki bedeli ne olursa olsun çıktıkları yolda yürümeye kararlılar.

Mahallenin siyasete yaklaşımı

Çeşitli alt başlıklar altında incelemeye çalıştığım Tuzluçayır halkının siyasete yaklaşımı, mahallelinin nüfusunun önceleri neredeyse tamamına yakını, şu anda da yüzde 90'lara varan bir kesiminin (gittikçe düşüyor bu oran) Alevi olması nedeniyle, aslında Alevilerin siyasete yaklaşımı olarak da okun-

malıdır. Öncelikle bu kısımda görüşmecilerin kendilerini nasıl bir kimlik (etnik, siyasi, dinsel) üzerinden tanımladıklarından yola çıkacağım. Bir sonraki alt başlıkta ise aileler içerisindeki politik tutum ve görüşleri inceleyerek, ailelerin çocuklar üzerinde ne derece etkili olduğuna dair çıkarımlarda bulunacağım. Aynı zamanda ailelerin politik tutum ve görüşlerini incelerken, bu tutum ve görüşlerin bir sonraki kuşaklar açısından bir ritüel haline getirilip getirilmediğini de görmek mümkün olacak. Bütün bunlar kapsamında Alevilerin siyasete yaklaşımı adı altında, mahalle halkının siyasete yaklaşımını değerlendiren görüşlere ver vereceğim. Böylelikle esas konumuz olan "Neden CHP?" kısmına da gelmiş olacağız; çünkü yüzde 90'a varan Alevi olan Tuzluçayır, yüzde 75 oranında CHP oy tabanına sahip bir mahalledir. Bu bağlamda bu kısımdan önceki alt başlıklar da bu konuyu daha iyi anlamaya yönelik oluşturulmuş alt başlıklardır. Ayrıca bugün geldiğimiz noktada politik tutum ve görüşler ne gibi değişim dönüşümler geçirmiş? Bu konu, inceleme birimimizin geleceğine yönelik öngörüler açısından önemlidir. Son olarak da çoğunluğu CHP'li olan Tuzluçayır halkının Kürt Hareketi'ne ve Kürt halkına karşı tutumları üzerinde duracağım.

- ***Kendinizi nasıl bir kimlik (etnik, siyasi veya dinî açıdan) içerisinde tanımlıyorsunuz?***

Bu soruyu sormamın bir nedeni insanın kendini tanıma veya tanımlama meselesinin bugün başlı başına bir sorun olduğudur. Bu nedenle bu soruyu sorduğum zaman buna hiç duraksamadan direkt yanıt veren birine rastlamadım. Bu soruyu sorduğum zaman insanlar ilk önce soruyu anlamadılar. Bu nedenle genelde en fazla üç kere tekrarlayıp bazen de soruyu biraz açmam gerekti. Daha sonra görüşmeciler bu sorunun üzerinde biraz düşünmek istediler. Sonrasında uygun cümleler kurmaya çalışarak yani kafada verilen cevaba yönelik çeşitli soru işaretleri olduğunu da anlayabildiğim bir şekilde, kendilerini tanımlamaya çalıştılar. Bu kolay bir durum değil aslında. Hatta

bazen başlı başına bir soruna da dönüştüğünü yaşadığımız toplumda rahatlıkla gözlemleyebiliriz. **Fuat'ın (1986 doğumlu)** da ifade ettiği gibi:

> Birincisi bu dönemki yaşayan insanların şu an tüm dünyada ve ülkemizde yaşayan insanların bir kimlik sorunu var. Herkesin kendini ifade etme gibi bir sorunu ve sorumluluğu var aslında. En başta kendimi insan olmaya çalışan biri olarak görüyorum. Ne demektir bu? Şu an günümüz koşullarında insani erdemlerin, değerlerin gerekliliği çok az kimse tarafından benimsenmiş ve uygulanıyor durumda. Bu paylaşımdır, bu dayanışmadır. Rekabetin olmayışıdır, bencilliğin olmayışıdır. Doğaya saygıdır, başkalarına saygıdır. Çıkar beklemeksizin, herhangi bir menfaat gözetmeksizin başka insanlar uğruna bir şeyler yapabilmek ya da hayvanlar uğruna bir şeyler yapabilmek. Bence insan olmak bunu gerektirir. Şu an aslında bunun mücadelesini veren bir kişi olarak görüyorum kendimi ve bunun da sosyalizmsiz, komünizmsiz şu anki haliyle tüm dünyadaki insanların bu benim mücadelesini verdiğim kimliğe bürünebilmeleri imkânsız. Bunun için de mücadele vermek gerektiğini, örgütlü bir mücadele vermek gerektiğini düşünmekteyim. Bu açıdan da yine bu AKADER'de benim gibi düşünen insanlarla bir araya gelip, siyasi mücadele veriyorum bu anlamda.

Tuzluçayır'da eskiye nazaran paylaşım ve dayanışma ilişkilerinin birçok noktada deforme olduğunu görmek mümkün. Bunun nedenleri üzerinde önceki bölümlerde durmaya çalışmıştım. Fakat bu tarz ilişkilerin geldiği noktayı tüm toplum açısından düşündüğümüzde, Tuzluçayır'ın hâlâ oldukça iyi bir konumda olduğunu söyleyebilirim. Yani mahalle eskisi gibi olmasa da bazı değerler hâlâ dayanışma unsurunun bir parçası olması nedeniyle önemli. Bunu, son bölümde ele alacağım Cami-Cemevi Projesi'nin uygulanması esnasında mahalle halkının göstermiş olduğu dayanışma üzerinden görebiliriz.

Mahalle açısından düşündüğümüzde, özellikle 90'lı yıllardan sonra ortaya çıkan kültürel, siyasal veya dinsel kimlikler üzerinden siyaset yapma eğilimini Tuzluçayır halkı için gözlem-

lemek mümkün değil. Aleviliği kültürel bir kimlik olarak görüyorlar ve bu kimlik mahalle halkı için ikinci planda. Bu nedenle kendilerini öncelikle politik açıdan tanımlıyorlar. Ancak Aleviliğin içerisindeki çeşitli değerlerden dolayı Aleviliği başlı başına bir politik kimlik olarak görenler de çoğunlukta. Evet, mahalle halkının neredeyse yüzde 90'ı Alevi ve buradaki insanlar çoğunlukla dışarıya kapalı bir kültür olarak bu çevrede yetişmişler; ancak biraz önce de söylediğim gibi Aleviliğe yönelik dinsel algıların ve tanımlamaların dışında, politik atıflar ve unsunlar ön plana çıkarılıyor. **Seher (1972 doğumlu)** Aleviliğin içindeki yaşam tarzına, felsefesine vurgu yaparak bunu politik bir sistemle bağdaştırıyor ve, "Kızılbaşlık eşittir sosyalistlik" düşüncesiyle sorumu yanıtlıyor:

> Üzgünüm ama ilk önce şunu söylemek istiyorum. Bu benim yıllardır gözlemlediğim bir şey. Kızılbaş olmadan sosyalist olunamayacağını gözlemledim. Bunu çok üzülerek ve kahrederek söylüyorum, olunmuyormuş; çünkü onların kırk yaşından sonra nasıl işte dincileştiğini görüyorum. Nasıl işbirliğine gittiklerini görüyorum. Ben kendimi komünist olarak nitelendiriyorum. Kızılbaşlığı da yani komünizmden çok ayrı tutmuyorum; çünkü Kızılbaşlığın din olmadığını herkes biliyor. Yani Kızılbaşlık bir din değildir. Bir felsefedir, bir yoldur. Yani kabaca köylü sosyalizmini zaten yaşama geçirmişlerdir. Devletsiz yaşayan toplumdur.

Aleviliğin düşünce biçimi, Alevilerin yaşam tarzı, kültürü vs. hakkında böyle birçok düşünceye rastlamak mümkün; çünkü eskilerin de anlattığı Alevi yaşam tarzının tamamen birlik, beraberlik ve birlikte yaşamanın mücadelesi üzerine kurulduğu görülüyor. Aynı zamanda Aleviler, göçebe ve komünal bir hayat süren kapalı topluluklar halinde yaşayarak süregelmişlerdir. Bu kapalılık bir anlamda bugün de devam ediyor. Mahallede de gözlemlediğim kadarıyla dışarıya karşı bir güvensizlik durumu hakim. Yani dışarıya derken, farklı inançlardan, kendi kültürlerinden olmayan insanlara karşı demek daha doğru olur. Örneğin mahallede bazen birileriyle daha yeni tanış-

mışken ya da çok nadir de olsa ikinci görüşmede, (ama genellikle tanışırken sorulur) "Bizden mi?" diye ilk önce tanıştıran kişiye sorulur; ancak ortada bir tanıştıran yoksa soru öncelikle nereli olduğunuz hakkındadır. Buradan istenilen cevap alınamazsa, en son genellikle direkt sorulamasa da sorunun cevabı bir şekilde öğrenilir. Bu aslında Alevilerde yaygın bir durumdur. Karşısındaki kişi Alevi olmayınca kötü davranacağından, hoş karşılamayacağından değil de, daha ziyade güven konusunda sıkıntılar yaşandığında, insanlar bunu sorgulama ihtiyacı duyuyor. Bu insanların "dışarıdan" ya da "yabancı" dediklerine karşı hâlâ güven problemi yaşamaları yılların biriktirdiği tecrübelerin ve geçmişte yaşanan olayların sonucudur. Çünkü gerçekten de dışarıdan, bu insanlara karşı oldukça farklı algılara sahip insanlara rastlamak hiç de zor değil.[31] Dolayısıyla bu insanlar karşılarındaki insanın kendilerinden olup olmadığını öğrenme ihtiyacı duyuyorlar ve kişi kendilerindense (Alevi ise) daha rahat davranıyorlar. Bunu biraz da şöyle düşünmek lazım sanırım: Bir insanın evindeki insanlarla olan ilişkisi dışarıya göre oldukça rahat ve farklıdır; çünkü evdekileri, yani ailesindekileri iyi tanır, onlarla nasıl iletişim kurabileceğini iyi bilir. Bu gözlemlediğim kadarıyla mahallede de böyle. Çünkü kendilerinden olan insanı kendi kültürlerinden olduğu için çok daha çabuk benimsiyor ve rahat iletişim kuruyorlar. Hatta bazen Alevilerde "kendi kanımızdan, kendi canımızdan" gibi söylemlere de sık rastlanır (bunu ırkçılık gibi algılayanlar vardır). Bu ırkçılık değil; kültürel bir birliktelik, koruma, benimseme ve bütünlük anlamı taşır.

31 Gezi Direnişi kısmında ayrıntılı olarak değineceğimiz bu konu hakkında kısa zaman önce dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere, toplumda mevki sahibi birçok kişinin Alevilere yönelik ötekileştirici söylemleri oldukça dikkat çekicidir. Ercan Geçgin *AKP'nin Şirket Rejimi* adlı kitabında bu konuya çeşitli örneklerle yer vermiştir. Hikâyenin bu kısmında ve diğer bölümlerde de yararlandığım bu kitapta günümüzde Alevilere yönelik geliştirilen çeşitli algılara dikkat çekilmiştir. Tuzluçayır'da yaşadığımı söylediğimde, birebir karşılaştığım, insanların bana ve mahalleye yönelik algıları da buna örnek verilebilir. Tuzluçayır'da oturmayıp da mahalleye karşı kalıplaşmış yargılara sahip çok insanla karşılaştım. Bu konuya hikâyenin son kısmında örneklerle yer vereceğim.

Mahalleli için Alevilik, Alevi olmak tek başına bir inanç anlamı taşımıyor. Bu nedenle Alevilik denilince akla özellikle politik duruş, kültürel öğeler geliyor ve insanlar da kendilerini böyle açıklıyorlar. Yani biri, "Alevi'yim" dediğinde, karşıdaki kişi bunu sadece bir inanç boyutuyla değerlendirdiği zaman, bunun sadece bir inanç olmadığı üzerine özellikle politik yönüne vurgu yapan açıklamalar yapılıyor. Bununla birlikte mahallenin gençleri kendilerini daha çok siyasi kimlikleriyle tanımlıyorlar.

Deniz (1982 doğumlu) anlatıyor:

> Sadece siyasi ve sınıfsal olarak bir tanımlama yapabilirim. İşçi sınıfına mensup (işsiz de olsam, bir yerde çalışıyor da olsam), yani herhangi bir üretim aracına sahip olmayan direkt işçi sınıfına mensup biriyim. Siyasal olarak da yani komünist-devrimci olarak kendimi nitelendiriyorum.

Özgür (1992 doğumlu) anlatıyor:

> Yani herhangi bir dinî kimlikle tanımlamıyorum. Bugün kendi durduğum yerden tanımlayabilirim. İşte nedir bunun kendisi? Biraz önce de bahsettiğim gibi sosyalistim ve dünya görüşüm buna göre şekilleniyor, doğalında da kimliğim de buna göre şekillenmiş oluyor.

Bunun yanı sıra görüşmecilerin bu soruya verdiği yanıtlar hangi yönlerini ön plana çıkardıkları konusunda benzerlik taşıyor. Ancak bu benzerliklerin öne çıkarılma yoğunluğu kişiden kişiye değişiyor. Örneğin **Mahmut (1959 doğumlu)** kendini şu şekilde tanımlıyor:

> Kendime baktığım zaman sosyalist olmaya çalışan insanlardan biriyim, bir bireyim.

Hasan (1965 doğumlu) şöyle diyor:

> İnanç olarak Alevi kimliğimiz var. Kürt kimliğimiz var. Kürt Alevi'siyiz. Sol hareket içerisindeyiz.

Arzu (1976 doğumlu) anlatıyor:

> Demokratım. Eskiden komünisttim şimdi daha bir ılımlıyım. Öncelikle siyasi tutumla tanımlıyorum. Alevi kimliğim benim için öncelik değil.

Tuzluçayır'ın ortamının kültürel olarak kapalı bir ortam olduğundan bahsetmiştik. Bu çeşitli nedenlerden ötürü hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilebilecek bir durum aslında. Çünkü burada insanlar çoğunlukla kendilerini (sol örgütlenmelerin içerisinde yer alanları ayrı tutarsak) alt kimlikler üzerinden tanımlıyorlar. Yani nereli oldukları, bu doğrultuda hangi kültürel özellikleri taşıdıkları, inançları, gelenekleri vs. üzerinden bağ kuruyorlar. Örneğin **Zülfikar (1966 doğumlu)** kendini şu şekilde tanımlıyor:

> Etnik kimliğim; Aleviyim. Sivaslıyım. Onun dışında sosyal demokrat bir düşünceye sahibim. Cumhuriyet Halk Partiliyim.

Özellikle politik anlayışı CHP sınırları içerisinde kalan eskiler için en yaygın kendini ifade ediş biçimi tam olarak budur. Dolayısıyla kendilerini bu şekilde tanımlayan insanların çoğunlukta olduğu bir mahallede, topluma sınıfsal olarak bakan örgütlenmeler için çalışma yapmak çok da kolay olmuyor. Bu nedenle birçok örgütlenmenin yaptığı çalışmalar, mahalleliyle daha yakın ilişkiler kurabilmek adına daha çok geleneklere eğilen çalışmalar oluyor. Mesela aşure etkinlikleri düzenleyenler var, Sivas Anması etkinliklerinde Semah gösterisi vs. yapılabiliyor. Deyişler, türküler söyleniyor. Yani olaylara geleneksel bir hava katılıyor. Mahalledeki Mamak İşçi Kültür Evi'nde çalışma yürüten **Deniz (1982 doğumlu)** değerlendiriyor durumu:

> Şimdi ilk önce buranın, büyüklerimizden dinlediğimiz kadarıyla tarihçesinden bahsedersek; bundan kırk sene öncesinden başlayarak Sivas'tan, Sivas'ın bu Alevi köylerinden buraya göçler olmuş. Sanayileşmeyle birlikte, o Kemal Sunal'ın Kibar Feyzo filminde insanlar şehirlere göçüp aydınlanmaya başlıyor, işçileşmeye başlıyor ya aynı onun gibi bir süreç tam da

burada yaşanmış. Atıyorum bi aile gelmiş Tuzluçayır Mahallesi'ne oturmuş, aynı köyden ikinci bir aile gelince buradaki insanla irtibata geçip "sen nerdesin?", bi nevi "sen nerdesin?" diyerek sorup, "Tuzluçayır diye bi mahalle var, ben oraya taşındım" deyince, o da onun yanına gelmiş. Doğalında yaşanan bir dayanışmanın olması için insanlar hep aynı yere göçmüş. Sivas'taki x,y,z köyleri buraya göçünce, burası Sivas gibi olmuş. Sivas'ın köyleri gibi olmuş bir nevi. Sivas açısından Çorum'da da bu yaşanmış, Çorumlular falan da çok burada; ama %60-65'i Sivaslı diyebiliriz. Dolayısıyla insanlar burada kendine güvenerek yaşamış, büyümüş. Özellikle yeni, bizim yetiştiğimiz nesil olarak söyleyeyim: Bir yolda yürürken, on tane adamı görüp köylüsünü veyahut da yakın köylüsünü görüp selam veren bir ortam, köyünden farkı olmayan bir ortam. Dolayısıyla kapalı bir ortam. Kapalı bir ortamda insanlar buradan dışarı çıkmamış, öyle bir yaşamı var işte buranın. Ağırlıklı olarak Alevi, insanların herkes için "bizden" diye bahsettiği bir ortam. Bunun lehte de aleyhte de sonuçları var: İnsanlar dışa kapalı bir ortamda yaşıyor, aslında köyden çıkmamış gibi oluyor bi nevi düşündüğümüz zaman lehte ne oluyor: İnsanlar mahallede herhangi bir sorun olduğu zaman o dayanışmayı sergileyebiliyor. İnsanlar mesela burada alt kimlikleri daha yoğun yaşıyor. Mesela bir işçi birliği kuralım diyorsun, işte "Sivaslılar var mı içinde?" diye sorabiliyor, "Aleviler var mı?" diye sorabiliyor. Onun için eksen bu. Sivaslıysa, Aleviyse bizden. İşçilik ikinci, üçüncü, beşinci kimlik...

Deniz'in bahsettiği durum, mahallenin dününe ve bugününe yönelik oldukça rahat bir biçimde gözlemlenebilecek bir durum. Dışarıya karşı kapalı olma durumu mahalleye de bir köy havası katıyor. Şöyle ki; mahallede bir yıldan fazla bir süre kalmaya başlayınca, yavaş yavaş herkesi tanımaya başlıyorsunuz. Mahallede dolaşırken birçok kişiye selam veriyorsunuz. Komşularınızla çoğu zaman aynı binada değil de aynı evde kalıyormuş gibi rahat bir ilişkiniz oluyor. Özellikle yazları yaşlısı, genci bina önlerinde oturuyor. Sohbetler ediyorlar. Evden çıktığı-

nız andan itibaren siz de beş dakika da olsa bina önündeki insanlara hal hatır sorup yolunuza devam ediyorsunuz. Yolda da aynı şekilde tanıdık başkaları ile karşılaşıyorsunuz. Mahalleli sizi tanıdığı oranda sahipleniyor ve birçok konuda elinden gelen yardımı esirgemiyor. Mesela günün her saatinde bir ihtiyacınız olduğunda, yan komşunun ya da diğer komşuların kapısını çalabiliyorsunuz. Bütün bu ilişkilerin yanı sıra kapalı bir kültür, sınırlı bir dünya görüşünü de beraberinde getiriyor. Bu nedenle o hemşerilik, akrabalık ilişkileri, aynı kültüre ait olmanın getirdiği geleneksel toplumlara özgü bir dayanışma biçimi sözkonusu diyebiliriz. Mesela tanıdıkları bakkaldan alışveriş yapma, bildikleri köylerden yörelerden gelen tarım ürünlerinden satın alma, mahalleli esnaf ilişkisi tüm bunlar geleneksel toplumlara özgü bir dayanışma biçimini yansıtıyor. Mesela Tuzluçayır'da bugün bile o gecekondu dönemlerinden kalma alışkanlıklar devam edebiliyor. Örneğin kadınlar etkinliklerde ve özel günlerde (genellikle mahalledeki bazı örgütlenmelerin yaptığı etkinliklerde) parklarda hamur açıyor, gözleme yapıyorlar. Yazın bazen parklarda film gösterileri, konserler, festivaller oluyor. Bunları mahallede sol örgütlenmeler, örgüte maddi ve manevi destek sağlamak amacıyla ve mahalleliye bu yolla ulaşmak, örgütlerine destek amacıyla bir ya da daha fazla güne yayacak şekilde yapıyorlar. Bu etkinliklerde de yine mahalleliyle daha iyi ilişkiler kurabilmek için mahallelinin kültürel özelliklerine, geleneklerine özgü bir şeyler yapılıyor. Mesela çeşitli türkücüler sahne alıyor, semah gösterileri yapılıyor; onun dışında farklı olarak, buradaki gençlerin o sınırlı kültürel algıyı daha farklı boyutlara taşımak için yapmış olduğu farklı etkinlikler de olabiliyor.

Bu kısımda gencinden orta yaşlısına ve yaşlısına kadar mahalledeki insanların kendilerini nasıl ifade ettiklerini görmüş olduk. Şimdi duruma biraz daha yakından bakacağız. Yani mahallede konuk olduğum evlerdeki aileler hakkında gözlemlerimin yanı sıra, görüşmecilerin ailelerinin kendilerini nasıl ifade ettiklerine yer vereceğim.

- **Aileniz içindeki dinsel geleneklerden ve politik tutumlardan bahsedebilir misiniz?**

Soruda da belirttiğim gibi ailelerin sadece politik görüşlerini değil, dinsel geleneklerini nasıl ve ne şekilde yerine getirdiklerini de öğrenmek istedim. Çünkü biraz önce mahallede genellikle aynı köyden, aynı çevreden insanların yaşadığından bahsettim. Dolayısıyla bu insanlar köyden büyük şehirlere göç ettikleri zaman, köydeki yaşam tarzlarını bir şekilde şehirlerde de sürdürüyorlar. Gecekondu döneminde Tuzluçayır'da durum böyleydi. Şu anda da apartmanda oturmalarına rağmen buradaki insanların tam olarak kent kültürüne adapte olduklarını söyleyemem. Yani deyim yerindeyse, buradaki insanlar hâlâ bir ayağı köyde olan insanlar. Birkaç kuşak sonra bu durum değişecek gibi duruyor; ancak şu anda gözlemlerim bu yönde. Buradaki insanların çoğu yaz tatillerini köyde geçiriyorlar. Bir kısmı yeme-içme konusunda hâlâ köyden bir şeyler yapıp getiriyorlar. Köylerde onlar için ufak da olsa bir şeyler üreten birileri hâlâ var. Dolayısıyla bu tarz bir üretim biçimi devam ettiğinden, bunun etkisiyle oluşan gelenekler de benzer şekilde devam ettiriliyor. Ancak bir kopma da sözkonusu. Bu nedenle durumu daha iyi anlamak açısından Alevi toplumundaki geleneklerin ne derece yaşatıldığını ya da değiştirilip, dönüştürüldüğünü aileler üzerinden görmek istedim. Bu doğrultuda ele aldığım ailelerden biri **Özgür**'ün **(1992 doğumlu)** ailesi.

> Ailem CHP'li. Sonuçta onlar da babalarından öyle görmüş. Çok sorgulayan bir yerde durmuyorlar. Niye CHP'ye oy veriyorsun dediğimizde de başka bir alternatif olmadığını düşünüyor kendi cephesinden. Onun dışında eskiden daha dinî açıdan, daha Aleviliğe falan yatkınlardı, daha ritüelleri yerine getiren bir yerde duruyorlardı. Mesela düzenli bir şekilde ceme giderlerdi. Kurbanlarını keserlerdi, on iki imamlar orucunu tutarlardı; ama artık yaşam farklı bir şey de dayatmış oluyor. Çünkü yaşam koşulları değişiyor. Ekonomik durum değişiyor. İnsanların birbirleri ile olan bağları değişiyor. Tüm onlar, şimdi onlarda da o eski Alevi bağlılığını kopartmış durumda.

Yaşam gerçekten de başka öncelikler dayatıyor insanlara. Bu nedenle bazı gelenekleri şehirlerde de sürdürmek her zaman mümkün olmuyor ve insanlar sürdüremedikleri oranda da geleneklerinden uzaklaşmak zorunda kalıyor. Özellikle köyle de bir bağlantısı kalmayan ailelerde kopuş daha çabuk yaşanıyor. Özgür'ün ailesi Çorum'un bir köyünden Ankara'ya taşınalı yıllar olmuş; ancak bir tarafları hâlâ köyde ve yıl içerisinde gidip geliyorlar. Anne de baba da çalışıyor, bu nedenle koşuşturmaca içinde bir şeylere pek vakit bulabildikleri söylenemez. Binada oturuyorlar ve evlerinin döşenme tarzına baktığımızda, modern kentli bir görünüm çiziyorlar; ancak konuşma tarzları, algıları, dünya görüşleri açısından baktığımızda hâlâ tam manasıyla köylerinden kopmuş olduklarını söyleyemem. Çocuklarında da biraz bu durumun etkisi var. Bazı şeyler onlara da yansımış. Örneğin arada bir Çorum şivesi ile konuşma gibi. Ancak torunlarında aynı durumun devam edeceğini düşünemeyiz. Çünkü bugün yetiştirilen çocuklar anne babalarından çok farklı bir ortamda yetiştikleri gibi anne babaları tarafından da oldukça farklı yetiştirilmeye çalışılıyorlar. Mahallede tanıdığım ailelerin çocuklarında bu durumu rahatlıkla gözlemleyebiliyorum. Bu durum bazen aileden aileye değişse de genel itibarıyla konuşma tarzları, ilgi alanları ve bakış açıları ile eskiden gecekondu olan Tuzluçayır gibi mahallelere kıyasla daha kent kültürüne uyumlu bireyler yetiştirilmeye çalışılıyor.

Evlerine konuk olduğum diğer bir aile ise Deniz'in ailesiydi. Özgür'ün ailesinden farklı olarak kent kültürüne daha adapte olmuş gibi duruyorlar. Konuşma tarzlarından, insanlarla kurdukları ilişki biçiminden vs. bu anlaşılıyor. Mesela evlerine gelen insanları çok soran ve sorgulayan, tanımaya çalışan bir çabaları yok. Kendin istersen bir şeyleri anlatıyorsun. Evlerine oğulları vasıtasıyla konuk olmuşsun ve bu duruma alışkın oldukları için mahallede tanıştığım diğer aileler gibi, "Kimdir, nedir, necidir?" gibi bir sorgulama yaşamadım. Dolayısıyla biraz şaşırmıştım. **Deniz**'e **(1982 doğumlu)** kulak verelim:

> Benim aile tipim Alevi olarak kendilerini çok da fazla tanımlamayan, Alevilikle ilgili çok da fazla bir şey bilmeyen bir aile. Aleviliklerini, sonradan sonraya benim politikleşmeye başlamamla birlikte dillendirdiklerini görüyorum. Çok fazla öyle dinsel kimlik yok bizde. CHP'liler. CHP'liler derken, babam belki birazcık düşünmüş. Bir kere bile CHP'ye uğramamıştır; ama seçim zamanı geldiği zaman CHP'ye oy verme ihtiyacı olur. Annem ve ablam da öyleydi. Biraz benden kaynaklı bazı bazı seçimlerde şey yapıyorlar, çıkardığımız bağımsız sosyalist adaylara oy verdikleri oluyor. Ama babam hiç sekmiyor, düzenli olarak CHP'ye oy veriyor.

Alevilerde, politik olan insanların ailelerinde bu tarz görüş farklılıklarını sık görmek mümkün. Yani çocukları zamanla farklı görüşleri benimseyip, kendilerinden farklı politik tavır ve tutum içinde olabiliyorlar. Bu durum aile içerisinde bazen çeşitli sorunlara neden olsa da genelde çocuklar bu tarz konularda özgür yetiştiriliyor ve kendi fikirlerini özgürce ifade etmeleri açısından da destekleniyor. Ancak bazen görüşler ihtilaflı bir noktada buluştuğu zaman, genellikle çocuklar aile içinde daha az siyaset konuşmaya özen gösteriyorlar. Yani bu noktada da aile ile ilişkilerde kopukluklar yaşanabiliyor.

Hasan (1965 doğumlu) anlatıyor:

> Ben Alevi geleneğiylen büyüdüm. Babamın mesela Alevi kimliği daha ön plandaydı. İnancına saygılıydı, sahiplenirdi çevresinde de mesela. İtikatlı adamdı. Kürtçe konuşmaları mesela sadece annemle kendileri arasında olurdu. Akrabalara gittikleri zaman da Kürtçe konuşurlardı. Ev içinde Türkçe konuşurlardı. CHP'lilerdi. CHP'li yani, halen de bu gelenekte Alevilerin çoğu.

Son seçimlerde durum her ne kadar farklı olmaya başlasa da Aleviler açısından önemli bir birleşme noktası CHP'li olmak. Hasan'ın anlatımında ve daha birçok örnekte de gördüğüm gibi bir Alevi Türk de olsa Kürt de olsa, gençlerde durum değişse bile aileler genellikle CHP'ye oy veriyor. Bunun nedenlerine daha sonra ayrıntılı olarak değineceğiz. Bir de belirtmeden ge-

çemeyeceğim başka bir şey ise apolitik gençlerin durumu. Onlar genelde aileler onlara ne verdilerse, onu alıyorlar. Bu nedenle kendilerine verileni çok da fazla sorguladıkları söylenemez. Bu durum hepsi için geçerli olmasa da çoğunluğu CHP'li olmayı ve aslında CHP'ye oy vermeyi, Atatürkçü-Kemalist olmayı atadan, dededen, babadan kalan bir mirasmış gibi devralıyor:

Arzu (1976 doğumlu) anlatıyor:

> CHP'yi destekliyorlardı ailem. Hep CHP'liydi ailemiz. Doğuştan CHP'liydik yani.

Arzu bu durumun artık ailesinde kalıplaşmış olduğunu belirterek sürdürüyor:

> Ailem işte hani kalıplaşmış bir düşünceleri var, aynı şeyden gidiyorlar. O particilik dersen mesela CHP yanlışını görmüyorlar. Yani CHP'nin başına Nazi de gelse Hitler de gelse yine oy verirler yani. Öyle yanlış görmek falan yok; ama tutarlılar, yıllardır aynı partide gidiyorlar.

Mahallede aslında aşağı yukarı insanların çoğu bu düşüncede ve bunu çok fazla sorgulayan bir yerde de durmuyorlar. Yani ne olursa olsun politik tutum ve tavır hep aynı kalıyor. Şimdi bu politik tutum ve tavırları biraz daha yakından inceleyelim.

- **Alevilerin siyasete yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce Aleviler nasıl bir politik tutum içindeler?**

Mahalle halkının büyük çoğunluğu Alevi olduğu için soruyu Alevilerin siyasete yaklaşımlarının nasıl olduğu ve bugün durumun nasıl değerlendirildiği üzerinden yönelttim. Bu konuda mahallede farklı şekillerde ifade edilse de benzer açıklamalarla karşılaştım. İlk olarak **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** durumu değerlendiriyor:

> Alevilerin siyasete yaklaşımı ilkel: Aleviler kırsal kesim kültüründen, o eski kapalı toplum yaşamından kente geçiş, kentli olmanın sıkıntılarını yaşıyorlar. O anlamda da kendilerini

> kentli olarak ifade eden bir topluluk değil; ama bundan sonrası için aynı şey söylenemez yani. Üçüncü. kuşak, dördüncü kuşak, ondan sonra gelenler için söylemiyorum bunu; ama eskiler için siyaseti becerdiklerini söylemek biraz zor. Yıllardır CHP'nin kuyruğuna takılmalar, yani statükocu bir parti, laiklikten bahseden bir parti, bu temelde de savaşını yaparken Alevilerin desteğini almış bir parti ama öbür taraftan da Alevilerden aldığı vergilerle Sünnilere eğitim olanakları tanıyan, tekçi bir eğitimi dayatan bir sistemin kurucusu bir parti. Yani ayağına kurşun sıkmak gibi bir şey Alevilerinki...

Ali Kürşat'ın da belirttiği gibi eskiler daha çok CHP eğilimli. Mahalle üzerinden de baktığımızda CHP'yi savunan, CHP'ye üye veya çeşitli şekillerde CHP içerisinde yer alan kesimin genelde orta yaş üstü ve yaşlı kesim olduğu göze çarpmaktadır. Bu insanlar siyaset yapılacak ve kendilerini rahat ifade edebilecekleri tek yapılanma olarak CHP'yi görüyorlar.

Zülfikar (1966 doğumlu) anlatıyor:

> Aleviler, şu anda %85'i Cumhuriyet Halk Partisi. Ama AKP'ye oy veren de var, HDP'ye oy veren de var, MHP'ye oy veren de var. Yani ben Alevilerin içerisinde bir birlik beraberlik olduğunu düşünmüyorum, görmüyorum yani.

Yukarıda da üzerinde durmaya çalıştığım gibi Alevilerin CHP çatısı altında birlik ve beraberlik içerisinde olması gerektiğini savunan görüşler çoğunlukta. Bu insanlar CHP'li olmayı bir anlamda laikliğin, açık görüşlü olmanın da bir gereği olarak düşünüyorlar. **Arzu'nun (1976 doğumlu)** bu doğrultudaki açıklamasına ver verelim:

> Aleviler şu anda tamamen susmuş, dilsiz, nereye çekilse gidiyorlar yani. Hiçbir şeyleri yok; ama şunu da bilmiyorlar yani, kendilerinde öyle bir güç var ki. Bu Türkiye'de Alevilik, laikliğin temel taşı. Aleviler olmasa, şu anda çoktan şeriat gelmişti. Birçoğumuz bunun farkında değiliz. Bunun Sünniler farkında değil; ama biz de farkında değiliz. Aydın bir kesimin, Cumhuriyetçiliğin temel taşı olduğumuzun farkında değiliz.

Özellikle AKP döneminde uygulanan ve şu anda da uygulanmakta olan politikalardan dolayı Aleviler çareyi CHP'ye sarılmakta buluyorlar. Yani onlar için artık durum tam olarak şöyle: "AKP gitsin de ne olursa olsun, kim gelirse gelsin," ve bugün için bunu yapabilecek tek parti olarak da CHP'yi görüyorlar. **Hasan (1965 doğumlu)** anlatıyor:

> Aleviler tutum mutum göstermiyorlar bence. Birileri diyor ki "biz sizin adınıza siyaset yaparız, siz bize oyunuzu verin yeter." Yani Aleviler kendi siyasetini kendileri belirleselerdi, bugün hiçbi siyasi parti, Alevilik adına hareket eden hiçbir kurum rahat rahat ne rant elde edebilirlerdi, ne de kendilerine bir yer edebilirlerdi. Burda Alevi insanının sırtından geçinen, mesela bu CHP diyoruz parti olarak, dernekler diyoruz. Bunlar güzel rant yaptılar Aleviliği kullanarak ama Aleviliğe hiçbir hizmet vermediler. Mesela Mamak bölgesi her zaman Alevilerin bölgesiydi. Seçimden seçime bi Alevi aday çıkarıyorlardı, ne oluyordu mesela o Alevi aday. Büyükşehir'in de Mamak'ın da CHP'nin elinde olduğu dönemler vardı. Bir tane hizmet vermedi. Bu yapılaşma, mesela kentsel proje sağın döneminde hizmete sunuldu. Nasıl olsa bunların oyu bize, biz hizmet vermesek de. Mesela son siyasi dönemde de böyle. Mansur'u aday gösterdiklerinde burda hiç çalışmasını yapmadılar; gerek yok dediler çünkü nasılsa alacağız, gelecek oyu da tepkiye dönüşüp bize karşı olmasın diye. Mesela biz burda sürekli söyledik Mansur Yavaş'ın MHP'li, faşist bir adam olduğunu, bize hizmet vermeyeceğini, bizden olmadığını anlatmaya çalıştık, dil döktük; ama CHP'li diye verdiler adama. Cumhurbaşkanlığı seçiminde de aynı Ekmeleddin'le. "Ya Recep gitsin de." Böyle kirli siyasetlerle Alevileri kendilerine empoze ettiler. Aleviler de diyorum ya, kendileri adına siyaseti başkaları yaptığı için o yanlıştan hareketle yola çıktılar.

Tuzluçayır, CHP'nin kesin olarak yüksek oranda oy aldığı mahallelerden biri ve bu durum yıllardan beri böyle gelmiş, şu anda da böyle gidiyor. Birkaç kuşak daha sürecek gibi de görünüyor. Bunun yanı sıra mahallenin siyasi tercihlerinde önem-

li bir değişim gözlemleyemediğimiz gibi CHP'nin de mahalleye yönelik algısında bir değişme görmek mümkün değil. Yani şöyle ki; Tuzluçayır, CHP'lilerin gözünde oy gelmesi garanti olan bir mahalle. Dolayısıyla burada ekstra bir çalışma yapmaya gerek duymuyorlar. Parti nasıl olsa kimi aday gösterirse göstersin, Alevi halkı çoğunlukla yine kendilerine oy veriyor. Mesela Hasan'ın da belirttiği bir nokta bu, Aleviler için artık en önemli sorun AKP. Bu nedenle CHP kimi aday gösterirse göstersin, hangi kesimlere yanaşırsa yanaşsın, hatta onların talepleri adına hiçbir çalışma yapmasa da bu durumun Alevileri çok da etkilediği söylenemez. Bununla birlikte bir de Alevi dernekleri var. Aleviler 80 Darbesi'nden önce kendilerini sol içinde ifade ederken, 80'lerden sonra dernek çatıları altında ve birtakım taleplerle sokağa çıkmaya başladılar. 80 Darbesi bir anlamda Alevilerin politik tutumları açısından da bir dönüm noktası oldu. Darbenin etkisiyle Atatürkçülüğe, Kemalizme daha çok sarılmaya başladılar. Önceleri kendisini solcu olarak ifade eden ve sol hareketleri destekleyen insanlar, bugün kendilerine "sosyal demokrat" diyorlar ve aktif bir politikaya katılımdan ziyade çeşitli dernekler (köy dernekleri, Alevi dernekleri vs.) veya CHP çatısı altında siyaset yapmaya çalışıyorlar.

Mahmut (1959 doğumlu) anlatıyor:

> Aleviler ezilmiş bir toplum olmasından dolayı yorulmuş ve yılmışlar. Kendi için kurtarıcı sürekli ararlar, bu anlamda da oturmuş bir toplumsal kişilikleri falan yoktur. Bir lidere bağlılık, bir çevreye bağlılık. Ama Sünniliğe karşı hep hoşnutsuzlardır. Çünkü egemen din hep Sünnilik olmuştur ve onları hep ezmiştir. Özellikle devrimci hareketin gelişmesi bunlarla da örtüştü. Kendilerini ifade etmeye çalıştılar. Önceden Alevi demek mümkün değildi. Sonradan devrimci hareket bunların, herkesin kendi dinini, örf, adet ve geleneklerini yansıtması gerektiğini aşıladığı zaman ister istemez devrimci harekete bir payanda görevi gördü. Devrimcileşmeye başladılar. Devrimci hareketlerin önder kadrolarına baktığımız zaman kökenlerinin, ailelerin, çevrelerinin Alevi olduğunu görüyoruz.

> Kürt Alevisi özellikle. Bunlar daha etkindir. Bu çok tesadüfi değil; dediğim gibi asıl isyan ve ezilmişlikten kaynaklı birikmiş tepkilerini devrimcilikte bulmaktan kaynaklanıyor Alevilerin. Ama daha sonra devrimci hareket genel anlamda 12 Eylül'de yenildikten sonra Aleviler kendi öz kimliklerine yeniden büründüler. Devrimci hareketten uzaklaşıp, hatta çoğu zaman bir devrimci harekete küfür eder noktasına geldiler. O da şeyden kaynaklı: Hep ezilmişliklerinden, yeniden ezilecekleri korkusu, devrimcileştikleri zaman, onlara yaklaştıkları zaman yeniden ezilecekleri güdüsüyle devrimcileri bir yana (devrimcilerin kendilerine yandaş olduklarını biliyorlar ama diğer yandan korkunun verdiği şeynen) uzaklaştırma çabası içine girdiler. Dediğim gibi bir taraftan "ben seni seviyorum" ama seni sevmenin bir bedeli olduğunu düşündüğüm zaman da sana küfrediyorum, kaçıyorum.

Aslında Alevilerin çoğunluğu için CHP'li olmak bir anlamda pasifize olmak da demek. Yani bugün yukarıda bahsettiğimiz türden aktif olarak CHP politikalarını benimseyen insanların Aleviler içerisinde daha fazla olduğunu söyleyemeyiz. CHP'ye oy veren kesim çoğunlukta. Onun dışında halkta bir yılmışlık, bıkmışlık sözkonusu. Bir umursamazlık sözkonusu; yani darbeden önce sokakları dolduran kalabalıklar gitti, yerine dört yılda bir, beş yılda bir, yedi yılda bir sandık başına gidip oyunu CHP'ye veren, onun dışında siyaseti, yapılanları pek de umursamayan bir halk geldi. **Deniz (1982 doğumlu)** anlatıyor durumu:

> Aleviler CHP'nin kuyruğunda işte... Yani şöyle diyebiliriz belki, Alevilerin bugün en önemli sorunu: 80 öncesi devrimcilere güvenen Aleviler, 80 sonrası devrimcilerden ziyade CHP'ye güvenmeye başladı. Dolayısıyla 80 öncesi çözümü biraz daha kendi kollarında (devrimcilerle beraber) gören Aleviler 80 sonrası yavaş yavaş politikadan da uzaklaştı, özellikle devrimci politikadan, örgütlülükten de uzaklaştı tamamen; kendi iradesini bu sistemin, bu kapitalist düzenin kurucusu olan CHP'ye bıraktı. Kısacası bunu diyebiliriz.

Bununla birlikte **Fuat'ın (1986 doğumlu)** açıklamaları üzerinden gidecek olursak:

> Aleviler, yani dediğim gibi, kendilerini daha çok CHP'de ifade ediyorlar. Bugüne kadar da CHP'nin Alevi halklarının taleplerine yönelik bir yaptırımı, bir programı veya kazandığı bir hak sözkonusu değil. CHP'yi işte bi 80 Darbesi'yle, işte geri çekiliş, insanlardaki bi geri çekiliş, yumuşak bir yer olan, biraz daha "ılımlı" diyebileceğimiz bir yer olan CHP'de ifade etmeye başlamaları, tabanın bu şekilde olmasından kaynaklı da işte CHP'yi solcu, ilerici bir parti olarak görüyorlar. Kendi örgütlenmeleri de var: İşte Pir Sultan Alevi Dernekleri, Hacı Bektaş Veli Alevi Vakfı, ondan sonra Alevi Kültür Dernekleri var, bunun gibi birçok örgütlenmeler var, yanı sıra devletin de kurduğu, devlet güdümüyle aslında çalışan dernekler de var. Alevi kurumları da var. Bunların en başında Cem Vakfı geliyor. Alevi örgütleri de nedir talepleri, işte cemevlerinin yasal statüye kavuşması, dergâhlarının geri verilmesi, zorunlu din derslerinin kaldırılması, yani bunun gibi talepleri var ve bu talepleri işleyecekleri kendi örgütlerinin bir programı dahi yok. Oldukça zayıflar bu anlamda. Pir Sultan ya da diğer dernekler halk içerisinde, Alevi halkı içerisinde bir çalışma yürütmüyorlar. Onların taleplerini, daha doğrusu onlarla beraber talepleri işleyebilecekleri bir faaliyet tarzı yok. Alevi örgütleri burada talepleri karşılayabilecek, halkı örgütleyebilecek bir politikaya sahip değiller.

Esasında "Gezi Direnişi"ni hariç tutacak olursak, Alevilerde mahalle özelinde de baktığımızda siyasetin her türlüsüne karşı bir güvensizlik durumu var. Gezi'yi hariç tutuyorum çünkü ileride daha ayrıntılı olarak bahsedeceğim gibi Gezi'nin umutlarını yeşerten bir boyutu oldu. Yoksa mahalleye baktığımızda, insanlar boş vermiş durumdalar. Bir şeylerin değişmeyeceğine, değişemeyeceğine (yani oy kullanarak yürüyüşler, gösteriler yaparak vs.) kesin gözüyle bakan, geçim derdine düşmüş bir çoğunluk var. Bu çoğunluk için, oy verdikleri halde, ne CHP ne de Alevi dernekleri bir şey ifade etmiyor. Alevi dernekleri ko-

nusuna ayrı bir kısımda daha ayrıntılı yer vereceğim için burada sadece şunu söyleyebilirim; Alevi halkı için artık bu derneklerin bir şey ifade ettiğini sanmıyorum. Yani gözlemlediğim kadarıyla, Alevi toplumu içinde yalnızca bu işten çıkarı olanlar dernekçiliğin ve particiliğin peşini bırakmıyorlar. **Orhan (1964 doğumlu)** durumu ayrıntılı olarak anlatıyor:

> Şimdi Aleviler genellikle ilerici, demokrat olarak tanımlanırlar. Gelişmelere açık olarak tanımlanırlar. İsyankâr olarak tanımlanırlar; çünkü kültürleri, yaşam tarzları tamamen barışçıl, birleştirici, mücadeleye dayanan bir yaşam tarzları var. Bizim, 80'den sonra Alevilerin yaşam tarzları tamamen değiştirildi. Öyle bir değiştirildi ki Alevilerin yaşam tarzları, kültürlerinden uzak durdular. Birlik, kardeşlikten uzak durdular. Yardımlaşmadan uzak durdular. Tamamen bencilliğe dayanan, bireysel anlamda yalnızca kendilerini düşünen yapıya büründüler. 12 Eylül'den sonra Aleviler tam anlamıyla ne kültürlerini yaşayabiliyorlar ne de bu kültürlerini yaşayacak birtakım adımlar atabiliyorlar. Birtakım Alevi dernekleri kuruldu: Pir Sultan Abdal, Hacı Bektaş Veli, Cem Vakfı, ondan sonra Alevilerle dayanışma adı altında onlarca dernek kuruldu. Bu onlarca dernek ne Alevilerin sorunlarını çözüyor ne de Alevilerle ilgili bir adım atabiliyorlar. Tamamen Alevileri bölmüşler; Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Cem Vakfı gibi bölündü ve bölmeleriyle birlikte Alevilerin örgütlenmesini de engelliyorlar. Şimdi bu tür olaylar, sen eğer Alevi kültürünü, Bektaşi kültürünü düşünüyorsan; Alevi kültürü, Bektaşi kültürü birlik ve bütünlüğü beraberinde getirir. Bu kültür, yaşam tarzını tamamen sosyal anlamda paylaşıma dayandırır. Kardeşliğe dayanır, mücadeleye dayanır, sömürüye karşı direnmeye davet eder. Vahşete karşı insanları birliğe çağırır, bütünlüğe çağırır. Burda hiçbir şey yok. Yaklaşık, bu Alevi toplumu kırk yıldır burda dernekler kurulmuş, kırk yıldır bir tane adım atılmamış mı? Bir bütünlük gündeme getirilmemiş mi? Bir mücadele gösterilmemiş mi? Alevi haklarına ve kültürlerine dayalı olarak ne gibi bir mücadele içerisine girmişler, ne haklar kazanmışlar?

Hiçbir hak kazanmamış. Yalnızca dediğimiz gibi bir sendika ağaları oluşuyor, belli ağalar oluşuyor, mafya babaları oluşuyor. Bundan da Pir Sultan Abdal Derneği'ni de, Hacı Bektaş Veli Derneği'ni de belli bir kısım insanlar eline geçiriyor, bundan menfaat sağlamaya çalışıyorlar. Gerçekten de menfaat sağlıyorlar ve Alevi halkını, Alevi düşüncesini kendi menfaatleri uğruna kuran gruplar meydana getiriyor. Yapılması gereken, bizzat Alevi insanların, Alevi halkın bu feodal düşünceden tamamen vazgeçirilmesi, Alevi ve Bektaşi kültürünün temiz yanlarını, güzel yanlarını alıp, halkla birlikte düzgün bir mücadeleye dönüştürülmesi lazım. Alevi kültürü, Bektaşi kültürü birlik, beraberlik, paylaşım üzerine kurulmuştur ve bunun üzerine yaşatılarak genişletilmesi gerekir.

Alevilerin, cemevlerinin ibadethane sayılması, zorunlu din derslerinin kaldırılması vs. gibi 80'lerden sonra ortaya çıkan belli birtakım talepleri var; ancak yıllardır bu talepler doğrultusunda yapılan bir şey yok. Şu anda özellikle Tuzluçayır gibi Alevi mahalleleri üzerinden baktığımızda, talepler bir yana, bu talepleri geriletecek çok daha büyük sorunlarla karşı karşıya mahalleli. Ortada dağıtılmaya çalışılan bir mahalle ve yalnızlaştırılmaya çalışılan bir halk var. Bu durumu Cami-Cemevi Projesi'nin uygulanması sırasında yapılan müdahaleler, mahalle halkına yönelik baskılar, şiddet, artan uyuşturucu kullanımı ve Tuzluçayır'ın değişmeye başlayan yüzü üzerinden okumak mümkün; ancak bunları bir sonraki bölüme bırakıyorum ve esas konumuz olan Alevilerin politik tutumlarına geri dönmek istiyorum.

Mahallede ve Alevilerin genelinde gençlik günümüzde daha farklı bir yerde duruyor. Birçoğu, annelerinden ve babalarından bir mirasmış gibi devraldıkları politik tutum ve görüşleri (CHP'li olmak, solcu olmak, demokrat olmak vs. gibi) sahiplenme içerisinde olsalar bile, tamamı için bu söylenemez. Mahalledeki gençler, daha doğrusu politik olan ya da belli örgütlere sempati duyan gençler, yeni yetişenler açısından durum eskilere nazaran oldukça farklılık arz ediyor. **Zülfikar**'ın **(1966 doğumlu)** da bahsettiği gibi:

> Şu anda Tuzluçayır'ın %90 Alevi, %70'i CHP'li... Tuzluçayır gençliği zaten siyasi grupların içerisinde olmayan gençleri katarsan, onlar zaten oyunu götürüp CHP'ye veriyor. Ama siyasi gruplar içindeki gençleri katarsan, onlar hiçbir zaman vermediler, bugün de vermiyorlar, yarın da vermeyecekler. Ama bunlar, bütün eksiklikler Cumhuriyet Halk Partisi'nde var da kendilerinde yok gibi bakıyorlarsa, bi kere orda bir yanılgıyla gidiyorlar yani.

En başından beri çeşitli gözlemler ve anlatımlar doğrultusunda incelediklerimizi şöyle bir toparlayacak olursak; bir şeyleri sorgusuz, sualsiz şekilde kabul edip oy verme işlevini demokratlık adı altında işlevsizleştiren bir toplum gördük. Dolayısıyla burada kimin hangi konuda yanılgıya gittiği ve bu yanılgının da ne üzerine temellendirilmesi gerektiği tartışmalı bir konu. Ancak şunu söyleyebiliriz ki gençler bu doğrultuda biraz daha kabukları kıran ve umut vaat eden bir yerde duruyorlar. Dünyaya bakış açılarıyla ve olayları değerlendirmeleriyle ailelerinden ve geçmişteki bakış açılarından farklılaştıklarını söyleyebiliriz. Bu nedenle zamanla aileler de gençlere hak vermiyor değil. **Cuma (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Aleviler CHP'ye tapmış, Alevilerin şeyi CHP hep. Saf kalpli insanlar. Alevilik demek temiz kalpli demek. Öyle olduğundan Aleviler kim ne derse inanıyı, inancı farklı, şeytanlık yok içinde. Sağ görüşlü insanların AK Parti'ye taptığı gibi sol görüşlü insanlar da ona tapınış. Ha şimdi çok farklı yeni yetişen gençler. Eskiden biz de atalarımız verdi dedik, atalarımızın partisi dedik; ama yanlış yani. Hiç eleştirmedik, öyle şey yaptık ama bütün şeyler de, Sivas Katliamı da CHP'nin gününde oldu mesela. O zaman iktidardaydı, istese yapamıyo muydu, onu durduramıyo muydu yani. Çorum olayları desen, yine bizim mesela çok farklı şeyler oldu. Ondan sonra ben CHP'ye pek güvenmedim yani. Oy verdik, bazen verdiğimiz zamanlar oldu; ama tamamen kestik şu anda da.

Orhan (1964 doğumlu) anlatıyor:

> Gençler umudumuz. Gençler bizden çok daha akıllı çünkü siyasi çözüm üretebilecek zihinlere sahipler. Bizler belli bir düşünceden sonra pasifize oluyoruz. İlk başta bahsettiğim gibi "siz kimsiniz, kendinizi nasıl bir kimliğe koyuyorsunuz?" dediğiniz zaman, bir sosyalist kimliğimiz var; ama sosyalist kimlik, komünist kimlik mücadeleyi gerektirir. İsyankârlığı gerektirir. Ezilmişliğe karşı, sömürüye karşı, en ufak haksızlığa karşı mücadeleyi gerektirir; ama biz şimdi bir aile kurmuşuz. Çoluğumuz, çocuğumuz olmuş, ailemizi geçindireceğiz, bir ekonomik bunalım içerisindeyiz. Bu savaşın içerisinde yer aldığımız andan itibaren aç kalıyoruz. Ne çocuğumuza bakabiliyoruz, ne hanımımıza bakabiliyoruz. Eğer siyasi yaşamın içinde kaldığın andan itibaren eşin seninle aynı düşüncede değilse, aynı bilinçte değilse yani; bu ayrılmaya kadar gidebiliyor, eşinin seni terk etmesine kadar gidebiliyor, yuvanın dağılmasına kadar gidebiliyor. Yani düşünebiliyor musunuz, tek taraflı bir kıskaç içerisinde değilsin. Her taraftan kıskaç halindesin ve biz ne diyoruz kendimize; demokratik bir sol kimliğimiz var. Hemen bi geri vites yapıyoruz. Yani bu kendimizi de bir eleştiri. Bir kılıf buluyoruz; ama elimizden geldiği kadar sosyalist düşünen insanları desteklemek zorundayız. Biz belli bir yaşa geldik. Ha belli bir yaşa geldik, kenara çekil; bu mantığı kesinlikle kabul etmiyorum. Ekonomik anlamda hemi mücadele veriyorum, hemi de arkadaşlara bu konuda yardım etmeye çalışıyorum.

Her ne kadar Alevi toplumu açısından ve Tuzluçayır Mahallesi açısından büyük bir çoğunluğu kapsayan bir şekilde olmasa da, cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları siyasi tutumlara yönelik bazı kalıplaşmış değer yargılarının kırılmaya başladığını ve birçok açıdan da esnediğini gösteriyor. Çünkü bu seçimlerde tamamı için söyleyemesek bile Aleviler politik tutumlarını ve CHP'yi sorgulayan bir yerde durdular. Çoğu da yine Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmemesi için gördükleri en güçlü aday olan çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu'nu desteklediler; ancak seçim sonuçları hiç de umdukları gibi olmadı.

Şimdi mahallenin hangi nedenlerle CHP'yi tercih ettiğinin üzerinden Kürtler ve Kürt Hareketi karşısında geliştirdikleri tutumlara yer verelim.

- **Neden CHP?**

Bu soruyu mahalleyi incelerken kendime de defalarca sordum. Çeşitli cevaplar buldum; ancak bulduğum cevaplar beni tatmin etmediği için (Tuzluçayır gibi bir mahalle açısından) aynı soru üzerine mahallelinin de fikirlerini almak istedim. Bulduğum cevapların beni tahmin etmemesinin nedeni aslında bu konuya yönelik çok farklı düşüncelerin mevcut oluşudur. Bu nedenle konuya yönelik açıklamaları nedenlerine göre çeşitli şekillerde vermeye çalışacağım; ancak birçok nedeni bulunan bu konuya yönelik tek bir çıkarımda bulunamayacağım için açıklamalardan yapılabilecek çıkarımları okuyucuya bırakmakta yarar görünüyorum.

Alevi halkının neden CHP'yi tercih ettiği konusunda hemen hemen herkesin birleştiği temel noktalar var sanıyorum: Atatürk ve Kurtuluş Savaşı, savaş sonrasında ülke genelinde yapılan değişiklikler, çıkarılan kanunlar... CHP'li oluşunun nedenini, CHP'yi destekleyen hatta parti adına çeşitli çalışmalar yürüten **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne baktığınız zaman hep, Atatürk algısıylan... Bir de Atatürk gerçekten bu ülkeye çok şey vermiş: Bana göre söylüyorum, yarı sosyalizm getirmiş. Her şeyi devletleştirmiş, bağımsız bir ülke haline getirmiş, özgürlüklerini vermiş, kadınlara seçme-seçilme hakkı vermiş. Bundan dolayı da Aleviler aslında Cumhuriyet Halk Partisi kimliğinden ziyade Atatürk'e çok yakın durmuşlar. Atatürk'ün de Cumhuriyet Halk Partisi'ni kurması sebebiyle Cumhuriyet Halk Partisi'ne daha yakınlar. Ha bugün şuna bakıldığı zaman, HDP'ye gidebilir miyiz biz bütün Aleviler? Gidemeyiz; çünkü benimde içinde yaşadığım bir yer için mücadele etmiyor, Kürdistan için mücadele ediyor. Kötünün iyisinden ziyade alter-

7 Haziran 2014 seçimleri öncesi Tuzluçayır Yolağzı'nda bulunan inşaattaki CHP'li adayların afişleri. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

natif olmadığı için şu anda bize en yakın siyaset yapabileceğimiz parti Cumhuriyet Halk Partisi olarak görüyoruz Türkiye şartlarında. Diyorlar ya düzenin partisi; bir sürü sol partiler var onlar da düzenin partisi. Nasıl bakmak lazım? ÖDP de bu düzenin partisi, HDP de, EMEP de, TKP de... Bu İslâm coğrafyasının bir parçası, %90'ının Sünni olduğu bu ülkede devrim gelmez; çünkü üç yaşından beri belli bir yapılanma içerisinde yetiştirilen bir topluluk var. Bu topluluğu hiçbir zaman biz bu dağınıklığımızla, bu şeklimizle yenemeyiz.

Aslına bakacak olursak Zülfikar içinde bulundukları durumu tek kelime ile özetledi: "alternatifsizlik" Bunu söyleyen insan Atatürkçü, Kemalist, kendince Atatürk ilke ve inkılaplarına saygılı ve bu değerlerin savunucusu... Atatürk sevgisi diyelim buna, CHP sevgisi değil; CHP onlara göre bir alternatifsizliğin alternatifi. Bir de şu var ki (bu genellikle CHP içinde aktif çalışma yürüten insanlar için gözlemlenecek bir durum) bu alternatifsizliği bir alternatife dönüştürme umudu da var. Yani bu insanlar, "Bugün bizim kendimizi en rahat ifade edebileceğimiz siyasi yapılanma CHP," diyorlar. Bu nedenle CHP'yi kendi savundukları değerler üzerinden (solculuk, demokratlık, sosyalistlik vb.) dönüştürebileceklerini düşünüyorlar.

Konuya yönelik benzer bir açılamayı **Fuat (1986 doğumlu)** yapıyor:

> Şimdi CHP, Mustafa Kemal Atatürk'ün Alevilere o dönem belli haklar tanıması, o da nedir, aslında elle tutulur çok fazla bir şey yok. Alevilerde Sünnilere göre kadın-erkek ayrımı nispeten daha az. Kadınlara yaklaşım, hukuk, kendi iç hukukları daha modern, daha çağdaş diyebilirim Sünni mezhebine göre, İslâm dinine göre. O açıdan Mustafa Kemal Atatürk'ün daha doğrusu İttihat Terakki'nin bu ülkede yaptığı burjuva devrim, yani kapitalizme geçiş Türkiye devletinin kurulmasıyla beraber özü gereği reformlara gitmesi zorunluydu. Yeni sisteme çünkü ayak uydurması gerekirdi, harf inkılabı yaptı mesela. Burjuvazi, sermaye ya da Batılı ülkeler, emperyalist ülkeler burayı bir pazar olarak kullanabilmek için biraz insanların eğitilmesi gerektiğini düşünüyorlardı ki, öyle olması gerekiyordu. Bundan kaynaklı, bu gibi faaliyetlerde bulundukları için, bu reformları yaptıkları için İttihat Terakki Partisi ve önderleri Mustafa Kemal Atatürk, bundan kaynaklı aslında Mustafa Kemal'e bir saygı duyuyorlar. Onu bir devrimci olarak görüyorlar. Genel anlamda ise toplumda Mustafa Kemal'in bir devrimci olduğu, onun bir kurtarıcı olduğu, İttihat Terakki'nin bir kurtarıcı olduğu, emperyalist savaş verdiği, ülkemizi düşmanlardan temizlediği algısı var. Daha doğrusu okullar, resmî tarih bunu söylüyor ve insanlar da buna inanıyorlar. Bundan kaynaklı, aslında Atatürk'ten kaynaklı, Atatürk'ün partisi olduğu için CHP'yi eskiden beri tutuyorlardı. Son dönem işte, CHP tabanından daha çok devrimci örgütlerle mücadele etmeye başladılar. Daha doğrusu devrimci örgütlerin içerisinde mücadele etmeye başladılar. O bir kopuş anlamına geliyordu. Zaten devrimci mücadele yükseldiği için de bir darbe gerçekleşti. Haliyle tekrar bir CHP'ye dönüş başladı.

Fuat bu konuda tarihsel anlamda bir değerlendirme yapmış oldu; devrimci mücadelenin yükseldiği yıllar olarak 80 öncesi yılları göz önünde bulundurdu. O zaman da bu halk hem devrimcilere destek oluyordu hem de oyunu CHP'ye veriyordu.

Bu durumu böyle ifade ettiğim zaman ise, "O zaman CHP de sola yakındı, solcuydu," diye cevaplar alıyorum. Eskiden beri CHP'ye yönelik kafalarda oluşan ve artık iyice yerleşmiş sol bir çizgi algısı var. Önümüzde bir gerçeklik daha var ki o da Fikret Başkaya'nın deyimiyle "solun Kemalizm zaafı" [32] Bu nedenle 68 Kuşağı'nda da, 80 öncesi birçok harekette de Milli Demokratik Devrim tezlerine rastlamak mümkündür. Bugün bunun etkisini çeşitli sol örgütlenmelerde göremiyoruz; fakat özellikle 68 Kuşağı üzerinde bu tezin etkisinin oldukça fazla olduğunu söyleyebiliriz. **Orhan (1964 doğumlu)** 80 öncesi örgütlü mücadele vermiş. Dolayısıyla 80 öncesi sol örgütlenmelerdeki ve 68 Kuşağı'ndaki Kemalist düşünceyi farklı bir bakış açısıyla değerlendiriyor.

> Şimdi, biz Türkiye'nin tahlilini yaparken Kemalizm'i nereye koyduğumuzu açık ve net olarak belirtmek zorundayız. 1914'lerden 1918'lere kadar ve sonrasında da Türkiye emperyalistler tarafından işgal edilmiş bir durumdayken, Mustafa Kemal bu ülkede bir başkaldırı hareketinin öncülüğünü yaptı ve emperyalizme karşı mücadelede başı çektiği için Türkiye'de büyük bir iz bıraktı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, geliştirilmesi açısından büyük bir iz bıraktı. Birdenbire Kemalizm'in etkisinden kurtulmak kolay değildi. Çünkü demokratlık demek bir anlamda Kemalizm'i de içerisinde barındırıyordu. Yani solcu olmak, devrimci olmak Kemalizm'i içinde barındırıyordu. Aslında şurada ayrılmamız gereken bir nokta var. Biz devrimci değildik. Bir de demokratlığın hangi anlamda demokratlık olduğunu, Kemalist anlamda mı sosyalist anlamda mı olduğunu net bir biçimde ortaya koymamız gerekiyordu. Biz komünist insanlardık ve komünizm düşüncesini açık ve net bir biçimde ortaya koymalıydık. Küçük burjuva düşüncelerden kesinlikle uzak durmalıydık. Kemalizm'in bu ülkede yeterli birtakım şeyler yaptığını savunup, işçi sınıfının, köylü sınıfının, emekçi sınıfının örgütlenmesini sağlamamız gere-

32 Fikret Başkaya bu konuya *Doğu-Batı* dergisinin "Türk Sosyalizminin Eleştirisi" temalı sayısına yazdığı, "Türkiye Soluna Soldan Bakmak" adlı yazısında (2011) ayrıntılı olarak değiniyor.

> kiyordu. Net ve açık bir şekilde ne olduğumuz, komünistsek komünist olduğumuzu ortaya koymalıydık. Devrimcilik zaten kaypaklıktı, Kemalizm'e kaymaktı.

İşte biraz da bu nedenle bugün hem CHP'li olup hem de 68 Kuşağı'nı savunmak arasında nasıl bir bağ olduğunu ya da kurulduğunu bu durum üzerinden okuyabiliriz. Mahallede birçok insan da bugün CHP'li olmak ile sol arasında böyle bir bağ kuruyor.

Konuya yönelik bir diğer önemli mesele de din olgusu. Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana çeşitli nedenlerle düzene başkaldıran ve katliamlara maruz kalan Aleviler, bir anlamda cumhuriyet kurulunca ve yeni kurulan devlette dinin yeri göreceli olarak değişince, kendilerini düzenle daha uzlaşılabilecek bir noktada buldular. Zaten yeni kurulan düzenle de uzlaşamadıkları noktalarda çeşitli katliamlara maruz kalmaları (Dersim Katliamı gibi), bazı değerlerden kopartılarak asimile olmalarına neden oldu. Toplumda dinî unsurlar ve dinciliğin artmasına koşut olarak oluşan korku nedeniyle Alevilerin CHP'ye bağlılığı da arttı. **Mahmut (1959 doğumlu)** benzer bir değerlendirme yapıyor:

> Kendine güvensizliğin doğal sonucu. Egemen din sürekli Müslümanlık olmasından kaynaklı Alevilik sürekli bir baskı altında, bu Osmanlı'da da böyleydi. Kemal Atatürk geldiğinde büyük ölçüde dine karşı topyekûn bir tavır aldı. Tarafsız gibi kendini sundu. Aslında dediğim gibi asıl mesele Alevilerin içindeki korku. O korkunun doğal sonucu burdan bir şey, medet umma, bir beklenti içine girme, "bak bu İslâmiyeti de geriletiyor" mantığından hareketle, kendilerini hemen Kemal Atatürk'ün yanında buldular. En azından açık bir katliama maruz kalmamak adına. Kemal Atatürk'ü bir anlamda bir koruyucu ve kollayıcı güç olarak görmesinden dolayı hemen ona yedeklenme var. Ama baktığımız zaman Alevilik için olumlu bir şey getirmiş midir Atatürk? Yok, CHP getirmemiştir diye düşünüyorum. Yani ekonomik anlamda, sosyal anlamda, siyasal anlamda, dinsel anlamda bir reformda göremiyoruz bunu.

Çünkü o bürokratik devlet dediğimiz olay herkesi baskı altında tutmuştur, kendinden olmayan herkesi baskı altına almıştır ve Aleviler de kendisinden değildi bu anlamda. Kemal Atatürk Alevileri yedekledi kendisine; zaten Sünniliğe güvenilmiyo. Birkaç Alevi partisi kuruldu, Alevi olduğunu söyleyen direkt; onlar da Alevilere açıktan ve net ihanet ettiler. Güvensizlikten dolayı kötünün iyisi anlamında CHP'yi destekliyor ve korkudan dolayı bi aidiyet duygusuyla kendini orada ifade ediyor, başka da ifade edecek bir yer bulamıyor. Öbür türlü kendini çok da zavallı ve yalnız hissedecek, gidip CHP'ye yamanıyor ve CHP'yi savunma durumunda kalıyor. "Niye sen CHP'lisin?" diye sorduğunuzda da hiç de mantıklı bir cevap alabileceğinizi düşünmüyorum.

Aynı şekilde **Deniz (1982 doğumlu)** sürdürüyor:

Şimdi bu şeyden bahsediyorlar ya, Aleviler hep hilafetten, şundan bundan. Osmanlı devletinde de ümmetçilik, din üzerinden yapılaşma vardı diyorlardı ya, CHP ile beraber yeni Cumhuriyet'le beraber o değişmeye başladı. İşte şapka devrimidir, o okullarda öğretilen şeyler, insanların kafasının, kadınların kafasının açılmasıdır. Tarikatların ya da şunların bunların kapatılmasıdır. Bu tarz şeyler Alevilerde önemli bir yer tutan şey. Aleviler hep Osmanlı'dan da başlayarak sürekli ezilen bir kesimi oluşturuyor. Yeni gelen düzen de Alevilere biraz daha nefes aldıran bir yerde duruyor. Dolayısıyla yeni gelen düzende başta kim var, CHP var. Oradan gelen bir şey var. Dinci örgütler var, IŞİD meselesi var. İnsanlar bunları görünce iyice CHP'ye sarılıyor. Laik bir kurum olarak görüyor, yani laikliğin merkezi olarak CHP'yi görüyor. Dediğim gibi tarihteki birtakım şeylerden kaynaklı CHP'yi alternatif olarak görüyor. Yani zaten tarihte sosyal demokrasinin rolü zaten bu değil mi? Yani bir hareketlilik içerisine girme ihtimali olan kitleleri düzene bağlamak. CHP'nin normalde laiklikle çok bir alakası yok. Tamamen, muhalefet denilebilecek kitleyi alternatifsiz bırakmayıp, devrimci örgütlere kaymasını engelleyip tamamen sisteme kanalize etmek yani. CHP bunu yapıyor. İnsanlar şey de-

ğil, önünde CHP var devrimci örgütler var. Bu iki seçenek arasında gidip de CHP'yi seçmiyor. Sen bir alternatif olsan seni de seçebilirler yani.

Deniz'in yaptığı değerlendirme bir bakıma mahalle açısından da çok iyi bir tespit. Yani şu an sol örgütlenmeleri, devrimcileri bir alternatif olarak görseler ve de sol güçlü bir yerde dursa CHP'yi tercih edeceklerini sanmıyorum. Sanmıyorum diyorum; ama mahalle halkının da çoğu bunu böyle ifade ediyor zaten. Tabii, bu konuda partiden ve particilikten çıkarı olanları hariç tutmalıyız. Onlar şu an AKP'nin karşısında CHP'yi tek güç olarak görüyorlar. **Hasan'ın (1965 doğumlu)** da belirttiği gibi:

Şeyden kaynaklanıyor, güç kimde ise. Selahattin'e göre Kemal daha güçlü. Aleviler içerisinde AKP'de olan insanlar var mesela. Eskiden sol olarak CHP'yi görüyorlardı. Biraz bencil, biraz çıkarcı şeye dönüştü. Siyaset olarak, ideoloji olarak. İdeolojik olarak, şey olarak tamamen ipleri kopmuş, her şeyde kendini kaybetmiş bir Alevilik var. Yani çürümüşlük almış yürüyor.
Ya biraz da şey var: Alevileri pohpohlamak için Aleviler laikliğin temel taşı, bu devletin temel taşı sayılıyor.

Bu işin bir de çıkar boyutu var. Bu toplum içinde nereden bakarsak bakalım, gözümüze çarpan bir gerçeklik var ki o da azınlık olarak görülen belli halkların toplumdan dışlandığı ve çoğu yerde ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüğüdür. Aleviler de bu dışlanan halkların başını çekiyorlar ve birçok yerde ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Kamusal alanda daha az yer alıyorlar, fişleniyorlar, dışlanıyorlar. Dolayısıyla bu toplum içinde bir yerlere gelme konusunda, CHP de bazı noktalarda Aleviler içerisinde bazı kesimlere yarar sağlıyor. Yani parti/ler (bu başka parti de olabilir, şu an kendilerine yakın ve güçlü olarak CHP'yi görüyorlar) ve dernekler (çeşitli Alevi dernekleri) de yine bu işten çıkarı olan insanların çoğunlukla aktif katılım gösterdikleri yerler. **Zülfikar (1966 doğumlu)** açıklıyor:

Şu anda Tuzluçayır'ın %90'ı Alevi, %70'i CHP'li. Bu bölgedeki birçok insan da Halk Partisi sayesinde belediyeye girmiştir,

> devletin kamu alanlarına girmiştir. Bu aşını, ekmeğini, çoluğunu, çocuğunu, her şeyini kapsıyor yani.

Yani, "Neden CHP?" konusunda (bu konuda her ne kadar genelleme yapamıyor olsak da) değerlendirmeye almamız gereken bir çıkar boyutu var. Toplum geneline de baktığımızda çeşitli partilerde aktif olarak çalışma yürüten insanların çoğunluğunun ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere bu işten çıkarları vardır.[33] Ancak Alevileri ve diğer azınlıkları toplumun genelinden farklı olarak, daha önce de bahsettiğimiz nedenlerle bir arada ele almak lazım; çünkü bu konuda tek başına çıkar odaklı yapılan bir değerlendirme oldukça eksik ve yanlış olacaktır.

Seher'in (1972 doğumlu) değerlendirmesine baktığımızda, temel neden olarak "korku faktörü"nü görüyoruz. "Ölümü görüp sıtmaya razı olmak," diyor buna Seher ve devam ediyor:

> Ya işte Tuzluçayır'ın geneli CHP'li, neden, işte kötünün iyisi. Ne çekti ise dincilerden çekti Aleviler; bunu herkes biliyor. Cuma namazından sonra hep bir katliam olmuştur. Ondan öncesinde de katliamlar olmuştur. Dolayısıyla din ile arasında hep bir mesafe vardır. Halkı işte ölümü gösterip sıtmaya razı etmek; çok sevdiklerinden değil CHP'yi, mecbur olduklarından. CHP'nin neden bu mahallede önemli olduğunu biraz ön-

---

33 Çıkar konusuna bir de mahalledeki sol örgütlenmeler açısından bakmakta yarar var. Aslında mahalledeki siyasi örgütlenmelerle mahalleli arasındaki ilişkiye "çıkar" ilişkisi olarak bakmaktan ziyade, bunu daha çok bir işbirliği veya dayanışma olarak düşünmek gerekir. Çünkü Tuzluçayır'da sol örgütlenmeler bugün çeşitli dernek çatıları altında Tuzluçayır'da çalışma yürütebiliyorlarsa bu hem maddi hem manevi olarak işbirliği veya dayanışma unsurları sağlanabildiği içindir. Buradaki halk hem maddi hem de manevi olarak bir şekilde (bir şekilde diyoruz çünkü şu an bunun boyutunu sorgulayamayız) solculara destek oluyor. Geçmişte durum nasıldı? Biraz daha tersiydi. Koşullar kötüydü mahalle halkı oldukça yoksuldu. O zaman da sol güçlüydü. Yani o zamanlar mahallenin solun yanında durmasının bir nedeni de buydu. Sol için ise bu durumun, bu tarz mahallelerin kurtarılmış bölge olarak görülmesi anlamında bir artısı vardı. Daha sonra 80 Darbesi ile birlikte sol dağıtıldı ve geçmişle kıyasladığımızda (koşulları da göz önünde bulundurmak lazım) bugün oldukça güçsüz, kitle tabanı daha az, örgütlenme koşulları daha güç... Ancak Tuzluçayır gibi mahalleler bugün de geçmişteki misyonlarını biraz farklı boyutlarda da olsa sürdürüyorlar diyebilirim.

> ce anlattım. Aslında çok önemli değil, sadece ölümü görüyorlar sıtmaya razı oluyorlar. Mecbur kaldıkları için; ne yapacaklar mesela? Zaten hani baktığımızda bizim için din çok tehlikeli. Biz ne çekmişsek bu dinin yüzünden, Müslümanların yüzünden çekmişiz; çünkü her daim seni katletmeye hazır. Evet, kim söylemişti pek anımsamıyorum ama "burası bizim ülkemiz değil, bizi katletmek isteyenlerin ülkesi." Çok güzel bir cümleydi bu. Evet, tam da Alevileri anlatan bir cümle. Korkuyoruz, mecburen CHP'li oluyor arkadaşlar.

Bu konuda birçok faktörü de göz önünde bulundurmaya çalışarak, katılımcılarla birlikte çeşitli değerlendirmeler yaptık. Dolayısıyla bu durumu tek bir faktöre bağlamayı doğru bulmuyorum. Korku, elbette oldukça etkili bir faktördür; ancak yukarıda kapsamlı bir şekilde yer vermeye çalıştığım gibi başka nedenler de var. Son olarak **Ali Kürşat**'ın **(1954 doğumlu)** görüşlerine bize farklı bir sebep sunması açısından yer vermek istiyorum.

> Bir şey üretememenin sıkıntısı, kısırlığından, üretemedikleri için, iki ucu pisli bir değneğin en az pis tarafını tutma eğilimi Alevilerdeki. Yani kendi güçlerine dayanarak bir şey yapamıyorlar.

Aleviler de kendi içlerinde bu özeleştiriyi sıkça yapıyorlar; ancak sadece Alevi olarak kültürel ya da dinî bir oluşum içerisinde yer almaktan ziyade tüm topluma hitap etmeye çalışan bir yapılanma içerisinde yer almaya çalışıyorlar. Bunu istedikleri halde, bugün alternatifini de üretemiyorlar. Dolayısıyla Ali Kürşat'ın söylediği "bir şey üretememenin sıkıntısı" da Alevilerin büyük çoğunluğunun neden CHP'nin oy tabanını oluşturdukları konusunda doğru bir tespit oluyor; ama belirtmeden geçemeyeceğimiz bir başka nokta ise Aleviler içindeki bir kesimin de CHP içinde bir şeyler üretme, yapıp etme isteği ve planı diyebiliriz. Evet, bir kesim insan da bunun mücadelesini verdiklerini söylüyor. Bir parti çatısı içerisinde özgürce bir şeyleri ne kadar değiştirebilirler ya da dönüştürebilirler, bunu geçmişe

bakarak pek mümkün ve ilerleme kaydedilebilecek bir düşünce olarak görmüyorum. Bugün CHP'nin Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun da Alevi kökenli olması ve parti içindeki Alevi milletvekilleri, Aleviler için umutları yeşerten bir yerde durabilir; ancak tam yeri ve zamanı iken, geçmişten belli dersler çıkararak kendi toplumuna (Alevi toplumuna) özgü bir politika ortaya koymak bu toplum açısından önemli bir duruş olacağı gibi, bunun geleceğe yönelik atılacak sağlam bir adım olabileceğini de düşünüyorum. Çünkü Alevilik, Alevi inancı, kültürü ve değerleriyle zaten bu toplum içinde çok farklı bir yerde duruyor. Sadece biraz daha kendi özüne dönmesi ve özünden beslenmesi lazım.

- **Kürtler, Kürt halklarının mücadelesi ve çözüm süreci nasıl değerlendiriliyor?**

Mahallenin Kürtleri, Kürt halklarının mücadelesi ve çözüm sürecine yönelik değerlendirmelere bu kısımda yer vermemim başlıca nedeni, çoğunluğu CHP'li olan Tuzluçayır'ın Alevi halkının görüş ve tutumlarının da zaman zaman CHP'nin bakış açısına göre şekillenmesinden dolayıdır. Bu konuda mahallede konuşabileceğiniz birçok insan üç aşağı beş yukarı sizlere aynı mantıkla, aynı cevapları verecektir. Hatta bu konuda, sohbet sırasında mahalleyi bilen biri şöyle demişti: "Buradaki insanlar genelde Halk TV izleyen insanlar. Birçok olaya da oradan doğru bakıyorlar." Dolayısıyla ortaya oldukça milliyetçi, ulusalcı değerlendirmeler çıkabiliyor. Hatta mahallede Kürtlere karşı çeşitli tavır alışlar ve Gezi eylemleri sırasında saldırılar da olmuştu. Bu noktalara daha sonra tekrar değineceğim. Bu nedenle bu kısımda öncelikli olarak mahalle halkının Kürtlere nasıl baktığına, daha sonra da "çözüm süreci"ne yönelik değerlendirmelere ver vereceğim. Çünkü bu mahallenin nerdeyse yüzde 90'ı Alevi ancak bu Alevilerin bir kısmı da Kürt Alevi'si. Ayrıca PKK gibi yıllardır Kürt halkı için, Kürt halkının özgürlük mücadelesinde önemli bir rol oynayan örgütün kurulmasına ev sahipliği yapmış (PKK'nin oluşum sürecinde mahallede yapılan

ev toplantıları) olan Tuzluçayır Mahallesi'nin ideolojik anlamda geçirdiği değişim ve dönüşümleri görmek açısından, bu konu hakkındaki değerlendirmeler oldukça önemlidir.

Öncelikli olarak mahallenin Kürtlere ve Kürt Hareketi'ne yönelik tutumlarına ver verelim: Mahalle halkının kendisini kimlik açısından nasıl tanımladığına daha önce yer vermiştim. Bu tanımlamalardan da çıkarabileceğimiz gibi daha çok, Alevilik ya da memleket hemşerilik ilişkileri üzerinden bir tanımlama sözkonusuydu. Dolayısıyla Kürt olanlar genelde Alevi'yiz, diyorlar. Görüşmecilerden birkaç kişi hariç mahallede Kürt Alevisiyim ya da Kürt'üm diyene pek rastlamadım. Hatta çoğunlukla bu kimlik gizlene gizlene, epey arka plana plana atılmış durumda. Gizlene gizlene diyorum; çünkü gizleyenlere ya da artık söylemeye gerek duymayanlara da rastladım. Mesela Çorumlu olarak tanıdığım bir ailenin evine konuk olduğumda, evdeki yaşlı teyzenin Kürtçe konuştuğunu gördüm. Bana Kürtçe bir şeyler söylüyor, Türkçe konuştuğunda zorlanıyordu. Ev sahibine durumu sorduğumda, "He bizimkiler bir taraf Kürt'tür, Kürtçe de bilirler ama boş ver en güzel dil Türkçedir," demişti. Anadilleri Kürtçe olan bu insanlarda şunu fark ettim; Kürtçe konuşsalar ya da Kürt olduklarını söyleseler, bir dışlanmışlığa maruz kalacakları gibi bir yargıyla cevap verdiler. Yani durumu önemsenecek bir şey değil, diye düşünerek geçiştirdi. Oysa önemsenecek bir şey bu çünkü Alevilerin genelinde bu bakış hakim. Yani Alevi kimlik ön plana çıkarılır ama Kürtlük gizlenir. Aslında toplumun bu konudaki genel algısına ve devletin politikasına bakınca durum çok daha iyi anlaşılıyor. Aleviler de Kürtler de yıllardır ötekileştirilen, çeşitli baskı ve katliamlara bugün dahi maruz kalan iki halk. Yani bir de hem Alevi hem Kürt olunca, olacakları bildikleri için insanlar genelde kendilerini Alevi'yiz, demokratız ya da solcuyuz şeklinde tanımlıyorlar. Ayrıca bir etnik kimlik üzerinden kendini tanımlamak Aleviliğin felsefesinde yok. Dolayısıyla Tuzluçayır'da da bunu görmek mümkün değil. Evet, doğma büyüme bir Tuzluçayırlı olarak sözü öncelikle **Deniz**'e **(1982 doğumlu)** verelim:

Mahallede "yaşasın halkların kardeşliği" diyen siyasi gruplardan: Newroz Piroz Be! (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

Ben Kürt değilim, Kürt halkının yaşamış olduğu acıları da bir şekilde sağdan soldan, teorik olarak okuduğum kadarıyla biliyorum. Üniversiteye gitmiştim; sohbet ediyoruz bir arkadaşla, arkadaş dedi ki, daha doğrusu bunu ben dedim, işte memleket nere, memleket şura. Köyüne falan gidip geliyor musun dedim; işte gitmiyorum dedi. Niye dedim; bizim köy yok dedi. Nasıl ya! Köyünün adını söylüyorsun, şuralıyım diyorsun ama köy yok diyorsun dedim. Anlamadım yani. Bizim köyü boşalttılar, yaktılar, yıktılar falan dedi. Ben çok şaşırdım. Yani laf olarak duyuyorsun, daha doğrusu böyle üçüncü beşinci ağızdan duyuyorsun, kitaplardan falan okuyorsun ama böyle bir şey yaşayan biriyle karşılaşmak gerçekten çok daha garip bir şey. Birebir yaşayan kişiden duymak; çok şaşırmıştım mesela. Dolayısıyla bu halk şu veya bu şekilde Batıda da baskıyla karşılaşıyor. Onların yaşadığı o baskıları, sorunları falan yaşamın her alanında gözlemleyebildiğimiz zaman, biraz da empati yapabildiğimiz zaman, Kürdüm diyebilmenin zorlukları-

nı iyi kötü anlayabilmeye başlıyorsun. Mesela bizim bir arkadaş, Sincan/Organize'de bir işe girecek Kürdüm meselesi değil, Muşluyum dediği zaman direkt insanların selamını falan kestiğini söylüyor. Düşünsenize, bir de Kürdüm dese neler başına gelecek. Ondan kaynaklı çok kolay bir şey olduğunu zannetmiyorum o meselenin. Dolayısıyla Kürt halkı çok yoğun bir şekilde buna karşı kendi bulunduğu bölgede, alanda, Kürdistan coğrafyasında yoğun bir mücadele de veriyor. Bu mücadele, mesela Alevilerin mücadelesinden çok daha farklı; Aleviler çok bedel ödemiyor aslında düşündüğümüz zaman. Kürt daha farklı bir yerde duruyor bu durumda. Dolayısıyla çok bedel ödeyen bir halkın kimliğiyle çevreye seslenmek, işte ben Kürdüm demek, kolay bir şey değil. İnsanlar aynı bedeli kendisinin de ödeyeceğini düşünüyor. Bir nevi şey gibi, bu mahallede devrimci kuşağın bir üstü belli bir mücadeleyi zamanında yaşayıp da ezilmiş insanlar ya, korkmuş insanlar ya, dolayısıyla çocuklarının devrimci olmasını istemiyor. Onun farklı bir versiyonu.

Deniz, Kürt'üm diyebilmenin zorluklarına ve Kürdüm diyememenin nedenlerine yönelik bir değerlendirme yaptı. Deniz'e göre mahallelinin Kürt Hareketi'ne bakışı ise şu şekilde:

Alevilerin bugünkü siyasal olarak durduğu yer CHP zihniyeti. CHP zihniyetinde olan Alevilerin çok farklı bir şey düşünmesinin bir mantığı yok. Bu mahalledeki Aleviler, birçok mahalledeki Alevilerde olduğu gibi onlarca yıldır CHP'ye oy veriyor. CHP'nin siyasal çizgisini adamlar benimsemeye başlıyor.

Orhan (1964 doğumlu) bu konunun CHP zihniyeti üzerinden nasıl temellendirildiğine yönelik benzer bir değerlendirme yapıyor:

Alevilerin Mustafa Kemal Paşa'ya karşı büyük bir sevgi ve ilgileri var. CHP tutkunluğu burdan geliyor. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın şöyle bir olayı var: Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı vermesi Alevilerin çok büyük bir sevgi ve sempati duymasına neden oldu; çünkü onun emperyalizme karşı verdiği savaş, Ale-

> vilerin de sanki kendi kurtuluşları için verdiği savaş gibi görülüyor ve Aleviler Dersim Olayı'nı –gerçekten unutulacak bir olay değildir şöyle bir geriye baktığımız zaman– görmezlikten geliyor.

Aleviler, Dersim Olayı konusunda şöyle diyebiliyorlar: "Onlar Kürt Alevi'siydi," ya da bu konuyu hiç üzerinde durmadan geçiştirdikleri gibi, çoğunlukla da, "O zamanın şartlarında öyle gerekiyormuş, sonuçta yeni bir devlet kurulmaya çalışılıyor ve orada da bir isyan var," diyorlar. Bu nedenle Alevilerin devletle olan ilişkisi bu bağlamda "kraldan çok kralcı olmak" gibi bir anlayış üzerinden ilerliyor. **Orhan (1964 doğumlu)** devam ediyor:

> Alevilik demek solculuk demek değildir. Yani Alevilik, Beştaşilik demek sosyalistlik, komünist bir düşünce yapısına sahiplik demek değildir. Alevilik bir feodal kültür yapısıdır. Yani yıllardan beri feodal kültür kalıntılarının büyük bir açılımıdır. Bir kültürdür, bir yaşam tarzıdır; ama feodal düşünce anlayışının bir yaşam tarzıdır. Bu feodal yaşam tarzından birdenbire vazgeçemiyoruz. Bize bir kimlik verilmiş, Alevi kimliği. Yalnızca Mustafa Kemal Paşa'ya sahip çıkmaz Aleviler, Aleviler askere sahip çıkıyor. Aleviler devlete sahip çıkıyor. Şimdi ulusalcı devlete en çok sahip çıkan kim dediğimiz zaman, Alevilerdir. Bugün askere en çok sahip çıkan kim dediğimiz zaman, Alevilerdir. Aleviler en çok eziyeti bunlardan görmesine rağmen; ama hâlâ askere sahip çıkarlar. Son yapılan operasyonlarda subayların alınması, belli bir yerde tutulması, belli bir yapılanmalara sokulması Alevileri son derece üzmüştür. Bırakın üzmeyi Alevi derneklerini bu konuda çabaya sarf etmiştir, mücadeleye sarf etmiştir. Alevi dernekleri bütün işi gücü bırakmış, bu alınan subayların niye alındığını sorgulama durumuna geçmiştir. Yani kendi mücadelelerini bırakıyorlar, bunların niçin alındığının mücadelesini veriyor. Bu kadar, Aleviler ulusalcı devlete sahip çıkan, askere sahip çıkan yapılanmadır. Mustafa Kemal'den beri gelen bi gelenektir bu.

Orhan'ın yaptığı değerlendirme Alevi toplumu açısından oldukça rahat gözlemlenecek bir durum.[34] Orhan bu durumun nedenine ilişkin değerlendirmesini sürdürüyor:

> Bunun nedeni şu: Yıllardır Aleviler hor görülmüş. Biliyorsunuz Osmanlı toplumunda Yavuz Sultan Selim ile başlayan Alevi kıyımı Cumhuriyet dönemine kadar vardır; ama Aleviler bu devletin içerisindedir. Anadolu'da yaşıyorlardır. Bu Anadolu'da yaşadıkları müddet içerisinde çok büyük eziyetler ve sıkıntı görmüştür. Mustafa Kemal Paşa'yla birlikte, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Aleviler bir kimlik kazanmıştır. Bu kimlik kazanmasında da Mustafa Kemal bunlara sahip çıkmıştır. Alevi kimliğinin, Aleviliğin, Bektaşiliğin bu Cumhuriyet'in içerisinde olduğunu onlara anlatmış ve bir düşünce vermiştir bunlara. Ve bundan dolayı Aleviler yıllardır ezikliğinin, sömürünün, eziyetin şeyini unutup Cumhuriyet'te aldıkları ufacık birtakım tavizlerle Cumhuriyet'e sahip çıkmışlardır; çünkü kültür ve geleneklerini burada daha iyi yansıttıkları düşünülmüştür. Onun için sahip çıkıyorlar.

Yani bu durumda şöyle bir değerlendirme yapmak gerekir diye düşünüyorum: Eşit yurttaş olarak muamele görmeseler de yurttaşlık kimliği onlar için yeterli olmuş. Bu nedenle Aleviler ufak da olsa kendilerine verilenlerin karşılığını Türkiye Cumhuriyeti devletine, Atatürk'e ve Kemalist değerlere bağlılıkla ödemeye çalışmış. Alevilerde halk arasında biz söz vardır bu konuda, "Gâvûr bile ekmek yediği kapının kılıcını sallar," diye. Dolayısıyla kendilerinde olan bu devlete bağlılık durumunu da bu söz üzerinden değerlendiriyorlar. Bu nedenle Kürt halkının mücadelesine mesafeli durup hatta karşı çıkabiliyorlar. **Fuat (1986 doğumlu)** anlatıyor:

> İşte o bahsettiğim o Kemalist damar, o milliyetçilik biraz engel oluyor buna. İşte ulusalcılık gerçekten de işlenmiş durum-

34 Bu konudaki gözlemlerime hikâyenin "Gezi Direnişi" kısmında yer vereceğim. Böylelikle Tuzluçayır Göbek'te toplanan kalabalığın attığı "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" sloganı eşliğinde, direniş sırasında ve sonrasında yaşananlara daha yakından bakmış olacağız.

da kitlelere. Nedir bu ulusalcılık? Mesela işte, bizim askerimizi öldürdü diyor insanlar, öyle düşünüyorlar. Ama işte askerin yaptığı katliamları, daha doğrusu ordunun yaptığı katliamları, köy yakmaları, köy boşaltmaları, yargısız infazları gibi şeyleri bilmiyorlar, görmüyorlar ya da. Ama yanı sıra destekleyen de çok insan var. İnsanların genel olarak sokağa çıkmayışı yine dediğim nedenlerden kaynaklı, örgütlü olmayışlarından kaynaklı. Yoksa aslında buradaki esnafın önemli bir kısmı, halkın önemli bir kısmı, özellikle gençlerin önemli bir kısmı destek veriyor aslında Kobane eylemlerine; sokağa çıkmıyorlar. Destek dediğim şey yani karşı değiller; ama sokağa çıkmıyorlar.

Aslında Fuat'ın bahsettiği durum mahalle halkı açısından çok doğru; çünkü mahallede yapılan Kobane'ye destek eylemleri, mahalledeki birçok örgütlenmenin bir araya gelerek yapmaya çalıştığı eylemler olmalarına rağmen katılım sayısı düşüktü. Bazı sokaklarda insanlar camlara çıkıp destek olmalarına rağmen, o Gezi Direnişi'ndeki insanların sokağa inmese bile camlardan, balkonlardan coşkuyla verdiği desteği burada görmek mümkün değildi. Herkes evlerine çekilmiş, kapılar pencereler kapatılmış; sokaklarda kimse yoktu. Atılan sloganlar dışında mahalleye bir sessizlik hâkimdi. Yani Fuat'ın bahsettiği durum doğru derken kastettiğim, hâkim olan sessizlikti. Peki bu sessizlik halini örtülü bir destek olarak mı, yoksa tepkisel bir hareket olarak mı yorumlamak gerekir? İleriki bölümlerde bu soruların cevaplarını netleştireceğimi umuyorum.

Bir şey daha var: Burada açıklamaya çalıştığım birçok konuyu tüm mahalleye genelleyemeyeceğim için farklılaşmalara da yer vermek durumundayım. Bu nedenle daha önceki kısımlarda mahallenin çoğunluğunun olmasa bile bir kısmının cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde Selahattin Demirtaş'la birlikte HDP'ye ve Kürt Hareketi'ne yönelik tutumlarındaki çeşitli değişimleri gözlemlemenin mümkün olduğunu söylemiştim. Aslında mahalleye de baktığımızda, oylar yine çoğunlukla CHP'ye gitmiş olabilir; ancak bunun temel nedeni buradaki insanların kendilerini AKP'nin, yani Recep Tayyip Erdoğan'ın se-

çimi kazanmaması için güçlü gördükleri tek adayı (beğenmeseler de) desteklemek zorunda hissetmeleridir. Aynı mantıkla yıllardır CHP'yi desteklemiş olan **Cuma'nın (1966 doğumlu)** bugün Kürtlere ve Kürt Hareketi'ne yönelik değişen tutumlarına bakalım:

> Ben iyi değerlendiriyorum. Haklı buluyorum. Mağdur insanlar. Alevilerin buna olumsuz bakması, o insanları terörist olarak görmesi yanlış. Polise tokat vuran Sebahat Tuncel var; o kadın başbakan olacak kadın. Mesela Selahattin Demirtaş'ın söylediklerini ben çok beğendim. Mesela diyokine şeye cemaate, camilere para ayrılıyor ya bütçe, oraya ayrılmasın o zaman diyo, Alevilere de ayrılsın o zaman diyo. Sen diyo, Alevilerin vergisini alıyon diyo, bak ne güzel konuşuyo. Alevilerin vergisini alıyon diyo, Alevilerin vergisiyle cami yapıyon diyo, niye cemevi yapmıyon Alevilerin vergisiyle diyo. Yine gidip CHP'ye oy veriyorlar. Kürtlere güvenmiyorlar. Bizim Alevi kesiminden de Kürtleri terör olarak gören vardır. Mesela CHP geldi, Kürtlere terör dediyse, o da CHP'ye oy veriyorsa, Kürtleri terör olarak görüyü. Yanlış. Kendin algılıcan, yorumlucan adam haklı mı haksız mı?

Kürt Hareketi'ne yönelik yaygın olan bir görüşe daha burada değinmekte yarar var. Bu, genelde Kürtlerin de "Türk Solu" diye niteledikleri sol çevrelerde etkili olan yaygın bir görüş ki o da Kürt ulusal mücadelesinin bu devlet tarafından Türk milliyetçiliğini güçlendirmek ve solu ve sınıf tabanlı hareketleri ortadan kaldırmak, yalnızlaştırmak amacıyla teşvik edildiği görüşü. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

> Kürt halkının mücadelesi ulusal bir mücadeledir. Ulusal bir mücadele kesinlikle ulusların kendi kader tayin hakkı içerisinde düşünülmemeli. Bu mücadele, yalnız Kürt halkının tek başına yapmasıyla mümkün olacak bir zafer değildir. Kürt halkının mücadelesini Türk halkı da kabullenmeli, Türk halkıyla birlikte yapmalıdır. Anadolu'da Kürt halkı ile Türk halkı birlikte yaşamaktadırlar, birlikte karar vermek zorundalar. Eğer

Kürt halkı kendi kader tayin hakkını ayrılmak olarak değerlendirmek istiyorsa bu kader tayin hakkına saygı duyulması gerekir. Ha bunu ister kabul edelim, ister etmeyelim. Biz Türk halkı olarak bunu kabul etmek zorundayız; ama Kürt halkının özgürlük mücadelesi Türk halkıyla birlikte geçer. Birlikte mücadele etmesiyle geçer. Ne Türk halkı Kürt halkına hükmetsin ne de Kürt halkı Türk halkına hükmetsin. Küt halkı kendi dilini, kültürünü yaşamalıdır, yaşamak zorundadır ve bu konuda da Türk halkı elinden gelen katkıyı bulunmak zorundadır. Yalnız 12 Eylül'den sonraki süreçte Kürt halkının ulusal mücadelesi milliyetçi bir mücadeleye dönüşmüştür. Tamamen Kürt halkının kültürel talepleri, yaşam tarzları, ulusal mücadelesi farklı bir noktaya çekilmiştir ve bunu emperyalistler, kapitalistler, Türkiye'deki işbirlikçileri bunu kullanmışlardır. Nasıl kullanmışlardır: Kürt halkının mücadelesini ön planda tutarak Doğu'nun gelişmesini engellemişlerdir. Kürt halkının bu ulusal mücadelesini rant elde edecek duruma getirmişlerdir. Silah satmışlardır, uyuşturucu satmışlardır. Bir sürü gizli oyunlar gündeme getirmişlerdir. Derin devlet ya da bizim dediğimiz kontrgerilla bunun üzerinde gizli oyunlar oynamışlardır ve Kürt halkı da buna resmen alet olmuştur. Yani Kürt halkının mücadelesinin sosyalist mücadeleden geçtiğini hâlâ kavramış değillerdir. Emperyalistlerin resmen oyuncağı olmuşlardır. Ha sadece emperyalistlerin değil, Türkiye'deki yerli işbirlikçilerinin de. Hemi Kürt halkına eziyet ettirilmiştir hemi Kürt halkı eziyet etmiştir. Bir savaş vardır Anadolu'da. Bu savaş emperyalistlerin güdümü altında yapılmaktadır. Emperyalistler tarafından körüklenmektedir. Emperyalistler burada öyle bir hareket ediyorlar ki burada Kürtlerin bu mücadelesi Türk milliyetliğinin güçlenmesini sağlamıştır. Türk milliyetçiliğinin güçlenmesiyle birlikte Türkiye'deki sınıf savaşımını körükleyecek sosyalistlerin gelişmesi de engellenmiştir. Yani öyle bir mücadele içine girmişler ki Türkiye'de resmen hakkını, hukukunu arayacak insanların gelişmesini engellemişlerdir. Gençliği tamamen apolitik duruma sokmuşlardır. Halkı, ezilen halkı, emekçileri tamamen politikliğin dışında apo-

> litik duruma getirmişlerdir. Kürtlerle Türkler arasında bir savaş olduğunu bu savaş sonucunda ölen binlerce insanın üzerine reklamlar yapıp, kullanmışlardır. Türk halkını gelen asker şehitleriyle birlikte Kürt halkına karşı kinlendirmişlerdir. Kürt halkının ölen çocuklarını Türk halkına karşı kinlendirmişlerdir. Türk halkı ile Kürt halkı arasında bir ayrıştırma meydana getirmişlerdir. Şimdi Kürt halkı farklı bir kültür yapısına sahip ama bu iki halk Anadolu'da yaşıyor ve bu iki halk kaderlerini tayin etme hakkına kendileri sahip olmalıdır. Buna bir emperyalistler ya da işbirlikçileri, kapitalist oligarşik yapı karar vermemelidir, kullanmamalıdır; ama bunun kullanılmasına müsait konuma liderleri getirmiştir.

Şimdi burada ele alınması gereken başka bir nokta, Alevilerin bu hareketten neden ve nasıl koparıldığıdır. Bu konuda Ercan Geçgin'in yaptığı değerlendirmeye bir göz atalım: "Türkiye'de 1970'lerde kırdan kente göçle birlikte yaşanan 'yaygın proleterleşme' sürecini devrimci praksise dönüştüren siyasal aktörlerin 12 Eylül'de tasfiye edilmesi ve devletin artık kamusal hizmetten geri çekilmeye başlamasıyla birlikte dindarlık odaklı sivil örgütlenmeler boşluğu doldurmaya başlamıştı. Benzer süreç Aleviler için katmerli bir proleterleşmeyi dayatmıştı. Kırsal hayata dayalı inanç organizasyonlarını, inanç mekanlarını; ocaklık, dedelik, taliplik gibi kurumlarını, ozanlık/âşıklık gibi kültürel bellek taşıyıcılarını, başka bir deyişle inancının yeniden üretimini sağlayan araçları kaybeden Aleviler, kentlerde Cemevleri kurmak isterken bile ibadet mekânlarının kabul edilmemesiyle, ödedikleri vergilere karşılık herhangi bir hizmet alamadan çeşitli dışlanmalarla yüz yüze gelmişlerdir. 1990'larda inancı proleterleştirilen Alevi kitlesinin sınıf hareketi ve Kürt Hareketi ile bütünleşmesini engellemek ve derin devletin sürekliliği için 'laik-anti laik' bölünmüşlüğe yedeklendirilmesi suretiyle, o dönemde çeşitli provokasyonların psikolojik harp çerçevesinde geliştirildiği biliniyor. Alevilerin Madımak ve Gazi katliamları sonrası hızla muhalif örgütlenmeye geçmeleri devleti de yeni arayışlara itiyordu," (2014: 258).

Bu nedenle aslında Alevi dernekleri kurulmuş ve Aleviler belli başlı talepler etrafında sonu gelmez bir mücadelenin de içine itilmiştir; ama artık bugün o derneklere de hiçbir şekilde güven kalmadığı için bir anlamda boşluktalar diyebiliriz. Özellikle 80'lerden sonra toplumda dinî unsurlar ve dinî örgütler güçlenmeye başlayınca Aleviler de laik kesime yedeklenmişlerdir. Ayrıca bu din unsuru Kürtlere ve Kürt Hareketi'ne yaklaşımları da olumsuz anlamda etkilemiştir. **Mahmut (1959 doğumlu)** anlatıyor:

> Bir toplumda bir grubun başka bir grubu veyahut da bir kesimin başka bir kesimi baskı altına almasına taraf değilim ben hiçbir zaman. Kişi olarak da bu böyle. Bir kişinin başka bir kişiyi veya çevreyi baskı altına almasına hep karşı olmak gerektiğini düşünüyorum. Şimdi bir ulusun başka bir ulusu baskı altında tutması kabul edilir bir olay değil. Kürtlere baktığımız zaman istisna bir ulusu oluşturuyor. Çok güçlü bir örgütlenme yapısı var; ama bu zamana kadar devlet olmamış tek ulustur. Osmanlı'dan bu yana din Kürtleri bölmek için her zaman kullanılmıştır. Alevi Kürtleri ile Sünni Kürtleri. Mesela bizimkiler, ben Alevi kökenden gelmemden kaynaklı aile çevrem şey derdi: "O Sünni Kürtler var ya bizi bir kaşık suda boğarlar." Çocukluğumuzdan beri böyle bir şey var. Devlet her zaman Kürtleri biribirine boğdurmak için, zayıf düşürebilmek için din olgusunu kullanmıştır. Burda da yine PKK içindeki Alevi kesim ile, Türkiye içindeki Alevi kesimi zayıflatmanın operasyonu olarak düşünmek lazım. İki tane amacı var devletin. Bir, KCK içindeki Alevileri zayıflattığı zaman KCK'yı da zayıflatmış olacak... Herkes kendi güç savaşını veriyor. Bir taraftan masaya oturuyorlar ama herkes diğerini en zayıf noktada razı etme çabasında. Sosyal pratik de var bir taraftan, gösteriler ilerliyor, KCK yargılaması var, şunlar var, bunlar var; ama öbür tarafta uzlaşma çabası var. Bunlar birbirini yadsıyan şeyler değil, güç savaşıdır.Dikkat ederseniz Sakinegillerin ölümünden hemen sonra Abdullah Öcalan'ın kardeşi Osman Öcalan şöyle bir açıklama yapmıştı: "Bunu Rıza Altun yapmış-

tır," dedi. Ki Rıza Altun –benim köylüm kendisi– KCK içinde, daha ziyade Alevi kesimin temsilcisidir. Bu yapmıştır derken, dikkat ederseniz bir taşla iki kuş vurma. Bir taraftan devletin Sakinegili öldürmesinin üstünü örtüyor, diğer taraftan da Alevi kesime darbe vurma çabasında Rıza'yı zan altında bırakıyor.

Bu konu üzerinden çözüm sürecine geçecek olursak; sürecin başında (mahallede gözlemlediğim kadarıyla) Fransa'dan gelen üç tane cinayet haberi Aleviler açısından sürecin dışına itildikleri algısı yarattı. Sakine Cansız, Tuzluçayır'da tanınan biri ve PKK içinde Tuzluçayırlı olan daha birçok insan olduğu söyleniyor. Ayrıca PKK'nın Alevi kanadının sosyalist olduğu ve çözüm sürecinde işlenen bu üç cinayetin Alevi kanada darbe olarak yapılmış olduğu da yaygın görüşler arasında. Bu nedenle şöyle ya da böyle Kürt Hareketi'ni destekleyen veya sempati duyan Alevi kesimi bu cinayetlerden sonra Sünni Kürtlere pek güvenmiyor. "Bu süreçten dışlanıyor muyuz?" gibi sorular soruluyor. Çözüm sürecine yönelik mahallelinin düşüncelerine yer vererek devam edelim. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

Çözüm süreci Türk halkı ve Kürt halkını kandırmaktan başka bir şey değildir. Burada bütün hareketi tek bir lidere bağlamış durumda. Abdullah Öcalan üzerine bağlamış durumda. Abdullah Öcalan da açıkçası Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesini Türkiye Cumhuriyeti devletine satmıştır. Ha burada anlaştıkları nokta nedir, paylaştıkları nokta nedir: Bir çözüm süreci gündeme getirmişlerdir. Bu çözüm süreciyle hem bi Kürt halkını oyaladılar hem bi Türk halkını oyaladılar. Yıllardır bunun oyalamasını yaptılar; çünkü ekonomik buhran, ekonomik sorunlarla yoğrulan Kürt halkı ve Türk halkını bunlarla oyaladılar. Aleviler kesinlikle bu işin yanında değiller, bu işin dışındalar PKK yapılanması içindeki Aleviler de. PKK içindeki Aleviler sosyalist düşünceye sahipler. Örgütün ağırlığı, zaten Cemil Bayık'ı getirmelerindeki amaç o. Cemil Bayık sosyalist düşünce yapısına sahip olan bi insan. PKK içerisindeki sosyalist düşünce yapısına sahip olan tek insan ve bir grubu var, bir destekleyicisi var. Alevilerin çoğu da Cemil

Bayık'ın destekçisi. Şimdi bu süreçte Fransa'daki üç Alevi kadınımızın öldürülmesi, üç yurtseverimizin öldürülmesi, devrimcinin öldürülmesinin (ben öyle bakıyorum) bu süreç içerisindeki yerini tam net koyamıyorum. Nedir, ne değildir? Bunlar Aleviden ziyade sosyalist düşüncedeki insanlardı. Ben buna PKK içerisindeki sosyalist düşüncedeki insanların yok edilmesi olarak bakıyorum. Cemil Bayık da bu şeyin başına geldiğinden dolayı şöyle bir düşünüyorsun, bu işin içinde Cemil Bayık varsa, bunlar niye yok ediliyor? Ben o devrimci insanların öldürülmesini komple devlet tarafından ve PKK ile birlikte öldürüldüğü düşüncesindeyim ve solcu insanların, Marksist insanların PKK içerisinde tasfiyesi olarak görüyorum. Ha Cemil Bayık da bu konuda büyük bir ihtimalle revizyonistleştiğini düşünüyorum.

Orhan durumu böyle değerlendiriyor. Diğer bir taraftan da Kürt Hareketi içerisinde yer alan **Hasan**'ın **(1965 doğumlu)** değerlendirmesine yer verelim:

Kürt Hareketi kırk yıllık bir hareketle bu hale geldi. Yani bir sürü değerlerin üzerinden inşa edildi. Ölümler oldu, acılar oldu, göz yaşları oldu. Yani basit bir şey değil. Geldiğimiz nokta iyi bir noktadır şu an için. Daha da ileri gidebiliriz yani. Rojava önümüzde. Bugün partinin düşüncesini devletleşmeye, bütün halkları içine alan Rojava Devrimi gibi bir devrim inşa etmiş bir değere sahibiz yani. Bugün işte PKK'yi sadece Kürt milliyetçisi, şovenist olarak düşünen solcular, Türk Solu bugün Ezidilere sahip çıkmazken, PKK'nin sahip çıktığını görmüyor.

Bunun yanı sıra bir diğer farklı değerlendirmeyi de yıllardır bu mücadeleyi desteklemiş olan **Seher (1972 doğumlu)** yapıyor. Aslında Seher'in yaptığı değerlendirme Kürt siyasal hareketini destekleyen Alevilerin hangi noktalarda ayrıştıklarını görebilmek açısından da önemli bir yerde duruyor.

Çözüm süreci falan diye bir şey yok. Kürtlerin ben burada kandırıldığını, Kürt halkının kandırıldığını düşünüyorum;

çünkü baktığımızda işte PKK'nin ilk çıkışı bağımsız, sosyalist, işte dört parçada bağımsız Kürdistan'dır. Bugün ondan vazgeçmiştir. Ondan vazgeçmeyi bırak bir devlet olmaktan vazgeçmiştir, bir ülke olmaktan vazgeçmiştir. Yani Kürdistan sevdası kalmamıştır. Dolayısıyla bu sözde barış sürecidir, PKK'yi tasfiye etmektir. Tasfiye etmekle de kalmadılar, teslim aldılar. Onla da kalmadılar işbirliği yapıyorlar. Üzülüyorum. Nasıl barış ama, nasıl bir barıştan bahsediyoruz. Barış olsun da mesela sen niye savaştın, niye çıktın dağa? Senin derdin neydi pardon? Senin derdin neydi? Sen oradan milletvekili gönderirdin ya! Sorun milletvekili olmaksa, sorun belediye başkanı olmaksa. Senin derdin neydi? Sen dağa niye çıktın? Sen niye öldün? Sana niye bok yedirdiler? Senin çocukların niye işkenceye maruz kaldı? Senin küçücük çocukların niye hâlâ tecavüze uğruyor cezaevlerinde? Sen oturup bunu sorgula. Tabii ki barış, barış çok güzel bir düş baktığında; ama hangi koşullarda? Ezilenin barışı olmaz yaa! Ne barışı? Eşitlerin barışı olur, eşit olduğun zaman. Hâlâ, geçen gün ne kadar üzüldüm biliyor musunuz? HDP'liler eylem yapıyor vapurda, bir tane kadın, bunlara sesleniş biçimi aynen şu: "Beslemeler" diyor ya! Ya düşünebiliyor musun, sen bir Kürt olarak hep bu halkın gözünde beslemesin, cahilsin, cühelasın, insan değilsin. Çünkü niye? Sen kendi ihanetinden kaynaklı yıllardır bir şey olamadın, bir devlet olmadın, bir halk olamadın, bir millet olamadın. Üzgünüm, o kadın da kendinde o hakkı görüyor. Evet diyor, sen beslemesin. Sen benim istediğim kadar varsın. Az mı bedel ödediler? Baktığında zaten Kürt özgürlük hareketini Kürt özgürlük hareketi yapan –yine üzgünüm geleceğiz oraya– Alevilerdir. Kürt özgürlük hareketi direniş tarihinden bahsederken, bedel ödeme tarihinden bahsederken, oturup Kemal Pir'den bahseder, Mazlum Doğanlardan, Haki Karerlerden, Beritanlardan bahseder. Onlar bu mücadeleyi yükseltmiştir. Üzgünüm Sünnilerden öyle bedel ödeyen falan çıkmadı. İşte çıkan bir cezaevinde yattı bak hemen iş birliği oldu. Biraz önce söylemiştim, Kızılbaş olamayan sosyalist olamıyor.

Bir diğer taraftan da mahallelinin veya toplumun genelinin Kürtlere ve "çözüm süreci"ne yönelik olarak genel algısını **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Detaylı bilmiyoruz. Hep kamuoyundan, gazetelerden duyduğumuz. Birileri gelip de arkadaşlar bu süreç şudur, şu şekliyle işliyor diye bize kimse bir şey söylemiyor. Kürtlerin kendi adlarına vermiş olduğu mücadeleyi çok doğru buluyorum; ama sadece ve sadece kendi adlarına vermiş oldukları mücadeleyi Türkiye sınırları içerisinde ortak mücadele içine katmadıkları için de karşı duruşum yok ama çok içinde de olmak istemem yani. AKP'yi samimi bulmuyorum çözüm sürecinde. Seçimler yaklaştıkça bu işleri hızlandırıyorlar. Seçimler bitene kadar bir normallik yaratıyorlar, AKP terör olaylarını bitirmiş gibi bir algı yaratıyorlar. AKP'nin elini güçlendiriyorlar. Her seferinde de kendi kalelerine gol yiyorlar. AKP şu anda HDP'yi oyalıyor. Yani çözüm sürecini sorunları çözmek adına değil kendi politikalarını ilerletmek adına kullanıyorlar. Ben öyle görüyorum, çok sağlıklı da ilerlediğini düşünmüyorum. Yani keşke hepimizi kucaklayacak bir çözüm paketi olsa, sadece Kürtlerle ilgili değil de bu ülkede yaşayan bütün etnik grupların, azınlıkların maddi-manevi her türlü problemlerini çözecek bir çözüm paketi oluşsa da... Aslında bu ülke zengin bir ülke, bu zenginliği yaşamayan bir halk sadece siyasiler bu zenginliği doya doya yaşıyorlar. Tuzluçayır halkının %95'i, hatta belki de %98'i HDP'nin yaptığı hiçbir şeyi onaylamıyor. Sadece kendi menfaatleri için uğraştıkları ve bundan dolayı terörize ettikleri için, şeyden dolayı hep kendileri mağdur oldukları için buradaki halk, ondan dolayı onaylamıyorlar, destek vermiyorlar. Burda asıl sıkıntı Sünni Kürtler.

Mahalledeki Alevi Kürtler de kendilerini genelde CHP'li, demokrat olarak tanımladıkları için sıkıntı Sünni Kürtler ve onların mahalle içinde yapmış oldukları eylemler olarak görülüyor. Ancak oy anlamında mahallenin genelinin HDP'ye destek olmaması, tamamen onların karşısında oldukları anlamına gelmiyor. Mahallede HDP Mamak ilçe örgütlenmesi var, bu yıl

açıldı. Daha önce ismi Barış ve Demokrasi Partisi idi, değişti. Dolayısıyla Tuzluçayır halkının HDP ile ilişkisini ya da HDP'ye yönelik alacağı tavrı zaman içinde göreceğiz. Şimdiden bu konuda kesin şeyler söylemek mümkün değil; ancak son zamanlarda HDP'liler tarafından mahallede yapılan bazı eylemlerin mahalleli tarafından pek hoş karşılanmadığını gözlemlemek mümkün. Mesela mahallede HDP'lilerin Lice eylemleri sırasında otobüs yakması ve mahalleye bir ay otobüs verilmemesi çeşitli tepkilere neden oldu. **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Lice eylemlerini protesto etmek için HDP'lilerin meydana indiği bir gündü o gün, biz de oradaydık, izliyorduk. İşte yukarıdan gelen bir otobüsün camlarını kırdılar, yaktılar. Cami-Cemevinin oradaki polislerin oraya doğru götürdüler. Ondan sonra da işte Melih otobüslerimizin güzergâhını değiştirdi yani. Yaklaşık bir ay kadar gelmedi. Ayın dokuzundan diğer ayın dokuzuna kadar gelmedi. Yaklaşık bir ay sürdü. Tabi yani şey yine Tuzluçayır'da oturan insanlarla alakalı değil. Dışardan gelen HDP'lilerin yapmış olduğu bir eylemdi ve bunu, bunun böyle olduğunu hem Emniyet hem İ. Melih Gökçek, Büyükşehir Belediye Başkanı bildiği halde, biliyorsunuz Melih Gökçek'in kendisine oy çıkmayan yerleri cezalandırma mantığı olduğu için adamda, ondan kaynaklı böyle bir şey yaşandı. Yaklaşık bir ay kadar sürdü. Ben bununla ilgili iki tane dava açtım Melih Gökçek hakkında. Onun dışında Meclis'te basın açıklaması yaptık. Birçok gazetede bununla ilgili röportajlar verdik. İşte siyasi gruplarımız birçok eylem yaptı.

Tuzluçayır'da ne zaman bir eylem olsa, buraya zaten günlerce otobüs verilmediği oluyor. Yani bunun sadece Lice eylemlerine özgü bir durum olduğunu sanmıyorum; çünkü gerek Gezi eylemleri, gerekse Cami-Cemevi Projesi'ne karşı protestolar sırasında, otobüsler Tuzluçayır'a hiç uğramadan Tuzluçayır'ın yaklaşık bir kilometre aşağısındaki Makro Market'in oradan dönüyordu. İnsanlar aradaki mesafeyi yürümek zorunda kalıyorlardı. Ayrıca sabahları Tuzluçayır'dan otobüslere binmek pek mümkün olmadığı gibi (tıklım tıklım), gün içinde de se-

fer sayısının azlığı nedeniyle sürekli dolu oluyor otobüsler. Dolayısıyla bunu sadece HDP'lilerin yaptığı eyleme bakarak değerlendirmemek lazım. Ancak HDP'lilerin otobüse saldırmaları olumsuz değerlendirmelere neden olmuşa benziyor. Ayrıca mahalle içinde yaptıkları eylemlerde de pek destek bulduklari söylenemez; ancak mahalleli tarafından öyle büyük bir tepki ile de karşılaşmıyorlar. Mahalledeki diğer sol örgütlenmeler bu konuda uzlaştırıcı rol üstleniyor diyebiliriz. Yani bir anlamda havayı yumuşatıp, tepkiselliği de engelliyorlar. Diğer bütün eylemlerde yapılanları bir kenara bırakırsak, otobüs yakma eyleminden sonra yaşanan ulaşım sorunu Tuzluçayırlıların canını çok yakmışa benziyor; ancak yine de altını çizmem gereken bir nokta var ki mahalleli bu konuda HDP ya da Kürtlere tepkili değil. Tepkileri daha çok Melih Gökçek'e, yönetime... Ankara'da belediyeden yıllardır en çok çeken mahalle Tuzluçayır'dır sanırım. Mesele bir anlamda "oy eşittir hizmet" meselesi olduğu için Tuzluçayır'da da herhangi bir hizmete rastlamak mümkün değil ve ulaşım sorunu da en büyük sorunlardan biri. Şimdi 80 öncesinin "Küçük Moskova"sı olarak adlandırılan Tuzluçayır ile bugünkü Tuzluçayır arasındaki farkları daha iyi görebilmek için, "Nereden nereye?" diyoruz.

Nereden nereye?

Hikâyenin bu kısmında, başlıkta da belirttiğim gibi Tuzluçayır'ın bugün nereden nereye gelmiş olduğunu inceleyeceğiz. Bunu rahat görmek için öncelikle 80 sonrası genel anlamda yaşanan değişim ve dönüşümlerin mahalleyi nasıl etkilediğine yer vereceğim. Daha sonra Tuzluçayır'da dernekler (Alevi ve köy dernekleri) konusunu ele alacağım. Son olarak ise mahallelinin, mahallenin bugününe dair genel değerlendirmelerine yer verip bu bölümü noktalayacağım ve hikâyemize Gezi Direnişi esnasında mahalleye dair gözlemlerimle devam edeceğim.

İlk olarak 80'den bu yana yaşananlar için darbe üzerinden geçen 34 yıl sonrası hakkında bize genel bir değerlendirme yapan Fuat'ın (1986 doğumlu) söylediklerine bir bakalım:

İlkin darbenin etkisi tüm toplumda tartışılmaz bir büyüklükte. O yaratılan korku her tarafa işlenmiş durumda. Yanı sıra toplumu denetim altına almak için birçok kanal bulundu. İşte sendikalar etkisizleştirildi, taşeronlaştırmalar arttı. Bu işlerin emekçilerin örgütlenmesinin önüne geçti. Yanı sıra özellikle böyle mahallelerde –hani biraz daha tarihî olarak politik bir mirasa sahip olan mahallelerde– uyuşturucu, kumar, fuhuş vb. aslında toplumu yıpratan, onları birbirinden uzaklaştıran, birlikte hareket etmelerinin önüne geçen müdahalelerde bulunmaya başladı devlet. Tüm bunların etkisi insanların biraz daha geri çekilmelerine neden oldu. 80'den sonra daha çok 90'lı yıllarda bir hareketlenme sözkonusu. Tabii burada yine Kürt Hareketinin etkisi de önemli. Yanı sıra 89-90 bahar eylemlilikleri var. Nihayetinde Zonguldak'ta büyük madenci yürüyüşü gerçekleşiyor. Bu hareketlenmenin önünü kırmak için, mesela yine özellikle, yine Alevilerin örgütlenmesini kesmek için; çünkü 92 sürecinde Kürt Hareketi büyük bir yükselişe geçiyor. Mesela birçok ilde Şırnak, Hakkâri vb. illerde artık mahallelerin kurtarılmış bölge olarak her tarafta gerillaların nöbet tuttuğu, asayişlerini kendilerinin sağladıkları bir noktadaydı o dönem. Tabii buna paralel olarak Aleviler de örgütlenmeye başladılar. Bunun önünü kesmek için de 93'te bildiğiniz gibi Sivas katliamı gerçekleşti. Bu ve hemen arkasından, mesela 95'te Gazi mahallesinde bir mahalle tarandı. Onun sonrasında büyük bir ayaklanma oldu. Karakol basıldı. Burası zaten Alevilerin yoğunlukta yaşadığı bir mahalle, bölge daha doğrusu, bir mahalle değil; buradan yukarıya işte Şahintepe Mahallesi, Şirintepe, Ege, ta Doğukent Caddesi'ne kadar olan kısma kadar Alevilerin, özellikle Mutlu'nun da belki yarısı Alevilerden oluşuyor. Bu oldukça büyük bir nüfusa tekabül ediyor. 150 bin, 200 bin civarında bir nüfusa tekabül ediyor. Sadece Tuzluçayır'da 40 bin kişi yaşıyor. Dolayısıyla burada da o saldırılar sonucu bir geri çekiliş, korku hali hâlâ sürmekte. Devrimci örgütler 80'den önce de sonra da burada çalışmalarını sürdürmeye devam ettiler. Hâlâ da birçok devrimci örgüt burada çalışmalarını sürdürüyor, faaliyetlerini. Buranın halkı da-

ha çok CHP tabanı, daha doğrusu şöyle bir şey söyleyelim: 80 Darbesi'yle yılmış olan, geri çekilmiş olan insanlar kendilerini CHP'de ifade etmeye başladılar. Aslında birçoğu da CHP'nin bir düzen partisi olduğunun farkında; ama onları harekete geçirecek bir başka alternatif güç olarak devrimcileri görmüyorlar şu an. Bundan kaynaklı hem işte o korku hem o yılgınlık hem ayrıca bir güç olarak görmeyişleri örgütlenmelerinin önüne de engel oluyor. Şu anki durum böyle... Burada mesela son seçim sürecinde biz de AKADER olarak HDP'yi destekledik. Halkların adayı Selahattin Demirtaş'ı destekledik. Yani bu noktada mahallede, sadece mahallede değil yurt genelinde iyi bir oy oranı aldı. Ki bence %10'u aştı. Son seçim sürecinde de burada Selahattin Demirtaş 800'e yakın oy aldı. Bu evet az ama, bence çok önemli bir rakam. Çünkü insanlar artık başka bir arayış içerisindeler. Artık medyadan, okullardan, camilerden devletin her kurumunu kullanarak enjekte etmeye çalıştığı milliyetçilik zehrini kırmaya yönelik halkların kardeşleşmesi adına iyi bir hamleydi. Son süreçte, özellikle Kobane ile birlikte, daha doğrusu IŞİD'in saldırıları ile birlikte Lazkiye'de ya da Suriye'nin diğer kentlerinde PYD'nin, işte peşmergelerin Türkmenleri koruması, Alevileri koruması (IŞİD'e karşı savaşan aslında oradaki tek gücün Kürtlerin öncülüğünde hareket etmesi) Kürtlerle olan yakınlaşmayı biraz daha arttırdı.

Tuzluçayır 80 öncesi bir semt olarak geçiyordu. Ancak şu an 33 sokaklı, yaklaşık 13 bin nüfuslu bir mahalle halini almış durumda ve etrafındaki mahallelerin de (Ege Mahallesi, Kartaltepe, General Zeki Doğan, Mutlu Mahallesi, Şahintepe, Misket Mahallesi vs.) Alevi nüfusunun, Tuzluçayır gibi yüzde 90'lara varan bir ölçüde olmasa da oldukça yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Mahallelinin siyasete yaklaşımına ve bu konuda 80 sonrası yaşanan değişim ve dönüşümlere önceki kısımlarda yer vermiştik. Fuat'ın anlatımıyla da konunun üzerinden bir anlamda tekrar özet geçmiş olduk. Dolayısıyla bu kısımda, öncelikli olarak mahallelinin mahalledeki örgütlenmelere karşı tutumlarında ne gibi değişim ve dönüşümler yaşanmış, ona bakacağız.

Bir-iki gün Tuzluçayır Muhtarlığı'nda oturup mahallenin nelerden şikâyetçi olduğu, neleri dert edinip yakındığı ve mahallelinin Tuzluçayır'a yönelik genel algısı konusunda bilgi edinme fırsatı buldum. Şuna emin oldum ki işler muhtarlıktan bakınca normalde olduğundan çok farklı görünüyormuş. Ben muhtarlıkta otururken bir kadın geldi. Evinin önündeki asfaltın bozulması ile ilgili çeşitli sorunlarını dile getirdikten sonra binalarındaki mahalledeki siyasi grupların yapmış olduğu yazılamalardan da rahatsız olduğunu belirtti. Ben bu duruma şaşıp, sessiz bir şekilde dinlerken, birden bana, "Sen mi yazdın yoksa bağlı bulunduğun fraksiyon mu yazdı?" diye sordu. Bu soru karşısında şaşkınlığımı gizleyemedim. Yani o kadın beni ilk defa görüyor, tanımıyor, hakkımda hiçbir şey bilmiyor ama bana direkt böyle bir soru yöneltebiliyordu. (Kadın o anda, herhalde yazan kişi gerçekten ben olsam ya da bahsettiği siyasi gruplardan birinin üyesi o anda orada bulunsa, saldıracak bir ruh halindeydi). Ben kadının Tuzluçayırlı olmadığını tahmin ettim, sadece emin olmak için, "Tuzluçayırlı mısınız ve eşiniz ne iş yapıyor, sizin mesleğiniz nedir?" gibi sorular yönelttim. Tam da tahmin ettiğim gibi kadın Tuzluçayırlı[35] değildi. Yani uzun yıllardır Tuzluçayır'da yaşamıyor. Kadının eşi asker ve kendisi ev kadını. Kendisi ve yanındaki arkadaşının oldukça modern ve rahat bir görüntüsü vardı. Muhtar tanıştırdıktan sonra sorularımı cevapladı; ancak ben soruları neden sorduğuma dair herhangi bir yanıt vermedim kendisine, sadece teşekkür ettim. Daha sonra binalardaki yazılamalardan tekrar şikâyetçi olduklarını söyleyip, "Biz Tuzluçayır'ı gerçekten çok seviyoruz, burada yaşamaktan dolayı gerçekten çok mutluyuz ancak bu tarz şeylerden rahatsız oluyoruz," dedi. Biraz önce kadının modern bir görüntüsü olduğundan bahsetmiştim. Tuzluçayır'da yaşamayı bu tarz kadınlar sever; çünkü mahallede gördüğüm kadarıyla kadınlara yö-

---

35 1950'li yıllarda, yani o ilk göç dönemlerindeki mahallenin oluşumu sırasında gelmiş olan ve ailesi ile birlikte hâlâ Tuzluçayır'da oturanlar için Tuzluçayırlı tabirini kullanmayı daha doğru buluyorum. Bir de sonradan Tuzluçayır'a yerleşmiş olmasına rağmen bu mahalleyi her şeyiyle benimsemiş insanlara Tuzluçayırlı demek ve bu insanların da kendilerini Tuzluçayırlıyım diye ifade etmesi doğru bir tutumdur.

nelik hiçbir baskı unsuru sözkonusu değil. Kadınların başları açık, oldukça modern bir giyim tarzları var, parklarda sporlarını yapıyorlar, bina önlerinde sohbet ediyorlar ve birçoğu da çeşitli işlerde çalışıyorlar. Mesela konuk olduğum evlerde ev halkıyla bir konu hakkında konuştuğumuz zaman, konuya sadece evin erkekleri dahil olmuyor. Kadınlar da erkeklerden farklı olarak kendi fikirlerini söylüyorlar, hatta ayrıştıkları noktalar da oluyor eşleriyle. Kadınların fikri sorulduğunda, eşleri yanlarında olduğu zaman, "Ben bilmem beyim ya da eşim bilir," şeklinde ilerlemiyor konuşmalar. Kadınlar oldukça rahat bir şekilde kendilerini ifade edebiliyorlar. Yine mahalledeki birçok eylemde, forumda, toplantıda kadınların ön planda olduklarını gözlemlemek mümkün. Böylelikle birçok kadın ev içine hapsolmamış oluyor. Komşuluk ilişkileri de yine bugün birçok semte kıyasla daha sıkı bir mahalle olduğundan insanlar dayanışma sağlamakta zorluk çekmiyorlar ve bir anlamda yalnız da kalmamış oluyorlar. Bu nedenle Tuzluçayır gibi bir mahallede yaşamanın kadınlar açısından daha avantajlı olduğunu düşünüyorum.

Şimdi kaldığımız yerden devam edecek olursak, mahalledeki binaların hemen hemen hepsinde çeşitli siyasi grupların yaptığı yazılamalara rastlamak mümkün. Ancak bunlardan mahallelinin rahatsızlık duyduğuna ilk defa rastlıyorum. Mahalleye ilk defa gelen birinin dikkatini ilk önce binalardaki yazılamalar, parklardaki afişler vs. çeker. Tuzluçayır'ın politik bir mahalle olduğunu, "Alnında mı yazıyor?" sorusuna nispet yaparcasına, sözkonusu binalardaki yazılamalardan, sokaklardaki afişlerden anlayabiliyorsunuz.

Binalardaki bu yazılamalar, afişler Tuzluçayır'ın sadece bugününe değil, geçmişine dair de önemli ipuçları veriyor. Bu konuya ilişkin değerlendirmelere biraz ara verip **Zülfikar**'ın **(1966 doğumlu)** mahalle ile ilgili olarak anlattığı ve mahallelinin bugünkü genel problemleri olarak gördüğü sorunlara dönelim. İlk olarak Zülfikar da bize mahallenin geçmişi ile şimdiki durumunu karşılaştırıyor ve bu karşılaştırmalar üzerinden bugün mahallede bulunan çeşitli siyasi gruplarla ilgili sorunlarını dile getiriyor:

Şimdi şöyle, dediğim gibi yavaş yavaş işte taşınmalar, onun yerine yenilerinin gelmesi, ondan sonra apartmanlaşmaya dönüşen bir mahalle olmasından dolayı ilişkiler koptu. Herkes kendi kabuğuna çekildi. Herkes kendi çekirdek ailesindeki sıkıntılarıyla, sorunlarıyla uğraşmaya başladı. Aile bireylerine yenileri katıldığı için, herkes kendi içindeki sıkıntılara döndüğü için eski bağlar, eski dostluklar kaybolmaya başladı. Tuzluçayır halkının korktuğunu zannetmiyorum. Bizim içerde yatıp çıkan insanlarımıza halkımız her zaman için bir derece daha fazla değer vermiştir; çünkü kendileri için mücadele ettiklerini gördükleri için –o zamankiler için söylüyorum, bu zamankiler için söylemiyorum– tabii ki yani o zaman daha farklı bakılıyor ki o zamanki mücadele şekliyle bu zamanki mücadele şekli de farklılaştı. Yani şöyle, o zamanki siyasi gruplarımız halkınan bir bütünlük içerisinde mücadele ediyorlardı. Bugünkü siyasi

Mahallede yazılama yapılmış bir bina ve soldaki inşaat,
mahallede tamamlanmış iki inşaattan biri. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

Mahalle muhtarlığının hemen yanındaki parktan bir kare.
(Fotoğraf: Yelda Yürekli)

gruplarımız sadece kendi lokal çalışmaları içerisinde, halktan kopuk hatta halkın ihtiyaçlarına cevap vermeyecek şekilde, halkın istemediği şeyler. En basitini söylüyorum: Burda önceden bankamız vardı, su idaremiz vardı, postanemiz[36] vardı. Burda insanlarımız sağa sola gitmeden kendi ihtiyaçlarını çok rahat karşılayabiliyorlardı. Demin de dediğim gibi nüfusumuz yaşlandığı için, işte bu kamusal alanlara çok fazla zarar verildiği için, kamunun bütün malları Tuzluçayır'dan çıktı. Bundan dolayı insanlarımızın bu mağduriyeti had safhada. İnsanlar artık yaşlandıkları için kalp hastası, şeker hastası, tansiyon hastası, kanser hastası o kadar çok ki... Ondan dolayı insanlar, "burdaki gruplar benim istemediğim şeyi yapıyorlar. Benim ihtiyacıma cevap verecek şeyler burdan uzaklaşıyor bun-

36 Sonradan öğrendiğim kadarıyla mahallede postane yokmuş zaten. Şu anda muhtar bununla ilgili (mahalleye postane getirmek için) birtakım çalışmalar yapıyor. Bahsedilen banka ise Tuzluçayır'da ana yolun kenarında, yani Tıp Fakültesi Caddesi üzerinde, eskiden Ziraat Bankası varmış; ancak o banka siyasi olaylardan dolayı değil, bankanın bulunduğu yerin kira bedeli fazla bulunduğu için Natoyolu Caddesi'nde başka bir yere taşınmış.

lar yüzünden" dedikleri için, artık böyle hani siyasi gruplara çok fazla sempatiylen de bakılmıyor yani. Bir kere dönecekler, halkla kucaklaşacaklar. Hak aramanın mücadelesinin önüne hepimiz düşeriz. Ama bizim bu hak aradığımız şeyler hak gaspına da sebebiyet veriyorsa, işte bu yüzden insanlar öteliyor, geriliyor yani. Halk adına yaptıklarını söyleseler de halktan kopuk yapıyorlar. Bir kere kendi aralarında bütünlük yok ki zaten, hiçbiri birbirini solcu olarak görmüyor ki. Eskiden de bu mahallede hak aranırdı. Askerse askerin karşısına, polisse polisin karşısına halk olarak çıkılırdı. Eskiden Kartaltepe dediğimiz yer, lisenin ucundan buraya asker, polis dahi giremezdi.

Mahalle nüfusu bugün yaşlı bir nüfus ve belli sıkıntıları var. Ancak bu sıkıntıların tamamının nedeni olarak mahalledeki siyasi grupları göstermek hiç de gerçekçi bir tutum değil. Peki, geçmişte neden mahalledeki siyasi grupların yaptıkları eylemlere destek olurlarken, bugün bunları olumsuzlayan bir yerde duruyorlar? Tuzluçayır halkının geneli böyle düşünmüyor elbette; ancak onlar da farklı gerekçelerle mahalledeki siyasi grupları eleştiriyorlar. Bu eleştirilere daha sonra döneceğiz. Şimdi **Zülfikar**'ın **(1966 doğumlu)** anlatımına tekrar dönelim:

Biliyorsunuz burası fakir bir halk, gariban bir halk, dar gelirli ailelerin olduğu bir halk. İşte insanların binalarında bile aidat toplamanın ne kadar zor olduğunu siz de yaşamışsınızdır, biliyorsunuz. İnsanlar binalarına işte bir şeyler yapıyorlar, boyatıyorlar, ediyorlar, 4 milyar-5 milyar para harcatıyorlar –yani genel şeyleri söylüyorum, kendi yaşadığımı da söylüyorum tabii ki–, sabah kalktıklarında 4 milyonluk bir spreyle bütün emeklerinin harcandıklarını gördükleri için bu son derece onları üzüyor. Mahallemiz çok kirli. Yazılamalardan, afişlerden dolayı; biz çevreci bir topluluk olmamıza rağmen. Bu noktada bu tür şeylerde halkın kendilerinden olan beklentilerine cevap vermiyorlar. Yeri geliyor kavga ediyorlar. Ben kendim de yaşadım: İşte "Biz devrimciyiz. Her yer devrimcinindir. İstediğimiz yere yazarız, yapıştırırız" diyo, ben TİKKO'cu arkadaşlarla kapıştım yani.

Tuzluçayır Muhtarlığı. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

Yazılamaların kirlilik olduğunu söylüyor ve devam ediyor:

> Bana göre kirlilik. Ben bu konuda arkadaşlarıma şunu önerdim. Mesela bizim parklarımız var. O konuda bizim 6-7 tane parklarımız var. Şöyle yani halk bunu istemiyor. Önemli olan da halkın bazı görüşlerine, taleplerine değer verip, işi büyütmek değil mi birlikte? Yani halkın içini doldurmadığı bir şeyin başarılı olma şansı var mı?

Aslına bakacak olursak mahalledeki yazılamalar, afişler bugüne özgü değil. 80 öncesi de gecekondulara yapılıyormuş yazılamalar, afişler. "Değişen ne? Konformistleşti mi halk?" diye soruyorum:

> Çok da konforlu değil canım. Biz kendimize her zaman söyleriz, "çok katlı gecekondu" deriz yani. Bununla birlikte şey algısı yaratıyor ya, hani terörist yetiştiren mahalle algısı. Çok basit bir şey anlatayım: Şu anda şehit olan bir kardeşimiz var bizim oralı; ama çatışmayla şehit olan değil birliğin içerisinde ar-

> kadaşının seken kurşunuyla şehit olan. Onun kız kardeşi aylar önce buraya geldi: "Zülfikar Amca ben bir işe gireceğim ama ikametgâhımın burada görünmesini istemiyorum" dedi. Gireceği iş de bir özel market, asgari ücretle çalışacağı özel bir market. "Niye kızım?" dedim. "Tuzluçayırlı olduğumuz için bizi işe almıyorlar" dedi. Çok fazla yazı var, mesela okullar. Okulların duvarlarına yazıyorlar. Aileler o kadar fazla tepki gösteriyor ki. Yani yeni yetişen nesil o kadar da politik yetişmiyor.

Asıl mesele bu sanırım. Mahalleye yönelik dışarıdaki algılar ve bu algılar sonucu mahallelinin gördüğü muamele. Bunlara ben de yaklaşık üç yıldır Tuzluçayır'da yaşayan biri olarak kendi deneyimlerimle birlikte ayrı bir başlık altında yer vereceğim. Ancak burada üzerinde durmaya çalıştığım nokta şu: Bu halk ne için sokağa çıkarsa çıksın, medya tarafından topluma, devlete sürekli karşı gelen, terörist, polisle çatışan, yakıp yıkmaya, kırıp dökmeye eğilimli insanlar olarak lanse edilecek. Züfikar'ın deyimiyle, bu imajı kırma meselesi, mahallenin tamamen apolitik bir yapıya bürünüp hiçbir şeye ses çıkarmaması, yapılan ve yapılmaya çalışılan her şeye boyun eğmesi ile mümkün olur. Zaten mahalleye yönelik olumsuz imaj yaratmanın nedeni mahalleyi ve mahalle halkını toplumun gözünde kriminalize ederek yalnızlaştırmak. Mahalle halkının neyi önerdiği konusunda ise **Zülfikar (1966 doğumlu)** şunları söylüyor:

> Halk diyor ki evet, hep beraber biz de sokağa inelim. Ama kırmayalım, dökmeyelim; çünkü zararı ben görüyorum.

Mahallede gerçekleşen eylemlerden gözlemlediğim kadarıyla şunları söyleyebilirim ki; bu mahallede eylem yapan insanlar özellikle polisle çatışmak, bir yerleri yakıp yıkmak, bir şeyleri kırıp dökmek için sokağa çıkmıyor (böyle bir eylem biçimi geliştiren örgütler de var ve mahallelinin bunlara yönelik tepkisini daha önce dile getirmiştik) ancak Türkiye'de eylemcilere karşı nasıl bir müdahale biçiminin izlendiğini biliyoruz. Dolayısıyla çeşitli haklar, talepler ya da bir şeyleri protesto etmek için sokağa çıkan insanlara karşı devlet polisiyle, askeriy-

le, hatta bunlar da yetmiyormuş gibi hükümet yanlısı paramiliter güçlerle (bunları Gezi Direnişi sırasında sık sık gördük) dikiliyor. Bu insanlar da yapılan müdahaleye karşılık kendilerini savunmak durumunda kalıyorlar ve bu savunmanın biçimi de o anki müdahale esnasında geliştiği için, rastgele ellerine ne geçiyorsa, bunlarla kendilerini savunmaya çalışıyorlar. Yani o esnada kafasına cop ya da birer gazı kapsülü yağarken, kimsenin "şu kaldırım taşını sökmeyeyim, bu kamu malı" gibi bir şey düşüneceğini sanmıyorum. Dediğim gibi gözlemlediğim kadarıyla bu tip şeyler anlık olarak gelişiyor. Hikâyenin bir tarafında "kamu mallarımız zarar görüyor, mahalleye hizmet gelmiyor" diyen bir kesim var; diğer tarafta ise devrim şiarıyla sokaklara çıkıp bu düzeni yıkacağız, diyen siyasi gruplar var. İlave olarak medyanın yukarıda değindiğim algıyı oluştururken başvurduğu kriminalize edici söylemi hikâyenin bu ikinci tarafına abanarak oluşturduğunu söyleyebilirim. Şimdi de hikâyeye dernekler konusuyla devam edelim.

Mahalleyi şöyle bir dolaşmaya çıktığınızda birçok köy derneği ile karşılaşabilirsiniz. Bu derneklerin çoğu da Sivas'ın köylerine ait. Çorumlulara veya Tuzluçayır'a başka şehirlerden gelen insanların geldikleri yörelere ait dernekler daha az. Köy dernekleri 90'lı yıllardan sonra ortaya çıkmış. Ortaya çıkış nedenini **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Hemen hemen burda yaşayan halkların yani özellikle Sivas kanadının hemen hemen bütün derneklerinin yeri vardır, mülkiyetleri kendilerine aittir. Daha sonra Çorumlu, Yozgatlı dernekler de açılmaya başladı. Aslında o dernekleri harekete geçirsen, çok büyük bir kitleye sahip, istediğin sonucu da alabilirsin. Ama bizde ne hikmetse bir yerin seçimi olduğu zaman herkes ayrışıyor. Köy dernekleri 90'dan sonra açıldı. Bu dernekler kurulurken sistemin yönlendirmesiyle felan olan değil; insanların büyük şehre gelip birlikte hareket etmesi, hem düğünüydü, cenazesiydi, ölümüydü, onun organizasyonu hem de burdan elinin yettiği kadar köylerine destek olmak amaçlı, benim ilk algıladığım bu yani, öyle kurulmuş bir şey. Ama şu

anda biliyorsun, derneklerde siyasi toplantılar yapılamaz şudur budur, bir sürü engel getirdiler yani mahalleler büyüdükçe. Örnek veriyorum: Benim babamlar buraya geldiğinde burda 3-4 tane ev varmış. Herkes köydeymiş mesela. Şimdi böyle bir şeye ihtiyaç yoktu. Evlerde bu işler kendiliğinden görülüyordu. Bizim o zaman akrabalarımız cemlerini evlerde yaparlardı; ama nüfus bu sefer köylerden buraya gelince, büyük şehirlere gelince bu sefer buna bir ihtiyaç duydu diyelim. Ben böyle görüyorum. Eskiden burda Tuzluçayır'da oturuyorlardı. Şimdi dağıldılar, Batıkent'e gittiler, Ege Mahallesi'ne gittiler, Keçiören'e gittiler. Gittiler de gittiler. İşte bu insanları bir araya toplamak içinde bir merkez gerekiyordu, bundan dolayı ben çıktığını düşünüyorum yani.

Zülfikar'ın anlattığı gibi bu derneklerin kuruluş amacı köyden şehirlere göç etmiş, şehirlerde de farklı semtlerde yaşayan insanları cenaze, düğün, cem vb. etkinliklerde bir araya getirmek. Ayrıca bu dernekler düzenledikleri çeşitli eğlenceler, toplantılar ve yemek organizasyonlarıyla şehirdeki köylülerini bir araya getirip, köydeki birtakım geleneklerin de yaşatılmasını sağlamaya çalışıyor. Örneğin köylerde dernekler aracılığıyla şenlikler düzenleniyor, bu sayede hem köylüler senede bir de olsa köylerine gidebilme fırsatı buluyorlar hem de yeni yetişen nesiller köyünü, köylüsünü, akrabalarını vs. tanıma fırsatı buluyor. Ancak bu dernekler yasal statü kazanınca dernek açma, açabilme ile ilgili çeşitli yasal engeller de getirilmiş. Bu aslında sorun gibi görünmüyor; çünkü nihayetinde bir köy derneği ve açılış nedenleri belli, düzenledikleri faaliyetler belli... Burada asıl sorun, politik olarak işlevsiz gibi görünen bu derneklerin aslında bugün örtülü bir biçimde mahallenin apolitikleştirilme sürecinin bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor olması. Bu durumu **Orhan (1964 doğumlu)** değerlendiriyor:

80 sonrasından, 12 Eylül darbesinden sonra Tuzluçayır'ın siyasi kimliği tamamen değişti. Apolitik bir kimliğe büründürüldü. Açıkçası politikadan uzaklaştırılmış bir topluluğa dönüştürüldü. 12 Eylül faşist darbesinden sonra Tuzluçayır özellik-

le devlet tarafından, faşist güçler tarafından, yöneticiler tarafından ele alınan bir semt haline geldi. Bu semtin siyasi kimliğini bozabilmek için yapılacak bir çalışma vardı burada; Alevi derneklerinin, köy derneklerinin yaygınlaşmasını sağlamaktı. Bunların güçlendirilmesini sağlamaktı. Bu derneklerin güçlendirilmesiyle birlikte her semte bir köy derneği açıldı ve bu köy dernekleri ile birlikte insanlar ayrımcılaştırılmaya başladı. Köylüler yalnızca kendi derneklerinde buluşur hale geldiler. Bi Sivas'ın yaklaşık 40 tane köyü varsa, 40 tane ayrı derneği açıldı. Bir Çorum'un 20 tane köyü varsa, 20 tane derneği açıldı. Bütün, Yozgat'ından tutun aklımıza gelebilecek Maraş'ına kadar bu Tuzluçayır'da apolitikleştirmek dediğimiz bir yapıya dönüşmeleri açısından insanları bu derneklerin altında toplamaya başladılar. Bu köy dernekleri özellikle politik bir amaç gütmeyen, yalnızca yardımlaşma üzerine kurulmuş bir tür dernek. İnsanlar gelip, kahvede okey oynar gibi gidiyor sabahtan akşama kadar, aynı bir kahve olarak düşünün; okeyini oynuyor, oyununu oynuyor; ama insanlar öbür insanlarla hiçbir iletişim kurmuyordu. Çünkü bir ayrımlaştırma meydana gelmişti. Bu ayrımlaştırılmadan sonra insanlar yavaş yavaş birbirinden uzaklaştırıldı. Bunun dışında devletin de, faşistlerin de faşizmin yoğun baskısı sonucunda insanlar yavaş yavaş siyasetten, siyasilerden, yapılanmalardan uzak durmaya başladılar.

Orhan'ın söylediklerini takiben bu derneklerle ilgili birkaç gözlemimi anlatmak istiyorum. Mekânsal olarak kendilerine iyi ve geniş yerler seçmişler. Bu derneklere mahallenin hemen hemen her yerinde rastlamak mümkün. Derneklerin toplantı yapılan salonları oldukça geniş, duvarlarında türlü çeşit Atatürk resimleri var, cemevlerinde de olduğu gibi... Bütün politiklik bundan ibaret. Bir gün mahalledeki Çiçek İş Merkezi'nin (mahalleli Çiçek Pasajı diyor) içine girdim ve daha kapının girişinden pasajın içini dolduran şakır şakır okey taşı sesleri geldiğini duydum. Herhalde içeride kahvehane ya da kıraathane gibi bir yer var, diye düşündüm ve seslerin geldiği yöne doğru

gittim, baktım kapıda Kırıkkale Hamzalı Köyü Kültür ve Dayanışma Derneği yazıyor. Mahallede bir bakıma derneklerle kahvehanelerin işlevi yer değiştirmiş gibi. Genelde kahvehanelerde oynanan halk arasında bilindik oyunlar bugün derneklerde oynanırken, söylenenlere bakılırsa kahvehanelerde de genelde kumar oynatılıyormuş. **Orhan (1964 doğumlu)** değerlendirmesini sürdürüyor:

> 12 Eylül darbesi Tuzluçayır'da yaklaşık en az 2 bin, 3 bin kişinin içeri alınıp, eziyet edilip, işkencelerden geçirilmesine maruz kalmış bir semttir. Hemen hemen her aileden yaklaşık olarak bir ya da iki kişinin içeri alınıp, 12 Eylül faşizminin zindanlarında yatırılıp, eziyet çekildiğini biliyoruz. Bu eziyeti çeken insanlar dışarı çıktıktan sonra politik bir yapılanma görmeyince, yavaş yavaş lümpenleşmiştir ya da ekonomik sıkıntılar içinde yok olup, siyasi düşüncesiyle birlikte yok olup gitmiştir. Artık o siyasi düşüncesini savunmaz duruma gelmişlerdir. Tuzluçayır semtinin aynı zamanda 12 Eylül'den sonra, özellikle kahvelerin genişletilmesi, gazino, bar gibi yerlerin geliştirilmesi, bilardo salonlarının geliştirilmesi gibi geniş açılımlarla gençlik bu tür yerlere çekilerek, siyasetten ve politikadan uzaklaştırılmış ve gençlerin, belli halkın, emekçilerin politik yerlerden uzaklaştırılması için bu tür yerlerin açılmaları daha da hızlandırılmış ve açıkçası gençlik tamamen politikanın dışında lümpen bir yapıya büründürülmüştür. Ve olay beraberinde mafyacı geçinen, kabadayı geçinen bazı grupların türemesiyle birlikte uyuşturucu satıcılarının, esrar satıcılarının yavaş yavaş güçlendirilerek Tuzluçayır semti apolitik bir yapılanmaya dönüştürülmeye çalışıldı. Tabii burda devlet boş durmadı, faşist güçler boş durmadı. Ne kadar boş durmadılarsa da devrimci örgütlenmeler yine de burada filizlendi, yeşerdi. Güçlenmeye çalıştılar.

Tabii çeşitli siyasi örgütlenmeler, devrimci güçler mahallede var ancak onların da bazı şikâyetleri var. Yani mahallede artan uyuşturucu kullanımı, 13-14 yaşındaki çocukların okula devam etmeyip de mafya özentisi olup çıkmaları, mahallenin nüfus yapısında yaşanan değişim ve dönüşümlerin mahalleye ge-

tirdiği olumsuzluklar, onların deyimiyle yoz kültür herkesi bir şekilde rahatsız ediyor ve bu yozlaşmanın önüne geçmeye çalışıyorlar.[37] Çinçin Mahallesi'nin olduğu bölge kentsel dönüşüme açılınca o taraftan Mamak tarafına, Tuzluçayır'a da göçler oldu. Mahallenin yerlisini bilen, tanıyan biri olarak son yıllarda mahallede nüfus anlamındaki değişim oldukça dikkatimi çekiyor. Tanımadığım, tanıdık gelmeyen yüzler görüyorum. Sokaklarda daha önce belki tek tük rastladığım türbanlı kadınlara şimdi daha sık rastlıyorum. Mahallede sağ kesimin nüfusunda bir artış sözkonusu. Bunun yanı sıra çeşitli olaylarla ilgili duyumlar alıyorum. Örneğin "İki mafya arasında çatışma oldu; Tuzluçayır Göbek'te birbirlerine sıkmışlar," gibi ya da, "Mahalleli bir genç, buradaki bir örgütlenmeye kızıp pompalı ile derneklerini taradı," gibi... Daha sonra intihar haberleri, cinayet, kadına yönelik şiddet... Tuzluçayır eskisi gibi herkesin birbirini kontrol ettiği bir mahalle değil. Eskiden her yer gecekondu imiş ve herkes birbirini tanıyormuş; benzer hatta aynı yerlerden göç etmişler. Dolayısıyla bu tarz bir ortam güven verici olduğu gibi insanlar açısından bir kontrol mekanizması da ortaya çıkarıyordu. Yani bugün insanlar, "O zamanlar biz mahallede bir büyük, tanıdık görecek diye sigara içemezdik," diyorlar; bugün bırakın sigara içmeyi, parklarda vb. yerlerde gençler, uyuşturucu, alkol kullanıldığı söylüyorlar ve kimse de bir şey diyemiyor. Ayrıca gecekonduların yerine yükselen binaların her birinde bugün en az 15-20 aile yaşıyor. Dolayısıyla birbirini bir tek eskiler tanıyor. Yaşadığım binadan örnek verecek olursam; ilk taşındığımız zaman binada on beş daire vardı ve biz on dördünü de tanıyor, selam alıp veriyor, sohbet ediyor, evlerine konuk oluyor, hal hatır soruyorduk. Bugün yine o ilk taşındığımız zamanki ilişkilerimiz yoğunluğu azalmış şekilde de olsa bazı ailelerle sürüyor; ancak yeni taşınanlar oldu ve biz onların hiçbirini tanımıyoruz.

---

37 Mahalledeki diğer bütün hizmet alanlarındaki sorunlarla birlikte bu sorunların da ele alınıp tartışıldığı ve çözüm yollarının bulunmaya çalışıldığı bir mahalle meclisi oluşturuldu. Bu meclis ile ilgili ayrıntılı bilgilere ve katıldığım meclis toplantılarındaki gözlemlerime bu kısmın sonunda yer vereceğim.

Köy derneklerinden bahsetmiştik. Peki, Alevi dernekleri? Mahallede bugün Cem Vakfı'na ait hiçbir dernek, kurum veya kuruluş, yapı yok. Mahallede çalışma yürüten Alevi Derneği, Pir Sultan Abdal Derneği olduğu için görüşmecilerin Alevi dernekleri hakkındaki yorumları da genelde bu dernek üzerinden oluyor. İlk olarak köy derneklerinin apolitik olmasını kabul edilir bulan ancak Alevi derneklerinin apolitik olmasının kabul edilebilir bir şey olmadığını söyleyen **Deniz'in (1982 doğumlu)** değerlendirmesine bir bakalım:

> Köy dernekleri zaten apolitik ki onların kuruluş amacı o. Kendi köyüne mensup insanların, atıyorum cenazesinde onlara yardım etmek, düğününde yardım etmek. Onlar normal de, hani Pir Sultan'dır, Hacı Bektaş Veli Derneği'dir, ne bileyim bunun gibi derneklerin apolitik olması çok fazla kabul edilir bir şey olmaması gerekir. Her ne kadar bi şey demeyiz, onlara diyecek bir şey yok desek de insanların apolitikleşmesi üzerine etkileri var; ama işte karşılıklı bir şey bu. İnsanlar apolitik, dernekler de apolitik. Mesela sen bir derneğe gidip, atıyorum İbrahim Kaypakkaya Anması yapalım dediğinde, adamların ezberi bozuluyor ve seni oradan kovuyorlar. Aleviler şunu diyor: Biz ezilen bir kesimiz, tüm sorunlara karşı duyarlıyız. "Çözüm Alevilikte" bakışıyla hareket ediyorlar.

Bu derneklerdeki insanların Alevi toplumunun, bugün yıllardan beri süregelen çeşitli hak ve taleplerine yönelik çalışmaları var. Bunun için de yılda bir-iki kez çeşitli eylemlilikler örgütlüyorlar, tüm Alevilerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla bir araya gelmeye çalışıp Cemevlerinin ibadethane sayılması, zorunlu din derslerinin kaldırılması gibi çeşitli taleplerini dile getirmeye ve kamuoyu yaratmaya çalışıyorlar. Bunun için de çeşitli mücadele biçimleri geliştiriyorlar. Çeşitli derneklerle (genellikle yurtdışında yapılan çalışmalarla), televizyon, radyo, gazete gibi çeşitli basın yayın araçlarıyla ve yıllık olarak düzenledikleri kültürel etkinliklerle (Hacı Bektaş Veli Anma etkinlikleri, Alevi yürüyüşleri gibi) seslerini duyurmaya çalışıyorlar. Alevi derneklerinin mücadele biçimini **Hasan (1965 doğumlu)** değerlendiriyor:

Bu mücadele değil yani. Bu mücadele veriyormuş gibi bir şey göstermek adına hareket etmek. Aleviler adına kurulan dernekler bir ihtiyaçtan doğmadı, devletin inisiyatifiyle kurulan dernekler.[38] Yani devlet yarın dese ki Pir Sultan'ın kapısına kilit vursa, ben hiç kimsenin kalkıp da sokağa döküleceğini sanmıyorum bu benim derneğimdir, inancımdır diye. Mesela cemevlerine kilit vursa devlet yarın, geçmişte olduğu gibi, kimse sokağa çıkıp da benim inancıma saldıramazsın, benim inancıma kilit vuramazsın diye tepki göstereceğini sanmıyorum. Çünkü bu devlet istediği için o koşullarda gerekiyordu böyle dernekler, yani kendisinin hayatta kalabilmesi için veya işte bazı hareketlerin güçlenmesinin önüne geçmek için. Mesela Kürt özgürlük hareketi gibi, devrimci hareketler gibi. Bu hareketlerin güçlenmesinin önüne geçmek için devlet bunların açılmasına destek oldu, önayak oldu. İşte bu dedeleri kullandılar, Kemalist dedeleri. "Biz Türküz" diyor yani. Cemevlerinde Atatürk posterleri var. Hiçbir din kurumunda yok sadece cemevlerinde var; çünkü işte Allah, Atatürk, Ali hepsi bir bütün. O yüzden, yani bu derneklerin Alevilerin ihtiyacı olarak doğduğunu ben sanmıyorum da, burda en büyük eksiklik mesela Alevilerin kendisini yetiştirmemesi. Okuma şeyi yok. Eskiden mesela sen ne dersen onu kabul ediyormuş; ama şimdi imkânlar çoğaldı, araştırmalar çoğaldı ama okuyan insan azaldı. Eskiden durağa çıkardım, durakta bile siyaset yapardık. Sen kime verecen, ben felana verecem. Bunlar da belirleyici olurdu. Olmuyor artık.

Mahallede gençlerin Alevilik kültürü ve inançlarına yönelik çeşitli gelenekleri sürdürdüklerini söylemek mümkün değil.

---

38 Ercan Geçgin, hikâyenin bu bölümünde ve devamında da sıkça yararlandığım *AKP'nin Şirket Rejimi* isimli kitabında Cem Vakfı'nın devlet eliyle İzzettin Doğan'a nasıl kurdurulduğunu anlatmıştır. Bu anlatımlar ışığında Alevi dernekleri projesinin aslında devletin bir politikası olduğunu görmüş oluyoruz. Bugün halk da bunun farkında ve Hasan'ın da belirttiği gibi bugün dernekler kapatılıyor denilse, kimsenin öyle karşı çıkacağı falan düşünülmüyor; çünkü en azından Tuzluçayır için söyleyebileceğim şu ki, buradaki halk, bu tip dernekleri kendilerinin temsilcisi olarak görmüyor. Hikâyenin Cami-Cemevi ile ilgili bölümünde bu bilgilere ayrıntılı olarak değineceğim.

Hatta sadece gençlerin değil, ailelerin de bugün çeşitli ritüelleri yerine getirdiklerini söyleyemeyiz. Bununla ilgili görüşmeciler ailelerinin durumunu anlatıyorlar:

Deniz (1982 doğumlu)

> Benim aile tipim Alevi olarak kendilerini çok da fazla tanımlamayan, Alevilikle ilgili çok da fazla bir şey bilmeyen bir aile. Aleviliklerini sonradan sonraya benim politikleşmeye başlamamla birlikte dillendirdiklerini görüyorum. Çok fazla öyle dinsel kimlik yok bizde. Bizimkilerde kültürel olarak da bir şey yok. Mesela bizim aile doğal ateist bir aile. Ben mesela şu ana kadar hiç inanmadım. 32 yaşımdayım. Şimdi benim hiç inanmamamı sağlayan şey, bizimkilerin Allahla, kitapla hatta Alevilikle hiç alakasının olmamasıdır yani. Bunun bir yansıması olarak böyle oldu.

Mahmut (1957 doğumlu)

> Benim kendi ailemden bahsedeceksek çok da öyle yaşadıkları söylenemez. Oruç bilmezler, namaz bilmezler. Bi on iki imam orucu gelince onu tutarlar; ama onda da çok istikrarlı değiller. Sanki inançsıza yakın tutumları. Bugüne kadar, bak 57 yaşımdayım, hiçbir cem görmedim. Sadece kendi ailemde değil, bizim sosyal çevrenin tamamında bu hakimdi.

Arzu (1976 doğumlu)

> Valla ailemin dinsel geleneği yok denecek kadar az. Alevi kökenli, kesinlikle Allah'a inançları var; ama uyguladıkları dine dair hiçbir şeyleri yok. Bu son zamanlarda çok sık gittik; ama benim çocukluğumda felan hiç öyle gitmişliğimiz yok ceme felan. Gerçi o dönemler, 80'leri anlatayım yani. 80'lerde böyle bir şey yoktu. Bir kere hatırlıyorum, ortaokulda gitmiştik böyle bi ceme, o zaman ortaokulda okuyordum ben. Bir başka komşumuzun cemine gittim merak ettiğim için. Böyle karanlık, izbe gecekondu. Hiç orada cem yapıldığını bile hissettirmiyorlardı. Gece 02.00'de felan gittik sabah 06.00'ya kadar cem yapıldı sessizce. O dönemler bu kadar yaygın değildi.

Görüşmecilere bu konuya dair sorular yöneltirken amacım, kimsenin neye ne kadar inandığını sorgulamak değildi tabii ki. Baktığımız zaman, İslâm ile asimilasyona uğramış Alevilerin dışında kalanlar olarak tanımlayabileceğimiz Tuzluçayır halkı bugün Aleviliğin bir din değil, bir yol, bir kültür olduğunu düşünüyorlar. Dolayısıyla bu düşünce kapsamında cemevleri ve çeşitli ritüeller Aleviliğin kadın erkek eşitliğini temel alan, insanı temel alan hümanist felsefenin bir öğretisidir. Daha önce bu işlevleri ocaklar, dergâhlar yerine getiriyorken, bunların kapatılması sonucu Alevilik öğretisi cemlerde işlenmeye başlamıştır. Tabii, sonraları cemevleri de bu konudaki işlevini yitirip dinî ve politik unsurların karışımı bir mekân halini almıştır. Bizim burada ilgilendiğimiz nokta insanların inanç düzeyleri, bu inançları nasıl ve ne şekilde yaşadıkları değil, artık Alevi halkının, toplumunun bu tarz yerlere ve inanç önderlerine itibar etmedikleri/edemedikleridir. Örneğin, **Zülfikar (1966 doğumlu)** şöyle diyor:

> Alevileri gerçekten Alevi inancıyla ilgili doğru kişiler temsil etmiyor. Sadece ve sadece kendisine bir yol almak isteyen insanların, yani bir makama gelip de kendi yürüyüşünü devam ettirmek isteyen insanlar başa geldikleri için bizim işimiz büyümüyor yani. Yetişen yok. Bir de Alevi kültürüne şu aşılandı zaman içerisinde: Ya işte hocalar nasılsa dedeler de aynı öyle. Bunlar işte kendilerini düşünüyorlar. Geliyorlar, yiyorlar, içiyorlar, mal alıp götürüyorlar, kendilerini düşünüyorlar gibi. Böyle işi küçültücü bir politika izlendi. Bu devlet tarafından da çok yapıldı, Alevi kültürü içerisinde de yapıldı. Ondan dolayı yani, dedeye bir saygı yok. Böyle olmadığı gibi de dedelerin kendilerini yetiştirdiği bir okul mu desek, kurum mu desek; bir merkez, hani Diyanet gibi bizim de dedemiz şurdan desek. Bizde neye bakılıyor? İşte ailesi ocakmış. Ocaktan gelmiş. Ben öyle bakmıyorum; her aileden bozuk insan da çıkıyor. Yani o, o ailenin devamıdır diye, o kültürü geliştirmeyen, büyütmeyen bir insana da saygı duymanın bir mantığı var mı? O yüzden bunun da bir okulu, merkezi, hareket alanı olması

gerektiğini düşünüyorum. Bunun da bizim topluma verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Aleviler aslında bu işleri almaya hazırlar, kendileriyle alakalı şey bu, hep başımız yok.

Bu değerlendirmede de görüldüğü gibi bugün artık Alevi inanç önderleri ve dedeleri, Alevi dernekleri ya da federasyonları gibi birçok kurum ve kuruluş Aleviler üzerinde birleştirici bir etkiye sahip değiller.

Hasan (1965 doğumlu) anlatıyor:

> Pir Sultan, "cemevlerine hayır" diye eylem yaptı, kendi üyeleri dahi gelmedi; 700-800'e yakın kişi. Çünkü Alevilik, inanç olarak insanları bir araya getirme gücünü yitirmek üzere. Yani öyle olmasa, bugün Lazkiye'de Aleviler öldürülürken, Suriye'de Aleviler öldürülürken, Ezidi halkı katlediliyorken, senin ülkende mesela hâlâ Malatya'da, Sürgü'de insanların evlerine işaret konulurken, böyle bir süreç içerisinde senin kendiliğinden politikleşmen gerekiyorken; hâlâ sessiz sedasız, duyarsız kalınıyorsa, bu derneklerin yüzünden.

Seher (1972 doğumlu) bugün Alevi derneklerinin hiçbirinin Alevileri asla temsil etmediğini söylüyor ve devam ediyor:

> Kimse zaten baktığında atıyorum Tuzluçayır'da on bin insan var yaşıyordur, bugün gidiyorsun Pir Sultan'ın kapısında kaç kişi var? Kimse gitmiyor bile. Ya herkeste böyle bir şey var. Örgütler diyor ki halkı ikna edemiyoruz, öbür dernekler. Ya çünkü siz kimsiniz ki; halk sizin ne kadar ajanlaştığınızı, nasıl bir işbirliği içinde olduğunuzu çok iyi biliyor. Ne oluyo, Alevi mitingleri oluyo, oluyo bir de oradan hoopp CHP için aday çıkıyor. Lan manyak mısın sen? Bu nasıl bir şeydir. Ben niye kendimi kullandırttırayım. Alevi halkı sanıldığı kadar aptal değil, kimseye de yok yere kendini peşkeş çekmez. Yani hiçbir örgütler, partiler ve dernekler samimi davranmadı, bu mahalleyi çok yalnız bıraktılar. Mahalle eşittir şey anlamında söylüyorum: Türkiye genelinde Aleviler. Bunu gördük bir kez daha.

Bu yıl 12 Ekim'de yapılacak olan Alevi mitingine mahalleden de siyasi grupların öncülüğünde kalabalık bir grup, geçmiş yıllarda olduğu gibi gitmek için hazırlık yapıyordu; ancak mitingin Pir Sultan Abdal Derneği tarafından iptal edildiği haberi geldi. Bu nedenle ben de olmayacak diye bildiğim için gitmedim ama gidenler olmuş, sayıca da oldukça azlarmış. **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor:

> Ben oradaydım. Geri çekildiğini açıkladı. O kadar saçma bir nedenden dolayı ki Kürt kuyrukçuluğundan kaynaklı bu da. Bugün artık kuyrukçuluğu da aştı bu durum. Ciddi bir işbirliği devletle, sistemle olan işbirliği. Neymiş efendim Kobane'de katliam olurken miting yapılmazmış. Zaten Aleviler de şunun için düzenlemişti mitingi, hadi kızlar eller havaya mı yapacağız (!) diye... Yani zaten orada Aleviler kendi mevcut sorunlarından bahsedecekti ve Kobane Direnişi'ni de zaten selamlayacaklardı. Bundan adım gibi de eminim; ama işte işbirliği buna müsaade etmedi. Pir Sultan biliyorsunuz, Kürtlerin kuyrukçuluğunu da yapıyor aynı zamanda.

Kürt Hareketi'ni destekleyenler de, "Pir Sultan CHP'nin kuyrukçuluğunu yapıyor," ya da "yaptı" diyor. Bu konuya yönelik çeşitli görüşler var; ancak üzerinde durmak istediğim nokta hem bu tür nedenlerden dolayı hem de Alevi ritüellerinin günümüz şartlarına uygun olarak kendini geliştirememesinden dolayı bugün Aleviliğin tek başına Alevi toplumu açısından birleştirici bir yerde durmadığıdır:

Hasan (1965 doğumlu) anlatıyor:

> Yani dediğim gibi bu dernekler inançları üzerinden hareket etmiş olsalardı, kendileri öznel koşulları üzerinden örgütlenmiş olsalardı, bugün çok farklı Alevilik olurdu.Pir Sultan Osmanlı'ya başkaldırmış biridir. Diyor ki mesela Hızır'ı var: "Sen artık devletin ekmeğini yedin, sen artık yoldan çıktın, töreden düştün, düşkünsün artık, bizim yolumuzdan değilsin" diyor; ama bizim dernekler bir nevi Hızırlaşmış durumda ama farkında değiller halk olarak da artık. Diyorum ya Alevilik inanç ola-

rak insanları bir araya getiren bir özellik taşımıyor artık; çünkü ibadet yapmıyorsun, ibadetini yapacak bir alanın yok. Bi de ibadet yapacak şey de yok, yani ters geliyor. Ceme gidip de şey yapma, o zamanki ritüellerde, o zamanki koşullarda belki gerekliydi, ihtiyaçtı; yani sorunları çözmede, bir arada durmada, senin değerlerine sahip çıkmada iyiydi ama şimdi mesela bi saz çalıp, türkü söyleyerek de Alevilik olmuyor.

Hasan'a ek olarak günümüz şartlarına göre çeşitli geleneklerin ihtiyaca cevap verecek şekilde yenilenmemesinin bugün bu değerlerden uzaklaşılmasının başlıca nedeni olduğu da yaygın görüşler arasındadır. Örneğin Tuzluçayır'da Cemevi Yaptırma Derneği tarafından yaptırılmış olan bir cemevi var. İki defa gittim ve ikisinde de genelde yaşlı insanların oraya gittiklerini gördüm. Bir de Pir Sultan Abdal Derneği'nin bir aşure etkinliği vardı o zaman; cem sonrası yoğun bir katılım vardı. Şimdi nereden bakarsak bakalım, bu cemler her zaman aynı konular etrafında saatlerce sürüp giden sazlı sözlü törenlerden oluşuyor. Buradaki insanlar, (çoğu açık açık belirtmese de) kimse oraya gidip saatlerce bunları dinlemek istemiyor; çünkü herkesin bir koşuşturmacası var. Ayrıca eskisi gibi sözlü kültür aktarımını zorunlu kılan bir ortam da yok bugün. Bu nedenle insanlar gittikçe, yani ihtiyaçlarına cevap alamadığı oranda, bu tür yerlerden uzaklaşıyorlar. Birbirlerinden, kültürlerinden uzaklaşıyorlar. Yani bugün zorunlu din derslerinin kaldırılması, cemevlerinin ibadethane sayılması gibi çeşitli taleplerle örgütlenen Alevilerin sadece bu şekilde örgütlenmesi yetmiyor; aynı zamanda çeşitli gelenek göreneklerini, inanç felsefelerini de çağın gereklerine ve insanların ihtiyaçlarına göre geliştirmeleri gerekiyor.

Hasan (1965 doğumlu) devam ediyor:

> Aleviler kendi öznel güçleriyle öznel varlıklarıyla bağımsız olarak hareket etmeli. Kendi söylemini kendi yapsın. Eylemi de söylemi de buna müsait. Biz de eğer değerlerimiz diyorsak ona göre hareket etmeliyiz. Nereye gidersen git, hangi düşüncenin içinde olursan ol ama sen kendi özgünlüğünü bil. Ondan sonra istediğin şekilde kendini ifade edersin yani.

Mahallede yaşayan insanların büyük çoğunluğunun Alevi olması nedeniyle bu bölümde özelde mahalledeki Alevi toplumu, genelde ise Alevilerle ilgili birçok noktaya değinmiş olduk. Şimdi bölümü sonlandırırken mahalleye geri dönüyor ve Tuzluçayır'ın bugününe dair son olarak söylenebilecekleri söyleyip, bir sonraki bölüme geçeceğiz. Bu nedenle bahsetmeden geçemeyeceğim bir konu, mahallede mahalle muhtarı ve AKADER gibi siyasi grupların öncülüğünde oluşturulmaya çalışılan "Mahalle Meclisi"

Hikâyenin bu kısmında "Mahalle Meclisi" kapsamında katılmış olduğum toplantıya dair gözlemlerime yer vereceğim. "Mahalle Meclisi"nin ilk toplantısı 7 Aralık 2014 tarihinde yapıldı. Toplantıda mahalleden örgütlü, örgütsüz 40-50 kişi vardı. Sayıyı az buldum ve nedenini sorduğum zaman, bunun duyurusunun yeterince yapılamamış olduğunu öğrendim. Ayrıca o gün Pir Sultan Abdal Derneği'nin mahalledeki cemevinde yapmış olduğu "aşure cemi etkinliği" nedeniyle birçok insan da oraya gitmişti. Bu nedenlerle sayıca az olan bu ilk toplantıda genel sorunlar etrafında duruldu, sokak temsilcileri seçimleri için isimler alındı ve son olarak bir sonraki toplantı için daha geniş bir katılım sağlamak amaçlı neler yapılabileceği hakkında konuşuldu. Toplantının açılış konuşmasını muhtar yaptı ve bu konuşmada verdiği çeşitli mesajlarla ve davet ettiği kişiler üzerinden yapmış olduğu selam alıp vermelerle, mutlu mesut bir arada yaşayan bir mahalle imajı çizmeye çalıştı (çünkü davet ettikleri arasında mahalleden sağ görüşlü biri ve bir de mahallenin ilerisindeki caminin hocası da vardı). Daha sonra konuşmalar, önceden seçilmiş çeşitli kişilerin öncülüğünde orada bulunan tüm insanların katılımıyla devam etti.

Benim burada üzerinde duracağım nokta bu toplantıda mahallelinin dile getirmiş olduğu sorunlar olacak. Öncelikle şunu belirtmem gerekir ki toplantıya katılan çoğu yaşlı mahalle sakinlerinin dile getirmiş olduğu sorunlar ve bunlara yönelik kabaca bulduğu çözümler ile mahallenin özellikle AKADER olmak üzere (çünkü ilk toplantıda mahalledeki siyasi gruplardan bir tek AKADER'den katılımcılar vardı, bir de Halkevleri'nden

bir kişi gelmişti) çeşitli siyasi gruplar içerisinde yer alan insanların sorunları ve bunlara karşı geliştirmeye çalıştıkları çözümler aynı değildi. Mahalle sakinleri ilk olarak mahalledeki binaların duvarlarına yapılan yazılamalardan, binaların duvarlarına yapıştırılan afişlerden rahatsız olduklarını, bunların kötü bir görüntü oluşturduklarını dile getirdiler. Hatta biri, "Eskiden sağcıydım, MHP'liydim, şimdi CHP'li oldum," diyerek konuşmaya başlayıp (anladığım kadarıyla uzun yıllardır Tuzluçayır'da oturan bir adam), "Yazılamaları gitsinler Abidinpaşa da, Akdere'de yapsınlar, afişleri oralara yapıştırsınlar, biz zaten bunları biliyoruz," dedi. Daha sonra bu fikre katılanlar oldu. Protestolar sırasında siyasi grupların yaptıklarının (taş, havai fişek, molotof atma, barikat kurma gibi) mahallenin dışarıda kötü bir imajının oluşmasına neden olduğu gibi çeşitli tepkiler dile getirildi. Mahalleye dışarıdan gelen ya da sonradan gelen grupların (Kürtler, HDP'liler) yapmış oldukları korsan gösterilerin mahalleye zarar verdiği şeklinde çeşitli açıklamalar yapıldı. Toplantıdaki siyasi gruplardan olan kişiler de mahalleliden afişler ve yazılamalar hakkında çözüm önerisi sunmalarını istedi. Muhtar da bu konuyu belediye ile konuşacağını ve parklara bunun için panolar yerleştirilmesi isteğinde bulanacağını söyledi (şu an hâlâ böyle bir şey yapılmış değil, ne zaman yapılır ya da yapılır mı bilmiyorum). Bu konuda muhtarın altını çizdiği nokta ise "Mahalle Meclisi"nde bu tarz kararların birlikte alınması ve bu mecliste oluşturulacak komiteler öncülüğünde gerekli çalışmaların yapılması, gerekli yerlerle konuşulması, demokratik bütün çözüm yollarının denenmesi, bir eylem, gösteri yapılacaksa mahalle olarak bunun hep birlikte yapılması idi.

Siyasi gruplar da haklı olarak mahallede yazılamalardan, afişlerden daha önemli sorunlar olduğunu dile getirdiler. AKADER üyesi Barış'ın ifade ettiği gibi, mahallenin en büyük sorunu gençlerin yaşadığı sorunlar. Parklarda uyuşturucu kullanımı bu sorunların başında geliyor. Dışarıdan mahalleye yerleştirildiği iddia edilen insanlar da bir tekinsizlik kaynağı olarak görülüyor, bilhassa bu uyuşturucu bahsinde. Bundan en çok etkilenenler de daha önce mahalle gençliğinden bahsederken işaret

etmiş olduğumuz apolitik gençler oluyor. Dolayısıyla bu konuda neler yapılabileceği hakkında konuşulup, ilk olarak parklarda, sokaklarda bu gençlere mahalleli olarak duyarlı bir şekilde müdahale edilmesi üzerinde duruldu. Ancak daha sonra konunun biraz daha derinine inilerek, bu tarz problemlerin genelde aile içindeki yetiştirme tarzı, ilişkiler vs. temelli ortaya çıktığı düşünülüp yine aile içinde yapılan müdahalelerle önlenmeye çalışılmasının da etkili olabileceği düşünüldü. Bu nedenle "Mahalle Meclisi" toplantılarına katılımda her aileden bir kadın ve bir erkek olarak katılımın yapılacak çalışmalar üzerindeki etkisinin önemi üzerinde duruldu.

Bunun dışında toplantıda üzerinde durulan başlıca bir diğer sorun (ve belki de en temel sorun diyebileceğimiz) mahallenin duyarsızlığı sorunu idi. Mahallenin elden gittiği ve şu anda müthiş bir rant alanı olduğu ancak mahallenin bu konuda oldukça duyarsız ve umursamaz olduğu konuları üzerinde duruldu. Muhtarın toplantının en başında üzerinde durmuş olduğu mahalle açısından "kötü imaj" yaratan algılar için ise, "Tuzluçayır'a kim ne derse desin, bırakın yaftalasınlar. Biz kendimize bakalım. Toplum olarak nereye gidiyoruz?" şeklinde yorumlar yapıldı. Ayrıca, "Memleketin yandığı her an mahalle de yanıyor," yani mahallenin politik olarak hâlâ duyarlı olduğu hususunda da çeşitli değerlendirmeler yapıldı.

Tekrarlarsam, benim dikkat çekmek istediğim nokta, "Mahalle Meclisi" ve onun çalışma ilkeleri üzerinde mahallede bulunan siyasi gruplarla, orta yaşlı ve yaşlı mahalle sakinlerinin epey farklı düşündükleridir. Siyasi gruplar haklı olarak mahallede gittikçe yakıcı hale gelen sorunlar etrafında mahalle olarak ortak bir tepki koyulması gerektiğini düşünüyorlar. Mahalleli ise daha küçük, mahalli yani çöplerin zamanında alınıp alınmaması, sokakların kirliliği, kaldırımlardaki bozukluklar, asfaltların aşınması, sokak lambaları vb. sorunlar üzerinden şikâyetleri dile getiriyorlar. Vaktinin büyük bölümünü mahallede geçiren insanlar için bunlar da tabii ki önemli sorunlar. Mahalledeki siyasi grupların da toplantıda üzerinde durduğu gibi "Mahalle Meclisi", hem mahallenin sorunlarına yönelik hem

de ülke genelindeki sorunlara ortak tepki verebilmek açısından önemli bir yapılanma olabilir. Sonuç itibarıyla bugün mahalle, birçok sorunla karşı karşıya ve bu sorunlar da hep birlikte mücadele edilirse aşılabilecek sorunlar.

Tuzluçayır, ülke geneline kıyasla birçok sorun karşısında sessiz, duyarsız bir mahalle değil. Gezi Direnişi ve Cami-Cemevi Projesi'nin uygulanması esnasında mahalle halkının göstermiş olduğu direniş, umutları yeşertiyor. Bu nedenle Tuzluçayır siyasal ve toplumsal mücadele bağlamında hâlâ ayakta kalmaya çalışan bir mahalle olarak politik muhtevasını korumayı sürdürüyor.

Özgür (1992 doğumlu) anlatıyor:

> Tuzluçayır'ı ben biraz da 7. ve 8. sınıftan sonra tanımaya başladım aslında. Bizim dönemimizde yine Tuzluçayır'da gençlik daha yozlaşmaya başlayan bir noktada duruyordu baktığımızda işte. Ne bileyim, kendi gündemlerinin dışında yapay gündemlerle kendi gündemlerini meşgul ediyorlar. O kentsel dönüşümle insanlar birbirine yabancılaşmaya başlamıştı. Eskiden gecekondular varmış mesela. İnsanlar bahçelerinde otururlarmış, mangal yakarlarmış, birlikte içerlermiş. Yaşam paylaşırlarmış; binaya taşındıktan sonra karşı komşusuna selam vermez olmuş insanlar. Daha da birbirlerine yabancılaşan bir yerde duruyorlar. Yine de Tuzluçayır, duyarlılığından çok bir şey kaybeden bir yerde değil, bu açıdan önemli bir yer. Ankara'da mesela Tuzluçayır denildiğinde, birbirine kenetli insanlar akla gelir. Sınırlı da olsa böyle bir tablosu var. Yani yaşanılan haksızlıklara karşı hızlı refleks verilen bir yer Tuzluçayır; ama şu andaki tablosu daha kötü, özellikle gençlik üzerinden. Esrar, uyuşturucu çok daha yaygınlaşmış durumda. Zaten devletin politikası da bu. Sonuçta doğrudan giremediği yerlere, parçalayamadığı yerlere ne yapıyor, kendi yoz kültürünü sokmuş oluyor. Kumarıyla giriyor, fuhuşuyla giriyor, esrarıyla, uyuşturucusuyla giriyor. Tüm bunlara karşı Tuzluçayır'ın, o samimiyetini de koruyan bir yer olduğunu düşünüyorum. En azından insanlara ulaştığımızda, hâlâ o temiz duyguları içinde barındıran çok fazla insan görüyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gezi direnişi[1]

Bu bölümde öncelikle Gezi Direnişi'ne yönelik genel algılardan bahsedip daha sonra Tuzluçayır'da Gezi döneminde neler yaşandığına dair gözlemlerime ve çeşitli anlatımlara yer vereceğim. Gezi'nin üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra uygulamaya konulan Cami-Cemevi Projesi'nin ve bu projenin temel atma töreni esnasında Tuzluçayır halkının gösterdiği tepki ile başlayan "Tuzluçayır Direnişi"nin anlatımıyla hikâyeye devam edeceğim. Son olarak ise Tuzluçayır dışarıdan nasıl algılanıyor sorusu temelinde, Tuzluçayır'a yönelik çoğu tecrübe etmiş olduğum izlenimlerle birlikte basında, sosyal medyada vb. mecralarda Tuzluçayır'ın nasıl görüldüğünü anlatmaya çalışacağım. Bu anlatımda mahallenin dışına çıkıp, dışarıdaki insanlarla birlikte mahalleye bakacağız.

Gezi Direnişi başlamadan daha birkaç gün önce, "80 Darbesi ve Toplumsal Muhalefete Etkisi: Mamak/Tuzluçayır Mahallesi Örneği" adlı lisans tezimi bitirmek için uğraşıyordum. 80

---

1 Hikâyenin bu bölümüne ve Cami-Cemevi Projesi kısmına kaynaklık eden *Birikim* dergisinde Gezi Direnişi'nin ve üzerinden geçen bir yılın değerlendirmesi yapılmış: "Sunuş: Gezi Direnişi: Bir Yanımız Bahar Bahçe", *Birikim*, Sayı: 291-292, Temmuz 2013; "Yaprak Döker bir Yanımız", *Birikim*, Sayı: 302, Haziran 2014.

Darbesi öncesi toplumsal muhalefetin güçlülüğüne vurgu yapan ve bu muhalefetin darbe ile birlikte nasıl ortadan kaldırıldığını anlatan bir tezdi. Tuzluçayır'ı da örneklem olarak ele almıştım. Konu 80 Darbesi olduğu için görüşmecilerle, mahalleli ile 80 Darbesi ve etkileri hakkında konuşuyorduk. Darbenin nasıl bir korku kültürü yaratmış olduğunu mahalle üzerinden okumaya çalışıyordum. Mahalleye taşınalı bir yıl olacaktı ve 80 öncesi oldukça politik olduğu anlatılan Tuzluçayır halkının bu niteliğini henüz gözlemleyememiştim. Mahalle halkı çeşitli siyasi grupların veya Pir Sultan Abdal Derneği gibi derneklerin düzenledikleri anma ve etkinliklere yoğun olmasa bile belli ölçülerde katılım sağlayan bir halktı. Mesela mahalledeki siyasi gruplar tarafından genellikle yazları mahalle parklarında düzenlenen festivallere, etkinliklere akşamları ailesiyle, eşi dostuyla birlikte çayını, çekirdeğini alan geliyordu. Akşamları onlar için de bir eğlence oluyordu. Bununla birlikte mahallede dernekleri bulunan çeşitli siyasi gruplar da yine mahallede kendi başlarına bırakılmıştı. Yani o derneklere de genellikle o örgütlenme içinde çalışma yürüten insanlar, onların aileleri ve arkadaşları, tanıdıkları uğruyordu. Yaz akşamları genellikle, mahallede bir düğün dernek[2] vb. bir şey olmazsa, yaşlılar bina önlerinde, aileler çocuklarla parklarda, gençler de aynı şekilde arkadaşlarıyla parklar ve internet kafelerde vakit geçiren insanlardı. Bir yandan tezimi yazarken bir yandan da mahallenin bugününe yönelik kafamda çeşitli sorular düşünmeye devam ediyordum. Daha doğrusu mahallenin bugününü yazamıyordum. Bu nedenle çıkıp mahallede dolaşıyor ve konu üzerinde tanıdık insanlarla sohbet ediyor, tartışıyordum. Yani 80 Darbesi'nin etkileri ortadaydı; ama aradan yıllar geçmişti. Bu etki kalıcı mıydı? Ne zaman bu etkiyi üzerlerinden atacaklardı? Gezi Direnişi'nden daha birkaç gün önce bu gibi soruları düşünüyordum ama bir sonuca vardığım da yoktu.

---

2 Mahallede köy derneği çok olduğu için genelde kına geceleri ve çeşitli eğlenceler de bu derneklerde yapılıyor. Bu nedenle ilkbahardan, sonbaharın sonuna kadar, mahallede gece yarısına kadar davul-zurna sesleri duymak mümkün olabiliyor.

Çok fazla televizyon izlemeyen biri olduğum için gelişmelerden pek haberdar değildim; ancak İstanbul Taksim'de Gezi Parkı'nın yıkılıp yerine bir alışveriş merkezi yapılmak istendiğini; bunun için de çevreci grupların günlerdir direndiğini biliyordum. Hatta BDP milletvekili Sırrı Süreyya Önder iş makinelerinin önüne geçmişti, yaralanmıştı ve konuyu meclis gündemine taşımıştı... Bütün bunları basına yansıyanlardan, sosyal medyadan az çok takip ediyordum; ancak Ankara'da bu konuda bir hareketlilik yoktu. Daha sonra tarih 31 Mayıs 2013'ü gösterdiğinde işler bir anda değişti. Gezi Parkı'nda günlerdir direnen insanlara yapılan sert müdahale halk için de bardağı taşıran son damla olmuştu.

Şimdi ilk olarak Gezi'ye yönelik mahalle halkının genel kanısına yer verip daha sonra gözlemlerime ve mahalle özelindeki yaşananlara dair anlatımıma devam edeceğim. **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** Gezi'yi Batı'nın 80 sonrasındaki suskunluğundan sonra ciddiye alınabilecek en önemli etkinliklerinden biri olarak değerlendiriyor:

> Gezi, Kürdistan Coğrafyasını eğer saymazsan, batıdaki kesimin 80 sonrası suskunluğundan sonraki en ciddiye alınacak etkinliklerinden bir tanesi. Bence politik yanından çok sosyolojik yanı iyi değerlendirilmeli; çünkü eskiden ortaya çıkanlar hep şeydi; 71, 78 baktığında, hep "iktidarı aldım verdim, devrim" diye laflar ederlerdi. Gezi'nin o tip kavramları, terminolojisi yoktu. Yani sokağa dökülen kesimleri birleştiren payda, devletin insanların özel ya da toplumun özel yaşamına müdahalesi, gerekli gereksiz otoriter olma, belirleyici olma şeyine karşı devlete haddini bildirme işiydi. Yani senin sınırların orda, bu da benim sınırım diye.

Gezi eylemleri Gezi Parkı'ndaki ağaçların, parkın yıkılmaması için başlamıştı ancak zaman gösterdi ki Gezi Direnişi'nin temelinde üç-beş ağaç meselesi yatmıyordu. Bu isyanın kökleri oldukça derinlere uzanıyordu. "Kapitalizm gölgesini satamadığı ağacı keser," demişti Karl Marx. Haksız olmadığı her geçen gün biraz daha doğrulanmaktaydı. Sömürü düzeni yalnız-

ca insanlar üzerinde değil doğa ve doğadaki tüm canlılar üzerinde tahakküm kurmuş durumda. AKP hükümeti sermaye yararına öyle politikalar uygulamaya girişmişti ki, daha önce hiçbir hükümetin cesaret edemediği türden şeyleri topluma dayatmaya başlamıştı. Topluma yönelik baskılar arttıkça, tepkiler de gün geçtikçe artmaya başlıyordu. 1 Mayıs'ta Taksim'e girilmesine izin verilmemesinin yarattığı tepki, sonrasında içki yasağı, üçüncü köprü projesi,[3] Taksim üzerindeki projeler ve bunlara karşı tepkilere müdahalenin sert olması bardağı taşıran son damlalar olmuştu. Tuzluçayır'daki siyasi gruplarla birlikte direniş boyunca Kızılay'daki gösterilerde yer alan **Deniz (1982 doğumlu)** değerlendiriyor Gezi'yi:

> Öncelikle şeyi vurgulamak gerekiyor. Türkiye, dünya bir süreçten geçiyor. Yani işi iyi kötü ekonomik temeli ile vurgulamak gerekiyor. Emekçilerin yaşam gücü her daim kötüleşiyor, alım gücü düşüyor. Böylesi bir durumda insanların isyan etmesi kaçınılmaz bir hal alıyor. Şimdi bu böyle iken mevcut iktidar yani AKP hükümeti sadece ekonomik saldırılarla kalmayıp, emekçilerin yaşamındaki birçok şeye müdahale etmeye başlıyor. Yani işte insanlarım giyim tarzından tutun da sokaktaki yürüyüşüne kadar, yani ne bileyim televizyonlardan olsun, o metrodaki öpüşme meselesine yaptığı müdahale olsun... Yani herkesin yaşamına kaba bir şekilde müdahale eden bir iktidarla karşı karşıyayız. Yani bu mesele insanların yıllardır yaşamış, hatta onlarca yıldır yaşamış olduğu ekonomik baskıyla da birleşince insanların bir süre sonra patlama noktası yaklaşmaya başlıyor. Sonuçta AKP hükümeti şöyle bir şey söylüyor: "Mesele 3-5 ağaç meselesi değildir", diyor. Bu onu gerici bir yerden söylüyor, bunlar ideolojik örgütler gibisinden gerici bir yerden söylüyor ama aslında dediği şey bir nevi doğ-

---

3 İstanbul Boğazı üzerine yapılacak olan üçüncü köprüye Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim'in isminin verilmesi Alevilerde tepkiye neden oldu çünkü Yavuz Sultan Selim ile Safevi Devleti'nin hükümdarı Şah İsmail arasında gerçekleşen Çaldıran Savaşı sonrasında Alevilerin Şah İsmail yanlısı tavır aldıkları gerekçesiyle Osmanlı ordusunun Alevilerin üzerine yürüdüğü ve 40 bin Alevi'yi katlettiği biliniyor. Bu nedenle Aleviler kendilerini katleden birinin isminin üçüncü köprüye verilmesini bir gözdağı olarak nitelendiriyorlar.

ru da olmuş oluyor. 3-5 ağaç meselesi olmadığını herkes söylüyor. Toplamda onlarca yıldır insanların bir birikmişliği var. Bu birikmenin bir patlaması olarak yaşanıyor bu süreç. Yani işte bi Gezi Parkı'nda yaşanan olay üzerine bir patlama yaşanmış oluyor. Tüm Türkiye'ye yayılan hatta dünyada bir şekilde ses getiren bir şey, bir ayaklanma bir direniş.

Fuat (1986 doğumlu) Gezi'de yaşanan isyanı yalnızca AKP hükümetinin bugünkü politikalarına bağlamak yerine, 80'den bu yana 33 yıllık bir birikmişliğin patlaması olarak ele alıyor:

Gezi uzun süredir aslında içeride kaynayan bir magmanın patlamasıydı. Bu 3-5 yıllık sadece AKP dönemiyle sınırlandırılabilecek bir mesele de değil. 80'den bu yana yaklaşık 30 yılı aşkın, 34 yıl oldu işte, 34 yıllık –Gezi 2013 yazında oldu, 33 diyebiliriz– bir birikimin patlaması sonucu. Şimdi tarih akıyor. İnsanlar o tarihi sözlü ya da yazılı bir şekilde iletiyorlar. Acılarıyla iletiyorlar, türküleriyle iletiyorlar. Dolayısıyla sadece aslında 33 yıllık da bir mesele değil, aslında insanlığın tarihiyle başlayan bir mesele. Devamı da gelecek. Gezi belki artçı depremler niteliğini taşıyor. Büyük depremin artçıları niteliğini taşıyor. Bunun gibi daha çok ayaklanma olacak muhtemelen. Özelde ise Gezi insanlara bir umut oldu. İnsanlar, evet gerçekten de kendilerini hiç tanımadıkları insanlara el uzatabilecek, kol kola girip beraber yürüyebilecekleri bir ortamda buldular. İnsanlara bu şekilde yaklaşılabileceğini gördüler. Biraz özgürlük havası soludular. Biliyorsunuz, Taksim'de 11 günlük paylaşıma dayalı, herhangi bir çıkar gözetmeyen bir komün kuruldu. Aslında sözünü söyleyemeyen, herhangi bir yerde kendisini doğru düzgün ifade edemeyen, bi de aşağılanan insanlar orada iktidarı aldılar. Artık bizim sözümüz geçer burada deyip, 11 günlük bir iktidar kurdular orada. Tabii her tarafa yayıldı, tüm topluma. Dünya da Gezi'yi destekler oldu. Bütün topluma yayıldı. Gezi'den sonra yapılan eylemler vs. tamamen Gezi'yi referans alıp, Gezi ile iç içe geçip devam etti. Mesela bu Soma'daki 301 işçinin katledilmesi, Gezi kadar yaygın bir şekilde protesto edildi. Katılım Gezi kadar değildi elbette protestolara he-

men hemen yaygınlığı Gezi kadardı. Gezi olmasaydı olur muydu, yani biraz zor. Yani insanlar artık kendilerini sokakta ifade edebiliyorlar herhangi bir sorun karşısında. Bu daha da büyüyecek. Şu an o olağanüstü durum olağanlaşarak devam ediyor. Kendi örgütlerini kurabiliyorlar insanlar, kendi örgütlenmelerini sağlayabiliyorlar. Okullarda, işte ne bileyim mahallelerde, mahalle meclisleri vs. buna örnektir. Yani benim de aslında şunu görmeme neden oldu özelde: Bir şeyi sabırla, inatla yapmanın sonucunu gösterdi bana da. Çünkü daha önceki deneyimlerimde, hani bu insanlar neden sokağa çıkmıyor diye düşünüyordum ama biraz sabırlı olmak gerekirmiş. Haklarını arayabiliyorlar demek ki. Bir yerde tak etmesi lazım, öyle yani Gezi.

Sokağa çıkan insanlarda gözlenebilecek en bariz durum, bu cana tak etmişlikti. Ayrıca sadece Türkiye'de değil dünyada da çeşitli hareketlilikler yaşanıyordu. Ortadoğu'da birçok ülkede daha önce başlayan ayaklanmalar vardı. Arap Baharı olarak da bilinen dalgada Tunus, Mısır, Libya ve Suriye'de isyanlar sürüyordu. Yunanistan'da isyanlar vardı... **Deniz (1982 doğumlu)** anlatıyor:

Şimdi bu sonuçta tek başına Türkiye'de yaşanan bir şey değil, bölgede yaşanan bir şey. Mısır'da, Tunus'ta ayaklanmalar var. Yanı sıra Yunanistan'da çok yoğun direnişler sözkonusu, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde direnişler sözkonusu. Zaten Ortadoğu kaynıyor. Irak'ta bir direniş var. Filistin'de elli yıldır bir direniş var. Bu direnişlerin aslında bir yansıması. Dışarıdan bakıldığında kitlelere aslında şey var, o nicel birikim derler ya, o nicel birikimi dışarıdan baktığında hissedemezsin, göremezsin daha doğrusu. Dersin ki o kadar eziliyor insanlar, ama kılını kıpırdatmıyor dersin; ama sonuçta evrim-devrim diyalektiği diyorlar ya, insanlar birikiyor, insanlar içinde biriktiriyor birtakım sorunları. Bu birikme sonucu birinin bir ağacı kesmesi gibi simgesel bir şey üzerinden kitleler ayaklanmaya başlayabiliyor yani, çok yoğun bir şekilde direnişe başlayabiliyor. İçerisinden geçtiğimiz dönem artık böyle bir dönem. Artık ezberlerin bozulduğu, kimin nerde neyi yapabileceği belli olmayan

> bir dönemden geçiyoruz. Yeni dönem biraz daha böyle bir dönem. Yani Haziran Direnişi'nden çok değil iki gün önce böyle bir şey konuşuyorsak, bu hayal gibi gelir bize. Böyle bir şey olabilir mi, bu halktan bir şey olabilir mi? Ama bir bakıyorsun ağaç kesilmesi üzerinden bir patlama yaşandı. Artık devrimci örgütlerin de bu tarz şeylere hazırlıklı bir şekilde hareket etmesi gerektiğini düşünüyorum.

Hükümet toplumsal muhalefeti baskıyla, zorla yıldırmaya çalışarak ortadan kaldırabileceğini düşündüğü için âdeta terör estiriyordu. Yaşanan olaylarda birçok kişi polisin saldırısı sonucu yaşamını yitirirken, yüzlerce kişi de yaralanmıştı. Adliyelerde avukatlar yaka paça tutuklanmış, yaralıların yardımına koşan sağlık ekipleri gözaltına alınmış, insanlar sokaklarda dövülmüş, sürüklenmiş, katledilmişti. Polis yaptığı saldırılarda kalabalığı dağıtmak için müdahalede bulunmanın dışında, insanları direkt hedef alarak korku salmayı da hedeflemişti. Çevreci hareketler özelinde başlayan bu direniş, dünyanın en büyük metropollerinden birinin göbeğinde olması nedeniyle, ulusal medyanın büyük bölümünün üç maymunu oynamasına rağmen, tüm Türkiye'ye yayılmayı başardı. Sokaklara dökülen insanlar sadece örgütlü mücadele yürütenler değil, halktı. Deniz'in de dediği gibi ezberlerin bozulduğu bir dönemdi bu. Gezi herkesin ezberini bozmuştu. Peki, siyasi grupların durumu neydi? Hazırlıklılar mıydı böyle bir direniş için? Bu soruların cevaplarını **Deniz**'den **(1982 doğumlu)** alıyoruz:

> Kesinlikle hazırlıklı değillerdi. Hiçbiri hazırlıklı değildi. Buna bence biz de hazırlıklı değildik. Sonuçta bizim yeni dönem üzerinden değerlendirmelerimiz var. Mısır, Tunus üzerinden değerlendirmelerimiz var. Artık yeni bir döneme geçtiğimizi söylüyoruz; ama bu tek başına hazırlık anlamına gelmiyor. Bu teorik olarak bir şekilde bir şeyleri söylemek anlamına geliyor. Biraz daha bu kendiliğinden bir patlama olarak yaşandı. Herhangi bir örgütün öncülüğünde olan bir şey değildi. Bunu herkes dile getiriyor, bu kaçınılmaz bir gerçek. Haftalarca süren bir direnişten bahsediyoruz. Artık kimsenin önden kesti-

remediği bir direnişten bahsediyoruz. Bizim buna bilinçli olarak müdahale etmemiz gerekiyor. Direnişin genel olarak ortak paydasına baktığımızda AKP karşıtlığında gelişen bir direniş; onun uygulamalarına, hem ekonomik hem özelde insanların yaşam tarzına dönük, bir öfke patlamasıydı bu. İşte baskı, sömürü, yıkım, yağma politikalarına karşı yılların bir hoşnutsuzluğu olarak kendisini göstermiş oldu. Ortak paydası AKP karşıtlığı ve kitlelerin bu AKP karşıtlığı üzerinden, Kemalist birtakım vurgular üzerinden ortaklaşması da görüldü. Hani laik kesimle, laik öncülerle – işte İşçi Patisi,[4] CHP, TGB, ADD gibi, aracılığıyla bunun daha da Kemalist bir çizgiye çekilmesi olarak yaşanan bir direnişten bahsedilebilir.

Evet, süreç bir anlamda AKP karşıtlığı üzerinden işlemiş ve Kemalist bir çizgiye evrildiği anlar olmuştu. Hatta bu durum zaman zaman Tuzluçayır'daki siyasi gruplarla Kemalist-CHP'li halkı da karşı karşıya getirmiştir. Bunun anlatımlarına Tuzluçayır'daki Gezi eylemlerine dair gözlemlerimi aktarırken değineceğim. Şimdi 31 Mayıs 2013'ten başlayarak, Gezi ve Tuzluçayır ilişkisini anlatmaya başlayabilirim.

"Tuzluçayır uyuma direnişe sahip çık": Tuzluçayır'da "Gezi"

31 Mayıs 2013 finaller bitmiş okuldan mahalleye (Tuzluçayır'a) dönmüş, evde tek başıma bitirme tezimi tamamlamaya çalışıyordum. Gece geç saatte İstanbul'dan bir arkadaşımla telefonda konuşurken bahsetmişti Gezi Parkı'ndaki direnişten. "Bu direniş farklı bir direniş, müthiş bir kalabalık toplanıyor, insanlar orada günlerdir direniyor," demişti. Söylediklerini pek dikkate almamıştım. Çok yoğun olduğum bir dönemdi ve vakit buldukça da takip ettiğim kadarıyla ufak, çevreci bir eylem olarak değerlendirmiştim. Bu nedenle üzerinde çok durmayıp yazımın bir kısmını tamamladım. Tam uyuyacakken, gece saat 03.00'te dışarıdan gürültüler gelmeye başladığını duydum. Çok

---

4 İşçi Partisi, Şubat 2015'te adını Vatan Partisi olarak değiştirmiştir.

Gezi Direnişi sırasında Tuzluçayır Göbek'te bulunan Tuzluçayır Anadolu Lisesi'nin bahçesinin parmaklıklarına asılan afiş: "Küçük Moskova'ya Hoş geldiniz!" (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

şaşırdım. İlk önce anlam veremeyip camdan baktım. Dışarıdan tencere, tava, ıslık, alkış sesleri ile bir grup bizim binanın olduğu sokağa geliyordu. Baktım, oturduğum binadan da yaşlı bir teyze elinde tenceresi ile sokağa çıkıyor; binadakiler sokağa çıkıp yürüyüşe katılıyorlar. Hemen acele ile giyinip sokağa fırladım. Yaşlı teyzeler ellerinde tencere ve tavalarla gelmişler slogan atıyorlardı. "Mamak uyuma direnişe sahip çık", "Tuzluçayır uyuma direnişe sahip çık", "Her yer Taksim, her yer direniş", "Hükümet istifa" sloganları yükseliyordu. İlk başta gözlerime inanamadım. Yaklaşık olarak 500 kişi sabaha kadar bütün Tuzluçayır sokaklarını dolaştı. Bu dolaşma sırasında eylemcilere yönelik saldırılar olmuştu. Mesela o gece Natoyolu Caddesi üzerinde bir araç, hızla kalabalığın üzerine dalıp, birkaç kişiye çarpıp bir kadının yaralanmasına neden oldu. Halk hemen mü-

dahale etti ancak aracı durduramadılar.[5] Yaralanan kadın hastaneye kaldırıldı ve yürüyüşe kaldığı yerden devam edildi. Tuzluçayır sokak sokak dolaşıldı, herkesi uyandırdılar ve Taksim Direnişi için öğlen Kızılay'a gitmek üzere evlere dağıldılar. Eve döndüğümde saat 07.00 idi. Birkaç saatlik uykudan sonra Kızılay'a gitmek için hazırlandım. 1 Haziran günü Kızılay'a gittiğimde ikinci bir şok yaşadım. Herkes oradaydı. Yaşlısıyla, genciyle, örgütlüsüyle, örgütsüzüyle, bayrağıyla, flamasıyla... Asla yan yana gelmeyecek dediğimiz gruplar oradaydılar. Kızılay sokaklarında barikatlar kurulmuştu. Sokaklar savaş alanı gibiydi. Kızılay'ı ilk defa böyle görüyordum. Orada daha önce hiç görmediğim bir dayanışma örneği yaşanıyordu. Normalde iğne atsan yere düşmeyecek sokaklarda insanlar birbirlerinin yüzlerine bakmadan koşuştururken, şimdi birbirini hiç tanımayan insanlar birbirlerinin ellerinden tutuyorlar ve birlikte mücadele ediyorlardı. Herkes birbirinin yardımına koşuyordu. Hayatında toplumsal bir mücadele adına hiç sokağa çıkmamış insanlar, "Yeter artık, canımıza tak etti!" diyorlardı. Bu cana tak etmişlik insanları bir arada tutuyordu. Örgütlü gruplar ön saflarda polisin müdahalesine karşı koymaya çalışıyor, insanlar da onlara destek oluyorlardı. Kızılay'daki eylemlerde de yanımda olan **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor:

> Gezi Direnişi, bence Türkiye tarihinde hiç olmayacak bir şey oldu. Hani hep derler ya bi ağaç için kıyamet kopardınız. Hayır, o faşizme karşı bir isyandı. Böyle değerlendiriyorum. Asla ve asla küçümsemiyorum herkesin yaptığı gibi; çünkü hiçbir örgüt olmadan, hiçbir öncüsü olmadan, insanlar gördü işte İstanbul'da parkta bir saldırı vardı; Ankara da başladı. İşte Eskişehir'deki onu gördü, Afyon'daki gördü, Isparta'daki gördü, gördü, gördü, gördü ve herkes birden ayaklandı. Herkes hükümete ve bu sisteme olan isyanını sokağa taşıdı. En güzeli şuydu: İnsanlar ölüyor, insanlar gazdan boğuluyor, hastalanıyor, gözleri çıkıyor falan, insanlar yine ısrarla sokağa çıkıyordu.

---

5 Tuzluçayır'daki eylemlerde, dışarıdan buna tepki gösteren insanların benzer saldırıları olmuştu.

Seher'in dediği gibi insanlar ölüyor, yaralanıyor, gazdan boğuluyor, hastalanıyor ama sokağa çıkmaktan vazgeçmiyorlardı. O kadar yoğun bir gaz vardı ki Kızılay sokaklarında, daha Sıhhiye'den ya da Dikimevi'nden bile gözleriniz yanmaya başlıyordu. Bu yerlerden o tarafları gri bir duman kaplamış gibi görünüyordu. İnsan ilk başlarda nefes alamadığını düşünüyor, daha sonra alışıyordu. Günlerce yoğun biber gazına maruz kaldığımızı düşününce içimize işlemişti artık koku, gitmiyordu. Hatta Kızılay'a doğru yürürken, o Kolej kavşağına her geldiğimde aynı kokuyu duyar gibi bir hisse kapılıyorum.

Kızılay'da eylemler devam ederken Kızılay'a inemeyen Tuzluçayırlılar da yolu kapatıp Tuzluçayır Göbek'te (Yolağzı) toplanıyorlardı. Bu toplanmalarda sadece Tuzluçayırlılar yoktu, Ege Mahallesi tarafından kalabalık bir grup ve diğer mahallelerden de insanlar her gece Tuzluçayır Göbek'e geliyorlardı. Kızılay'dan mahalleye oldukça geç saatlerde dönüyor olmama rağmen Tuzluçayır Göbek'te toplanıp sloganlar atan binlerce insanla karşılaşıyordum. Bu bir süre böyle devam etti.

Mahalledeki siyasi gruplar daha çok Kızılay'daki eylemlere katılıyorlardı; ancak o süreçte Tuzluçayır'da da halkı organize etmeye, bir arada tutmaya çalışıyorlardı. **Fuat (1986 doğumlu)** anlatıyor:

> İnsanların sokağa çıkması az önce konuştuğumuz o birikimden kaynaklı (80'den bu yanaki birikmişlik); ancak onu ortaya çıkarabilecek bir hareketlenme mevcut değildi, bir hareket yoktu. İşte Gezi Parkı bunda, yani yaklaşık ondan önce 30 günlük bir direniş vardı, Gezi'den hemen önce Gezi olaylarının patlamasından önce. Bizim arkadaşlar, İstanbul'daki arkadaşlarımız yine oradaydılar. Ondan sonra işte Sırrı Süreyya Önder'in en son kendini iş makinelerinin önüne atması vb. İşte o dönem alkole yasak getirilmişti, kürtaja müdahale edilmişti gibi toplumun artık kabullenemeyeceği noktalara müdahale başlamıştı. O yüzden patlak verdi. Ben o gün burada değildim. Etimesgut'taydım, ailemin yanındaydım. Tabii gece haberim oldu. Sürekli televizyonlardan izledim, sabaha ka-

dar uyuyamadım. Sabah da erkenden çıktım, buraya geldim. O gün, evet bizim arkadaşlar çıkmışlar, hatta bizim ablaya bi araba çarpmıştı. Gündüz hiçbir şey yoktu mahallelerde. Akşam 18.00-19.00 gibi insanlar toplanmaya başlıyorlardı. Hemen yolu kapatıyorduk, meydanda ateş yakılıyordu. Sonra yavaş yavaş birikmeye başlıyorduk. 21.00'e doğru daha çok insanlar sokağa çıkıyorlardı. Yani Tuzluçayır'da 10 bin, 15 bin civarında bir kitlesellik yakalanıyordu ilk başlarda. Şimdi o 10 bin, 15 bin gelip protesto yapıp, ses çıkartıp, sadece bir araya gelmek bile, bir araya gelip slogan atmak, haykırmak bile insanlara mutluluk veriyordu muhtemelen. Biz elbette daha fazlasını yapmaya çalışıyorduk. Daha fazlasını istiyorduk; çünkü evet bu güzel bir şey, insanların sokağa çıkmaları güzel bir şey ama asla yetmez, daha ileriye taşınması gerektiğini düşünüyorduk. O yüzden biraz daha ilerleyen süreçlerde sahne kurmaya başladık. Orada işte sahneden çıkıp konuşmak isteyen herkes konuşuyordu. Onun dışında belli programlar düzenleyip, sanatçılar çağırıp, ondan sonra yurt genelinde olan olayları aktarıp, yanı sıra bunun nereye evrilmesi gerektiğini, aslında ne yapmamız gerektiğini; bir aradayız evet ama bunu sürekli korumamız gerektiğine dair sürekli böyle bir faaliyet sözkonusuydu. Buradaki tüm kurumlar mesela her gün sabah toplanıp, "bu akşam ne yapacağız, gelişmeler ne?" Böylesi değerlendirmeler sonucunda buradaki eylemi planlamaya çalışıyorlardı. Elbette o çok kalabalık olan kitleyi karşılayabilecek bir şeye sahip değildik. Hatta ses sistemi bile çoğu zaman yetmiyordu, insanların sesinin duyurulması için sahneden.

Fuat'ın da dediği gibi buradaki siyasi gruplar Tuzluçayır'da da geceleri sahne kurup, sırayla her gece biri organizasyonu yönetiyordu. Daha sonra gündüzleri parklarda forumlar düzenlenmeye başladı. Düzenlenen forumlarda mahalleli mikrofonu eline alıp düşüncelerini dile getiriyordu. Mahallenin çoğunluğunun CHP'li olduğundan bahsetmiştik. Özellikle orta yaş üstü ve yaşlı kesimden insanların yaptığı konuşmaların sonunda "Oylar CHP'ye" ve arkasından da "Mustafa Kemal'in askerleri-

yiz" sloganları atılıyordu. Tabii, siyasi gruplar atılacak sloganları da önceden belirleyip bu duruma müdahale etmeye çalışıyorlardı; ancak belli bir kesimin askerleşme isteğinin önüne geçemiyorlardı. Bu nedenle zaman zaman siyasi gruplarla da karşı karşıya geliyorlardı.

Zülfikar (1966 doğumlu) CHP'li. İlk üç gün mahalledeki organizasyonu kendisinin yaptığından bahsediyor ve siyasi gruplar işin içine girince, iş değişti diyor ve devam ediyor:

> Gezi Direnişi'ndeki gibi meydanda çoluklan, çocuklan. İlk üç gün oradaki organizasyonu ben yaptım. O zaman muhtar falan da değildim. Ne zamanki siyasi gruplar bu işin içine girdi ve biliyorsun bu mahallenin %90'ı Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy veren bir kesimdir. Şimdi çocuklarımızda şu oluştu biliyor musun, artık polise bir taş atmak devrimcilik sayıldı. 80 öncesi devrimcilerle şu ankiler arasında yüz binlerce fark var: Bilinç olarak, halka dokunmak olarak.

Bu anlatıma bakılırsa 80 öncesi insanların kendilerini hiç savunmadığı ya da yine o tarihlerde polisin sanki mücadele etmediği gibi bir algı oluşabilir. 80 öncesi polisin, askerin mahalleye giremediğinden, Tuzluçayır Lisesi'nin işgalinden bahsetmişti Zülfikar. Lise işgalini bir hatırlayacak olursak, içeride bulunan örgütlü öğrenciler askere, polise karşı silahla karşılık verip savunmaya geçmişlerdi. O zamanki sol, kendisini taşla sopayla savunmuyordu. Bunun bilinçle ya da bilinçlilikle alakası yok; insanlar dönemin koşullarına göre savunma mekanizmaları geliştiriyorlar. Mahallede bu süreç içinde CHP'li kesimin eleştirdiği nokta (sonradan siyasi gruplar dahil olunca denilen) aslında BDP'nin eylemlere dahil olması[6] ve flamalarını alıp Tuzluçayır'daki eylemlerde yer almalarıdır. CHP'li kesim, ulusalcılar, İşçi Partililer, Kürtlerin açtıkları pankartlara vs. tepki gösterip onları Tuzluçayır'dan kovmaya kalktılar ve sonra mahalledeki Çiçek İş Merkezi'nde bulunan bürolarına sığınan BDP'lileri

---

6 Kızılay'da da gördüğüm kadarıyla Kürtler zaten bireysel olarak Gezi Direnişi'ni destekleyip eylemlerde ön saflarda yer alıyorlardı. Yalnızca ilk günler Kürt siyasi hareketi olarak yani kurum olarak yapı olarak eylemlerde yoklardı.

yakmaya varıncaya kadar şiddetli bir tepki oluştu. **Hasan (1965 doğumlu)** anlatıyor o gece yaşadıklarını:

> O Gezi sürecinde biz burda saldırıya uğradık. Bir Sivas şeyi daha olacaktı burda. 30-40'a yakın insan burda kaldı. Hiçbir kurum, bu çok büyük eksikliktir; bireysel olarak sahiplendiler, AKADER'deki arkadaşlar geldiler, işte SDP'den, ESP'den, EMEP'ten, ÖDP'den insanlar geldiler, durun yapmayın diye ama hiçbir kimse, kendini bu en ufak bir etkinlikte bayrak yarışına giren siyasetler, o gün bayraklarını alarak, temsilî bir hareket de olsa bizi BDP, HDP olarak biz biriz demediler. Bireysel olarak sahiplendiler ama bizi parti olarak yalnız bıraktılar. Aslında ordan kaynaklanıyor. Devlete karşı bizim yanımızda olmayı her zaman riske almama gibi bir şeyleri var ama ben halkıma nasıl anlatacam. Bir EMEP tabanı düşünün Kürt özgürlük hareketinin veya HDP'nin attığı sloganlara sahip çıkmaya korkuyor. Biz Gezi süreci içerisinde gidip de bayrak olarak kendimizi göstermedik ama alandaydık her zaman. Yönetim olarak, parti olarak hiçbir etkinlikten de geri durmadık. O polis saldırılarında halkla birlikte hareket ettik. Bayraklarını alıp gelselerdi, bizi sahiplenselerdi CHP'ye karşı, ulusalcı kanada karşı bir gövde gösterisi olurdu. Tuzluçayır gibi hareketin doğduğu bir yerde nerdeyse bizi boğacaklardı.

Bu olaydan sonra Tuzluçayır Göbek'teki Gezi etkinlikleri de bir anlamda söndü. Artık rutin olarak herkesin, çoluğunu çocuğunu alarak geldiği, çekirdek çitleyerek konuşmaları dinledikleri, şarkılı, türkülü, halaylı bir eğlence haline geldi. Bazı insanlar orada Kürtlere yapılanları insanlıkdışı, felakete dönüşecek bir olay olarak gördükleri için buna kızgınlıkları nedeniyle alana gitmek istemediklerini söylediler. Bir diğer kesim ise o gün Kürtlerin halkın üzerine pasajın çatışından taşlar, kiremitler attıklarını, ayrıca Kürtler mahallede gittikçe aktifleştiği için işin renginin değiştiğini, o yüzden de Göbek'teki eylemlere gitmeyi kestiklerini söylüyorlar. **Arzu (1976 doğumlu)** anlatıyor:

> Açıkçası ben Tuzluçayır'dan korkuyorum. Korkuyorum; çünkü bu Gezi olaylarında falan içim içime sığmıyordu, Tuzluçayırlı olmaktan gurur duyuyordum. Bir ay boyunca hiç aralıksız caddedeydim, direnişteydim; ama sonra işin rengi değişti, sapıttı. Her yere PKK, KCK yazılmaya başlandı. Apo'nun bayrakları falan asılmaya başlandı, baktım amacından şaştı. Hâlâ da buranın hâlâ böyle bir şeyi var. O kokusu, havası var Tuzluçayır'ın. Böyle her an isyan edilebilir, mesela otobüs yaktılar bir ay çıkamadı evimize, otobüs çıkmadı. Bir ay çıkmadı otobüs ve ben onların bilinçli kışkırtılıp bize hizmet getirilmesini istemediklerini düşünmeye başladım; çünkü bunun bütün halka mal edileceğini biliyorlardı. Ve böyle, arada bunun gibi düşünmeyen insanların yandığını düşünüyorum. Çünkü Tuzluçayır'dan korkuyorum.

Mahalleye hizmet verilip verilmeme meselesinin ve otobüs yakma olayının daha önce üzerinde durmuştum ve bu nedenle olaylara bir de farklı açıdan bakmak için mahalleli ile birlikte Tuzluçayır'dan Kızılay'a yürüyerek gidilmeye çalışılan Ethem Sarısülük'ün cenazesinin kaldırılacağı günü anlatmakta yarar var, diye düşünüyorum.

Mahalledeki eylemlerin şenlik havası içinde sürdüğü günlerdi; Ethem Sarısülük'ün ölüm haberi geldi. Pazar günü mahalledeki siyasi grupların öncülüğünde Tuzluçayır Göbek'te toplanan kalabalık Kızılay'a doğru yürüyüşe başladı. Yürüyüş yer yer sloganlarla devam ederken, okulların önünden geçerken, insanlar o gün üniversite giriş sınavı olması nedeniyle slogan atmamaya dikkat ediyorlardı. Yürüyüş yaklaşık olarak bir-iki saat sürdü. Ziya Gökalp Bulvarı üzerinden Atatürk Bulvarı'na gidilmeye çalışılıyordu. Görünürlerde polis falan yoktu ve insanlar Atatürk Bulvarı'ndaki Göbek'te toplanıyorlardı. Bir kısım da YKM'nin önünde, Ethem Sarısülük'ün vurulduğu yerde toplanmıştı. Alan oldukça kalabalıktı ve dolmuştu, bu nedenle Tuzluçayırlılar tam olarak Ziya Gökalp Bulvarı'nı Atatürk Bulvarı'na bağlayan ağızda kaldılar ve daha sonra YKM tarafına ilerlemeye çalıştılar. İnsanlar burada sadece kısa bir anma töreni yapa-

cak daha sonra Sıhhiye Köprüsü üzerindeki otobüslere binip cenazenin bulunduğu yere, Batıkent'teki cemevine gideceklerdi. Polis ilk önce, "Dağılın, müdahale edeceğiz," diye bir uyarı yaptı ancak meydan hınca hınç doluydu ve insanlar daha da gelmeye devam ediyorlardı. Alana geleli daha beş-on dakika olmamıştı ki müdahale başladı. Birden insanların üzerine akreplerle, TOMA'larla yürüdüler. Yine o bildik görüntüler, atılan biber gazları, kaçışan insanlar... Bu tip kalabalık eylemlerde öyle bir kaçışma oluyor ki insan o kaçışmanın içinde koşmasa, üzerine gelen kalabalık tarafından ezilir. Orada insanlar anmalarını, basın açıklamalarını yapıp, cenazeye gitmek üzere yola çıkacaklardı ama hep olduğu gibi kalabalığa yine izin verilmedi ve cenaze insanlardan kaçırıldı. Yani insanlar slogan bile atacak zamanı bulamadan dağıtıldılar. Her biri bir yere dağıldı. Peki, Kızılay'da ilk günlerde, insanlar nasıl günlerce caddeleri, sokakları kapatıp, direnebildiler? Bu konuda biraz gerçekçi olmak lazım. Örgütlü gruplar orada polisle çatışmasalardı, polise karşı koymaya çalışmasalardı Ethem Sarısülük'ün cenaze günü olduğu gibi herkes hemen bir köşeye dağıtılırdı. Dolayısıyla yaşananlara bakılınca, dönemin başbakanının çeşitli söylemlerle marjinalize etmeye çalıştığı örgütlü grupların genişçe bir kesim tarafından da sürekli eleştiri konusu yapılması yersiz bir tutum gibi görünüyor.

Mahalleye geri dönecek olursak Tuzluçayır'da Gezi çeşitli organizasyonlarla yaklaşık bir buçuk ay kadar sürdü. Bu süre içerisinde her gece mahallede etkinlikler düzenleniyor, konserler veriliyor, şenlik havası içinde günler geçip gidiyordu.

İlginçtir ki Ankara'daki birçok semte eylemler sırasında müdahale edilmesine rağmen Tuzluçayır'da hiç böyle bir şey olmamıştı ama evlere baskınlar yapılıp örgütlü insanlara yönelik gözaltılar ve tutuklamalar olmuştu. Tuzluçayır müdahale için iki ay daha bekleyecekti. **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor şaşkınlığını:

> Gezi sürecinde mahalle şahaneydi. Ben işte Kızılay'daydım. Geliyordum mahalleye herkes işte, Tuzluçayır meydanı hınca hınç dolu, halay çekiyorlardı, slogan atıyorlardı ve ben hep

Mahalledeki Gezi eylemleri sırasında Halkevleri tarafından işgal edilerek belediyeden alınan, eskiden mahallenin hep birlikte inşa etmiş olduğu Halkevi. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

Önceden ismi Tuzluçayırlı bir ozanın adı olan Feyzullah Çınar Parkı'nın tabelası Gezi eylemleri sırasında Eskişehir'de polis ve esnaftan gördüğü şiddet sonucu yaşamını yitiren Ali İsmail Korkmaz'ın anısına değiştirilmiştir.

Mahalleye açılan "Gezi Kafe" ve Ali İsmail Korkmaz Parkı'na giden "Gezi Sokağı". (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

> onu düşünüyordum. Yani polis Tuzluçayır'a neden gelmiyor? Çünkü her yerde terör estiren polis Tuzluçayır'a gelmiyordu. Bu çok ilginçti ama ben sonradan anladım ki birkaç ay sonra Cami-Cemevi Projesi var, o zaman yapacaklarını yapacaklarmış, onu anladım. O zamana saklamışlar, onu gördüm. Belki de Gezi'de saldırsalardı, buradaki halk tecrübeli olacaktı, ona göre gardını alacaktı, direnecekti; uyandırmadılar. Yani siz bi durun, sizi kötü yakalayacağız dediler ve yakaladılar.

Seher'in de dediği gibi o zaman müdahale olmuş olsaydı, bundan bir tecrübe kazanılabilirdi. Bir süre sonra eylemler seyrekleşmeye başlayınca, mahallede AKADER'in öncülüğünde Tuzluçayır Göbek'teki arsaya çadırlar kurulmaya başlandı. Bu şekilde halk sokakta tutulmaya çalışıldı. Gezi'den sonra 73 gün boyunca mahallede sürdürdükleri çadır etkinliklerini Fuat (1986 doğumlu) anlatıyor:

> Tabii sonrasında yavaş yavaş sönümlenmeye başladı. İşin doğası gereği aslında bu. Sonuçta bir patlama ilk meydana çıktığı andan itibaren olağanüstü bir olay, felsefi bir şey bu, ilk ortaya çıktığı andan itibaren olağanlaşarak devam eder. Olağan-

laşmaya başladı. Durulmaya başladı yani. Biz buraya müdahale etmek için çadır sürecini başlattık ondan sonra. 73 gün sürdü çadırlar. Her gün bilfiil etkinlikler yapılıyordu. Biz kurduktan hemen sonra diğer kurumlara da çağrısını yaptık. Biz kurduk, bi adım attık, diğer kurumlar da geldiler çadır kurdular. İşte günler bölüşüldü kurumların. Bir gün işte kurumlar ortak etkinlik yapmaya başladılar. Öbür günler daha çok biz AKADER-Kaldıraç olarak etkinlik yapıyorduk. İşte 73 gün boyunca sürdü. En son Cami-Cemevi süreciyle beraber büyük bir eylem çağrısı yaptık. Diğer Alevi kurumlarını da, aslında biraz itekleyerek bunu yapmış olduk. Bu Cami-Cemevine karşı yine büyük bir eylem oldu. Polisle karşı karşıya gelindi. Zaten hemen sonrasında, günün ertesi polis çadırları toplamaya gelmiş. Çadırları topladılar. Biz o dönem derneği tamamen yukarıya taşımıştık. Orada bir yaşam var etmeye çalıştık ve gerçekten de etkili oldu. İnsanlar 73 gün boyunca yemek getiriyorlardı, kitap getiriyorlardı. İstanbul'dan gelip çadır kuran gençler vs. vardı. Aslında orada yürütülen çalışmanın, 73 günlük mücadelenin halkın kendisini ifade edebileceği bir örgütlülüğe çevrilemeyişi, esasen üzerinde düşünülmesi ve hayıflanılması gereken bir durum. Bunun AKADER olması gerekmiyordu. Asıl önemlisi onların kendi kendilerine yaratabilecekleri bir örgütlülük. Bu bir meclis olabilirdi, bir platform olabilirdi ama onu yapamadık o süreçte, o da bizim eksikliğimiz.

Mahalle içindeki örgütlü gruplar arasındaki fikir ayrılıklarından dolayı Gezi sürecinde kabaran kitleden tüm mahalle adına bir örgütlenmeye gidilemedi. Bir de mahalleli açısından etkinliklerin ne ifade ettiğine bakmak lazım. Çoğu zaman ağırlıklı olarak yaşlıların yaz akşamları evlerinden çıkıp bir eğlence izlemeye gider gibi oradaki insanların içlerine girmeyerek uzaktan, duvar diplerinden, kaldırım köşelerinden çekirdek çitleyerek izlediklerini de görmek mümkündü. Buradan şunu rahatlıkla gözlemleyebiliriz ki bu tarz eylemler ilk günkü heyecanını, coşkusunu bir süre sonra kaybedip sönmeye başlıyor. Bunu ateş metaforuyla da izah edebiliriz. Bir ateş ilk kez yandığın-

da, etrafa kıvılcımlar saçarak, rüzgârdan yani o anki koşulların, durumun havasından beslenerek güçlü bir şekilde yanar ve etrafa yayıldıkça beslenir, güçlenir; ancak zaman geçince, ateş kontrollü bir şekilde beslenmezse, gücünü kaybeder ve ne kadar hızlı yayılırsa aynı hızla söner. Hikâyenin bu kısmında yer alan çadırlar ise Gezi'den kalma bu ateşin közleriydi bir bakıma. Mahalledeki diğer bütün eylemler gibi direnişe çadırlarla devam edilmesinde de gençlerin yanında olan **Ali Kürşat (1954 doğumlu)** anlatıyor bu sürecin sonunu:

> Tuzluçayır zaten gençlik olarak sokağa meyilliydi birazcık. Politik olarak nitelendirdiğin, diyelim ki Halkevleri, Kaldıraç ya da öbür gruplar. O gruplar açısından kendileriyle sokakta yan yana duran birilerini görmek mutluluk vericiydi. Hiç de o sokaktan ayrılmak istemediler aslında. Keyifli günler yaşadılar. Çadır kurdular meydana, ayrılmak istemediler. Ondan sonra o yaşlılar da, çekirdeğini kapan duvar diplerine diziliyordu, akşamları bir şeyler oluyor diye. Zaten o çadırların gitmesine en fazla çekirdekçiler, kuruyemişçiler üzüldü. O günlerin her birinin bir heyecanı vardı. Kendisini üretemeyince, çoğalamayınca işin yükünü çekenler zorlanmaya, yorulmaya başladı. Tıkanmaya başladı. Taraftarlar çoğalmadı; işin getirisi götürüsü ona göreydi falan, ister istemez yorulma vardı; Cami-Cemevi bahanesiyle devlet saldırıp da çadırlar gidince, ondan da pek şikâyetçi olmadılar. Yani bir şekilde bu çadırlardan nasıl kurtuluruz diye; çünkü havalar soğumaya başlamıştı. Gidip geliyordum ben akşamları, ateş yakıyorduk falan da. Havalar soğumaya başlayınca, bu işi nasıl götüreceğiz diye direkt söylemese bile fark ediyorsun. İlk baştaki heyecanla vardı destek. Mesela mahallenin kadınları hamur açtı, o bu satıldı, başka şeyler, bi kumbaraya falan para atanlar oluyordu ilk başlarda ama sonra gittikçe ilgi azalmaya başladı.

Gezi sürecinde Tuzluçayır özelinde ve ülke genelinde ele alınması gereken bir başka konu ise, "Gezi Direnişi bir Alevi Ayaklanması mıydı?" konusudur. Bu meseleye Ercan Geçgin'in *AKP'nin Şirket Rejimi* isimli kitabındaki "Devlet, AKP ve

Aleviler" ve "Gezi Direnişi bir Alevi Ayaklanması mıydı?" başlıklı yazılar üzerinden bakalım. *Milliyet*'in 25 Kasım 2013 tarihli Emniyet Genel Müdürlüğü'nün istihbarat birimlerine dayandırdığı haberine göre, Gezi eylemleri kapsamında Mayıs sonundan Eylül başına kadar gerçekleştirilen 5 bin 532 eyleme/etkinliklere (Bayburt hariç 80 ilde) 3 milyondan fazla kişi katılmış ve 5 binden fazla kişi de gözaltına alınmış. Haberin dikkat çekici tarafı ise gözaltına alınanlar üzerinden seçilen örneklem çalışmasında "şüphelilerin yüzde 78'inin Alevi" olarak tanımlanmış olması. Geçgin'in deyimiyle Alevi olduklarının hangi kriterlere göre tespit edildiği muamma olsa da, devletin ve siyasal iktidarın değişmeyen damgalama ve fişleme zihniyetini yansıtması bakımından önemli bir veri. İkinci olarak, *Bianet*'in 27 Kasım 2013 tarihli haberine göre, İzmir'de polis, okullara giderek Alevi ve Kürt ortaokul öğrencilerinin isimlerini istemiş. Eğitim-Sen'e dayandırılan habere göre polisler, rehber öğretmenlere Gezi Direnişi'nde Alevilerin ön planda olduğunu, dolayısıyla sözkonusu öğrencilere seminerler verilmesinin ve aileleri ile görüşmeler gerçekleştirilmesinin planlandığını, böylece suça bulaşmamaları yönünde önlem almak istediklerini belirtmişler. Üçüncü olarak da, 23 Kasım 2013 tarihli *Akit* gazetesine konuşan Sütçü İmam Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ahmet Eyicil şöyle diyor: "78 olaylarının içinde yer alan sol grubun içinde Alevi de var, Ermeni de var, diğer gruplar da var. Şimdiki Gezi olayları içinde de bunlar var. Yani nerde devletin istikrarına olumlu veya olumsuz etki eden bir musibet varsa hemen bunların içinde yer alıyorlar," (2014: 265-270).

Son olarak Geçgin'in, "Gezi Direnişi bir Alevi Ayaklanması mıydı?" sorusuna verdiği yanıta yer verelim: "Tarihe, Türkiye'nin belki de en kitlesel ve en yaygın sivil itaatsizliği olarak geçen Gezi Direnişi'yle ilgili yapılan değerlendirmelerde Alevi meselesine bir şekilde referans veriliyor. Kuşkusuz bunda Gezi Direnişi süresince öldürülen gençlerin Alevi kimliği etkili oluyor. Öte taraftan Gezi Direnişi'ni Alevi kimliğine indirgeme söylemi, AKP'nin 'Sünni Blok' oluşturma gayesine de bir şekilde hizmet ediyor. Bu algıyı büyük ölçüde kıran gelişmelerden biri ise Ge-

zi Direnişi'nde polisin attığı gaz fişeği ile ağır yaralanan ve aylar sonra hayatını kaybeden Berkin Elvan'ın cenazesine farklı kesimlerden milyonlarca insanın katılması oldu. Kendileri gibi ezilen her kesimin yanında olmayı toplumsal bilinç haline getiren Alevilerin büyük bir kısmının Türkiye'nin sol ve sosyalist hareket içerisinde yer aldığı herkesin malumu. Nerede bir haksızlık varsa orada Alevilerin olması kadar doğal bir şey olamaz. Gezi Direnişi sadece Gezi Parkı'ndaki ağaçların korunması ve yapılacak AVM'nin engellenmesi değildi. Çok şey ifade ettiğini zaman gösterdi ve gösterecektir de. Ortaya çıkan 'Gezi Ruhu', baskıcı rejime, totaliter anlayışa ve faşizme doğru hızla yol alan otoriteryenizme bir tepki olarak doğdu. Demokratik bir yaşam tarzını savunmak, Gezi Direnişi'ne katılan herkesin asgari düzeydeki ortak buluşma noktasıydı. Alevilerin bu ruha can vermeleri de bu demokratik umut arzusundandı," (2014: 270-273).

Cami-Cemevi Projesi

7 Eylül 2013 tarihi, Cami-Cemevi Projesi'nin Tuzluçayır'ın yakınındaki Kartaltepe Mahallesi'nde temel atma töreni sırasında başlayan ve Tuzluçayır halkının bu projenin uygulanmasına karşı göstermiş olduğu direnişin başlangıç tarihidir. Bu nedenle bu direnişe "Tuzluçayır Direnişi" demeyi uygun buldum. Hikâyemizin bu kısmını bu direniş ve bu direnişe dair anekdotlar oluşturacak. Hikâyeyi, direnişe dair yapmış olduğum mülakatların sorularından oluşturduğum çeşitli alt başlıklar halinde vermeye çalışacağım. Bu nedenle öncelikle Cami-Cemevi Projesi'nin ne olduğundan kısaca bahsedip, daha sonra sırasıyla bu projenin neyi amaçladığı, neden Tuzluçayır yakınına yapılmak istendiği, Tuzluçayır halkının göstermiş olduğu direniş, halkın Cami-Cemevi Projesi'nin mimarlarını nasıl değerlendirdiği ve son olarak da bugünkü son durum üzerinde duracağım.

Ercan Geçgin'in "Türk-İslam Sentezi Yolunda Alevilere Cem-Camii Projesi" isimli yazısında belirttiği gibi bu proje, "Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan ve Fethullah Gülen'in camiyi, cemevini ve aşevini aynı külliye içinde Ankara Mamak'ta

Cami-Cemevi Projesi'nin uygulanmaya başlandığı günlerden bir kare. (Fotoğraf: Çağlar Özbilgin).

inşa etme projesiydi. Proje başta Tuzluçayır olmak üzere, Alevi kamuoyunun tepkisi ile karşılaştı." Geçgin'in deyimiyle 'hoşgörü' kılıfıyla sunulan proje, Aleviler tarafından asimilasyon girişimi olarak görülüyor ve 12 Eylül'ün farklılıkları karıştırma, barıştırma ve asimile etme kültürünün bir devamı olarak görüldüğü için protesto ediliyor. Doğan'ın 'parayı onlar verdi' yaklaşımı ise meseleye tuz biber katıyor. Alevi örgütlerinin taleplerinin bilinmesine ve Tuzluçayır halkının rızası alınmamasına rağmen böylesi bir projenin acelece hayata geçirilmek istenmesi, işin önderliğini yürütenlerin samimiyetini sorgulattırıyor. Projenin, Sünni-Alevi ilişkisinin sağlıklı bir zemine oturtmanın saf bir girişiminden ziyade, siyasal amaçlara hizmet ettiği anlaşılıyor. (...) Doğan ve Gülen'in Alevileri camiinin gölgesinde sakinleştirme, inancını standartlaştırma, tektipleştirme ve piyasaya uyumlu bir model haline getirme girişimi, kendilerinden beklenen bir sosyal sorumluluk projesi olarak tarihe geçiyor. Yeni kapitalizmin bu yeni ahlakı, sosyal devletin yeri-

ne geçen ve yukarıdan aşağıya doğru kendini dayatan bir ideolojiyle hayat buluyor. (...) Projenin tamamen siyasal bir proje olduğunu sadece sosyal işlevler açısından değil, Şişli Belediye otobüsleri ile İstanbul'dan insanların taşınmasından da anlayabiliyoruz. Mustafa Sarıgül'ün bu ittifak temelinde desteklenmesi, Alevilere hoşgörülü yaklaşması gibi konulardan puan toplamak isteyen Cemaat, AKP ile pazarlık şansını da böylece arttırmış oluyor. Ancak daha da önemlisi Kürt Hareketi ile girdiği rekabette Türk-İslam sentezi çatısı altında Alevileri yanına çekmenin başka anlamları da bulunuyor. Kürt kanalını açan Cemaatin, bundan sonra bir Alevi kanalı açmasına şaşmamak gerekiyor," (2014: 257-260).

Cami-Cemevi Projesi[7] öncesinde de Çorum Turgut Köyü, Yozgat Büyük Toraman Köyü gibi Alevi köylerinde ya da Ordu, Fatsa gibi Alevi sol kesimin ağırlıklı olduğu yerlerde uygulanmıştır. Tuzluçayır'dan sonra yapılması öngörülen beş proje için de seçilen yerler (İstanbul/Kartal, İzmir/Çiğli, Çorum, Adana ve Gaziantep) benzer niteliktedir. Proje yürütücüleri Hacı Bektaş Veli Kültür Eğitim Sağlık ve Araştırma Vakfı ve Gülen Cemaatidir. Projeye maddi desteğin ise Alevi ve Sünni işadamları tarafından sağlandığı belirtilmektedir. Proje her ne kadar "hoşgörü" kılıfıyla sunulmuş olsa da sadece Alevilerin yoğun olduğu yerlere yapılmak istenmesi, akıllara ister istemez farklı bir hesabın olduğunu getiriyor. Bu nedenle görüşmecilerle birlikte bu sorular çerçevesinde, ortaya çıkan birçok faktörü de konuya dahil ederek bu projenin aslında neyi amaçladığına dair kapsamlı bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Cami-Cemevi Projesi nasıl bir proje ve neyi amaçlıyor?

Cami-Cemevi Projesi'nin neyi amaçladığı konusunda mahalleliler çeşitli görüşlere sahip. Yani başta asimilasyon proje-

7 Seçil Aslan "Kent hakkı mücadelesine Türkiye'den bir örnek: '7 Eylül 2013 Tuzluçayır Direnişi'" başlıklı yazısında Cami-Cemevi Projesi'ne karşı gösterilen direnişi ele almış. *Birikim*, Sayı: 302 (Haziran 2014), s. 71-84.

si olmak üzere, kentsel rant ve mahallenin politik durumundan dolayı mahalleyi dağıtmayı, parçalamayı veya dönüştürmeyi amaçlıyor şeklinde çeşitli görüşler var. Bunu bir asimilasyon projesi olarak görenler ise çoğunlukta.

Seher (1972 doğumlu) anlatıyor:

> Cami-Cemevi Projesi neyi amaçlayacak, asimilasyonu amaçlıyor. Alevileri yine yüzyıllardır, binyıllardır Aleviliği yok etmeye, eritmeye çalışıyorlar, beceremediler –kısmen beceremediler diyeyim ben buna–. Onu amaçlıyor. Baktığımızda mesela, Hacı Bektaş Türbesi vardır ya, Hacı Bektaş'ta önceden onun yanında cami yoktu mesela. Bunu ben biliyorum; belki 50 yıl sonra kimse bilmeyecek ve diyecek ki "aaa cami bizim kültürümüzde de varmış", ee camiye giren namaz da kılıyor demi? Ve böylelikle seni bitirmeye yönelik, seni yok etmeye yönelik. Sadece o, Cami-Cemevi Projesi bundan ibaret.

Bir de Aleviliği dinî ve kurumsal bir yapıya sığdırmak da var. Şöyle ki; Aleviler Alevilikten bahsederken, bunun sadece bir inanç değil, aynı zamanda bir kültür, yol, felsefe olduğundan da bahsederler. Dolayısıyla kendilerini bir kurum veya kuruluşla sınırlandırmazlar. Bu nedenle böyle bir proje, Aleviler açısından yeni bir ayrım ve tanımlanma noktası doğurabilir: Bir tarafta Cami-Cemevi'ne giden, düzenle uyumlu, hoşgörülü, çevresi ile barışık Aleviler; öbür tarafta buna karşı çıkan, sol ve sosyalist hareketlerin içerisinde yer alan Aleviler –Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan'ın da, "Bunlar Alevi değil, birkaç marjinal," diye nitelendirdiği–. Seher, Aleviliğin belli kalıplara sığdırılamayacağını, yani sadece "Ali'yi sevmek" ve kitaplarda yer alan tanıma göre sadece "İslâmiyet'e Ali yolu ile bağlı olanlar" şeklinde tanımlanamayacağını söyleyip devam ediyor:

> Tabii, zaten dertleri o. "Alevilik Ali'yi sevmekse ben Aleviyim" diyor ya birileri çıkıp, yok Alevilik böyle bir şey değil. Alevilik dinci olmak da değil, Ali'yi sevmek de değil ama seni hep orada eritmeye çalışıyorlar, orada yok etmeye.

Bununla birlikte bu projenin Aleviliği düzen ile uzlaştırmayı, Alevi kültürünü düzen içinde eritip, sistemle uyumlu hale getirmeyi amaçladığı da görüşler arasında.

Mahmut (1957 doğumlu) anlatıyor:

> Bu proje büyük ölçüde yumuşak bir din kültürüne tekabül ediyor ve aynı zamanda kapitalizmin bugünkü versiyonuna uygun bir din yaratma.

Deniz (1982 doğumlu) anlatıyor:

> O Alevilerdeki apolitizmi, o sisteme dönük olan tarafı daha da pekiştirmek, Alevilerin daha da düzenle bağlantısını kurmak, kalan o ilerici nüveleri de engellemek, o ilerici nüveleri yok etmeye yönelik bir proje Cami-Cemevi Projesi.

Alevilik ne kadar deforme olmuş olursa olsun, bugün hâlâ belli bir kültürün getirmiş olduğu kendine özgü duruşu olan bir inanç sistemine sahip. Bunu Tuzluçayır Mahallesi üzerinden görmek mümkün. Çünkü bu mahallede insanlar sisteme inat, düzene inat bir araya gelebiliyorlar ve toplumsal sorunlara karşı duyarlılıklarını koruyorlar. Ayrıca bunun örneğini yakın zamanda Gezi Direnişi'nde de gördük. Bunu başlı başına bir Alevi Direnişi olarak okumak mümkün değil ancak Alevilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde direnişe yoğun bir destek olduğunu gözlemlemek mümkündü. Tuzluçayır'da da örgütlenmeler aylarca direnişi korumanın, büyütmenin mücadelesini verdiler ve mahalle halkı da buna yoğun bir şekilde destek verdi. Sonrasında ne yaşanırsa yaşansın, beklentilerin sonucu ne olursa olsun, ortada bir destek vardı. Bu nedenle Alevilerin bu politik duyarlılığının bu tip projelerle ortadan kaldırılmak istenmesi sürpriz sayılmaz.

Mahallelinin proje hakkında bilgilendirilmemiş olduğunu da ekleyelim. Bu nedenle konu hakkında hiç kimsenin tam olarak bir malumatı yok.[8] **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

---

8 Mahalledeki politik örgütlenmeler ve Pir Sultan Abdal Derneği bu konuda önceden bilgilendirilmiş ve bu konuyla ilgili bu derneklerle ilerleyen günlerde de çeşitli görüşmeler, toplantılar yapılmış; ancak mahalle halkı bu durumdan son

Valla neyi amaçladığını pek anlamış değiliz. Verilen mesajda diyorlar ki işte, "Alevi-Sünni kardeşliğini pekiştirmek adına yapılan bir şey." O Cami-Cemevinde kimisi camiden çıkıp işte kimisi cemevinden çıkıp o avluda dostluğunu, kardeşliğini pekiştirecek diye bir söylemle çıkıyorlar; ama biz zaten mahalledeki komşularımızla çok iyiyiz. Hiçbir sıkıntımız, problemimiz yok. Tam tersine bizi ayrıştıracağını düşünüyoruz. Yani siyasal bir şey. Gerçekten insanları bir arada tutmak adına değil de siyasi bir proje olduğunu düşünüyorum. Özellikle de Alevileri asimile etme adına yapılmış bir proje diye düşünüyoruz. Çok sağlıklı bakmadığımı her platformda da söyledim yani.

Tuzluçayır'da bugün sadece Aleviler yaşamıyor; ancak mahallenin bu konuda hiçbir sıkıntısı yok. Yani mahallede yaşayan Sünni kesim de mahalleden ve mahalleliden memnun. Ayrıca mahallede yaşayan Sünni kesimin birçoğu da mahalledeki çeşitli siyasal örgütlenmeler içerisinde yer almakla birlikte; mahalleyi, komşuluk ilişkilerini seven ancak mahalledeki politik hiçbir faaliyete katılmayan, eylemleri doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemeyen bir Sünni kesim de mevcut. Bununla birlikte Cami-Cemevi Projesi'ne sadece Aleviler değil mahalledeki Sünni kesim de karşı çıkıyor. Dolayısıyla Zülfikar'ın da söylediği gibi bu projenin mahallede ya da bölgede, Alevilerle Sünniler arasında bir ayrıştırma yaratacağı, yani aynı mekânda ibadet etmeye çalışmanın çeşitli sorunlara yol açacağı oldukça açık.

Bir başka düşünce ise mahallede fazladan bir cami veya cemevinin oldukça gereksiz olduğu düşüncesi: Mahallede olmasa bile yakınlarında yeterince cami de cemevi de var. Dolayısıyla her ikisinin yapımının da gereksiz olduğu görüşü yaygın. **Cuma (1966 doğumlu)** devam ediyor:

Cami-Cemevi Projesi bence iyi bir şey değil. İlk duyduğumda, ben buna karşıyım dedim. Yapıyosan cemevi yap veya ca-

güne kadar yani projenin temelinin atılacağı güne kadar bihaber olduklarını söylüyorlar. Bu durum mahalle halkı ile politik kesimleri karşı karşıya getiriyor ve mahalleli olanları esas alarak buradaki örgütlenmelerin, derneklerin işlevlerini bir kez daha sorguluyor. Bütün bunlara bu kısmın sonuna doğru ayrıntılı şekilde yer vereceğim.

> mi yap, heç cemevini katma oraya. Orada 50 metre arayla cami var. 150 metre bu yanda cemevi var. Orda ikisinin arasına Cami-Cemevi yapmanın ne anlamı var? Bence yanlış. Amaç ortalığı karıştırmak. Ortalığı karıştırmak onların işine yarıyo demek ki.

Alevilik bu devletin içinde hiçbir zaman ayrı bir inanç olarak görülmemiştir. Dolayısıyla cemevleri de ibadethane sayılmıyor. Bu nedenle Müslümanların ibadet mekânı olarak gördükleri camiyi Alevilerin ibadet mekânı olarak gördükleri cemevi ile aynı yere inşa etmek ve de bunu hâlâ cemevini ibadethane, Aleviliği de bir inanç olarak kabul etmeyerek yapmaya çalışmak, bu inşaatın temelinin sadece hoşgörü amaçlı atılmış olduğuna inanmayı güçleştiriyor. Kaldı ki mahalleliler (hem Alevi kesim hem de Sünni kesim) bu projeyi desteklememekle beraber, böyle bir şeyin çeşitli sorunlara yol açacağını söylüyorlar; çünkü Alevilerin ibadet biçimi ve mekânları Sünnilerinkinden oldukça farklı. Cemevlerinde Aleviler kadınlı erkekli bir araya gelerek, sazlı sözlü bir biçimde ibadetlerini gerçekleştiriyorlar. Cemler en az üç-dört saat sürüyor ve bu süre içinde dedeler nasihatler veriyor, dualar okunuyor, âşıklar deyişler söylüyor, kadınlı erkekli semah dönüyorlar. Ayrıca kadınların ceme gelirken tamamen kapanma gibi bir zorunluluğu da yok. Dolayısıyla bütün bu farklılıklar mahalleli için büyük bir sorun oluşturuyor. Örneğin Sünniler ezan okunurken genelde etraflarındakilerden müziğin sesinin kısılmasını ister. Diyelim ki akşam bir taraftan cem yapılıyor, sazlar çalınıyor, deyişler söyleniyor; öbür tarafta ise hoca ezan okuyor, namaz kılacaklar. Bu gibi farklılıklar iki kesim arasında büyük sorunlar doğurabilir.

Şimdi başa dönecek olursak, **Fuat (1986 doğumlu)** bize projenin ilk duyumlarının nasıl alındığından ve sonrasında neler yapıldığından bahsediyor. Ayrıca yukarıda aktardığım mahallelinin proje ile ilgili tepkilerinin nedenlerine ve projenin yol açacağı sorunlara yönelik anlatıma bir mahalleli ve mahallede örgütsel çalışma yürüten biri olarak geniş kapsamlı bir katkı sağlıyor:

Medyada konu olmaya başlamıştı bu mesele. Artı bi de zaten tabelayı dikmeye başlamışlar orada; bizim arkadaşlar görmüş. Daha önce buradaki cemevinin haberi varmış; ama pek dillendirmemiş mesela. Ha keza Pir Sultan'ın da haberi vardı meseleden. Politik olmadıkları için bunu biraz da hani, "Osmanlı'da oyun çoktur" derler ya, biraz da devletin bunu Cem Vakfı eliyle diğer dernek eliyle yaptığı müdahaleler sonucu biraz daha muhtemelen kabullenir hale gelmiştir. Sonra biz meseleyi duyduktan hemen sonra eylem çağrısı yaptık tüm Ankara kitlesine. Bu proje bir devlet projesi Fethullah Gülen eliyle. Dinler arası diyalog, mezhepler arası diyalog Fethullah Gülen Cemaatinin böylesi projeleri var. Yine devlet destekli bir proje, haliyle şöyle düşünüyorsunuz: Devlet cemevlerine yasal statü vermiyor, Alevi köylerine cemevi yerine cami yaptırıyor, istemedikleri halde. İşte zorunlu din dersi Alevilerin kabul etmediği bir olay çünkü Sünni propagandası yapıyor. Cemevlerine, Aleviliğe dönük hiçbir şey yok din dersinde ve sürekli Alevilere yönelik saldırılar var açık bir şekilde. Hem devlet kurumlarında Aleviler kimliklerini gizlemek zorunda kalıyorlar, böylesi bir olay var, böyle saldırılar var. Yanı sıra işte, hadi kardeşleşelim diye bir proje ortaya atılıyor. Yine devlet destekli bir proje. Arada büyük bir çelişki var. Bu noktada sen o zaman şöyle düşünüyorsun haliyle ister istemez. Evet, bu işin içerisinde bir iş var. Bu proje yine Alevilere karşı girişilmiş bir asimilasyon ya da bir katliam projesidir diye düşünüyorsun. Özellikle Cem Vakfı zaten Alevi kitlelerince benimsenen bir vakıf değil. Cem Vakfı tarafından yapılıyor oluşu yine işin içinde bir bit yeniği oluşu anlamına geliyor. Bizce bu proje Alevi halkının, buradaki insanların devlet nezdinde örgütlenmesinin adımlarını atmak için burada kurulan bir mekân Cami-Cemevi. Buralarda mesela aşevi var, belki yemek verilecektir her gün, ücretsiz yemek. Buralara insanları çağıracaklardır. Onun dışında, insanlara işte iş teklifi vs. teklifinde bulunarak kendi örgütlenmelerini sağlayacaklardır. Yanı sıra burada sadece Aleviler değil dışarıdan gelen insanlar, mesela şöyle düşünün: Daha önce bir yoklama yapıldı, bir anket çalışması yapıldı, çok büyük de-

ğil ama mesela Kartaltepe tarafında yaşayan insanlar daha çok Sünni kesim; onlar da mesela kabul etmiyorlar. Şunu söylüyorlar: Biz camiye gideceğiz. Sonuçta projeyi gördüm ben; ortak bir avlu var, bi taraf cemevi bi taraf cami... Aşevi, cami, cemevi. Sünniye göre camide kadınların başörtüsü takması, etek giymesi hani belli bir tesettürü var. Cemevlerine giden kadınlar kot pantolon, başları açık, bu şekilde gidecekler. Onlar da zaten buna karşılar. Haliyle bir sürtüşme olacaktır. Bence bir yandan hem provoke edilmesi, Alevilerin yuhalatılması, Alevilere ve diğer halklara düşmanlık tohumlarının ekilmesi, sürekli bu öfkenin, milliyetçiliğin beslenmesi hem de böyle bir proje gerçekleştirmeleri bence, özellikle bu bölge için (zaten bu bölge de aslında bütün Alevi halkının gündemini belirleyebilecek bir bölge Tuzluçayır) yine Alevilerle Sünniler arasında çatışmalar yaratmaya yönelik bir projedir.

Orhan'ın **(1964 doğumlu)** değerlendirmesi ile devam edelim:

Ya bu Cami-Cemevi Projesi'nin gelip Tuzluçayır'a kurulması son derece dikkat çekici; çünkü şöyle bir baktığımız zaman hemen hemen bütün sol yapılanmaların birleştiği bir karar var: Alevilerin asimile edilmesi. Ben Alevilerin asimile edilmesi diye düşünmüyorum bunu. Zaten Aleviler bu ulusalcı kimliği almalarıyla birlikte, bu ulusalcı devlete sahip çıkmalarıyla birlikte, bu devletin içine girmişlerdir. Alevileri asimile etmek gibi devletin bir sorunu yok; çünkü kurdurduğu Hacı Bektaş Veli Dernekleri gibi, Pir Sultan Abdal Dernekleri gibi, Alevi Federasyonları, Cem Vakfı gibi derneklerle Alevi yurttaşları oyalamayı biliyorlar. İyi bir şekilde de oyalıyorlar ve bu şekilde yavaş yavaş, yavaş yavaş devlet içerisinde eritiyorlar. Bu proje altında büyük ekonomik rant yattığı düşüncesindeyim. Bir de şöyle bir olay var burda yani, Tuzluçayır'da Aleviler gerçekten de çok yoğun. O kadar yoğun ki Alevilerin bu kadar yoğun yaşadığı bir yerde devlet bu Alevileri yönetemiyor. Gençliği yönetemiyor, gençliği yönetemediğinden dolayı Alevilerin yoğun olduğu yerde sol düşüncede, sosyalist düşüncede büyük bir doğurganlık meydana geliyor. Burda örgütlenmeler güç-

lenebiliyor. Burda sol örgütlenmeler bayağı güçlenip kendine birtakım yandaş insanlar bulabiliyor. İnsanlarla kenetlenebiliyor. İnsanları bir nokta bulduğunda harekete geçirebiliyor.

Şimdi dediğimiz gibi Alevilere, Alevi gençlere devlet burda tam hakim olamadığından dolayı sol güçleniyor burda, Tuzluçayır'da güçleniyor ve bu güçlenmeyi engelleyebilmek için Cemevi-Cami Projesi'ni ortaya koymasıyla birlikte bir taşla üç kuş vurma misali bu. Hemi Alevileri burda dağıtıyor hemi rant elde ediyor hemi de solun burada güçlenmesini engelliyor. Bu üç şekilde değerlendirebiliriz.

Orhan'ın da belirttiği gibi bu proje ile "bir taşla üç rant"[9] elde etmek amaçlanıyor. Hem ekonomik rant hem politik rant hem de Aleviler üzerinden kültürel dönüşüm sağlamak amaçlı, sacayağı misali üç ayaklı bir proje. Mahalle halkının bu projeye karşı göstermiş olduğu direnişe geçmeden önce bu sacayağına biraz daha yakından bakalım.

Neden Tuzluçayır?

Üç ayaklı bir proje olan Cami-Cemevi Projesi için Tuzluçayır Mahallesi'nin hemen yanı başındaki Kartaltepe Mahallesi seçilmişti. Hatta Tuzluçayır'ı eskiden olduğu gibi birçok mahalleyi de içine alan, Alevilerin yoğun olarak yaşadığı bir semt, bölge olarak düşürsek direkt Tuzluçayır seçilmişti demek daha doğru olur. İlk olarak, bu projenin birinci ayağı olan politik rant en temel neden olarak karşımıza çıkıyor çünkü burada amaçlananın mahalledeki politik yapıları kırmak, insanların örgütlenmesini, bir şeylere ses çıkarmasını engellemek ve mahalleyi tamamıyla apolitize etmek olduğu düşünülüyor. Bu konu hakkında insanlar genel itibarıyla, "Neden Tuzluçayır?" sorusu sorulduğunda, Tuzluçayır'ın Alevi yoğunluklu bir bölge olduğundan dolayı Alevileri asimile etmek amacıyla ve bunun

9 Cemal Salman'ın 15 Eylül 2013 tarihinde, *Evrensel*'de yayımlanan "Tuzluçayır'da bir iktidar klasiği bir taşla üç rant!" isimli yazısında konu daha detaylı olarak ele alınmış. Yazı için bkz. http://www.evrensel.net/haber/67934/tuzlucayirda-bir-iktidar-klasigi-bir-tasla-uc-rant.

yanında Tuzluçayır'ın politik kimliğinden ötürü bu mahallenin seçildiğini söylüyorlar. Bu cevaplardan birkaçının üzerinde duralım:

Zülfikar (1966 doğumlu) anlatıyor:

> Şimdi şöyle, Kayseri merkezli Hacı Bektaş Veli Kültür ve Dayanışma Derneği diye bir dernek kurdurmuşlar. Onların yetkilileriyle görüştük. Onların anlatımı şu: "Ankara'da üç tane yer vardı ama tek sorunsuz yer burasıydı" diye bir söylemle geliyorlar ama çok inandırıcı değil. Yani her konuda direnişin merkezi Tuzluçayır olduğu için bu algıyı kırıp, burayı dağıtmak adına yaptıkları bir şey diye düşünüyorum.

Orhan (1964 doğumlu) anlatıyor:

> Bura bir kırılma noktası. Son derece hassas bir bölge. Öyle bir hassas bölge ki devlet burda açıkça gücünü hissettirme; acaba Tuzluçayır gibi yerlerde bir isyan başladığı andan itibaren, bir örgütlenme başladığı andan itibaren kırabilir miyim? Yok edebilir miyim? Bunun bir denemesini yaptı.

Tuzluçayır'da bu projeye karşı bir isyan başladı. Polis kitleye Süleyman Ayten Caddesi'nde ilk müdahaleyi yapınca insanlar dağılmadı, ara sokaklara barikatlar kurup direnmeye devam ettiler ve bu belli bir süre sonra söndü. Yani halk direnmeye başladığı andan itibaren devlet polisiyle, askeriyle mahalleye girdi, birçok kişi yaralandı, gözaltına alındı ve mahalleli dağıtıldı. **Mahmut**'un **(1959 doğumlu)** belirttiği gibi insanlar yoruldu; direniş ilk günlerdeki etkisini kaybetti ve zamanla söndü.

> Şimdi Tuzluçayır'ın özelliği şu: sürekli muhalif olma. O resmî Sünnilik dışındaki bir faktör var burda. Hemi devrimcilik anlamında hemi de Alevi insan sayısının fazla olmasından kaynaklı. Alevi kültürünün yaşanmış olmasından kaynaklı burda bir farklılık var ve başkalık var. Bunun asimile etmek ve erozyona uğratmak gibi bir sorunları var. Önce ciddi bir tepki oluştu ve gerçekten ciddi bir tepki. O gün yer yerinden oy-

> nuyordu. Sadece Ankara'da değil Türkiye'nin dört bir yanında buraya destek girişimleri oluyordu, destek tepkileri oluyordu provokasyonlar olmasına rağmen. Sonuçta savsadı, eridi, yoruldu ve ondan sonra da proje devam ediyor. Aha bitmek üzere biliyorsunuz.

Projenin ikinci ayağı ise ekonomik rant. Elif Aslan'ın tarifi üzerinden Tuzluçayır'ın bulunduğu alanın nasıl ciddi bir rant değeri taşıdığı noktası üzerinde tekrar durmak istiyorum: Tuzluçayır ve çevresi algısal olarak Ankara'nın uzağında konumlandırılmış olsa da mekânsal olarak aslında Ankara'nın göbeğindedir ve ciddi bir rant değeri taşımaktadır. Son yirmi yılda apartmanlaşmış Tuzluçayır açısından kentsel dönüşüm sözkonusu olmamakla beraber mahallenin iki tarafında yer alan, Cami-Cemevi'nin yapıldığı Kartaltepe ile Şirintepe'de hâlâ gecekondular bulunmakta olup, son yıllarda bu bölgelerde ciddi bir apartmanlaşma dikkat çekmektedir. Öte yandan Natoyolu Caddesi üzerindeki Ege Mahallesi ciddi bir kentsel dönüşüme uğramakta, gecekondular modern apartmanlara dönüşmekte ve bu evler oldukça fahiş fiyatlardan alıcı bulmaktadır. Ayrıca bu mahallelerde yapılan lüks evlerin masrafını karşılayamayan insanların çoğu başka semtlere taşınmak zorunda kalırken, birkaç gecekondunun yerine yapılan 30-40 dairelik binalarla birlikte nüfusun artması ve buna bağlı olarak nüfusun belli oranlarda değişimi de sözkonusudur. Örneğin Alevilerin yoğun olduğu bu tarz mahallelerde Alevi nüfusu gözle görülecek bir şekilde azalmaya başlamıştır. **Zülfikar**'ın **(1966 doğumlu)** anlatacaklarına kulak verelim:

> Gerçekten de %10 da olsa %20 de olsa amaçlarına ulaştılar. Burdaki yapılan o eylemlerden dolayı birçok buranın, Tuzluçayır'ın yerlisi evini falan satıp başka başka yerlere taşındılar yani. Sen günlerce gaz yiyeceksin, sokağa çıkamayacaksın, akşam 20.00'den sonra senin için hayat bitecek, parkını kullanamayacaksın, bir komşuna misafirliğe gidemeyeceksin, komşun sana misafirliğe gelemeyecek, saat 19.00'dan, 20.00'den sonra marketler kapanacak, alışveriş yapamayacak-

> sın. Tek başına direnişin haklı olması yetmiyor yani bu işlerde. İnsanların yaşamı sıfıra indi. Kanser hastamız var hastaneye götüremedik. Ambulans giremedi. Birçok faktör işin içine giriyor.

Tuzluçayır'daki direnişe baktığımızda mahalle halkının çoğunun kendiliğinden katılımıyla gelişen bir direnişti demek doğru olur; ancak bunun mahalle açısından istenmeyen sonuçlar doğurması da kaçınılmaz oldu. Direniş esnasında mahalleye yapılan müdahalelerden dolayı insanlar, Tuzluçayır Göbek'e yakın yerlerde evlerini oldukça ucuza kiralayıp ya da satıp mahalleden uzaklaşmaya başladılar. Hatta birçok kişiden bu konuda "Cami-Cemevi direnişinden sonra Tuzluçayır'da kiralar ucuzlamış, Tuzluçayır'a taşınmayı düşünüyorum" şeklinde duyumlar aldım. Ayrıca bu direnişin üzerinden altı ay geçip de mahalleye tekrar döndüğümde, mahallede birtakım değişiklikler gördüm. İlk fark ettiğim, mahalledeki alışmış olduğum yüzlerin yerini yenilerinin almasıydı. Yani Alevi yoğunluklu Tuzluçayır Mahallesi'nde kapalı, tesettürlü kadınlar görmeye başladım ve bu insanlar gittikçe çoğaldı. Daha sonra mahallede artan uyuşturucu, alkol kullanımı, mafya ve uyuşturucu çeteleri... Çinçin Bağları'nda uygulanan kentsel dönüşümden sonra Tuzluçayır'a (kira fiyatlarının da ucuz olması nedeniyle veya özellikle getirilmiş insanlar da olabilir) taşınmalar olmuş. Zaten buradaki insanların evlerini kiralarken ya da satarken seçme şanslarının olduğunu da düşünmüyorum. En makul fiyata alıcı ya da kiracı bulup başka yerlere taşınıyorlar ama şunu da belirtmem gerekir ki bu konuda Cami-Cemevi Projesi'ne karşı gösterilen direniş ve sonrasında yaşananları tek neden olarak göremeyiz. Çünkü insanlar Tuzluçayır'ı yalnızca bu nedenden ötürü terk etmiyorlar. Örneğin merkeze çok uzak sayılmaz ancak ulaşımın güç olduğu bir mahalle, yani ulaşım olanakları oldukça yetersiz. Bununla birlikte burada yaşayan halkın başka bir yere taşınmasında çocuklarıyla ilgili duydukları kaygı ve endişeler de etkili bir faktör olabilir. Ayrıca mahalle halkının yaşlısı da çok olduğu için mahalle içindeki her türlü hareketlilik-

ten rahatsız olup daha sakin bir mahallede yaşamlarını sürdürme isteği de etkili olabilir. Bir diğer faktör ise insanların oturdukları evleri beğenmemeleridir. Birçok kişiden, "Elimde olsa ben de satıp giderim," şeklinde sözler işitebilirsiniz. Mahallede aynı binada oturduğumuz bir komşumuz Ege Mahallesi'ne taşınmıştı. Nedenini sorduğumda ise, "Oradaki evler daha güzel, geniş; orası daha güzel," şeklinde cevap vermişti.

Projenin üçüncü ayağı olan "hoşgörü söylemiyle" Alevi yoğunluklu bir mahalleyi dağıtmayı ise tek başına güncel politik atmosferle açıklayamayız Ancak daha uzun vadeli bir politik müdahale ile izah edebiliriz. Şöyle ki, hikâyemizin başında, Tuzluçayır'ın geçmişten günümüze sol örgütlenmelerin rahat çalışma yürüttükleri bir mahalle olduğundan, ek olarak mahallelinin de geçmişte bu örgütlenmelerin yanında kendilerini daha güvende hissettiklerinden bahsetmiştim. Dolayısıyla bu yapıyı kırmak için devlet destekli çeşitli dernekler aracılığıyla bu tarz projelerler, bahsettiğim uzun vadeli hedefle uyumlu olarak Tuzluçayır gibi mahallelere yapılmak isteniyor. Ayrıca görüşmecilerin de belirttikleri gibi bu projelere karşı direniş beklenen bölgelerde, direnişi neden göstererek mahalledeki ara sokaklara, binalara kadar girerek insanlara müdahale etmenin, işkencenin, baskının, gözaltıların da meşru zemini oluşturulmaya çalışılıyor. Bu yolla da mahallelinin yapılanlar karşısında pes edip, mahalleden taşınması bekleniyor ancak Tuzluçayır halkı 80 Darbesi döneminde de birçok baskıya, zulme, işkenceye maruz kalmasına rağmen asla kolayından pes etmemiştir. Eğer öyle olmuş olsa idi, bugünkü anlamda Tuzluçayır diye bir mahallenin varlığından bahsedemezdik.

"Dönen dönsün, ben dönmezem yolumdan": Tuzluçayır Direnişi

Cami-Cemevi Projesi'nin temel atma töreninde Tuzluçayır halkının projeye karşı göstermiş olduğu direnişe "Tuzluçayır Direnişi" demiştik. Hikâyenin bu kısmında görüşmeciler bizi Tuzluçayır Direnişi'ne götürecek. Böylelikle 7 Eylül 2013 günü

Tuzluçayır Direnişi günlerinden... (Fotoğraf: Çağlar Özbilgin)

ve ertesinde yaşananlara daha ayrıntılı bakma fırsatı bulacağız. **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor bize o günü:

> Sabah kalktık sesler geliyor sokaktan. Sokağa fırladık, baktık ki sokak hınca hınç insan dolu, Tuzluçayır meydanı insan dolu, insanlar koşuşturuyor. Herkeste şey kaygısı var: Evet, bunlar bizi öldürecekler. Bunu herkeste görüyorsun, herkeste duyuyorsun ve bu müthiş böyle moral bozan bir şey. İşte neyse gittik meydana, Tuzluçayır meydanına gittik. İşte onun öncesinde yine polislerin bi gazlı saldırısı... Ne oldu işte, çıktık tekrar döndük. Kaşkol falan aldık. Hani gaz, müthiş bir gaz, polis gazla falan saldırıyor, insanları falan gözaltına alıyor aynı zamanda. Daha sonra İzzettin Doğan, Sinan Aygün falan birkaç kişi gelmişti Cami-Cemevi açılışına. Daha sonra böyle polis yaklaştırmıyor seni. Oraya yaklaştırmıyor, giremiyorsun oraya. Öyle bir şey ki polis akrepiyle, TOMA'sıyla orada duruyor. Gaz atıyor, şunu atıyor, bunu atıyor. Sen o bölgeye yaklaşamıyorsun bile. İstanbul'dan açılış için insanları getir-

mişler. Tabii Sarıgül'ün otobüsleriyle. Bir an kardeşim böyle, "aaa otobüslere bakın!" dedi, ya otobüslere baktık, ne görelim? Resmen bu IŞİD versiyonu tipteki adamlar açılışa gelmişler. Öyle olunca ondan sonra biz dedik ki "aaa otobüslere bakın" falan. Tabii otobüsler yavaş yavaş gidiyor. Daha sonra otobüslere falan saldırı oldu tabii, camlar falan kırıldı. İşte bağrışmalar, çağrışmalar... Orda yine bizim hümanist Aleviler "yapmayın da" bilmem ne, yaa sana ne ben yapıyorum. Sana ne, defol git artık. Yaa bu adam beni kesmeye gelecek işte. İki adım kaldı, iki adım sonra geliyor, kesecek işte, seni kesecek geri zekalı. Senin soytarılığın, senin saçma sapan hümanistliğin yüzünden ben kesileceğim. İşte böyle otobüsler falan taşlandı. Derken baktık çok savunmasız. Arkadaşım şey söyledi: "Hadi dedi, barikat yapıyoruz." Sonra barikatlar yapmaya başladık. Kaldırım taşlarını tırnaklarımızla söküyoruz ama öyle bir şey ki 80 yaşındaki kanserli adam bile geliyor barikata taş taşıyor. Özürlü, ayağı mesela falan sakat genç kızlar, onlar bile barikata taş taşıyor, küçücük çocuklar. İşte gazlar atılıyor, herkes bi çil yavrusu gibi dağılıyor. Polisler taşlanıyor, bu arada polisler de yaralanıyor. İşte bayağı bi böyle savaş alanı. Buranın bahçesine kadar geldiler, binanın bahçesine kadar. Yani bir savaş alanıydı burası (gösteriyor). Öyle oldu işte. Her gün sokağa çıkıldı gece sabahlara kadar. Biz de o zamanlar oradaydık ama o inşaat yapıldı. Sonuç bu. Dolayısıyla o sonucu görünce...

Seher öncesinde böyle bir projeye dair herhangi bir duyum almadığını, her şeyden sabah kalkıp sokağa çıktığında haberi olduğunu söylüyor. Bu konuda da oldukça kızgın ve tepkili, devam ediyor:

Açılıştan önce Gezi'den kalma çadırlar vardı. Hani biz hep, ben biraz önce dedim ya Aleviler çok sahipsiz bir toplum diye. Ya kardeşim o çadır orda var hani demi? Sen de devrimci mücadele verdiğini söylüyorsun. Burnunun dibinde yani bir şeyler yapılacak, sen ne kadar duyarsızsın ki bunu yaygınlaştırmıyorsun. Bununla ilgili en ufak bir mücadele biçimi benimse-

miyorsun. Biz duymadık, kimse duyurmadı. Aynen o gün öğrendim. Birçok insan o gün öğrendi zaten. Biz duymadık, yeterince duyuramamışlar o zaman. Yalan söylemesin kimse ya da ben duymadım. Benim çevremdeki hiç kimse de duymamış ne tesadüftür ki... Mahalle demek ne demek kardeşim? Mahalle demek şu demek: Sokak sokak girersin, insanlara bunu konuşursun, anlatırsın, izah edersin. Sen devrimcisin, senin başka görevin yok. Anladın mı, yapamıyorsan çekil o zaman, bırak, oraya başka yapacak gönüllüler gelir, adamakıllı yapar. "Lay lay lom"la olacak işler değil bunlar. Soytarılığın da lüzumu yok.

Hasan'ın (1965 doğumlu) anlattıklarına bakacak olursak, mahalledeki derneklerin bu projeden ve açılıştan haberleri varmış ancak halkı bilgilendirmemişler. Seher ise bu bilgilendirmeyi mahalledeki devrimci örgütlerin yapması gerektiğini düşünüyor.

Öncesinden bu Pir Sultan'ın, Alevi Birlikleri'nin, Cemevlerinin haberi varmış. İnsanları böyle şeylerde örgütlemiyorlar, sahiplenmiyorlar. İnsanları duyarlı hale getirmiyorlar son güne kadar. Biz bu taraftaydık o gün, bizi o tarafa bırakmıyorlardı ama burda halk olarak, muhalif olarak herkes de tepkisini koydu; işte AKADER'den tut BDSP'sine (Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu), HDP'sine, Halkevleri'ne, SDP'li gençlerine kadar.

Mahallede birçok kişi Cami-Cemevi Projesi'ni açılış günü öğrendiklerini söylüyorlar. Öncesinde sanırım buradaki siyasi örgütlerin genelde yaptıkları gibi hoparlörle sokak sokak dolaşılarak bir duyuru veya eylem çağrısı yapılmamış ancak bunun aksini söyleyenler de var: Halkevleri'nden Doruk, "Bizim orada Kartaltepe-Barınma Hakkı Mücadelesi[10] komitemiz vardı. Biz bunun önceden duyumunu aldık ve mahalleye de, 'Bu Pa-

10 Cami-Cemevi'nin yapıldığı alanın etrafındaki gecekondular da çeşitli nedenlerle yıkılmaya çalışılıyor ve bugün tek tük kalmış durumdalar. Bu nedenle Halkevleri Barınma Hakkı Mücadelesi adı altında oradaki gecekondu sahiplerinin yanında olarak, çoğu zaman yıkımı durduramasalar bile, bunu en az zararla atlatmalarını sağlamaya çalışıyorlar.

zar Tuzluçayırlılara tatil yok,' diye duyurusunu yaptık," diyor ve Pir Sultan Abdal Derneği'nin konuyla ilgili basın açıklamasını yeterli gördüğünden bahsediyor. Ayrıca oradaki direnişin kendiliğinden gelişen bir direniş olmadığını, mahalledeki siyasi örgütlerin günler öncesinden direnişe hazırlandıklarını **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

> Tabii şimdi Gezi sürecinden çıktığımız bir döneme rast geldi. O döneme çıkışı da son derece ilginç. Yani açılış tarihi felan da son derece ilginç. Yani buranın yapılacağı halka bir ay önceden duyuruldu. Buraya böyle bir projenin yapılacağı ve açılışın tarihine kadar belli oldu. Tabii bununla birlikte siyasi yapılanmalar büyük bir faaliyete geçti. Buranın niçin yapıldığı konusunda siyasi yapılanmalar, dernekler buna karşı çıktı. Halk da karşı çıktı. İlginç yönü hemi Alevi halk hemi de Sünni halk buna karşı çıktı, bu olaya. Karşı çıkmasıyla birlikte, açılışa çok büyük bir halk kitlesi gelmedi. Halk bunu hoş karşılamadı ve dışardan getirttirildi. Açılış hemi devletin hemi Cem Vakfı'nın organizasyonuyla birlikte oldu. Şimdi tabii o ara hükümetle Cemaat arasında bir kavga olmadığı için, barışık içerisinde olduğu için biraz bakanlar makanlar, Cem Vakfı'nın başkanları falan, bayağı bi bürokrat katılım da oldu. Mesela CHP milletvekilleri bile geldiydi buraya. CHP milletvekillerinin birisi burada, birisi direnişte insanların yanındaydı. Yani bayağı bir ilginç olaylara da rastlıyorsun. Bir CHP'li açılış içerisinde oluyor. Öbür CHP'li halkın arasında direniyor yani buna karşı çıkıyor. Şimdi böyle bir çelişkiyi de yaşadık biz burada. Halk kesinlikle karşı çıktı. Açılışa tepki gösterdi. Evet, bir açılış yapıldı. Dışardan taşımayla insanlar getirttirildi buraya ve getirildi de bir açılış yapıldı. Açılış yapılmasıyla birlikte Tuzluçayır'ın tamamen o ölü tohumları da üzerinden alınmış oldu. Yorgan gibi serilen o ölü tohumları birdenbire değişti. İnsanlar öyle bir mücadele etmeye başladı ki, öyle bir direnmeye başladı ki yani bütün sokaklarda barikatlar kuruldu. Yani hemen hemen her sokakta barikat kuruldu. Yaklaşık bir ay boyunca insanlar bu işe karşı çıktı ve bu karşı çıkmasında yaralananlar oldu. Tabii bunlar pek

basına yansımadı. Yaralanmalar oldu, insanlar büyük bir direniş gösterdi. Halkın ne kadar isyankâr oluşu, bu işe karşı çıkışı, tabii içinde bir birikim de vardı, bir birikmişlik de vardı. Şimdi Gezi sürecinde Tuzluçayır'a müdahale devlet hiç etmedi. Kesinlikle etmedi, özellikle bir şenlik havası halinde geçti. Ama Gezi'den sonra gündeme getirilen Cami-Cemevi Projesi (zaten ilginçliği burda) gündeme getirilerek, Tuzluçayır'a bir müdahale olarak düşündüm. Bütün mahallelerde insanlar sokağa çıkıp, resmen barikatlar kuruldu, komiteler kuruldu. Yani düşünebiliyor musunuz, bir direniş komitesi kuruldu, bir halk komitesi organize oldu ve halk komitesi ne yapacaklarının mücadelesine karar veriyordu, nasıl bir mücadele izleyeceklerini anlatıyordu. İşte Tuzluçayır'daki iyi bir öncülük, iyi bir insanlarla iletişim kurabilme, iyi bir siyaset, iyi bir politik yaklaşım insanları arkasına alabilir. Yani insanlar seni destekleyebilir. Gezi Direnişi'nde insanlar Tuzluçayır meydanına binler, 5 binler, 10 binler toplanabiliyordu. Bu Cemevi-Cami Projesi'nde de yaklaşık 20 bin insanı biz buraya topladık. 20 bin insan bu işe karşı çıktı ve bir ay boyunca barikatların arkasında hiç de –ne olursa olsun ne gaz fişeğiyle, ne silah sesleriyle, ne polisin baskısıyla– yılmadı ve mücadele etti. Her gün gaza boğulmalarına rağmen insanlar, evlerinde hastaları olmasına rağmen, yaşlıları olmasına rağmen yine de bir ay boyunca mücadele etti.

Gezi sürecinde Tuzluçayır'a herhangi bir müdahalede bulunulmamıştı. Ankara'nın birçok mahallesine müdahale edilirken, Tuzluçayır için beklenenin olmaması şaşırtıcıydı. Bu nedenle daha sonra mahallelide oluşan yaygın kanı, "Gezi döneminde müdahale olmadı, demek ki yapacaklarını Cami-Cemevi Projesi vesilesiyle yapacaklarmış," şeklinde oldu. Mahalle halkı bir aya yakın sokaklardaydı ve bu süre zarfı içerisinde müdahale için polis de akrepleriyle, TOMA'larıyla sokakta idi.

Cuma (1966 doğumlu) anlatıyor:

Açılış günü ordaydım. Valla orda işte açılış konuşması yaptılar. Çocuklar işte mahalle olarak kalktılar. Günler önce, oranın hafriyatı çıktığı zaman, çocuklar orda yaptırmayız di-

Cami-Cemevi Projesi'ne karşı gösterilen direnişe polis müdahalesi. (Fotoğraf: Çağlar Özbilgin)

Polisler günlerce mahallenin ara sokaklarına kadar girerek müdahaleleri sürdürdü. (Fotoğraf: Çağlar Özbilgin)

ye mücadele ediyordu, mahalle halkı yani. Ondan sonra orda belli bir şeyde direndiler. Oraya konuşmaya geldiydi, o İzzettin Doğan mı işte neyse, Aleviyim diyerek geçiniyo ya! Gençler oraya alınmadı. Polis direktmen sınır koydu. Ben de gençlerin yanındaydım. Yapılış esnasında gaçtılar gettiler zaten ortalık garıştımıydı. Polislerinen halkı orda birbirine goydular, onlar gaçtı getti zaten. Ara sokaklara kadar girdilerdi. Mesela evlerin içine gaz düştü hep o zaman. Kaç tane evden, adamın birinin halısı bile yanmıştı o Abidin Aktaş'ta muhtarlığın ileri yanında. Yani direktmen içeri atmışlar ordaki camdan. 15 gün sürdü mücadele. 15 gün orayı bi şey bildiler, günlük akşamları 15 günden fazla sürdü esasında. Akşam 17.00'den sonra başlıyolardı. Zaten o yanna yöneldi mi, çevik kuvvet bu yanna geliyordu zaten. Gündüz bi şey yoğudu.

Özgür (1992 doğumlu) o günü, sokakları, halktaki dayanışmayı ve sonrasını anlatıyor:

Her şeyden önce projenin yapılacağı duyuldu. Açılışına Melih Gökçek, Tayyip Erdoğan gelecekti. Böyle olunca yavaş yavaş öfke de mayalanmaya başlıyordu. Zaten Gezi Direnişi'ni yaşamışız. Orada insanların sokağa çıktığı, mücadeleyi güçlendirdiği, hemen akabinde ODTÜ'de ormanlar kesilecek, orada gençliğin bir mücadelesi var. Tam böyle bir dönemde buraya da asimilasyon politikaları ile girmeye çalıştılar. Mesela Cami-Cemevini tek başına Tuzluçayır'a değil, İstanbul'da da Kartal'a yapmaya çalışıyorlardı. Kartal da Alevilerin yoğunlukta yaşadığı bir yer. Tam da burada ilk başta sınırlı sayıda örgüt yan yana geldi. Eylem kararı aldı. Buradan doğru o gün (Melih Gökçek'in de geleceği bilindiği için) Cami-Cemevine yürüyüş başladı. Çok da kalabalık değildi aslında. Bi 150-200 kişi yürüdü. Polisin saldırı başladı. Polisin saldırmaya başlaması ile birlikte bir anda sokaklar dolmaya başladı. Yaşlı yaşlı teyzeler geliyordu. Yetmiş yaşındaki amca "biz Tuzluçayır'da doğduk, ben Tuzluçayır'da ölmeye geldim. Biz burayı bu devletin politikalarına, polise bırakmayız" diyerek sokağa çıkmıştı. Aslında ilk üç gün çok güçlü bir direniş vardı: On binleri bulan,

Mahallenin polis müdahalesine tepkisini gösteren bir kare...
(Fotoğraf: Çağlar Özbilgin)

sokaklarda boş yerin olmadığı... İşte mesela biz orada gidiyorduk, polisle çatışıyorduk sonra ara sokağa girdiğimizde, bir tane teyze elinde çayla geliyordu. Alın yavrularım yoruldunuz; bir tane abla bisküvi getiriyordu, bir tane abi limon atıyordu, bir abla yine şalını uzatıyordu. Yani ciddi manada birbirini tutan bütünlüklü bir hareket vardı; ama mesele şey, biz bu hareketi nereye kanalize edeceğimizi doğru koymazsak, bir süre sonra hareket kendiliğinden sönümleşen bir yerde de durur. Derdimiz sadece o Cami-Cemevine gidip orayı yıkmak değildi, biz oradaki politikayı insanlara anlatmakla da sorumluyduk. Hani yeni bir politika var, Fethullah Gülen'in Alevilere nüfuz etmek gibi bir asimilasyon politikası var. Aslında Tuzluçayır'da bir süre sonra bunlar kaçırılmış oldu. Mesele sadece oradaki polisle çatışmaya döndü. Bu da ilk üç gün çok fazla sahip çıkan insanları bir süre sonra "yine mi çatışma" dedirtmeye başlamış oldu. İnsanlar yavaş yavaş sokaklardan çekilmiş oldu. Biz de yine biz bize, aslında orayla mücadele eden

bir hatta dönüştük ve bir süre sonra bu da yavaş yavaş sönmeye başlamış oldu. Temel mesele burada şeydir: Bizim o politik ayağıyla, hani o kitle ayağıyla oradaki insanlara ne için mücadele ettiğimizi doğru anlatabilmemiz gerekiyor. Sokağa çıkan insanlar var; ama biz orada sonuçta polise durup dururken taş atmıyoruz. Yani ne bileyim, biz keyfimizden oradaki Cami-Cemevini yıkmaya gitmiyoruz. Hani mahalleye yönelik saldırılar var, bu saldırıları bizim kamuoyuna daha güçlü anlatabilmemiz gerekiyordu. Bunu yapamadık, bu da yavaş yavaş direnişin sönmesine yol açmış oldu.

"Ama çok etkili de oldu," diyor ve sürdürüyor:

Öyle anlara şahit olduk ki bi tane abi TOMA'ya kafa attı. Kinlenmiş, o kadar hırslanmış ki yani, sonuçta TOMA'ya taş atarak bir şey yapamıyoruz; o kafa atıyor baktığımızda veya 5-6 yaşındaki çocuklar, biz ara sokaklarda geziyoruz işte, "katil polis hesap verecek" sloganı atıyorlar. İşte 5-6 yaşında çocuklar bir yere barikat kuruyorlar, eylemci-polis oyunu oynuyorlar küçücük çocuklar. Yani baktığımızda ciddi anlamda mahallede bir politikleşme de oluşmuştu; ama sonuçta o politikleşmeyi doğru yere kanalize edebilmek önemliydi. Burada eksiklikler olmuş oldu bizde. Bu konuda doğru tutumlar alamadık.

Mahmut (1959 doğumlu) devam ediyor:

Valla benim çoğu zaman olaylardan sonra haberim oluyor. Başından beri direkt haberim yoktu. Dediler Cami-Cemevi açılacakmış, bir açılışı var, buna biz tepki vereceğiz, burdaki gençler. Hemen o anda karar verildi buna, aynı günlerde. Gençler, yaşlılar homurdanmaya başladı, "buna biz nasıl müsaade ederiz," diye. Mesela yarın açılacak, bugünden tepkiler oluştu hemen. Duyulur duyulmaz tepkiler oluştu. Kendiliğinden bir tepki oldu. Yani çok özel bir çabaya gerek olmadı tepkinin örgütlenmesi için. Ben de ordaydım. Tüm mahalle ciddi bir tepki gösterdi ama. Yani mahallenin toplamına şey ettiğimiz zaman, Alevilerin en ilericisinden en gericisine, devrimcilerin en radikalinden en pasifistine kadar hepsi ordaydı. Ben açılışta yok-

tum çünkü açılış çok sınırlı bir kitleyle yapıldı. Bu, tepki verecek kesimler yoktu, içeriye almadılar. Zaten alsalardı, o gün orda kıyamet kopardı, ölüme kadar giden şey olurdu. Burdan oraya müdahale etmeye çalışan kitleler vardı ve insanlar dediğim gibi o TOMA'ya karşı, akreplere karşı ciddi biçimde direndiler. Birçok arkadaş yaralandı. Ben de o gün yaralananlardan biriydim. Bu, günlerce devam etti. Mesela polis çoğu zaman şey diyordu: "Ne olur taş atmayın, biz size şey etmicez." Her cepheden tepkiler oldu ve çoğu zaman polis ne yapacağını şaşırıyordu. Aptallaşmıştı. Çoğu zaman bırakıp gitme noktasına gelmişti. Orda günde 3-5 TOMA'dan aşağı yoktu. Tuzluçayır'da dediğim gibi tüm halk, en yaşlısından en gencine kadar, yani Tuzluçayır o gün kendisini bulma noktasına gelmişti.

Halk genciyle, yaşlısıyla, Alevi'siyle, Sünni'siyle o projeye karşı direnmişti. **Deniz (1982 doğumlu)** bu direnişi Haziran Direnişi'nde yeşeren umutların devamı olarak görüyor:

Bu biraz daha Haziran Direnişi'nde insanların oluşan umutlarının bir nevi devamıydı. Hem o vardı, mesela otobüste gelirken, insanlar konuşurken denk geliyordum: "Bizim mahallenin de nasıl gençleri varmış", diyerekten insanlar gerçekten bir nevi umut dolmuştu. Hem bunun bir devamıydı hem de buradaki insanların hassas noktalarından biri Cami-Cemevi meselesi. Zaten camiye karşılar, bi de onun cemevi ile beraber olmasına daha da karşılar. CHP'nin bu konudaki sallantılı tavrını da gördü insanlar kısmen. Çünkü CHP milletvekilleri Cami-Cemevinin ilk açılış etkinliğine de katıldılar. İki tane milletvekilinin katıldığını biliyorum. Oradan doğru CHP'ye de tepkileri vardı ama bu çok fazla sürmedi. Politika yapıyor diyorlar, oradan da güç kazanmaya çalışıyor gibi saçma bir mantıkla yaklaşıyorlar meseleye. Bu şeyin yansıması olarak insanlar biraz daha hareketlendi, mücadeleye katıldı. Özellikle gençlik katıldı mücadeleye, bunu ortaya koymak lazım. Cami-Cemevi aslında toplam bir projenin sadece bir durağı. Toplamında sonuçta Aleviler, Alevi kimliğinden kaynaklı bir şekilde asimilasyon politikasıyla karşı karşıya hem de baskı poli-

tikasıyla karşı karşıya. Bunun sadece adımlarından birisi Cami-Cemevi Projesi. Biraz daha işte profesyonelleştirilmiş, biraz daha karşıtmış gibi görünen, biraz daha Alevi ve Sünnilerin temsilcisiymiş gibi görünen bir proje.

Deniz'in söylediği gibi açılışa CHP'den birkaç tane milletvekilinin katılmasından dolayı Alevi halkında CHP'ye karşı bir tepki oluşmuştu ancak CHP'nin son dönemlerde yaptığı bütün politikalar (belediye seçimleri sırasında Mansur Yavaş'ı Ankara büyükşehir belediye başkanlığına aday göstermesi, Ekmeleddin İhsanoğlu'nu cumhurbaşkanlığına aday göstermesi gibi) önce tepki ile karşılansa da daha sonra bu hamlelerin CHP'nin kendi elini güçlendirmek için yaptığına ikna olunmuş ve CHP desteklenmiştir. Cami-Cemevi Projesi açılışında CHP'den iki milletvekili olması konusunda ise bardağın dolu tarafından bakmayı tercih ederek, "İki milletvekili içeride ise ikisi de bizimle direnişteydi," diyorlar.

Zülfikar (1966 doğumlu) anlatıyor:

> Burda meydandaydım. İnsanlar meydanda toplandı. Ondan sonra gelen, işte oraya gitmeye kalkanları felan, dışardan gelen işte –yani Ankara dışından da birçok yerden birçok insan otobüsle oraya taşındı– onlara karşı tepki verildi. Oraya katılan, benim partili milletvekillerim de katıldı, onlara da tepki verildi. Onun karşılığında burda 1-2 tane milletvekilimiz de gelip bize destek verdi. Hüseyin Aygün'le Nazlıaka, onlar da gelip halkın içinde oldular, halka destek oldular, polisle yapılan mücadelede polise dur deme noktasında felan. Bir direniş başladı yani. Kimse oraya gidip, belki bizim bilmediğimiz 3-5 kişi gitmiştir ama Tuzluçayır halkı orda yoktu yani. Açılış yapılmadan daha tepkiler başladı. Açılışın olduğu gün insanlar toplandı ve o gün tepkiler başladı.

Eylemler ilk günlerdeki etkisini yitirmeye başlamıştı. İlk günler her gün sokağa çıkan insanlar, daha sonra yavaş yavaş çekilmeye başladı. Bu durumun değerlendirmesini bize **Fuat (1986 doğumlu)** yapıyor:

Kitlesel bir eylemle başlıyor mesele. Sonrasında her gün eylemler oluyor. Yaklaşık birkaç hafta devam ediyor. Sonrasında sadece hafta sonları olmaya başladı eylemler. İlk başlarda halk katılım gösteriyordu eylemlere, daha sonra geri çekilmeye başladı. Bunun nedeni aslında insanların örgütsüz oluşundan yani örgütlü olmayışından kaynaklı. Yine işte oradaki yapılan hatalar. Bunlar evet yıpratır süreci, işte ne bileyim arabaların taşlanması, eylem içinde gerçekleşebilecek fevri davranışlar. Bunlar engeller; ama daha çok insanların bir arada olmayışları, örgütlü olmayışları, gündelik sorunlara daha çok gömülüyor oluşları, politik olmayışlarından kaynaklı kitle azalmaya başladı. Tabii kendisi katılmayınca, bir süre sonra tepki koymaya başladı insanlar. Kaldırımların sökülmesine, sürekli gaza maruz kalınmasına; sonuçta evinde oturuyor. Dışarıda olsa, mücadele etse, bu çok da umurunda olmayacak ama evinde oturuyor oluşu, çocuklarının bundan etkilenmesi vs. nedenlerinden kaynaklı artık yani bu sefer tepki göstermeye başlar hale geldi. Bunun sürecinde de bir süre, uzun bir süredir zaten Cami-Cemevi eylemleri olmuyor. Biz yani kurum olarak bu gidişatı öngörmüştük. Müdahale de etmeye çalıştık belli nedenlerden dolayı, müdahale edemedik.

Fuat'ın belirttiği gibi insanlar alandan çekilince, eylemlerden desteğini de kesti. Alanda olsa, sokakta olsa, o esnada yapılanlar umurunda olmayacak ancak çekildiği andan itibaren bundan rahatsızlık duymaya başlıyor. Sökülen kaldırım taşları, atılan biber gazları, sokakların durumu bir sorun olmaya başlıyor.

Hasan (1965 doğumlu) anlatıyor:

Halk tepki gösterdi çünkü sonuca ulaşamayan eylemler süreklilik yaptıkça ne olacak? Akşama kadar bağırıyon, çağırıyon 10 tane genç. Ondan sonra spekülasyon diyorlar, onlar da çoğaldı: Polis yaptırıyor veya işte orda 3-5 kişi gidiyor para karşılığı iş yaptırıyorlar. Halkın rahatsızlığı, esnafın rahatsızlığı. Adam tam iş yapacağı zaman, sen eylem yapıyorsun. Süreklilik arz eden ama sonuca ulaşmayan eylemler ne yaptı, insanlarda bıkkınlık getirdi. İlk gün kapısını açan insanlar, ikinci gün seni şikâyete başladı, yeter artık demeye başladılar. Tepki göster-

Direniş sonrası sokaklar. (Fotoğraf: Çağlar Özbilgin)

meye başladılar, saldırılar oldu. Yani böyle ilginç şeyler. Yani dediğim gibi yıkıma yönelik bir şey yok. Halen polis var orda. Panzer orda bekliyor, bi ekip orda duruyor sürekli.

"Sürecin uzaması direnişin sönmesine neden oldu," diyor **Mahmut (1959 doğumlu)** ve devam ediyor:

... Sonra bu süreç uzayınca savsar biliyorsunuz. Sonra işte uzadı. Herkes farklı bir terane çaldı. Sanki sonradan bir eğlence olsun diye... Süreç de işte dediğim gibi uzun süre yayılınca insanlarda bir bıkkınlık yaratıldı. Kabullenilmedi ama insanlar bıktı. Şu anda yapılıyor; sonra hukuksal girişimler falan oldu. Hukuksal girişimlere verilen cevap, "orası Cami-Cemevi olmayacak, kültürevi olacak." Alevi dernekleri ile gidip konuştuğumda, sadece kültürevi gibi işlev görecek şeklinde söylemler vardı. Onların çok fazla bıkkınlığından dolayı, gayrı bizim de vereceğimiz tepkiden dolayı, böyle bir şey söylemiş olabilirler diye düşünüyorum.

"İnsanlar kabullenmedi durumu, direniş uzun bir süreye yayılınca bıkkınlık geldi ve zamanla uzaklaştılar." Değerlendirmeler bu yönde. Bir de bu uzaklaşmanın sadece alandan değil de siyasilerden, siyasi örgütlenmelerden de olduğu şeklinde bir düşünce var. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

> Ha şimdi şöyle söyleyelim: Bu mücadele ne getirdi? Kazanım elde edildi mi? Şimdi burda şöyle bir yanlışlık gündeme geldi: Biz barikatlar kurduğumuz andan itibaren, direniş gösterdiğimiz andan itibaren polis devamlı saldırdı. Saldırmasıyla birlikte polise devamlı karşılık verdik. Devamlı karşılık verdik, bu karşılık vermemizin sonucunda halk yavaş yavaş siyasilerden, siyasetçilerden soğumaya başladı. İşi biraz biz abarttık mı gibime geldi? İşte biz bu isyankârlığı toparlamayı bilemedik. Bu isyankârlığı örgütlemeyi bilemedik. Buna bi önderlik edip, sonuca bağlayamadık. Tabii bir yılgınlık, bıkkınlık getirdi. Tabii burda polisler barikat kurup, Cami-Cemevi Projesi'nin olduğu yere bariyerlerini koyup arkasına geçtiler ve bizler gelip polislere taş atıp, havai fişek atıp, belli yerlere molotoflar atıp, devamlı tepkimizi dile getirdik. Bu tepki isyankârlığın tepkisiydi, mücadelenin tepkisiydi; ama sonuçta bizim yararımıza olmadığı düşüncesindeyim. Daha sonra söndü ve halk tamamen bu sefer bizden uzaklaştı.

Zülfikar (1966 doğumlu) durumu mahalledeki siyasi örgütler açısından benzer bir şekilde değerlendiriyor. Bu direnişin spontane gelişen bir direniş olduğundan, sonrasında ise siyasal örgütlerin her birinin kendisini öne çıkarma derdinden ötürü ortak bir tavır konulamadığı için başarıya ulaşılamadığından bahsediyor:

> Biter orası. Bizim buradaki örgütler birbiri ile çok şey değil. Herkes kendisini ön plana çıkarma çabasında olduğu için koordineli bir tavır konmadı yani. Spontane gelişen şeyler oldu. İşte çıkıldı, bağırıldı, çağırıldı, polisle karşı karşıya kalındı. Yoksa oturalım, onun öncesinde bir toplantı yapalım, seminer yapalım; toplantı neticesinde, arkadaşlar burayla ilgili tav-

rımız şöyle olacak, işte bir eylem yapalım, eylemin içeriği şöyle olacak diye hiç kimse bu konuda insanları bilgilendirmedi, bilinçlendirmedi. Sadece dediğim gibi, bizim burada herkes kendini öne çıkarmanın derdindedir. Hepsi için söylüyorum bunu, hiçbirini ayırt etmiyorum. İşte son zamanlarda ben geldikten sonra, ben hepsini bir ilişki kurdurmaya, ortak bir şeyler yapmaya çalışmak için birkaç tane toplantı ayarlattık. Halkın tepkilerini kendilerine anlattığım zaman, biraz daha hepimizin arasında bir yakınlık doğdu ve bir şeyleri birlikte çözmek adına adımlar atılmaya başlandı. Zaten bizim bu anlamda aktif olan, burada Halkevi, AKADER ve EMEP partisi. Yani dediğim gibi örgütlerin sadece kendilerini ön plana çıkarmalarından kaynaklı tek merkezli bir eylem şekli olmadı yani. O yüzden de başarılı olmadı. Organizeli olmayan bir şey başarılı olur mu?

Peki halkın beklentisi ne idi? Mahalle halkı neyi umdu, sonucunda ne oldu? Bu direniş sonunda o inşaatın yıkılması veya durdurulması mı beklendi? Bu inşaatın direniş bağlamında anlamı neydi? Öncelikle bu konuda **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

Halk zaten bunu bekledi, halk bunu bekledi. İlk o mücadelede buranın tamamen yok edilmesi düşüncesi vardı ve yıkılmasını istedi; ama öyle bir olay vardı, sol siyasi yapılanmalar yıkma diye bir eğilim göstermediler. Bence gücümüz yetmedi diye değil. Yani ilk yıktığımız zaman halk bizi bırakıp gidecek diye mi düşündüler? Yani yakılmıyacak diye bir olay yoktu, yıkılmayacak diye bir olay yoktu. İlk etapta iskeleler kurulmuş, komple ahşaptı buralar ve gelip polise molotof atılacağına, arkadan bu yere molotof atılsa, o şeyler tutuşsa belki de o yapı birden kaybolur. Devlet de bunu bekliyordu aslında. Buna sadece Aleviler karşı çıkmadı, Sünniler de karşı çıktı. Daha yapılmamış bir şey, bunu yapacaklardı ama burada bir kazanım vardı. Bir savaşı kazanmak vardı. İşte halk onu bekliyordu senden. Onu yapabilselerdi, halk bu sefer sana sahip çıkacaktı.

Orhan bu direnişe başlarken, "Yaptırmayacağız, yakacağız, yıkacağız," diye başladıklarını belirtiyor ancak bu gerçekleşmeyince, halkın umudunun kırıldığını düşünüyorlar. "O kadar direnildi de ne oldu; yapıldı yine," şeklinde devlete karşı bir mağlubiyet hissi sözkonusu olabilir. **Mahmut (1959 doğumlu)** anlatıyor:

> Bunu insanlarda birebir görüyoruz yani. Bugün orada mücadele içinde olan devrimci ya da iyi kötü sıradan insanlarla birebir konuştuğunda da bunu hissediyorsun. Açıktan söylemese bile –ki çoğu söylüyor bunu– hissediyorsun. Ruh halinden hissediyorsun, gözlerinden okuyorsun bunu. Bu anlamda bir yenilmişliğin de simgesi olarak duruyor. Ha ilerde devrimci hareket genel anlamda güçlenir, Alevi kesimi de biraz daha politize olursa, bir biçimde bertaraf edilebilir diye düşünüyorum.

Orhan (1964 doğumlu) devam ediyor:

> Yenildik yani. Öyle bir hedefle çıktık ki biz bunu yaptırmayacağız, yakacağız, yıkacağız. Tabii bildirileri var. Yayınladıkları bildirileri tek tek okuduğumuz zaman hepsi yaptırmayacaz, yıkacaz şeklindeydi ve halk da bu bildirilere inandı, sokağa çıktı, sana destek verdi. Güçleri yetmemesinden değil. Şimdi direnişle birlikte bir komite kuruldu. Çoğu yapılanma bunu kabul etmedi.

Halkın bu direnişi sahiplenmesi/sahiplenmemesi bahsinde, laf ister istemez eski-yeni Tuzluçayır kıyaslamasına geliyor. Bu kıyaslamayı **Cuma (1966 doğumlu)** yapıyor:

> Valla nasıl olduysa, artık halk sonra umudunu mu kesti. Ettik mücadele şimdi halk da bıraktı mı, gençler yalnız kaldı orda. İşte son dönem mahalle halkı gençleri yalnız bıraktı. Eski Tuzluçayır olsa bırakmazdı. Eski Tuzluçayır olsa oraya kepçe de giremezdi. Gelen kepçeyi yakalardı. Halk değişti. Gençler artık örgütleyemiyorlar, mahalle halkının tam aklına yerleştiremiyorlar.

Yine eski-yeni Tuzluçayır kıyaslamasında, devrimcilerin yaptığı eylemlerin halkın beklentilerini karşılayıp karşılamadığı sorusu da akla geliyor. Çünkü "destek" meselesi biraz da bu soruyla bağlantılı. Buna dair bir anekdotu **Seher (1972 doğumlu)** anlatıyor:

> Ben bir hikâye anlatayım: Bir gün annem Halkevi'nin önünden geçiyor. O Halkevi'ndeki çocuk bir şey söylüyor anneme. Annem de ona bir şeyleri izah ediyor. Daha sonra çocuk diyor ki anneme, "yaa" diyo, "siz eskiden 80 öncesi devrimcilerine sahip çıktınız ama bize sahip çıkmıyorsunuz." Annem diyor ki, "oğlum biz onlara sahip çıkıyorduk; çünkü onlar gidip bi tane faşisti öldürüyordu, biz evimize alıyorduk." "Onlar gidiyordu" diyo, "örgüte katkı sağlamak için banka soyuyordu, biz yine devrimcileri koruyup, evimize alıyorduk." Sen ne yapıyorsun ki ben seni koruyum diyo, senin arkandan geleyim. Dolayısıyla halk sahiplenmiyor. Halk seni dikkate bile almıyor. Seni önemsemiyor bile, sen kimsin. Çünkü görüyor orada, yani polisler eziyor geçiyor, sen hiçbir şey yapmıyorsun. Ne yapacak, seni ciddiye mi alacak? Diyorum ya –evet, ukalalık bu– Tuzluçayır halkı devrimcinin iyisini gördü. Kimseye şimdi pek meyil vermiyor, burun büküyor. Bunlar devrimci mi? Ne adamlar geldi buraya.

Ancak **Mahmut**'un **(1959 doğumlu)** da belirttiği gibi günümüz koşullarında sol, bu tarz eylemleri göğüsleyecek bir güçte değil:

> Eğer bir şeyleri göğüslemek gibi bir şey olsaydı, belki orası fiziken de bir biçimde yok edilirdi ama onu göğüsleyecek durumda bir örgütlülüğe sahip değildik. Sadece kendinden gelişen potansiyel patlamalar şeklinde yani bireylerin bireysel duygularını incittiği için verdiği tepki. Bu ilk gösterilen tepki, çok örgütlü tepki olduğunu düşünmüyorum. Yani örgütlü bir gücün ona protesto niteliğinde bir yoğunlaşmaktan ziyade –ki mutlaka bu da vardı ama– temel anlamda insanların birey olarak inciyen duygularının verdiği tepkiydi. Orda bir sürü yaralanan-

lar oldu, bir sürü gözaltılar oldu. Ee sabaha kadar uyumamalar oldu, günlerce sürdü bu ve daha sonra yoruldu.

Projenin inşa ettiği yapıyı yıkmanın bir anlamda, "Aleviler cami yıkıyor," şeklinde algılanabileceği de düşünülüyor. Bunun yanı sıra henüz yapılmadan, güçlü bir tepkiyle inşaata müsaade edilmemesi gerektiği değerlendirmesi de var. **Seher (1972 doğumlu)** yapıyor değerlendirmeyi ve, "En baştan bunun yapılmasına müsaade edilmeyecekti," diyor:

> Bakın o inşaat hiç başlamayacaktı. Onu yıkmak demek, Türkiye'de ciddi bir iç savaşın olması demektir. Çünkü bu şöyle lanse edilecekti: "Aleviler cami yıkıyor." Zaten en ufak bir şey olduğunda bizim başımıza patlıyor kabak. Aynı şekilde yine o çok riskli bir şeydi; yoksa patlatılır ne gücün yetmeyecek. O kolay, o zor bir şey değil ama bunu yapamazdın artık. İzah nasıl edecem ben? Camimizi yıktılar diye bizi öldürmeye gelecekler. Ya ben bana ait olanı, cemevini mi yıktım diyeceksin yani, olmuyor. Çok fazla ajanlaşma var. Devlet çok güzel çalışıyor. Yani bu Alevi derneklerinin falan... Eskiden böyle saçma sapan sempati düzeyindeki insanlardan işbirlikçi, ajan olurdu. Şimdi hep –bütün örgütler için de söylüyorum– örgütlerin MYK'sında, partilerin başkanlarından tut derneklerin başkanına kadar ajanlığa seçiliyor. Çünkü var olabilecek, gelişebilecek mücadeleyi engellemeleri için. Diğer eski ajanların görevini şimdi mobese kameraları yapıyor zaten. Şimdi asıl görevleri, var olabilecek, gelişebilecek mücadelenin önüne geçmek. Pir Sultan bile o Cami-Cemevindeki o eylemi sahiplenmedi, o direnişi sahiplenmedi; bırakın ben x örgütlerden, şundan bundan vazgeçtim. Pir Sultan, Hacı Bektaş Derneği kimse doğru düzgün sahiplenmedi. Pir Sultan yalandan geldi ilk gün 13.00'te, işte bir basın açıklaması yapacak, dayağı yedi, kaçtılar gittiler. Bitti, bu kadar. Ya yine Tuzluçayır halkı sahipsiz, tek başına direnmek zorunda kaldı ve olan oldu. Yapıldı yani.

Olan olmuştu, bina polis koruması eşliğinde yapılıyordu. Cami-Cemevi deniliyor ama binada cami ibaresi var. Ceme-

vi yerine ise "kültürevi" tercih edilmiş. Sonuç ne olursa olsun Tuzluçayır halkı bir direniş göstermişti ve bu direnişle kültürünü, kimliğini, mahallesini korumaya çalışmıştı.

Projenin mimarları nasıl değerlendiriliyor? (Fethullah Gülen - İzzettin Doğan, Gülen Cemaati - Cem Vakfı ilişkisi)

Cami-Cemevi Projesi'nin mimarlarından biri yıllardır Alevi Cem Vakfı'nın da başkanı olan ve Alevi kültüründe dedeliğin üst makamı olan "efendi" statüsünde görülen İzzettin Doğan'dı. Bu nedenle Alevilerin büyük bölümünde İzzettin Doğan'ın yaptıkları karşısında tavır almak, bir anlamda korkulacak bir şeydir. Kendisi büyük bir inanç önderi olarak görüldüğü için Alevilerin bir kesiminde yapıp ettikleri sorgusuz kabul edilirken, bir kesim oldukça çekimser davranıyor. Bir diğer kesim ise tam olarak İzzettin Doğan'ın ve Cem Vakfı'nın yaptıklarının karşısında yer alıyorlar. İzzettin Doğan ve Cem Vakfı'nın politikası her dönem hükümete yakın durmak ve Aleviliği sistem ile uyumlu bir inanç ve kültür haline getirmek olmuştur. Bu nedenle dönemin hükümetleri tarafından hep desteklenmişlerdir. Geçgin'in bu konudaki değerlendirmesine bakacak olursak, "Cem Vakfı ve İzzettin Doğan devletin kontrolündeki Alevilerin örgütlenmesini sağlayacak bir rolle oyuna giriyordu. Süleyman Demirel'in dönemin Hacı Bektaş Veli başkanına 'İzzettin Doğan'a cemevlerini biz kurdurttuk,' demesi her şeyin itirafıydı. O dönem Çiller tarafından Cem Vakfı'na örtülü ödenekten yardımların yapılması, ANAP'lı belediyelerin arsa tahsisleri de bunların bir devamıydı. (...) Doğan'ın dünden bugüne ortaya koyduğu işlev genel olarak Alevileri hem sol hem de Kürt siyasi hareketinden ayırmak olmuştur. Doğan'ın milliyetçi kesime sempati ile bakan tavrı ve Aleviliği Türk-İslâm sentezi içinde ele alan yorumu, devletle ilişki biçimi, pragmatizmi, liberalizmi, kitle iletişim araçlarını kullanma biçimi ve ideolojik tutumu gibi pek çok niteliği onu Gülen'in hizmet hareketi ile aynı noktada buluşturan faktörler oluyor. 1990'lardaki dev-

letin psikolojik operasyon figürü olarak piyasa Aleviliğine soyunan Doğan ile bugünün piyasa İslâmının küresel önderliğini üstlenmek isteyen Gülen'in buluşuyor olması, devletin psikolojik operasyonundaki sürekliliğinin bir görüntüsünü sunuyor, (2014:258-259)."

Tuzluçayır Mahallesi özelinde halkın Alevi derneklerine bakışını anlattığım kısımda, mahalleli bu derneklerin kendilerini temsil etmediğini söylemişti. Aynı şekilde Cem Vakfı ve İzzettin Doğan'ın da Alevi halkının temsilcisi olduğunu düşünmüyorlar. Özellikle de Cami-Cemevi Projesi bu konudaki düşüncelerini güçlendirmiş durumda. Konuyla ilgili **Cuma'nın (1966 doğumlu)** düşüncesine yer veriyoruz:

> Cem Vakfı'nın Alevi halkını temsil ettiğini hiç sanmıyorum. Kesinlikle onların hak arayacağına ben inanmam yani. Adamların gösterişi o yani, onlar da öyle geçiniyor, kendilerine çalışıyor.

Seher (1972 doğumlu) ise İzzettin Doğan ile Fethullah Gülen ilişkisi (Cem Vakfı-Cemaat ilişkisi de denilebilir) sözkonusu olduğunda, bu ikisini ayrı görmediğini hatta İzzettin Doğan'ı bir Alevi olarak görmediğini söylüyor:

> Valla ben şimdi Cem Vakfı'nı Alevi görmüyorum ki ne deyim. Al Gülen'i, vur Cem Vakfı'na. Hakkaten onları ayrı görmüyorum. Cem Vakfı'nı da ben Alevi falan görmüyorum. Öyle Alevilik olmaz çünkü. Hiçbir Alevi sistemle ya da o zorba, diktatör hükümet ile el falan sıkışmaz. Yani İzzet Doğan mıdır her neyse o, Alevi falan değil.

Zülfikar (1966 doğumlu) ise önceleri İzzettin Doğan'a sempati duyduğunu, onun Aleviliğe hizmet ettiğini düşündüğünü ancak Cami-Cemevi Projesi'nden sonra fikirlerinin değiştiğini belirtiyor:

> Şimdi şöyle, Cami-Cemevi Projesi ortaya çıkana kadar, yani ben İzzettin Doğan'ın sağ görüşlü bir Alevi olduğunu biliyorum yani, ama hiç öyle değerlendirmemiştim, Alevi kültü-

rüne hizmet eden bir insan diye sempati duyduğum da oluyordu. Ne zaman ki Alevi inancına hakaret eden, Alevi inancını yok sayan, bize kâfir diyebilecek bir Fethullah Gülen ile yan yana geldiğinde, zaten ben artık cemevinin hiçbir şeyini takip etmiyorum artık. Eskiden mesela her perşembe açardım, cem izlerdim ben. Şimdi Cem TV'yi açmıyorum da, dinlemiyorum da, bakmıyorum da. Biz bu Cami-Cemevi Projesi ile birlikte yan yana gelene kadar Fethullah Gülen ve Cemaatin Alevilerle ilgili, Alevi kültürü ile ilgili, Alevi inancıyla ilgili hiçbir şekilde topluma doğru mesajlar verdiğini görmedik. Tam tersi hatta, Alevilere hakaret eden mesajlarını dinleyip, büyüdüğümüz için kesinlikle ve kesinlikle karşı olduğumuz bir duruş yani.

Mahallelinin ve Alevi kesiminin birçoğu bu projeye karşı olmasına rağmen, genelleme yaparak tüm Alevilerin bu projeye karşı olduklarını söyleyemeyiz. Cem Vakfı'nın çalışmalarının içinde ve İzzettin Doğan'ın yanında Alevilerin yaşlı kesimlerinin çoğu da bu projeyi destekliyor. Bu insanlar buna biraz da "incinsen de incitme" mantığı ile baktıkları için kendilerine "hoşgörü" söylemiyle sunulan bu projeyi hoşgörü ile karşılamak gerektiğini düşünüyorlar. Yani bu proje yaygınlaştırılırsa, iki inancın da birbirini hoşgörü içerisinde tanıyacağını düşünüyorlar; ancak Alevilik bir inanç, cemevleri ise ibadethane olarak görülmez iken bunun ne kadar mümkün olacağı bilinmez. Projeye baktığımızda tek amacın bu olduğunu da söyleyemeyiz. **Orhan (1964 doğumlu)** anlatıyor:

Bu bir çıkar ilişkisi, ekonomik çıkar ilişkisi. Açık ve net olarak burda bir paylaşım olayı var. Bu paylaşım olayı nedir? Resmen Cem Vakfı Alevilerin düşüncesini satma ilişkisidir, para karşılığı satma ilişkisidir. Biliyorsunuz buranın bütün ekonomik talebinin Cami-Cemevinin Fethullah Gülen tarafından karşılandığı söyleniyor ve Cem Vakfı'na buraya ilişkin parayı gönderdiği söyleniyor. Bu bir söylenti. Doğrudur, yanlıştır bilmem; ama çok büyük bir çıkar mevzusu var. Bu çıkar mevzusuna Cem Vakfı alet olmuştur. Şimdi Alevi düşüncesini res-

men devlete yamamaya çalışan, Alevi düşüncesini devletle yok etmeye çalışan bir insan. Yani bunu bu şekilde görmek lazım. Fethullah Gülen'le işbirliği içerisinde olan bu insandan bi ilericilik, bir demokratlık bekleyemezsin. Bırak bunu, Bektaşilik düşüncesini bile yansıtamaz bu insan çünkü Bektaşilik düşüncesinde yalan yoktur, hırsızlık yoktur; ama bu insanda her şey var.

Projenin ekonomik yanları ile birlikte Tuzluçayır Mahallesi'ni ve mahallenin politikliğini düşünecek olursak akıllara yine Alevi dernekleri aracılığıyla Alevi halkının mücadelesinin, örgütlenmesinin, sol hareket ve Kürt Hareketi içerisinde yer almasının koşullarının ortadan kaldırılarak, Alevilerin piyasaya, "piyasa İslâmı"na uyumlu bir hale getirilmeye çalışıldığı geliyor. Sırasıyla **Fuat (1986 doğumlu)** ve **Mahmut (1959 doğumlu)** anlatıyor:

İzzettin Doğan, Reha Çamuroğlu gibi isimler aslında Alevilerin mücadelelerine ket vuran isimler. Daha çok devletin, iktidarın politikalarıyla eşgüdüm içerisinde çalışan isimler bunlar. Ayrıca bu noktada oldukça nemalanıyorlar da.

Şimdi Aleviliğin felsefi anlayışı kapitalizmle uyuşmuyor ve örtüşmüyor. Şimdi gerek Fethullah Gülen aracılığıyla gerekse de Cem Vakfı aracılığıyla bu ikisini de yeniden restore ederek kapitalizme uyarlamayı gerçekleştiriyorlar.

Cemaat iktidarın politikaları ile eşgüdümlü çalışırken, 17 Aralık Yolsuzluk Operasyonu ile birlikte Cemaat'le AKP'nin yolları ayrılmış gibi görünüyor. Cemaati "Paralel Devlet" olarak nitelendiren Recep Tayyip Erdoğan, gittiği her yerde deyim yerindeyse Cemaat'e ateş püskürüyor. Bu son gelişmelerden dolayı Alevilerin kafası karışık. Alevilerin çoğunluğunun CHP'ye oy verdiğini düşünürsek, özellikle parti ile ilişkisi olan yaşlı kesim, CHP'nin bir seçim politikası olarak Cemaat'e yakın durmasını olumlu karşılıyor. Bundan dolayı da Cemaat'e karşı tutumlarında bir yumuşama gözlemleniyor. Ama bu tutumu elbette, hele ki Tuzluçayır Mahallesi için, genelleyemeyiz. 17

Aralık Yolsuzluk Operasyonu'ndan sonra Cemaat'e sıcak bakma meselesinde **Zülfikar (1966 doğumlu)** şöyle söylüyor:

> Asla. Yukarda ne dönüyor tabii ki bilemeyiz. Ama tabanda biz halen ve halen, Cemaatin ben bu ülkeye çok büyük zarar verdiğini düşünüyorum.

Cemaat'in böyle bir projeyi Aleviler arasında etkisini güçlendirmek amaçlı da planladığı düşünüldüğünde, bunun mümkün olup olmadığı sorusuna **Fuat (1986 doğumlu)** yanıt veriyor:

> Günümüz insanı kültürel değerlerinden ziyade daha çok çıkara değer veriyor, paraya değer veriyor. Bu anlamda pekâlâ örgütlenebilir insanların içerisinde. Bir maaş bağlaması ya da işte iyi bir işe yerleştirmesi onlarla bu şekilde çıkar üzerinden bir ilişki geliştirmesini sağlayabilir. Zaten hiç kimse de bunu itiraf etmez. Daha çok bir hoşgörü, ideolojik bir temellendirme üzerinde bunu yapar. Karşıdaki insanlar da aslında bunu kabullenerek, bu örtüyle oraya yaklaşırlar, oralarda kendilerinin ifade etmeye başlarlar. Kendi ailelerine, çocuklarına da bu bakış açısıyla giderler ya da bu bakış açısıyla onları da kendi örgütlenmeleri içerisine çekmeye çalışırlar. Olanakları var.

Fuat bunun olanaklarının var olduğunu söylüyor ancak 17 Aralık Operasyonu'ndan sonra Alevilerin AKP karşıtlığı üzerinden Cemaate yaklaşacağına ihtimal vermiyor. Hatta CHP'nin bu konudaki politikası nedeniyle CHP'den giderek uzaklaşıldığını belirtiyor:

> Yani düşmanımın düşmanı benim dostumdur felsefesi ya da işte yaklaşımı muhtemelen genel anlamda tutmayacaktır. Mesela Avrupa'daki Aleviler genel anlamda oldukça bilinçliler ve buralardaki Alevi örgütlerindeki etkileri de büyük. Yani aslında Cemaatin CHP ile yakınlaşması, CHP'yi Alevilerden uzaklaştırmakta, yani Alevileri Fethullah Gülen'e yakınlaştırmamakta aslında. Tam tersine bir etki yaratmakta bence.

Tersine bir etki yarattığı konusunu Alevilerin tamamı için söylemek mümkün değil çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi,

Cami-Cemevi Projesi'nin temel atma törenleri sırasında orada bulunan CHP'li milletvekilleri üzerinden de CHP'ye bir tepki doğmuştu ancak bu tepkiler zamanla söndü ve seçimlerde yine büyük oranda CHP desteklendi. Bugün CHP'nin birçok politikasına karşı olan bu insanlar, iş seçimlere gelince AKP'nin karşısında başka güçlü alternatif görmedikleri için CHP'yi desteklediklerini ve alternatifi olmadığı sürece de destekleyeceklerini söylüyorlar.

Mahallenin Cem Vakfı-Cemaat ilişkisine ve projenin mimarları İzzettin Doğan ve Fethullah Gülen'e yönelik düşüncelerine yer verdiğimiz bu bölümden sonra proje ile ilgili son duruma bir bakalım. Projenin şu an bitiş aşamasında olduğunu söylemiştik. Projenin yapımına başlandığı günden itibaren çevresinde yaklaşık 30 kadar polis geceli gündüzlü, değiş tokuş şeklinde akrebiyle, TOMA'sıyla nöbet tutuyor ve kimseyi de yanına yaklaştırmıyorlar. Mahallede yapılan eylemlerde Cami-Cemevi tarafına gidilip, "Katil polis hesap verecek," şeklinde sloganlar atılsa da mahalleli veya örgütlü gençler oraya yönelik direkt bir saldırı girişiminde bulunmuyorlar ve bu nedenle mahalleli ile polis arasında da şimdilik herhangi bir çatışma yaşanmıyor. Netice itibarıyla halkın bir direniş gösterdiğini ancak bunun zamanla söndüğünü söyleyebiliriz. Son durumu bize **Zülfikar (1966 doğumlu)** anlatıyor:

> Bu konuyla ilgili son durum şu: Biz bununla ilgili 3-4 tane toplantı yaptık heyet halinde. Ben belediye başkanı ile görüştüğüm zaman belediye başkanı bana, "Muhtarım orası sadece cemevi ve kültür merkezi olacak," demişti. Hatta cami yapılmayacak, minaresine başlanıyordu ben yıktırdım dedi. Biz bu konuyu diğer Alevi dernekleri ile görüştüğümüzde de aynı şeyi söylediler: Orda cami olmayacak, küçük bir mescit olacak. Tamamen kültür merkezi ve cemevi olacak diye; fakat ne hikmetse bu görüşmelerimizden bir on gün sonra oraya minareyi diktiler. Ben Cem Vakfı Ankara Şube Başkanıyla orayı dolaştığımızda, inşaatı gezdik birlikte, dışarı çıktığımızda dedim ki Cem Vakfı Başkanı'na: "Şahin bey" dedim, "bak burda Mamak Kültürevi ya-

zıyor, burda Burhan bilmem ne camisi yazıyor." "Hani" dedim, "Alevileri temsil eden ne var?" dedim. Yine ikinci sınıf muamelesi görmüşüz, köşeye atılmışız. Bizi ifade eden hiçbir şey yok. Sadece işte burada cemevi var mı var. Onun dışında cemevinin varlığını gösteren hiçbir şey yok. Bu şekliyle Aleviler burayı kullanmazlar, değerlendirmezler. Bu yüzden yapmanız gereken buraya cemevi ibaresinin de konulması, bu caminin burdan kalkması diye söyledik. Daha sonra cemevinde en son yaptığımız toplantıda da (bu her iki derneğin başkanlarını çağırmıştık, yönetim kurullarını ve mahalleden oluşturduğumuz bir 15-20 kişilik heyetle birlikte) biz orasının ya tamamen cemevi olmasını ya da tamamen cami yapılması noktasında; ama bu şekliyle orayı kullanmayacağımızı, halkımızın da gitmemesi için ikna çalışmalarında olacağımızı, ama ha oraya tekrar bir önceki gibi yine böyle vurma, kırma, taşlama gibi şeylere girişmeyeceğimizi, dönüp kendi başka işlerimiz var, onlara bakacağımızı siyasi gruplarla birlikte ifade ettik.

Mahalledeki siyasi örgütlenmeler de artık bu konu ile ilgili herhangi benzer bir eylem yapmayacaklarını ve orayı kesinlikle kullanmayacaklarını, mahalleliyi de bu konuda bilgilendireceklerini söylüyorlar. Ancak oranın sadece cami olarak açılmasıyla olaylar ne şekilde gelişir, zaman ne gösterir, halk buna tepkisiz mi kalır, bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değil.

Son olarak **Fuat'ın (1986 doğumlu)** anlatımına yer verelim:

Şimdi onunla ilgili görüşmeler devam ediyor. Şu an bir heyet oluşturuldu içerisinde tüm kurumların olduğu. Alevi derneklerinin, cemevinin, Pir Sultan'ın, muhtarlığın olduğu bir heyet oluşturuldu. O heyet, oranın yönetiminin en başta şu denildi bir buçuk ay önce: Minare kaldırılacak, burası sadece cemevi ve kültür merkezi olacak denildi. Özellikle siyasi iktidarla, daha doğrusu AK Parti ile Fethullah Gülen arasında olan çatışma bir boşluk yarattı. Biz de bu boşluğu kullanabilmek adına politik bir manevra yapmayı planladık o dönem. Oranın yönetiminin tamamen buradaki Pir Sultan ve cemevine verilme-

2014 Nisan ayında minaresi dikilmiş Cami-Kültür Merkezi.
(Fotoğraf: Yelda Yürekli)

si yönünde hamleler, görüşmeler yaptık. Tabii görüşmeler devam ederken, onlar da o heyet, Cem Vakfı ve Hacı Bektaş Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği diye bir dernek var (Kayseri merkezli), o dernekle görüşüldü. Onlar da caminin olmayacağını vs., belki ufak bir mescit olacağını söylediler. Görüşmeler devam ederken minareyi diktiler. Yani zaten samimi olmadıklarını yine tekrar gösterdiler. Şimdi son bir görüşme daha yapılacak bu meseleye dair. Artık buranın önde gelen insanları bir tepki koymak gerektiği kanaatindeler. Şu an süreç devam ediyor.

Halk sonucu ne olursa olsun bu proje karşısında tepkisini dile getirdi. Orada sadece Cemaat'e yönelik bir tepki yoktu. O tepkiler Gezi Direnişi'nde biriken öfkenin devamı olarak AKP hükümetine ve onun Alevilere yönelik söylem ve politikalarına, kendilerini temsil etmediklerini düşündükleri Alevi dernekleri ve vakıflarına karşı da bir tepkiydi. Ayrıca çoğu mahallelinin de söylediği gibi Cami-Cemevi Projesi'ne karşı direniş

aslında 80 öncesi Tuzluçayır ruhunun da geri dönüşünü ifade ediyordu. Alevilerin felsefesindeki hümanizm temellendirmesine hitap etmek amaçlı "hoşgörü" kılıfıyla sunulan bu projeye karşı Tuzluçayır Mahallesi özelinde Türkiye'de ve yurtdışında yaşayan Alevilerin büyük bir kısmının göstermiş olduğu tepki, toplumdaki Alevilere yönelik ayrımcılığa ve saldırılara bakılınca, bu projenin insanlara hiç de inandırıcı gelmediğinin bir göstergesidir.

Son gelişmeler...

Ek olarak böyle bir kısma gerek duymamın nedeni hem Cami-Cemevi Projesi'nde (Temmuz 2015 itibarıyla) gelinen son durumu paylaşmak, hem ülke genelinde yaşanan genel seçimler ve sonrası gelişmelerin mahalle özelinde etkilerine yer vermek hem de mahallenin son durumu hakkında bir değerlendirme yapmak içindir.

Mahallelinin artık bu proje kapsamında inşa edilen yapıya tepkisini koyduğunu ve bunun sonucunda da dışarıdan cami ve kültür merkezi olarak belirtilen bir yapının tamamlanmaya çalışıldığından bahsetmiştik. Ayrıca mahalledeki muhtarın, siyasi grupların, çeşitli derneklerin vs. katılımıyla yapılan toplantıda, artık oraya hiçbir müdahalede bulunulmayacağını ve faaliyete geçirildiği andan itibaren, halkı oraya gitmemesi yönünde ikna etmek şeklinde tepkilerini göstereceklerinin üzerinde durmuştum. Bu kısımları yazdıktan sonra hem Cami-Cemevi'ni yakından görmek hem de buranın çeşitli açılardan fotoğraflarını çekmek üzere Kartaltepe Mahallesi'ne gittim. Çeşitli açılardan fotoğraf çekmeye çalışırken, projenin temel atma törenlerinden bu yana resmen binanın yanına karakol kurmuş[11] polisin kısa bir sorgusuna tabi tutuldum. Binayı gezmek için içeri girebileceğimi ancak fotoğraf çekerken kesinlikle binayı polislerle birlikte veya polisin durduğu bölümle birlikte çekmemem konusunda uyarıda bulundular (açıkçası böyle bir fo-

11 Daha sonra, Haziran 2015 gibi binanın yanına mahallede bulunan karakolun eski olduğu gerekçesiyle bir karakol yapımına başlanmış.

Cami-Cemevi'nin Tuzluçayır'a bakan yüzü. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

toğrafa gerek de yok; çünkü herkes oranın aylardır polis koruması eşliğinde inşa ediliyor olduğunu zaten biliyor). Daha sonra binadan içeri girdim: Binanın dıştan ve içten yapımı tamamlanmıştı, sadece içeride ince işçilik denilen çeşitli düzenlemeler kalmıştı. Dışarıda cami ve kültür merkezi olduğu belirtilmiş olmakla birlikte cemevi kısmının da iç avluda yer aldığını ve bunun da belirtileceğini söyledi ustabaşı. Sonrasında da bana detaylı bir şekilde binayı anlattı, projeyi gösterdi. Cami-Cemevi olarak bir proje tasarlanmış olduğunu ve Alevi ve Sünni işadamlarının desteğiyle çalışmalarını sürdürdüklerinden bahsetti. "Anlamıyorum insanlar buna neden karşı çıkıyorlar? Ne güzel Aleviler, Sünniler bir arada ibadetlerini, düğünlerini, eğlencelerini yapacaklar, sanatsal faaliyetlerini gerçekleştirecekler... Burada bağlamasından tut başka şeylerine kadar çeşitli kurslar olacak, kütüphane olacak, dışarıdan misafirler gelince onları ağırlamak için odalar olacak, insanlar aynı yerde abdestlerini alacaklar, birbirlerinin kültürünü tanıyacaklar," şekilde düşüncelerini dile getirdi. Aslında Kartaltepe Mahallesi'nde kim-

senin kendilerine karşı olmadığını, onlara çok iyi davrandıklarını, burada çalışmaya başlayınca Alevileri daha iyi tanıdığını ve bu projeyle birlikte bu tanıma ve tanınma durumunun daha da yaygınlaşacağından bahsetti. "Anlamıyorum bu tepkileri, ben de eskiden solcuydum, eylemlere katıldım. Karadenizli Sünni bir insanım ama herkese de saygılıyım, çok şükür hırsızın, yolsuzun yanında değiliz," dedi ve ağustosta büyük bir açılışla Cami-Cemevi'ni açacaklarını, herkesi davet edeceklerini, müthiş bir etkinlik olacağını söyledi. Daha o zamandan çok heyecanlıydı. Yapı gerçekten güzel tasarlanmış; ancak dışarıdan ne cemevi ne de kültür merkezi gibi görünüyor. Tuzluçayır'a bakan yüzüyle, bir cami olarak dikiliyor mahallenin karşısına.

"Peki, en son kültür merkezi yapılacağı söylenmiş ve sonrasında da bu minare dikilmiş," dedim. "Valla bize dik dediler diktik; sorun buysa, bütün o tepkilerin nedeni buysa onu da hemen kaldırırız, ne olacak sanki. Önemli olan hoşgörü, barış, iki inancın birbirini tanıması," dedi.

Bugün projenin sonuna gelindi; ancak ustabaşının heyecanla beklediği "büyük açılış"ın yerini "sessiz bir kapanış" alacak gibi görünüyor. Kartaltepe'de yarım minareli bir yapı duruyor, minarenin yarısını yıkmışlar, geri kalanı da mahkemelik. Tuzluçayır muhtarı, "Projenin yargı süreciyle Halkevleri'nin avukatları ilgileniyor, mahalledeki Halkevci çocuklarla görüşün bu konuda," deyince gittim görüştüm. Halkevleri'nden Doruk, şu anda binaya ne olacağı bilmediklerini, durumun yargı sürecinde olduğunu belirtti. "Bizim amacımız oranın projesinin imara aykırı olarak Cami-Cemevi yapılmaya çalışıldığını kanıtlamak; çünkü orası kültür merkezi yapılacaktı, imar planı değiştirilerek Cami-Cemevi yapımına başlandı. Eğer biz bunu kanıtlarsak, buna karşı direnişimizin de haklılığını kanıtlayacağız. Cami-Cemevi eylemlerinin haklılığını göstererek bu eylemler nedeniyle hakkımızda açılan davaların da iptalini sağlamış olacağız. Bu eylemlerden sonra 14-15 yaşlarındaki lise, ortaokul öğrencileri hakkında bile bir sürü dava açıldı," dedi. Şu an proje yargı aşamasında ve yargı süreci ne zaman sonuçlanır, sonuçlanınca neler olur, şimdiden kestirmek pek mümkün değil.

Minaresi yıkılan Cami-Cemevi'nin son görüntüsü. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

Kartaltepe Mahallesi'nde yıkılmaya çalışılan gecekondulardan birkaçı ve Cami-Cemevi. (Fotoğraf: Yelda Yürekli)

Sonuçta birkaç yıl öncesine baktığımızda AKP'li bakanların, Gülen Cemaati'nden önde gelen kişilerin ve Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan'ın barış güvercinleri uçurup, birlik, beraberlik, hoşgörü mesajlarıyla temelleri attıkları bu yapının şu anda yarım minare ile karşımızda duracağını da kestiremezdik. Bu nedenle, kesin olarak söyleyebileceğim tek şey (mahalle halkı da çoğunlukla böyle düşünüyor) mahallenin bir kültür merkezine ihtiyacı olduğudur.

Son bir gelişme olarak mahalle açısından 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçim sonuçlarında çok da çarpıcı değişiklikler dikkat çekmiyor. Muhtarın vermiş olduğu rakamlara göre 13 bin civarında bir nüfusa sahip olan Tuzluçayır Mahallesi'nin seçmen sayısı 9.935. Oy dağılımı da şu şekilde olmuş: 6.692 ile CHP en çok oyu alırken onu 921 oyla HDP takip etmiş. 659 oy AKP almış ve MHP'ye de 404 oy çıkmış.[12] CHP'nin yüksek oranda oy alacağı CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun 17 Mayıs 2015 tarihindeki mitingine mahallelinin yoğun ilgi göstermesinden belliydi. Ayrıca Tuzluçayır'dan milletvekili adayı çıkan Ali Haydar Hakverdi'nin de oyların çoğunluğunu CHP'nin almasında etkili olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar seçimlerde çoğunluğun CHP mi, HDP mi tereddüdü yaşamış olduğunu biliyor olsam da CHP'yi tercih etmelerinin nedeni, daha önce de bahsettiğimiz gibi AKP'nin karşısında, AKP'yi geriletecek tek güç olarak CHP'yi görme meselesi ve buna ek olarak HDP'ye güvenememe hali. Her ne kadar bu seçim döneminde HDP mahalledeki AKADER, Halkevleri gibi siyasi gruplarla birlikte Demokratik Alevi Derneği gibi derneklerin de desteğiyle seçim çalışmalarını yürütmüş olsa da bir "Kürt partisi," yalnızca Doğu'nun bir partisi olarak görülüyor. Bir de elbette yıllardır oluşturulan "terör", "terörist" etiketleriyle özdeşleştirilen bir partiye karşı ulusalcı bir tepkinin güçlenmesi ve kemikleşmesi sözkonusu: Mahalledeki HDP'lilerin deyimiyle

---

12 AKP ve MHP'ye bu kadar oy çıkmasının birinci nedeni başka mahallelerde yaşayıp da oy sandığı Tuzluçayır'da olan insanların burada oy kullanması olarak görülürken, ikinci ve önemli bir diğer neden ise Tuzluçayır'ın değişen nüfus yapısı, farklı kesimlerden mahalleye yeni taşınmaların olmasıdır.

Kürtlerle ve PKK ile ilgili "mit'ler ve efsaneler" de cabası. Tabii bu, Tuzluçayır'ın tamamı için geçerli bir durum değil. Yerel seçimlere göre HDP, oyunu Tuzluçayır'da yüzde 100 artırmış görünüyor. Bunun bir nedeni HDP'nin baraj meselesi olabilir. Bir diğeri ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seçim öncesinde HDP'ye yönelik sözlü saldırıları ve başta Diyarbakır olmak üzere birçok yerde yapılan saldırılar. Her evden çoğunluk CHP'ye oy vermiş olsa da, HDP'nin barajı geçmesi için aynı evden birkaç kişi de HDP'yi desteklemiş gibi görünüyor. Ayrıca CHP'nin, HDP'ye karşı seçim arifesindeki yumuşak tutumu da görmezden gelinemez. Bununla birlikte mahalledeki çeşitli siyasi grupların HDP'ye desteği de önemliydi; çünkü mahallede Halkevleri, AKADER gibi grupların mahalleliyle iletişimi güçlü. Yani mahalleli gündelik konuşmalarında bile, "Bizim Halkevci çocuklar, AKADER'ci çocuklar," diye bahsediyor. Halkevleri'ndekiler de, "Mahalleli arada bizler olduğumuz için aşırı tepki göstermiyor; çünkü Kürtlerin mahallede yapmış oldukları eylemler mahallenin alışık olmadığı bir eylem tarzı," diyor. Halkevleri böyle diyor ama mahallede bu yıl içinde Halkevleri ve AKADER'in de bulunduğu çeşitli siyasi grupların bir araya gelerek 1 Temmuz 2015 akşamı için organize ettiği, Tuzluçayır Göbek'teki Sivas Katliamı anmasına katılım önceki yıllara oranla oldukça düşüktü. Bu durumda da akıllara acaba çoğunluğu CHP'li olan mahalleli, AKADER ve Halkevleri gibi siyasi grupların seçimlerde HDP'yi desteklemesine karşı tepkisini bu şekilde mi ortaya koyuyor sorusu geliyor.

Mahallede yakıcı hale gelen çeşitli sorunlar, eksiklikler, türlü problemler var ve var olmaya devam edecek ancak geçtiğimiz günlerde (mahalleye benim gibi sonradan taşınan) bir arkadaşımla gece binanın önünde otururken fark ettik ki dışarıdan nasıl görülürse görülsün, nasıl algılanırsa algılansın yine de dünyanın en güvenli yeri Tuzluçayır'mış gibi bir huzurla otuyor insan bu mahallede ve çoğunluk da bizim gibi düşünüyor sanırım.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tuzluçayır'a dışarıdan bakmak...

Bu bölümde mahallenin dışarıdan nasıl algılandığının kısa bir anlatımına yer vererek başlayacağım. Bu kısımda sosyal medyayı da mercek altına alacağım. Daha sonra özellikle Cami-Cemevi protestolarıyla beraber basında mahallenin nasıl görüldüğüne yer vereceğim. Son olarak ise mahallelinin kendi anlatımlarıyla Tuzluçayır'da yaşamak, başka bir ifadeyle "Tuzluçayırlı olmak" ne ifade ediyor, bunu anlatmaya çalışacağım.

Tuzluçayır Mahallesi nasıl görülüyor?

Bu kısımda Tuzluçayır'ın dışarıdan nasıl bir mahalle olarak görüldüğünü yazarken, Tuzluçayır'da yaşıyor olmam dolayısıyla insanların bu konudaki tepki ve tutumlarına yer vereceğim. Tuzluçayır dışarıdan, herkesin de malumu olduğu gibi oldukça güvensiz bir mahalle olarak görülüyor. Kızılay'da bir öğrenci yurdunda kaldığım dönemlerdi. Eve çıkmaya karar vermiştim. Cebeci, Kurtuluş, Kolej taraflarında bir eve taşınmayı çok istiyordum; ancak buralardaki evler hem pahalı hem de fiziksel olarak çok da iyi durumda değillerdi. Giriş kısmında da

anlattığım gibi daha sonra bir arkadaşımın vesilesi ile mahalleyi tanımış oldum. Arkadaşın gösterdiği, ilk başta olmaz dediğim evi, daha sonra ani bir kararla kardeşimle birlikte tuttuk. Küçük, şirin bir evdi ve en önemlisi komşular, çevredeki insanlar çok yardımsever ve iyiydiler. Eve taşınma sürecinde yurttan arkadaşlarıma ve çevremdeki insanlara Tuzluçayır'dan ev tuttuğumuzu söylediğimde, "Orası neresi?" gibi bir soruyla karşılaşıyordum. Mahalleyi pek de bilen biriyle karşılaşmamıştım ancak bilenler de, "Ne yaptın be kızım, orada yaşanır mı?" gibi şeyler söylüyorlardı. Taşındım taşınmasına ama sokakta, otobüs durağında ve benzeri yerlerde, "Öğrenci misin kızım?" sorusuyla başlayıp, "Memleket neresi? Burada ailenle mi oturuyorsun? Nerede oturuyorsun?" gibi sorularla devam eden orta yaşlı veya yaşlı insanlara Tuzluçayır'da oturduğumu söylediğimde, "Orası karışık yer, orada oturulur mu hiç, Ankara'nın tekin yerleri değil oralar kızım," şeklinde yorumlar yapıyorlardı. Tuzluçayır'a taşındığım ilk günün gecesi yanlışlıkla evin anahtarlarını kapının dışında unutarak uyumuş ve çok kere de anahtarlarımı dışarıda unutmuşumdur. Böyle bir durumda, anahtarı dışarıda gören komşular kapıyı çalıp, "Anahtarınızı unutmuşsunuz," deyip haber veriyorlar. İnsanların kafasındaki "güvenli değil" yargısının tam olarak neyi ifade ettiğini anlamak için konuyu biraz daha açmak gerekiyor sanırım. Bu düşüncedeki insanlara, "Neden güvenli değil?" diye sorduğumda, "Yok kızım yok, güvenli değil, eskiden de öyleydi oralar," şeklinde üstünkörü cevaplar alıyorum. Bugüne kadar Tuzluçayır hakkında olumlu görüşlere sahip çok az kişiye rastladım; onların dışında herkes benzer şeyleri söylüyor.

Bir gün doktora gitmiştim. Doktor bana rahatsızlığımla ilgili çeşitli önerilerde bulunurken, nerede oturduğumu sordu. Yani oturduğum yerin şikâyetlerimle bir ilişkisi olup olmadığını anlamak için sorulmuş bir soruydu bu ve bu nedenle hemen, "Tuzluçayır," dedim. Doktorun yüz ifadesi değişti ve bana biraz baktıktan sonra, "Yenidoğan'ı, Tuzluçayır'ı, oraları bize oturulmaması, gidilmemesi gereken yerler olarak söylerlerdi," dedi. Nedenini sorduğumda ise daha önceleri olduğu gi-

bi yine aynı cevabı aldım: "Güvenli değil." Tam bu konuda bir şeyler söyleyecektim ki doktor bana, mahallelinin artık beni tanıdığı için iyi davrandığından, benimseyip, kendi içlerine aldıkları için mahallenin bana güvensiz gelmediğinden bahsetti. Dışarıdan biri oraya gitse, kim bilir ne yaparlarmış. Çok şaşırdım, ne yaparlar acaba! Buna bir anlam veremedim. Yani bir insan hiç tanımadığı, yaşamadığı, doğru düzgün bilmediği bir yer hakkında nasıl bu kadar kesin kanaatlere sahip olabiliyor? Seçil Aslan'ın da bahsettiği ve daha önce üzerinde durduğum gibi, Tuzluçayır'ın gecekondu mahallesi kimliği, bugün "varoş" kimliği ile yer değiştirmiştir. Tam da bu özellikleri nedeniyle birçok kişinin dışarıdan önyargılarla yaklaştığı ve tehlikeli olduğunu varsaydığı bir yerdir.

Önyargılarla yaklaşılan ve tehlikeli olarak görülen bir mahalle Tuzluçayır. Dışarıdaki algılara baktığımızda kabaca uyuşturucu satıcılarının, alkoliklerin kol gezdiği, her günü olaylı geçen, "terörist" yatağı bir mahalle olarak görülüyor. Bu anlamda da gidilmemesi, uzak durulması gereken bir mahalle olarak anlatılıyor. Ayrıca Cami-Cemevi Projesi'nin uygulanması sırasında özellikle mahalledeki siyasi gruplar olmak üzere mahalle halkının göstermiş olduğu direniş, Lice eylemleri sırasında yakılan belediye otobüsü nedeniyle Melih Gökçek'in bir nevi mahalleyi cezalandırma amacıyla mahalleye bir ay otobüs vermemesi sonucu yapılan eylemler, Cami-Cemevi önünde nöbet tutan polislerden birkaçının mahalledeki marketlerden birine gelerek alışveriş yapması sırasında, markette bulunan insanların tepkisi ve polisi marketten kovması sosyal medyada mahalleye yönelik "terörist" algısını güçlendirmiş gibi görünüyor. Zaten mahalle sözkonusu olduğunda, olumsuz konuşan insanların çoğuna bakıldığında, tepkilerinin kaynağının mahallenin muhalif, sol ve Alevi kimliği olduğu gözlemlenebiliyor. Şimdi mahalle üzerine yaptığım bir internet taraması sonucunda ulaşmış olduğum yorumlara yer vereceğim.

Uludağ Sözlük'te[1] Tuzluçayır için yapılan yorumlar, mahal-

---

1 Yorumlar http://www.uludagsozluk.com/k/tuzluçayır adresinden aktarılmıştır. İmla hatalarına dokunulmamıştır.

leye yönelik kanaatleri daha rahat görmemize olanak sağlıyor. Şimdi bu yorumlardan bazılarına yer verelim:

> bir çok sol örgütü de bünyesinde barındıran, sabah kalktığınız da heryerinde afişler ve slogan vari duvar yazıları ile bulabileceğiniz bir ankara semti! geceleri son derece tehlikeli olan sokakları ile girmekte temkinli bulunmanız gereken ankara semti.
>
> 16.11.2006
>
> sanıldığı kadar yani yukarıdaki arkadaşımın sandığı kadar tehlikeli olmiyan ve komsuluk ilisikilerinin (en azindan benim buyudugum dönemde) cok sicak oldugu tertemiz insanlarin yasadigi guzel bir ankara semti. zira bu mahellede ben ne kap kac duydum ne bir kavga gurultu sanirim arkadas sadece orada yasiyan insanlarin politik yapisi geregi bu sözleri yazmis. bir dolapdere ile tuzlucayiri ayni kefeye koyuyorsa cok ayip etmis olur cunki.
>
> 18.03.2007
>
> solcularin kalesi olarak´ da bilinen abdullah öcalana bir kac yil ev sahipligi etmis ankaran´nin bir semtidir.
>
> 08.04.2009
>
> genellikle sivas alevilerinin ikamet ettiği ankara semti, abidinpaşa'nın ordadır. geceleri torbacılar kol gezer. züppe öğrenciler buraya esrar almak için giderler.
>
> 18.11.2008
>
> "çinçin, eski çinçin iken esamesi okunmazdı bunların, ne zaman çinçin bitti, bunlara kaldı piyasa" denilesi kolpacı semti.
>
> 18.11.2008
>
> Burada oturan bir kız arkadaşınız varsa mutlaka marjinaldir...
>
> 24.12.2008
>
> Ankara'da Atatürkçü ve sol görüşlü insanların yaşadığı semttir.
>
> 04.04.2009
>
> Alevilerin kalesidir.
>
> 30 09.04.2009

> Ankara'da, genellikle alevi ve Atatürkçü teyzelerin insanların oluşturduğu bir semttir. Her üç kişiden biri Sivaslıdır. Halkı çok sıcakkanlıdır. Ayrıca çocukluğumun geçtiği yerdir ve otomobil ile yaklaşık olarak Kızılay'a 10, anıtkabir'e 15, Tunalıya 20, Bahçelievler'e 25, dakika mesafelik bir yerdir.
>
> 05.08.2012
>
> Mamak belediyesinin atıl bıraktığı yerdir...
>
> 26.08.2013
>
> An itibariyle kaynamakta olan Ankara'nın şehri.
>
> 08.09.2013
>
> Liseye giderken her gün önünden geçtiğim semtti ve bela eksik olmazdı. Buradan devrimci falan çıkmaz bildiğin terörist çıkar.
>
> Ankara'nın şüphesiz en samimi semtidir. Gece rahat rahat sevgilinizle yürüyebilirsiniz, kimse tanımadığı birine dalaşmaz, herkes yardımcı olmaya çalışır, ayrıca herkes sizi tanıdığını düşünerek davranır falan filan. Genellikle Sivaslılar ve Çorumlular ikamet eder. Özellikle Divriğili sayısının haddi hesabı, bir üst sınırı yoktur. Parkları da başkadır, okulları da. Sadece Tuzluçayır Lisesi'nden utanırım yani güzel semtimin.

Ek olarak yine arama motoruna "Tuzluçayır" yazarak yapmış olduğum araştırmaların birinde, Tuzluçayır'da marketten polisin kovulması üzerine yapılan yorumlara rastladım; *memurlar.net* adlı internet sitesinin forum sayfasında, Tuzluçayır'ın çok tehlikeli bir mahalle olduğu, DHKP-C'nin yatağı olduğu ve bu örgütlenmenin PKK'den de daha tehlikeli olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştı. Dışarıdan mahalleye yönelik olumsuz tutumların neredeyse tamamı, mahallenin politik kimliği ve duruşundan kaynaklanıyor. Dolayısıyla 80 öncesinin "Küçük Moskova"sı olarak adlandırıp kriminalize edilen mahalleye yönelik karalama ve hedef göstermenin, ayrıca bu yolla doğrudan ya da dolaylı olarak saldırıların da devam etmekte olduğunu görüyoruz.

Basında Tuzluçayır

Basında Tuzluçayır'ın gündeme gelmeye başlaması Cami-Cemevi Projesi sebebiyle Tuzluçayır halkının göstermiş olduğu direnişle mümkün olmuştur. Bu nedenle ilk önce direnişe dair basında yer alan çeşitli haberlere yer verdikten sonra Tuzluçayır'ın başka hangi vesilelerle haberinin yapılmış olduğu üzerinde duracağım.

Öncelikle *T24*'ün 8 Eylül 2013 tarihli, "Cami-Cemevi'nin Temel Atma Törenine Polis Müdahalesi"[2] başlıklı haberinin konuyu özetleyen bir kısmına yer verelim:

> Alevilerce asimilasyon girişimi olarak eleştirilen ve dün (7 Eylül) protestolara konu olan, İzzettin Doğan ve Fethullah Gülen'in "cami-cemevi" temel atma etkinliği için polis iki gündür Mamak Tuzluçayır'ı abluka altına almıştır. Dün gece geç saatlere kadar direnen Mamak Halkı bugün de (8 Eylül) tören açılışının gerçekleşeceği alanda sabah saatleri itibariyle toplanmaya başlamış ve polisin gerek fiziksel gerekse sözlü saldırılarına maruz kalmıştır. Öğle saatlerinde müdahaleler başlamış, çok sayıda yaralı ve gözaltı olduğu haberleri alınmıştır. Çatışmalar sırasında kafasına gaz bombası isabet eden Halkevleri üyesi Örsan Karasakal, İbni Sina Hastanesi'ne kaldırılmıştır. Abidin Aktaş Sokak'da bulunan Halkevi önündeki Gezi Direnişi'nde hayatını kaybedenlerin resmedildiği pankart polislerce kopartılmıştır. Mahalle halkı kadar bölgede bulunan parti, kurum ve kuruluşların binaları da hedef alınmıştır. Polis Tuzluçayır'a gaz bombası ve plastik mermi yağdırırken, protesto edilen cami-cemevi inşaatının temel atma etkinliği AKP'li Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik ve CHP Ankara Milletvekili Sinan Aygün'ün katılımıyla gerçekleştirildi.

Youtube'dan ulaşabileceğiniz Cami-Cemevi Projesi'nin Mamak/Kartaltepe Mahallesi'nde yapılan temel atma töreninde,[3]

---

2 Haberin ayrıntıları için bkz. http://t24.com.tr/haber/cami-ve-cemevinin-temel-atma-toreninde-polis-mudahalesi%2c238992.

3 Video için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=_FzmbEShBbY.

tören alanının dışında yaşanan olaylardan, direnişten apayrı bir hava olduğu görülüyor. Açılış için gelen bakanlar, inanç önderleri konuşmalarını yapıyorlar ve içeride kalabalık bir Alevi kesimi de göze çarpıyor. İzzettin Doğan alkışlar eşliğinde konuşmasını bitirirken, barış güvercinleri uçuruyor. Yani sahnede sanki komedi ile trajedi arasında bir oyun sergileniyor. Bir tarafta tören alanına alınmayan ve bu projeye karşı olan halkın tepkisi üzerine her zaman olduğu gibi polis orantısız güç kullanırken, insanlar gaza boğulurken; diğer taraf günlük güneşlik.

Bir başka bilgiye de, *Bianet*'te yer alan 9 Eylül 2013 tarihli "Tuzluçayır'da Sadece Demokratik Hakkımızı Kullanmak İstedik"[4] başlıklı haberden ulaşıyoruz:

> Cem Vakfı ve Fethullah Gülen cemaatinin ortaklaşa gerçekleştirdiği projenin temel atma töreni nedeniyle Tuzluçayır'da düzenlenen protesto gösterilerine ise polis müdahalesi gerçekleşti. Yaşananları Bianet'e değerlendiren Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı Kemal Bülbül, tüm Mamak'ı kapsayan bir polis şiddetiyle karşılaştıklarını, daha yeni bir ağır ameliyat geçirmesine karşın polisin doğrudan biber gazını yüzüne sıktığını söyledi. Beş kişinin yaralandığını tespit ettiklerini, gözaltı sayısı ile ilgili olarak ise net bir bilgi sahibi olmadıklarını ifade eden Bülbül, şöyle devam etti: "Biz dün sadece demokratik hakkımızı kullanmak ve konuya ilişkin basın açıklaması yapmak için Tuzluçayır'a gittik. Bizim Tuzluçayır'da şubemiz var ve yıllardır orada örgütlüyüz. Bizim şubemizle temel atılan yer birbirine çok yakın. Polis yetkilileriyle görüştüğümüzde gençlerin polise taş ve molotofkokteyli attığını, bundan dolayı gaz bombası kullandıklarını söylediler. Oysa ortada gençlerin herhangi bir saldırısı yoktu. Onu bahane ederek bizim kitlesel açıklamamızı dağıttılar. İşin tuhaf yanı, bu temel atma törenine Ankara'dan iki kişi katıldı. Birisi Bakan Faruk Çelik, diğeri de CHP Milletvekili Sinan Aygün. İstanbul'dan taşınan bir kitle var ama bu kitlenin de kimlerden oluştuğu belli değil. Polisin ger-

---

4 Haberin ayrıntıları için bkz. http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/149764-tuzlucayir-da-sadece-demokratik-hakkimizi-kullanmak-istedik.

> çekleştirdiği saldırıda Gezi eylemlerinde olduğu gibi yine insanların yaralanması hedeflendi. Caddeleri sokakları polisler kapatmasına karşın bize yolları kapatıyorsunuz uyarısı yaptılar. Bizim ellerimizde tek bir şey olmamasına rağmen saldırıya maruz kaldık. Gülen'le Doğan'ın sevişmesi Aleviliğin devletle barışması değil." Projeyi değerlendiren Bülbül, bunun kesinlikle bir barış projesi olmadığı görüşünde. "Barış projesi devletin inkar ettiği, saldırdığı, katlettiği Alevi toplumunu ve inancını tanımasıyla olur. Alevi inancı tanınmış mıdır, cemevlerine yasal güvence verilmiş midir, Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmış mıdır, Alevi katliamlarıyla ilgili arşivler açılmış mıdır, katillerden hesap sorulmuş mudur, Madımak Utanç Müzesi yapılmış mıdır, Dersim'de bugün mağaralar dolusu kemik ortada dururken işlem yapılmış mıdır? Hayır. Dolayısıyla bu bir barış projesi değil asimilasyon projesidir. Burada devlet de yoktur. Burada devlet adına iş yürüten bir cemaat vardır. Devlet adına iş yürüten Fethullah Gülen ile yıllardır Alevi inancını pazarlayan, Cumhuriyetçi Eğitim Merkezi'ni kuran İzzettin Doğan vardır. Bu iki insanın birbiriyle sevişmesinin adı Aleviliğin devletle barışması olamaz. Bu bir asimilasyon projesidir. Bu Aleviliği siyasal İslam'a endeksleme projesidir."

Haberde de anlatıldığı gibi "devletin Alevi'si olmayacağız" şiarıyla açılış günü sokaklara dökülen halka uygulanan polis şiddeti Türkiye'nin başka illerinde de protesto edilmiştir. Ayrıca günlerce devam eden polis şiddetinin boyutlarını anlamak açısından basında yer alan bir başka haber ise İnsan Hakları Derneği'nin hazırlamış olduğu 22 Ekim 2013 tarihli "Ankara Tuzluçayır Cami-Cemevi Projesi'ne Karşı Yapılan Gösteriler ve Sonrasında Gelişen Olaylara İlişkin Değerlendirme Raporu"dur.[5] Raporun başında da belirtildiği gibi, "Ankara Tuzluçayır Mahallesin'de yapımına başlanan Cami-Cemevi Projesi'ne Tuzluçayır halkının göstermiş olduğu demokratik tepki sonrası siyasal iktidarın onayıyla polis tarafından aşı-

5 Raporun tamamı için bkz. http://www.ihd.org.tr/ankara-tuzlucayir-cami-cemevi-projesine-karsi-yapilan-gosteriler-ve-sonrasinda-gelisen-olaylara-iliskin-degerlendirme-raporu/.

rı/orantısız /ölçüsüz olarak nitelenemeyecek derecede ağır saldırılar gerçekleşmiştir. Projenin temelinin atıldığı 08.09.2013 tarihinden itibaren başlayan olaylar sonrası yerinde gözlem ve tespitlerde bulunmak üzere İHD Ankara şube yöneticilerinden bir heyet oluşturularak Tuzluçayır Mahallesi'ne gidilmiştir." Heyet, Tuzluçayır Mahallesi'nde faaliyet gösteren siyasi partiler, köy dernekleri, kadın örgütleri, sendikalarla birlikte mahalle muhtarları, zarar gören esnaf ve birebir polis şiddetine maruz kalan kişilerle görüşmüştür.

Gezi Direnişi sırasında, Tuzluçayır özelinde ve ODTÜ'deki ağaçların sökülmesine karşı direnişte şahit olduğumuz, toplumda hızlı bir şekilde artan polis şiddetine yönelik DİSK Başkanı Kani Beko'nun, *İnsan Haber*'in 9 Eylül 2013 tarihli, "DİSK: Tuzluçayır'da 'düşman kuvvetleri' mi var?"[6] başlıklı haberindeki açıklamalarına göz atalım:

> DİSK Genel Başkanı Kani Beko ODTÜ ve Tuzluçayır'da uygulanan şiddet politikalarına karşı basın açıklaması yaptı. Beko; "Eylül ayı ile birlikte, iktidar Ankara başta olmak üzere tüm ülkede polis şiddetini tırmandırmakta ve toplumsal gerilimleri artırıcı politikalara yönelmektedir" dedi. DİSK Genel Başkanı Kani Beko yazılı bir açıklama yaparak ODTÜ ve Tuzluçayır'da devam eden şiddetin bir an evvel durmasını yaşanılanların demokrasi ile bağdaşır bir yanının bulunmadığını söyledi. Beko, açıklamasında "Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden (ODTÜ) ve iki mahalleden geçen yolun, ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planı henüz onaylanmamışken inşaatına başlanmasının; üniversitelilerin ve mahallelerin itirazlarının tamamen göz ardı edilmesinin; bu yola karşı çıkan üniversitelilere ve mahallelilere 'düşman kuvvetleri' muamelesi yapılmasının hukuk ile, demokrasi ile bağdaşır herhangi bir yanı bulunmamaktadır." dedi. Açıklamada Tuzluçayır'a da dikkat çeken Beko, "bir asimilasyon politikasının ürünü olarak, cemaati olmayacağı anlaşılan ve halkın tepkisi çeken bir ortak ibadethane projesini (ca-

---

6 Haberin ayrıntıları için bkz. http://insanhaber.com/guncel/disk-tuzlucayirda-dusman-kuvvetleri-mi-var-h21436.html.

mi-cemevi), halkı gaz bombalarına boğarak, evlerin, dükkânların camlarını kırarak, onlarca insanın yaralanmasına yol açarak inşa etmeye çalışmak hangi inanç sistemine uygun bir davranıştır?" dedi.

Tuzluçayır'daki Lice eylemleri sırasında bir EGO otobüsünün yakılmasının ardından mahalleye bir ay otobüs verilmemesi nedeniyle, mahalleliler o bir ay boyunca otobüs için çeşitli eylemler yapmışlardı. Bu konuda da gazetelerde, çeşitli internet sitelerinde birçok haber yer alıyor. Bununla ilgili olarak *Erken Gündem*'in 1 Temmuz 2014 tarihli, "Tuzluçayır'da Dertler Bitmiyor!"[7] başlıklı haberine yer vererek, mahallenin dile getirmiş olduğu bugünkü sorunların neler olduğuna tekrar bir bakmış olacağız.

> EGO otobüslerinin güzergah değiştirmesiyle sancılı günler yaşayan Tuzluçayır sakinleri, rutin hizmetleri de alamadıklarını iddia etti: "Tek derdimiz otobüs değil. Olağan hizmetleri alamıyoruz." Tuzluçayır'da yaşanan olaylar sonrası EGO'nun otobüs güzergahlarını değiştirmesine bölge halkı tepki göstermeye devam ederken, mahalleli hiçbir hizmet alamadıklarını iddia ederek, yetkililere tepki gösterdi. Seçim gezileri dışında kimsenin bölgeye el uzatmadığını belirten bölge halkı, "Ankara'nın mahremiyet bölgesi olduk. Yollarımızda arabayla gitme şansımız yok. Çukurlardan kaçarken kaza yapıyoruz. Kaldırımlarımız çok eski. Engelliler için yapılan şeritlerin tamamı tahrip edildi sonra da yenilenmedi. Çevre düzenlemesi zaten hiç yok" diye konuştu. Bölgenin belediye hizmetlerini alamadığı için diğer mahallere göre daha geri kaldığını dile getiren Tuzluçayırlılar, şu şikâyetlerde bulundu: "Birileri otobüsü parçalar, cezasını biz çekeriz. Belediye kızdıkça sıkıntısı bize yansıyor" diye konuştu. Diğer mahalleler için rutin bir işlem olan asfalt dökümünün, Tuzluçayır'da yıllardır olmadığını söyleyen taksici esnafı, "Yollarımız 10 sene önce asfaltlandı ve öylece bırakıldı. Çukurlardan kaçabildiğimiz kadar kaçıyoruz. Ancak çoğu zaman ya kaza yapıyoruz ya da lastiğimiz

7 Haberin ayrıntıları için bkz. http://erkengundem.com/tuzlucayir-da-dertler-bitmiyor/2744/.

parçalanıyor." Tuzluçayır'da kaldırımlarda bulunan engelli şeritlerinin tahrip edildiğini belirten mahalle sakinleri bu şeritlerin yanı başında yer yer derin çukurlar bulunmasından şikâyetçi oldular. Çevre sakinleri, bu durumun engelliler için tehlike oluşturduğunu belirterek bu durumun çözüme kavuşması gerektiğini söyledi. Yıkılan gecekondu mahallelerinden Tuzluçayır'a gelenler arasında uyuşturucu satıcılarının da olduğunu belirten mahalle sakinleri, bu konuda denetim yapılmadığını belirterek, "Çocuklarımız ve kendi güvenliğimizden şüphe duyar hale geldik" dedi.

Şimdi de mahallelinin Tuzluçayır Mahallesi'nde yaşamaktan yani bir anlamda "Tuzluçayırlı olmaktan" ötürü yaşamış olduğu sorunlara yer vermek istiyorum.

Tuzluçayırlı olmak!

"Tuzluçayırlı olmak!" başlığı adı altında ele almış olduğum bu kısımda, Tuzluçayır Mahallesi'nde yaşayanların Alevi, muhalif, sol bir başka ifadeyle "tekinsiz" görülmesinden kaynaklı maruz kalmış oldukları ayrımcılığa yer vereceğim. Görüşmecilerin Alevi kökenli olmaları nedeniyle özellikle işyerlerinde olmak üzerine çeşitli çevrelerde maruz kalmış oldukları ayrımcı tutumlara ve bu tutumlar üzerine değerlendirmelerine değineceğim.

İlk olarak **Zülfikar (1966 doğumlu)**, ismi nedeniyle hemen Alevi olduğunun anlaşıldığını söylüyor:

Çok yaşıyorum çünkü. Kızım bile bazen, "bana niye adın Zülfikar?" diyo yani. "Ondan dolayı benim hemen Alevi olduğumu anlıyolar." diyo. Bazı yerlerde olumlu şeylerini de yaşıyor, bazı yerlerde olumsuz şeylerini de yaşıyor.

Cuma (1966 doğumlu) ise bu konuda, çalışmaya gittiği bir yerde yaşamış olduğu durumu anlatıyor:

Bana şöyle bir ayrım yapıldı: Çalışmaya gittiydim şeye, Balgat'a. Orada soyudum üzerimi çalışırken, patron dedikine "ne-

relisin?" dedi bana, ben de "Çorumluyum" dedim. "Çorumlular Alevi olur" dedi. Ben de dedim, ben de Aleviyim abi dedim. Ondan sonra ordan kalfasını göndermiş bana, o ustayı çağır gelsin demiş. Ben de başka yerde çalıştıracak zannettim. Ondan sonra ordan yanına vardım, dedi "usta sana iş yok" dedi. "Çalışmıyacan sen" dedi. Ben de "canın sağ olsun, çalışmah" dedim. Dedi "benim Alevilere hiç param nasip olmadı şimdiye kadar" dedi. Bundan sonra ben de şey yaptım, "ben de senin gibi bir ite çalışmadıydım heç" dedim. Heç de lafımı çekmedim yani.

Hasan (1965 doğumlu) da aynı şekilde, işyerinde yaşadığı ayrımcılıktan bahsediyor:

> Dinsel olarak, mesela ben her zaman işyerimde yaşadım. Oruçta falan... Aleviliğin sırf kendi bir saygınlığı vardır, insanlar Aleviliğin ne olduğunu bilmezken. Sonradan Aleviliği açığa çıkarttılar, içini boşalttılar Aleviliğin; saygınlığını yitirdi. Korkulacak bir şeyi kalmadı, içini boşalttılar. Cemi mesela görsel bir şölene döktüler, ordan rant sağlamaları...

Hasan'ın dediği gibi Alevilik inancıyla, kültürüyle, ibadetleriyle bugün oldukça göz önünde ancak yine de Aleviler azınlıkta oldukları yerlerde çeşitli ayrımlara maruz kalıp, sıkıntılar yaşıyorlar. Örneğin ramazan ayında, Aleviler kendilerini gizleyip aç kalıyorlar. Bazen de Alevi olduklarını söyleyip ramazanda oruç tutmadıklarını söyledikleri zaman ya da namaz vakitleri sırasında namaz kılmadıklarından dolayı sorun yaşayabiliyorlar. Muharrem ayında on iki imam orucunu tutarlarken "siz nasıl oruç tutuyorsunuz?" gibi sorularla konuya girilip daha sonra inançlarına yöneltilen bayağı sorgulamalar da sözkonusu sıkıntılar arasında sayılabilir.

Fuat (1986 doğumlu) yapılan ayrımcılığı tüm toplum genelinde ve azınlık olarak görülen birçok kesim açısından değerlendiriyor:

> Elbette ayrım yapılıyor. Yani –ben kendim Sünni değilim ama Alevi de değilim– bu çok açık. Yapılan politikalar, burada ya-

pılan saldırılar, katliamlar... Sadece Alevilere de yönelik değil bu mesele, Ermeni cemaatlerine yönelik yapılan saldırılar, yakın zamanda Hrant Dink'in katledilmesi, öldürülmesi, ondan sonra yakın zamanda Zirve Yayınevi Katliamı var mesela. Bombalı saldırı yapıldı Zirve Yayınevi'ne. Rumlara yönelik saldırılar var. Velhasıl sadece Alevilere ya da dinsel anlamda değil, siyasi anlamda da bütün kimliklere... Yani belli bir standart bir şey var. O standardın içinde olmayan herkese karşı bir ayrımcılık var ve bunu besleyen bizzat iktidar, devlet ve onların kurumları. Birebir bunları besliyorlar. Yaşadığım bir olay var mı? Daha çok Alevilere yönelik. Özellikle çalıştığım bir işyerinde onların "mum söndü" yaptıklarına yönelik bir tartışma dönmüştü. Yani benim bizzat kendim yaşadığım, aklıma gelen bir olay yok ama bu çok açık, ortada ayrımcılık.

Deniz (1982 doğumlu) ise toplumda ayrımcılık olduğunu ancak bunu mahallenin dışına çıkmadan anlayamayacağımızı söylüyor ve devam ediyor:

İllaki yapılıyor böyle bir ayrım. Mahallenin yapısından bahsederken kapalı bir toplum olduğundan bahsettim. Dolayısıyla bu mahalledeki insanlar Alevilik baskısını çok dışarıya çıkmadıkça yaşamayan bir topluluk. Ben hiç öyle bir şey yaşamazdım. Bir ara Sincan'da bulundum, Sincan'da bir işe girdim. İşe girdiğim yerde ilk defa öyle bir şey gördüm. Yani işte Aleviler pis kokarmış tarzında bir muhabbet geçti ve ilk defa orada gördüm. Biraz o, mahallenin dışına çıkmakla yaşanabilecek, görülebilecek şeyler. Bunun dışında genel yani Türkiye gündemi üzerinden işte Sivas Katliamı'dır, Maraş, Gazi bunun gibi şeyler üzerinden öğrenme imkânım, ihtimalim olabiliyor Aleviler üzerindeki baskıları. Onun dışında mesela okullardaki din dersleri üzerinden falan kısmen gözlemleyebiliyorsun. Yani asıl Alevilere yönelik baskıyı, Sünnilerle beraber yaşama ortamını oluşturan insanlar gözlemleyebiliyor bence. Bu mahalleden dışarı çıkmazsan Alevi sorununu yaşamazsın çok fazla.

Orhan (1964 doğumlu) ise kültürel anlamda geleneksel ilişkilerin devam etmesinden kaynaklı o inancın, yani Alevi olmanın bir yaşam tarzı olarak kendini gösterdiği alanlarda, kendini bir devrimci olarak bundan soyutlayamadığından bahsediyor:

> Toplumumuzda Alevi ve Sünni olayı, her zaman için bir ayrım vardı. Biz ne kadar ayrım yapmadığımızı düşünsek de biz de ayrım yapıyoruz. Kesinlikle yapıyoruz. Özellikle kendimizi Alevi olarak gördüğümüz için, Bektaşi kültüründe yetiştiğimizden dolayı kendimizi ilerici noktasında görüyoruz. Yaşam tarzımız bu çünkü bizim. Her ne kadar devrimci olduğumuzu söylesek de, ilerici olduğumuzu söylesek de yaşam tarzımız bu. Bu kültürle yoğruluyorsun. Bu kültürle geliyorsun, bu kültürle büyüyorsun ve geliştikçe, ilerledikçe, yaşımız ilerledikçe bu kültür kafamıza iyice yerleşiyor. Öyle bir yerleşiyor ki biz de annemizin, babamızın yaşamış olduğu o yaşam tarzını aktarmaya çalışıyoruz. Bu cenazeye katıldığımızda, bir ceme katıldığımızda, bir toplantıya katıldığımızda, bu düşünceleri anlatıyoruz. Ne kadar biz dinsel anlamda bir ateist olduğumuzu düşünsek de. Çünkü akraban, dayın, emmin, haloğlun, emmoğlun, bütün akrabalar bir feodal ilişki içerisindesin. Çünkü onlardan kopamıyorsun. Politik bir ilişki yaşamadığından dolayı ya da politik ilişkilerin gelişmediğinden dolayı ya da herhangi bir politik ilişkinin içerisinde olmadığından dolayı mecburen feodal ilişkilerin içerisindesin. Bu feodal ilişkinin içerisinde düğünlerin, nişanların, halayların, cenazen, cemin, dar gurbanın bu kültürü sana yaşatıyor. Feodal kültürü, dinsel kültürü yaşatıyor. İstediğin kadar yok yaşamam desen de yaşatıyor.

Şimdi de mahalleden iki kadının, giyim tarzlarıyla, davranışlarıyla, kendilerini rahat ifade eden tutumlarından dolayı, özellikle işyerlerinde maruz kalmış oldukları olaylara göz atalım. Bu konuda ilk olarak başı açık, bakımlı, kendini rahat ifade eden tavır ve tutumuyla tanıdığım **Arzu (1976 doğumlu)** anlatıyor:

Eskiden böyle bir ayrım pek konuşulmuyordu. Şimdi herkes rahat, ben Aleviyim diyebiliyor özgürce. Ben ilkokula giderken babam, "sorarlarsa sakın Aleviyiz deme" diyordu. O dönemler çok sıkıydı. 80'ler yine çalkantılı dönemler ama şimdi rahat... Sıkıntı yaşamıyor değilim, yaşıyorum. Mesela iş görüşmesine gidiyorum, direkt okuduğum gazeteyi soruyor bana. Ordan başlıyor yani benim kimliğimi çözmeye. Evet, sıkıntı var. Yani araştırıp seni çözüyorsa her türlü işinden de ediyor, bir konuma da getirmiyor. Yükselmeni de engelliyor. Ben 8 senedir arşiv işindeyim, hep kurumların arşivini yaptım. Hiçbir yerde tutunamadım mesela. Çünkü çözdüler, bildiler, araştırdılar. Zaten duruşum ve konuşmamla hemen belli ediyorum. Ben öyle hemen ortama ayak uydurup, çoğunluk dinciyse, çoğunluk ülkücüyse onlara uymam. Benim düşüncem odur. Günlük tartışma yapılır mesela olaylarla ilgili, direkt söylerim yani, anlatırım yanlış olduğunu, sevmediğimi ve hemen sivrilirim maalesef.

Seher (1972 doğumlu) devam ediyor:

Bizim mahallede hani böyle bir ayrım yok. Türkiye genelinde ayrım olmaz mı? Şeydir mesela, bunun öncesinde ben 5 yıl önce iş görüşmelerine gittiğimde, bi 500 metre öteden Alevi olduğum belli oluyor zaten. İlk sorulan soru "nerelisin?" Sivaslıyım. Sivaslısın ha, şunu doldur git diyordu mesela. Böyle bir ayrım oluyor zaten. İşte onun dışında hani evet, iş görüşmelerinde bunu çok yaşamışımdır. Çalıştığım işyerinde bunu bir keresinde yaşadım. Adam işte Ramazanda oruç tutuyor, 17 işçi çalışıyoruz, bir tek Alevi benim. Hani ilk önce söyledim, "arkadaşlar ben oruç tutmuyorum. Dolayısıyla yemeye, içmeye devam edicem." Kusura bakmayın, 3 gün değil ki ben sizi idare edeyim. 30 gün boyunca idare edemem yani. Sırf sen kendini mutlu hissedeceksin diye ben seni niye idare edeyim? Hani ben mutfakta gider yemeğimi yerdim, gelirdim tabii kimseye göstermeden çünkü kimsenin canı da istesin istemem. Yazık, kıyamam da onlara. Bir tane adam, ya ben her gün yemek yiyip gelip oturuyorum, Ramiz diye biri geliyor işte: "Seher Ha-

nım ne oldu biliyor musunuz?" İnternetten bir şeyleri izliyor, geliyor. Dinci dinci, saçma sapan şeyleri bana anlatıyor. Ben de "öyle mi Ramiz Bey" falan deyip gönderiyorum. İşte geldi bir gün: İşte bir tane kadın dansözmüş, bu ölmüş. Daha sonra iki gün sonra mezarından tıkırtılar gelmiş, bekçi açmış ki ne görsün? Kadının kapalı olan yerleri –yani sütyen ve külotunun olduğu yerler– duruyor, diğer yerler yanıyor. "Niye Ramiz Bey?" dedim. "Çünkü o açıkmış." "Bakın" dedim, "bu Allah geri zekalı mı?" Allah hem o kadını dansöz yapıyor, sadist falan mı yani? Yani sen hem o kadını dansöz yapıyorsun –hani kader diyoruz ya, onu da Allah yazıyor ya hani– hem cezalandırıyorsun. Orada şey var hani. Sen kapalı değilsin, sen oruç tutmuyorsun. O aba altından sopa göstermek aslında.

Son olarak Seher, yıllardır bu baskıya Alevi toplumu olarak eyvallah etmediklerini söylüyor ve devam ediyor:

O tarz baskılara hâlâ da maruz kalıyorsun ama aldırmıyorsun. Hani sen kimsin ki, ben bin yıllardır bu baskıya maruz kalmışım, kimseye eyvallah etmemişim, sana mı eyvallah etcem. Bak insanların kellesi kesiliyor. Niye? Alevi olduğu için. Dolayısıyla öyle korkumuz da yok. Ne yani, ölümden öte köy mü var?

BİTİRİRKEN...

1950'lerden, yani mahallenin gecekondulaşma döneminden başlayarak bugüne kadar getirmiş olduğumuz hikâyenin bir anlamda sonuna gelmiş bulunuyorum. Başlarken bu hikâyenin "Mamak Türküsü" tadında bir hikâye olacağından bahsetmiştim. Dolayısıyla bu hikâye bir bakıma "Mamak Türküsü"nün hikâyesi oldu. Kemal Burkay'ın "Sonbahardan Çizgiler" adlı, *Yeni Türkü*'nün solisti Derya Köroğlu tarafından bestelenen ve yıllardır bu grup tarafından seslendirilen şiiri, "Mamak Türküsü"

Geldiğimizde otlar yemyeşildi
Ve kuzeydeydi güneş
Kömür deposu boşaldı işte
Mamak'a sonbahar geldi
Güneş altında tutsaklar
Geçen sonbahara bakıyorlar
Şirin mi şirin gecekondu evleri
Samsun asfaltında otomobiller
Ne güzeldir yollarda olmak şimdi

Her ne kadar Sivas'ın, Çorum'un bir köyü gibi hissedilip görülse de bir Ankara mahallesi Tuzluçayır ve ben de bir Ankara mahallesinin hikâyesini zaman zaman mahallenin ara sokak-

larından, konuk olduğum evlerden, Kızılay'dan, Ankara Kalesi'nden, Mamak'tan vermeye çalıştım. 80 Darbesi'nin üzerinden geçen 34 yıl öncesine gittik görüşmecilerle, dile kolay, yaşayana zor yıllardı. Geriye dönüp baktığımızda, türküde de geçen, ne şirin mi şirin gecekondu evlerini ne kömür deposunu ne de yemyeşil otları görebiliyoruz. Bunların yerini dört-beş katlı binalar almış ve almaya da devam ediyor. Zaman ilerliyor ve değişim kaçınılmaz oluyor. Ancak Tuzluçayır Mahallesi, değişmeyen birtakım değerlerle zamana meydan okuyor. Toplumdaki bireycileşmenin, yozlaşmanın artan baskısından kurtulup, bir nebze olsun soluk alınabilecek bir yer. Burada yaşadıkça, içine girdikçe insanı sahiplenen, sıcak, yardımsever, güven veren bir mahalle.

Şu da var ki Tuzluçayır, her şeye rağmen hâlâ yaşanılası bir mahalle. Daha önce de sıkça söylediğimiz gibi tüm toplum açısından düşündüğümüzde, burada hâlâ insanlar bir şeyler için bir araya gelebiliyorlar, sokağa çıkabiliyorlar ve bazen cılız da olsa bu mahalleden toplumda yaşanan haksızlıklara, adaletsizliklere, baskıya, sömürüye karşı sesler yükselmeye devam ediyor.

Nâzım Hikmet, "İnsan; denizin olmadığı yerde, umut adına, martı olmalı..." diyor. O anlamda Tuzluçayır umut olmaya devam ediyor ve geçmişten günümüze umut olmaya devam eden Tuzluçayır gibi birçok mahalle var. Eksik edilmemesi gereken umutların yeşerebileceği birçok mahalle...

Kaynakça

Akyüz, F. (2006), "Yoksulluk", F. Başkaya (yay. haz.), *Kavram Sözlüğü 2: Söylem ve Gerçek*, Ankara: Maki Basın Yayın.

Aslan, S. (2014), "Kent hakkı mücadelesine Türkiye'den bir örnek: '7 Eylül 2013 Tuzluçayır Direnişi'", *Birikim*, Sayı: 302, s. 71-84.

Aslan, Ş. (2004), *1 Mayıs Mahallesi: 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Başkaya, F. (2011), "Türkiye Soluna Soldan Bakmak", *Doğu Batı*, Sayı: 59, s. 157.

Birand, M. A. (1984), *12 Eylül Saat: 04.00*, İstanbul: Karacan Yayınları.

Birelma, A. (2014), *Ekmek ve Haysiyet Mücadelesi: Günümüz Türkiyesi'nde Üç İşçi Hareketinin Etnografisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Birikim, "Gezi Direnişi: Bir Yanımız Bahar Bahçe", Sayı: 291-292 (Temmuz 2013); "Yaprak Döker bir Yanımız", Sayı: 302 (Haziran 2014).

Canlı, C. (2014), *O Çocuklar O Yapraklar: Zakir Koçak Kitabı*, Ankara: NotaBene Yayınları.

Çubukçu, A. (1993), *Bizim 68*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Demir, Ö. ve Acar, M. (2005), "Göç", "Kentleşme", *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları.

Geçgin, E. (2014), *AKP'nin Şirket Rejimi. Otoriteryen Muhafazakârlığın Gerilim Hatları: Kürtler-Cemaat-Aleviler*, Ankara: NotaBene Yayınları

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2013), *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mavioğlu, E. (2004), *Asılmayıp Beslenenler: Bir 12 Eylül Hesaplaşması 1*, İstanbul: Babil Yayınları.

Neuman, W. L. (2007), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, 2. *Cilt* (çev. S. Özge), İstanbul: Yayın Odası Yayınları.

Savran, S. (1992), *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri*, İstanbul: Yordam Kitap.

Ünsaldı, L. (2008), *Türkiye'de Asker ve Siyaset* (çev. Orçun Türkay), İstanbul: Kitap Yayınevi.

"'Küçük Moskova' Tuzluçayır, diğer yerlere baktığında görece olarak solcuların duvar yazılarına, afişlerine daha sık rastladığın bir yer. 'Küçük Moskova', o biraz sağcıların da yakıştırmasıydı. Yani kendileri barınamadıkları için, burda genellikle solcular oldukları için."

"O zamanlar 'Küçük Moskova' diye geçerdi. 1978-1979 yıllarında sivil faşistler ve polisler buraya tedbirli geliyorlardı, korkarak geliyorlardı. İnsanların örgütlenmiş olması bu faşistleri bayağı bir geri itmişti. Faşistler, sivil faşistler ve bunlara destek veren devlet güçleri tamamen Tuzluçayır'dan alt taraflara; Mamak, İncesu taraflarına doğru çekilmeye başlamışlardı. Sağ görüşlü aileler de yavaş yavaş Tuzluçayır'ı terk etmeye yöneldi."

Politik kimliği ile anılan mahalleler son yıllarda sistematik olarak "nezihleştirme, soylulaştırma" girişimlerine maruz kalıyor ve buna karşı mücadele veriyorlar. Mahallelerin "jantileştirilmesi" amacıyla uygulanan güvenlik odaklı politikaların, söz konusu mahallelerin ideolojik ve tekinsiz mekânlar olduğu gerekçesiyle haklılaştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, kentsel dönüşüm adı altında müjdelenen devasa projelerin üzerine bir kez daha düşünmek elzem oluyor.

Elinizdeki kitap hem bu tartışmayı canlandırmayı hem de "Küçük Moskova" diye anılan Tuzluçayır Mahallesi'nin özgül tarihine derinlikli bir yolculuğu mümkün kılıyor.

Yelda Yürekli, türlü baskılara karşı var kalma mücadelesini sürdüren mahalleliye kulak vererek Gezi Direnişi, Cami-Cemevi Projesi gibi güncel olaylarla da beslediği kitabında, bizi Tuzluçayır'ın sokaklarını arşınlamaya ve bir mahallenin hikâyesini dinlemeye çağırıyor... ■

